

Konjunktur läget

Mars 2009

Konjunkturläget Mars 2009

KONJUNKTURINSTITUTET, KUNGSGATAN 12-14, BOX 3116, SE-103 62 STOCKHOLM
TEL: 08-453 59 00, FAX: 08-453 59 80
E-POST: KI@KONJ.SE, HEMSIDA: WWW.KONJ.SE

ISSN 0023-3463, ISBN 978-91-86315-00-9

KONJUNKTURINSTITUTET gör analyser och prognoser över den svenska och den internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. **The Swedish Economy** sammanfattar rapporten på engelska. **Analysunderlag** består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform och publiceras i anslutning till Konjunkturläget. Analysunderlag går att beställa som tryckt rapport. Den går också att ladda ner från Konjunkturinstitutets hemsida, se www.konj.se/konjunkturlaget.

Det finns också statistik i form av utfalls- och prognosdata över den svenska och internationella ekonomins utveckling. Se www.konj.se/statistik.

På Konjunkturinstitutets hemsida finns en översikt över Sveriges ekonomi med olika nyckeltal (till exempel inflation, resursutnyttjande, sysselsättning). Översikten kallas för "Läget i svensk ekonomi" och uppdateras en gång per månad. Se www.konj.se/laget.

En ordlista över olika ekonomiska begrepp finns på Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se/ordlista. Ordlistan förklarar krångliga ord och definierar hur Konjunkturinstitutet använder olika begrepp.

Förord

I Konjunkturläget mars 2009 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2009–2010 i Sverige och i omvärlden. I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med de bedömningar som presenterades i december 2008. Vidare presenteras en utvärdering av Konjunkturinstitutets prognoser för 2008, samt hur dessa förhåller sig till andra prognosmakares prognoser för 2008.

Även sju fördjupningar presenteras:

- I *Svensk ekonomi 2011–2020* presenteras en bedömning av den ekonomiska utvecklingen på medellång sikt.
- En annan fördjupning behandlar *Arbetskraftsinvandring från östeuropeiska EU-länder*.
- Världens centralbanker har vidtagit extraordinära åtgärder för att stödja det finansiella systemet i den pågående finansiella turbulensen, vilket beskrivs i fördjupningen *Finansskrisen och centralbankernas balansräkningar*.
- I *BNP-utvecklingen fjärde kvartalet 2008* beskrivs den underliggande säsongrensade utvecklingen för 2008 med fokus på fjärde kvartalet 2008.
- Fördjupningen *Ersättning vid arbetslöshet* belyser hur arbetslöshetsförsäkringens ersättningsgrad och ersättningstak påverkar ersättningen vid arbetslöshet.
- Hur stora riskerna är att priserna faller diskuteras i *Liten risk för deflation i Sverige*.
- Antalet äldre ökar kraftigt i Sverige fram till 2050. Detta innebär en stor efterfrågeökning på kommunsektorns tjänster, i synnerhet sjukvård och äldreomsorg. Effekter av detta diskuteras i *Befolkningsutvecklingen och efterfrågan på offentliga tjänster fram till 2050*.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av biträdande prognoschef Kristian Nilsson. Beräkningarna avslutades den 19 mars 2009.

Mats Dillén
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Internationell konjunkturutveckling.....	21
Den globala konjunkturen.....	21
Kina.....	26
Japan.....	27
USA.....	28
Euroområdet.....	31
Övriga Europa.....	33
Finansmarknader och penningpolitik.....	41
Den finansiella krisen.....	41
Penningpolitik och räntor.....	44
Växelkurser.....	47
Aktiemarknaden.....	48
BNP och efterfrågan.....	57
Hushållens konsumtionsutgifter.....	64
Offentliga konsumtionsutgifter.....	68
Fasta bruttoinvesteringar.....	70
Lager.....	75
Export.....	77
Import.....	79
Export- och importpriser samt bytesbalans.....	81
Produktion och arbetsmarknad.....	87
Produktion, produktivitet och arbetade timmar.....	88
Efterfrågan på arbetskraft.....	92
Arbetskraftsutbud och arbetslöshet.....	95
Resursutnyttjande.....	96
Löner, vinster och priser.....	105
Löner och arbetskostnader.....	106
Priser, produktionskostnader och vinstandelar.....	112
Inflation.....	117
Offentliga finanser och finanspolitik.....	127
Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning.....	129
Offentliga sektorns inkomster.....	137
Offentliga sektorns utgifter.....	139
Offentliga sektorns finansiella ställning.....	144
Prognosrevideringar 2009–2010.....	153
Den internationella utvecklingen.....	153
Utvecklingen i Sverige.....	155
Utvärdering av prognoserna för 2008.....	158
Konjunkturinstitutets prognoser för 2008.....	158
Jämförelse med andra prognosmakare.....	161
FÖRDJUPNING	
Svensk ekonomi 2011–2020.....	16
Arbetskraftsinvandring från östeuropeiska EU-länder.....	37
Finanskrisen och centralbankernas balansräkningar.....	50
BNP-utvecklingen fjärde kvartalet 2008.....	61
Ersättning vid arbetslöshet.....	100
Liten risk för deflation i Sverige.....	123
Befolkningsutvecklingen och efterfrågan på offentliga tjänster fram till 2050.....	150

Sammanfattning

Läget i svensk ekonomi försämras kraftigt i år. BNP faller med 3,9 procent i år och växer endast med svaga 0,9 procent 2010. På arbetsmarknaden försvinner 250 000 jobb fram till slutet av 2010. Industrin drabbas hårdast, där var sjätte jobb försvinner. För att mildra effekterna av den djupa lågkonjunkturen behöver den svenska ekonomin mer efterfrågestimulans från såväl penning- som finanspolitiken. Riksbanken väntas sänka räntan till nära noll och nya finanspolitiska åtgärder antas uppgå till 8 miljarder i år och ytterligare 50 miljarder 2010.

DRAMATISKT FALL I SVENSK BNP

Den globala ekonomin befinner sig i en mycket snabb konjunkturväxling och tillväxten är den svagaste på flera decennier. Den svenska ekonomin är starkt kopplad till omvärlden och det är därför oundvikligt att konjunkturen försvagas snabbt också här. Statistik för det fjärde kvartalet 2008 visar att BNP föll dramatiskt med hela 4,8 procent jämfört med motsvarande period ett år tidigare (se diagram 1). Samtidigt föll barometerindikatorn, som sammanfattar företagens och hushållens syn på läget i svensk ekonomi, till rekordlåga nivåer. Den svaga utvecklingen under fjärde kvartalet bidrog till att BNP minskade med 0,2 procent helåret 2008. Fallet i BNP under fjolårets sista kvartal följde av en rad samverkande faktorer. Den mest dramatiska utvecklingen stod utrikeshandeln för och varuexporten föll tillbaka mycket kraftigt när omvärldsefterfrågan vek snabbt. Fallande tillgångspriser och en allt osäkrare arbetsmarknad innebar att hushållen drog ner rejält på konsumtionen. Samtidigt fortsatte näringslivets investeringar att minska och företagen korrigerade sina alltför stora lager.

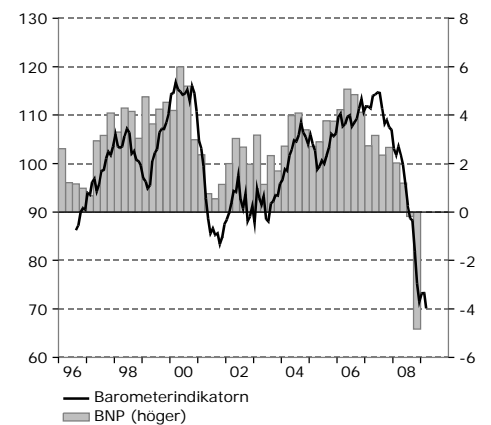
VISS STABILISERING PÅ FINANSMARKNADERNA

En utlösande faktor bakom den exceptionellt svaga globala utvecklingen är den upptrappning av finanskrisen som ägde rum under hösten 2008. Krisen på de amerikanska finansmarknaderna spreds då världen över och ledde till en global förtroendekris, med ökad risk för stora kreditförluster för finansiella institut och en åtstramning av kreditgivningen som följd.

De kraftfulla statliga stödåtgärder som vidtogs i många länder under krisens mest akuta fas förhindrade sannolikt en kollaps av det globala finansiella systemet. Centralbanker har ökat sin utlåning och tillfört de finansiella systemen likviditet samtidigt som de har sänkt styrräntorna, på vissa håll till nära noll (se fördjupningen "Finanskrisen och centralbankernas balansräkningar"). Dessutom har stora mängder statligt kapital tillförts banksystemen i syfte att stärka bankernas balansräkningar och på så vis stimulera kreditgivningen.

Diagram 1 Barometerindikatorn och BNP

Index, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

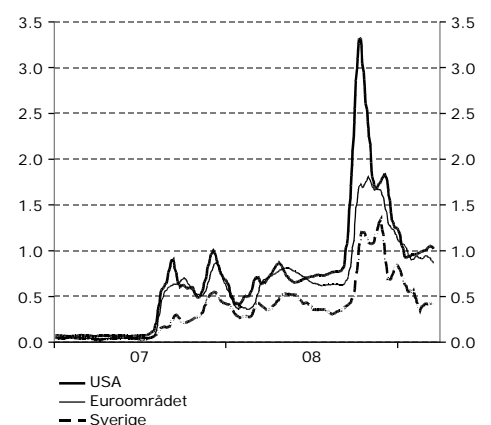

Anm. Sista utfall för barometerindikatorn är mars 2009.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Ränta på interbanklån, differens mot förväntad styrränta (basis-spread)

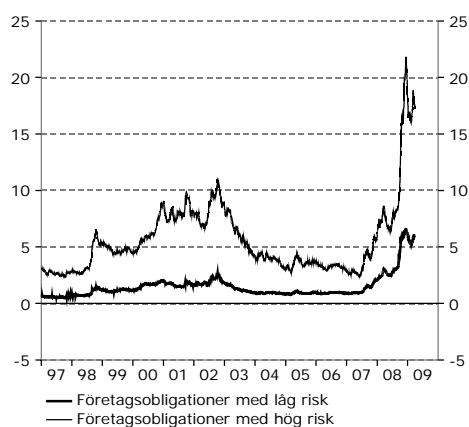
Procentenheter, dagsvärden, 10-dagars glidande medelvärde

Källa: British Bankers' Association och Reuters.

Diagram 3 Ränta på företagsobligationer, differens mot statsobligationsräntan, USA

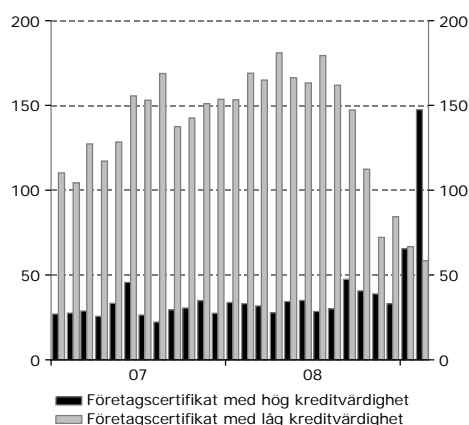
Procentenheter, dagsvärden

Källa: Merrill Lynch.

Diagram 4 Emitterat värde av företagscertifikat i USA

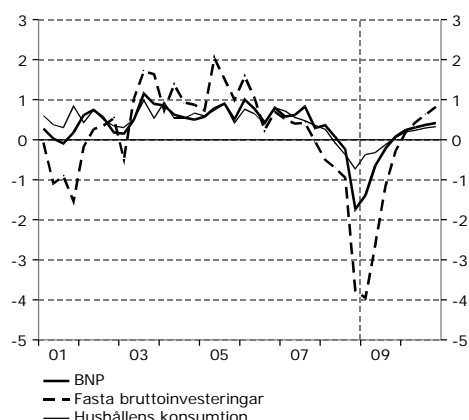
Miljarder dollar, månadsvärden

Källa: Federal Reserve.

Diagram 5 BNP och efterfrågan i OECD-området

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Det finns nu vissa tecken på att den finansiella krisen inte är lika akut som i höstas. Bland annat har skillnaden mellan interbankräntor och förväntade styrräntor, den så kallade basis-spreaden, fallit tillbaka markant jämfört med toppnivåerna under senhösten (se diagram 2). Detta kan indikera att motpartsrisken i banksystemen har fallit tillbaka. Riskpremierna på olika företagskreditmarknader i USA har dock fallit tillbaka betydligt mindre och är fortsatt höga (se diagram 3). Mer hoppningivande är att nyemissionerna av företagscertifikat för företag med hög kreditvärdighet i USA har utvecklats väl (se diagram 4), även om den kraftiga uppgången under årets första månader sannolikt till betydande del är en följd av statliga interventioner. Samma positiva tendens har inte kunnat skönjas för företag med lägre kreditvärdighet, med stor sannolikhet beroende på att staten inte har ingripit i någon större omfattning på denna marknad.

Även om det finns vissa tecken på att den finansiella krisen inte längre är lika akut som tidigare, finns det fortfarande orosmoln. Trots tidigare stora kapitaltillskott från världens regeringar är det sannolikt att vissa banker och finansiella institut får svårt att hantera de kreditförluster som uppkommer framöver. För att upprätthålla kreditförsörjningen kommer det därför att krävas ytterligare kapitaltillskott till banksystemet. Svenska banker förefaller vara jämförelsevis väl kapitaliserade och de fyra storbankerna bedömdes under hösten 2008 av såväl Riksbanken som Finansinspektionen kunna klara kapitaltäckningskraven även vid en djup lågkonjunktur.¹ Sedan dess har de globala utsikterna försämrats markant, inte minst i Östeuropa och Baltikum. Några svenska banker har en betydande utlåning till företag och hushåll i dessa regioner och kreditförlusterna kan komma att bli mycket stora. Även om bankerna, med eller utan kapitaltillskott, kan hantera kommande kreditförluster, kan dessa komma att verka åtstramande på kreditgivningen också i Sverige. Ett annat orosmoln är företagets tillgång till krediter. Ur den officiella statistiken är det svårt att utläsa att det skett en kreditåtstramning. Men olika enkätundersökningar visar att företagen bedömer finansieringen som ett problem.

Konjunkturinstitutets prognos baseras på antagandet att åtgärderna i den finansiella sektorn får avsedd effekt och att kreditförhållandena gradvis normaliseras under 2009 och 2010, beaktat att det svaga konjunktorella läget i sig talar för en mer restriktiv kreditgivning. Till följd av den strukturella omvärdering av risk som ägt rum bedöms inte olika riskpremier falla tillbaka till de nedpressade nivåer som rådde under åren närmast före krisens utbrott.

¹ Se Finansinspektionen (2008:18), "Finanssektorns stabilitet" och Riksbanken (2008:2), "Finansiell stabilitet".

DEN GLOBALA EKONOMIN KRYMPER

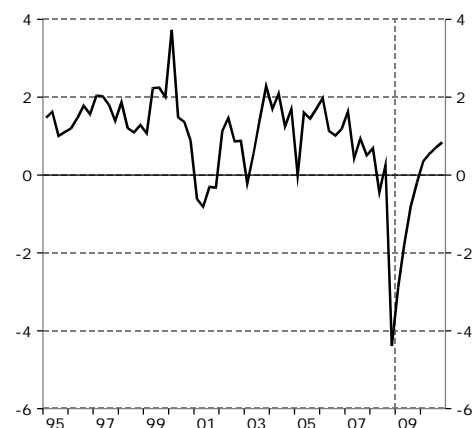
Den svaga realekonomiska utvecklingen fjärde kvartalet i fjol var i hög grad ett internationellt fenomen. Den abrupta nedgången drabbade stora delar av världen. I **OECD-området** som helhet föll BNP kraftigt bland annat till följd av ett snabbt fall i investeringarna (se diagram 5). Samtidigt minskade världshandeln dramatiskt och OECD-områdets totala import föll med över 4 procent fjärde kvartalet i fjol (se diagram 6). Som ett svar på den snabba nedgången har den ekonomiska politiken lagts om i en expansiv riktning i flertalet OECD-länder, med centralbanker som bedriver en mycket expansiv penningpolitik och finanspolitiska stimulanspaket i varierande storleksordning.

Den globala ekonomin påverkas i hög grad av utvecklingen i **USA**. Även där föll BNP kraftigt fjärde kvartalet i fjol (se diagram 7). Olika ekonomiska indikatorer tyder på att BNP fortsätter att falla under större delen av 2009. Företags- och konsumentförtroendet är på rekordlåga nivåer och även indikatorer för arbetsmarknaden tyder på en fortsatt snabb försvagning av ekonomin (se diagram 8 och diagram 9). På lite längre sikt medför en mycket expansiv penningpolitik och stora finanspolitiska stimulanspaket tillsammans med den gradvisa normaliseringen av förhållandena på finansmarknaderna att ekonomin åter börjar växa. I USA satsar regeringen motsvarande ca 5,5 procent av BNP över drygt två år för att stärka den ekonomiska utvecklingen. Detta innebär att budgetunderskottet kommer att stiga till ca 12 procent som andel av BNP. Hushållen har drabbats av stora förmögenhetsförluster till följd av fallande börskurser och bostadspriser. Ett lågt sparande i utgångsläget och en snabb försvagning av arbetsmarknaden innebär att hushållen ökar sitt finansiella sparande rejält framöver. I ett längre perspektiv är detta en nödvändig korrigerings, men den bidrar till att återhämtningen i den amerikanska ekonomin blir utdragen (se diagram 7). Inflationen, som var nära noll i februari, blir i genomsnitt negativ 2009, bland annat till följd av den senaste tidens prisfall på olika råvaror och en svag inhemsk efterfrågeutveckling. Den mycket expansiva ekonomiska politiken bidrar dock till att hotet om varaktig deflation i USA avvärjs och konsumentpriserna stiger åter 2010.

Även i **eurområdet** föll BNP kraftigt under fjolårets sista kvartal (se diagram 10) och liksom i USA pekar tillgängliga indikatorer på ett fortsatt fall i BNP den närmaste tiden (se diagram 8 och diagram 9). I eurområdet kommer de finanspolitiska stimulanspaketen av allt att döma att bli betydligt mindre än i USA. Men de automatiska stabilisatorerna är större i många euroländer än i USA och bland annat arbetslöshetsrelaterade utgifter ökar snabbt framöver. Budgetunderskotten kommer därför att stiga kraftigt. Många länder kommer därmed att ha underskott som är betydligt större än det av stabilitets- och tillväxtpakten stipulerade gränsvärdet om tre procent som andel av BNP. En kraftig nedgång i inflationstrycket innebär att ECB sänker styrräntan ytterligare så att den i likhet med i andra stora

Diagram 6 Total import till OECD

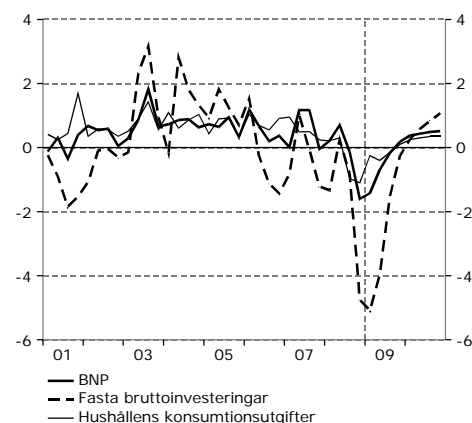
Procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 BNP och efterfrågan i USA

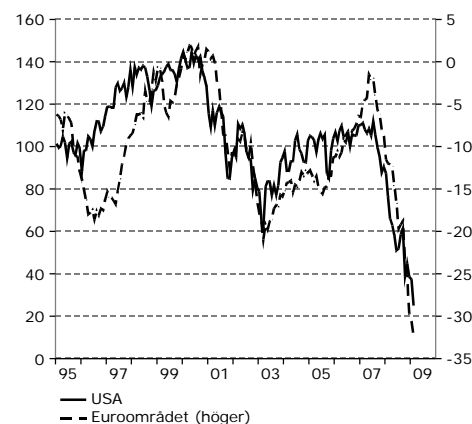
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

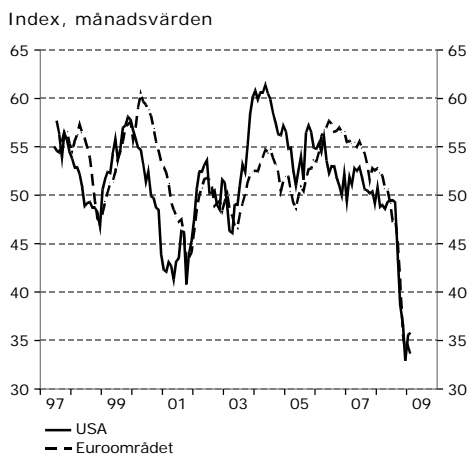
Diagram 8 Konsumentförtroende i USA och eurområdet

Index 1985=100 respektive netttotal

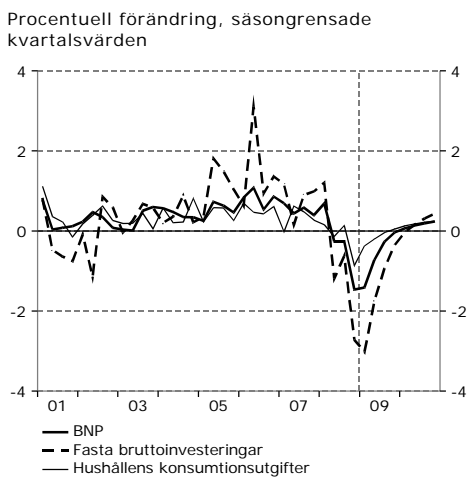
Källor: The Conference Board och Eurostat.

Diagram 9 Inköpschefsindex, tillverkningsindustrin, i USA och euroområdet

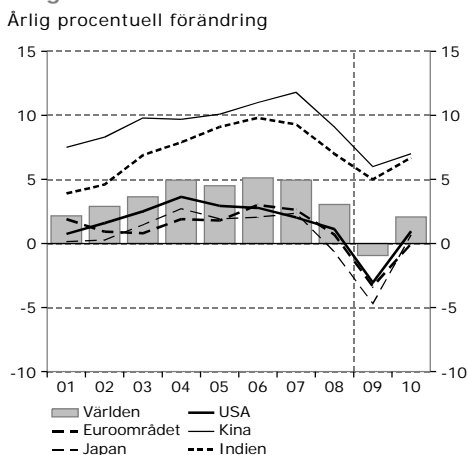
Källor: Institute for Supply Management och NTC Research Ltd.

Diagram 10 BNP och efterfrågan i euroområdet

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 BNP i valda länder

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

valutaområden är nära noll under 2009 och 2010. Liksom i USA blir återhämtningen i euroområdet långsam. Arbetslösheten fortsätter att stiga i rask takt och uppgår till knappt 11 procent 2010.

Också i **tillväxtekonomierna** bromsar den ekonomiska utvecklingen in kraftigt i år och nästa år, trots stora stimulanspaket i bland annat Kina. Sammantaget faller därmed global BNP med nästan 1 procent 2009 (se diagram 11), samtidigt som världshandeln faller mycket kraftigt. Global BNP växer åter 2010, men tillväxten blir svag i ett historiskt perspektiv.

EXCEPTIONELLT DYSTRA UTSIKTER OCKSÅ I SVERIGE

Den svaga utvecklingen av världsekonomin slår hårt mot den svenska ekonomin. Konfidensindikatorn för näringslivet föll tillbaka ytterligare i Konjunkturbarometern för mars 2009 och pekar på att läget fortsatt är mycket svagt. Produktionen i näringslivet faller med hela 5 procent under 2009 och särskilt svagt blir utvecklingen inom industrin. Orderläget är mycket svagt, liksom orderingången från såväl hemma- som exportmarknaden (se diagram 12). Den svaga kronan ger visserligen en viss draghjälp åt exportindustrin men varuexporten minskar ändå kraftigt jämfört med 2008. Tjänsteexporten utvecklas inte lika svagt, bland annat som en följd av den svaga kronan, och det sammantagna exportfallet 2009 blir ca 10 procent. Den något mindre svaga globala utvecklingen 2010 innebär att den svenska exporten då åter växer något.

Den stora nedgången i produktionen i näringslivet innebär att kapacitetsutnyttjandet faller tillbaka snabbt. Det är den viktigaste orsaken till att näringslivets investeringar bromsar in kraftigt i år och nästa år (se diagram 13), men det kan inte uteslutas att försämrade finansieringsmöjligheter också påverkar utvecklingen. Försvagningen på bostadsmarknaden innebär att också bostadsinvesteringarna faller tillbaka. Den antagna expansiva finanspolitiken innebär dock att de offentliga investeringarna växer snabbt i år och nästa år. För den sammantagna investeringsutvecklingen i ekonomin väger dock denna uppgång lätt.

Indikatorer för hushållen ger en något mindre dystert bild. Konfidensindikatorn i hushållsbarometern har återhämtat sig något från bottennoteringarna i slutet av 2008 (se diagram 14). Sannolikt har finanspolitikens expansiva inriktning och de allt lägre räntorna haft en positiv effekt, men hushållens förtroende måste fortfarande betecknas som mycket svagt. Sammantaget tyder informationen på att hushållen fortsätter att dra ner något på konsumtionen under första halvåret 2009. Den allt svagare arbetsmarknaden, tidigare förmögenhetsförluster och dystra framtidsutsikter innebär att hushållen ökar sparatet rejält framöver. Konsumtionen ökar därför bara blygsamt under resterande delen av 2009 och 2010, trots att fortsatt stora ekonomisk-politiska stimulanser, med bland annat prognostiserade skatte-

sänkningar riktade till hushållen, bidrar till att hushållens reala disponibla inkomster fortsätter att stiga båda åren.

Den svaga efterfrågeutvecklingen innebär att BNP fortsätter att utvecklas svagt under hela prognosperioden (se diagram 13). I kalenderkorrigerade termer, som bättre speglar den underliggande ekonomiska utvecklingen, faller BNP med hela 3,8 procent 2009 för att stiga med mycket blygsamma 0,6 procent 2010.

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2007	2008	2009	2010
BNP till marknadspris	2,6	-0,2	-3,9	0,9
BNP, kalenderkorrigerad	2,7	-0,5	-3,8	0,6
Real BNI per capita	3,5	-1,1	-7,0	-0,2
Bytesbalans ¹	9,0	8,2	5,1	5,0
Antal arbetade timmar ²	3,5	1,0	-3,7	-2,6
Sysselsättning	2,4	0,9	-3,1	-2,8
Arbetslöshet ³	6,2	6,1	8,7	10,7
Arbetsmarknadsgap	-0,3	-0,1	-3,9	-6,5
Timlön i näringslivet (KL)	3,4	4,0	3,3	2,3
Arbetskostnad i näringslivet ²	3,6	3,0	3,2	1,9
Produktivitet i näringslivet ²	-0,9	-2,5	0,2	4,7
KPI	2,2	3,4	-0,3	0,8
KPIF	1,5	2,7	1,7	1,1
Reporänta ⁴	4,00	2,00	0,25	0,25
Tioårig statsobligationsränta ⁴	4,3	2,7	3,0	3,7
Kronindex (KIX) ⁴	111,6	124,6	123,1	112,3
Offentligt finansiellt sparande ⁵	3,8	2,5	-2,7	-4,6
Konjunkturjusterat sparande ⁶	3,3	3,8	1,6	0,3

¹ Procent av BNP. ² Kalenderkorrigerad. ³ Inkl. heltidsstuderande som sökt arbete, i procent av arbetskraften. ⁴ Vid årets slut. ⁵ Procent av BNP. ⁶ Procent av potentiell BNP.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

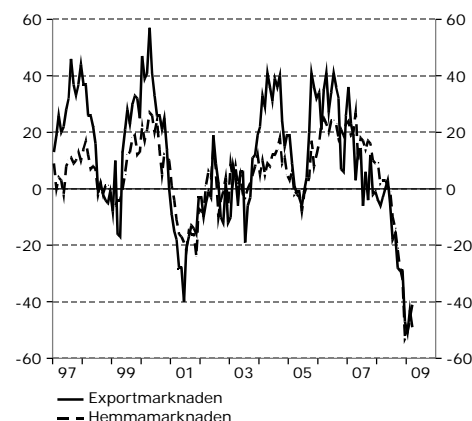
LÅGKONJUNKTUREN BLIR UNGEFÄR LIKA DJUP SOM PÅ 1990-TALET

Den nuvarande lågkonjunkturen kommer i flera avseenden att bli lika djup som under krisen i början på 1990-talet. BNP faller i ungefär samma omfattning från topp till botten vid båda lågkonjunkturerna (se diagram 15) och sysselsättningsgraden faller till ungefär samma nivå (se diagram 16). Den totala sysselsättningsminskningen i samband med 1990-talskrisen var dock avsevärt större än den nu förväntade minskningen.

De båda lågkonjunkturerna är dock väldigt olika till sin karaktär. Krisen under början av 1990-talet var i allt väsentligt orsakad av växande obalanser i den svenska ekonomin, vilka gav upphov till en inhemsk kostnadskris. Denna gång är situationen annorlunda. De offentliga finanserna är i gott skick i utgångsläget och kostnadsläget i den konkurrensutsatta sektorn är inte onormalt högt. Till skillnad från under 1990-talet kommer den

Diagram 12 Ordergång, industrin

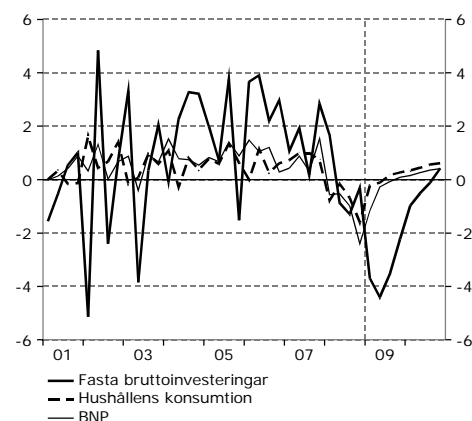
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 13 BNP och efterfrågan

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 14 Hushållens förtroendeindikator (CCI)

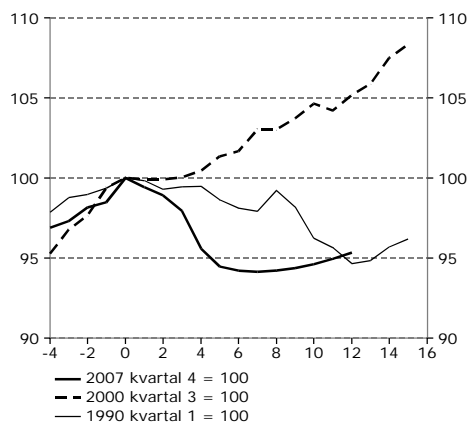
Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 15 Jämförelse av BNP vid lågkonjunkturer

Index sista kvartalet innan BNP börjar minska = 100

Anm. X-axel avser kvartal.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 16 Sysselsättningsgrad

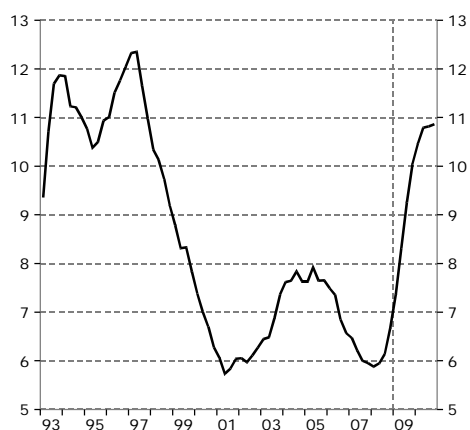
Andel av befolkningen

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

nuvarande konjunkturedgången att mötas med en expansiv ekonomisk politik. Mot detta ska ställas att efterfrågan i omvärlden kommer att ge betydligt mindre draghjälp den här gången. Sammantaget väntas inte konjunkturen börja återhämta sig förrän 2011 och återhämtningen blir långsam (se fördjupningen ”Svensk ekonomi 2011–2020”). Osäkerheten om när återhämtningen tar sin början är dock mycket stor.

ARBETSLÖSHETEN SKJUTER FART

Arbetslösheten började öka under andra halvåret i fjol och utvecklingen accelererade under fjärde kvartalet (se diagram 17). Arbetslösheten fortsatte att stiga snabbt i februari och var då ca 1 procentenhet högre i säsongrensade termer jämfört med bara tre månader tidigare. Samtidigt föll sysselsättningen kraftigt när framför allt industrin drog ner personalstyrkan.

Antalet varsel har varit väldigt högt de senaste månaderna. Dessutom är företagens anställningsplaner mycket återhållsamma enligt Konjunkturbarometern. Tillsammans med den mycket svaga efterfrågeutvecklingen innebär detta att sysselsättningen fortsätter att falla snabbt i näringslivet. Även fortsättningsvis kommer industrin att vara hårdast drabbad relativt sett (se diagram 18).

Sysselsättningen inom den offentliga sektorn förblir i stort sett oförändrad i år och nästa år. Denna utveckling möjliggörs av en förväntad expansiv finanspolitik där kommuner och landsting tilldelas extra statsbidrag. Utan dessa skulle sysselsättningen dras ner markant. Sammantaget faller sysselsättningen med omkring 3 procent per år 2009 och 2010. Detta motsvarar sammanlagt ca 250 000 personer, varav ungefär hälften inom industrin.

Arbetslösheten stiger under 2010 till 10,7 procent, vilket motsvarar drygt 500 000 personer (se diagram 17). Att uppgången inte blir ännu större beror på att många lämnar arbetskraften när arbetsmarknaden försämras kraftigt, samtidigt som andra väntar med att träda in på arbetsmarknaden. Detta innebär bland annat att antalet studerande ökar rejält 2009 och 2010.

Den kraftiga försvagningen på arbetsmarknaden bedöms ge upphov till varaktiga negativa återverkningar på sysselsättningen. Sysselsättningsgraden faller tillbaka till knappt 71 procent 2010 (se diagram 16). Detta är i paritet med den låga sysselsättningsgrad som uppkom i spåren av krisen i början på 1990-talet. En betydande andel av dem som då blev arbetslösa lämnade av olika skäl arbetsmarknaden varaktigt. Samtidigt steg den så kallade jämviktsarbetslösheten när allt fler arbetslösa kompetens och geografiska hemvist inte längre matchade önskemålen på arbetsmarknaden.

Den djupa kris svensk arbetsmarknad nu står inför innebär att dessa mekanismer åter kommer att hålla tillbaka sysselsättningen varaktigt. Regeringens politik motverkar till viss del minskningen av arbetskraften, då den verkar för att stimulera utbudet av arbetskraft. Men den höga arbetslösheten i sig och

den strukturomvandling som nu är förestående, bland annat i spåren av krisen inom industrin, innebär att jämviktsarbetslösheten stiger framöver. En aktiv arbetsmarknadspolitik som syftar till att öka arbetskraftens kompetens och förmåga med utgångspunkt i den förväntade framtida efterfrågan på arbetskraft kan bidra till att motverka denna utveckling.

KOSTNADSTRYCKET FALLER TILLBAKA

Den svaga utvecklingen på arbetsmarknaden håller tillbaka löneökningarna framöver. I år ökar lönerna förhållandevis snabbt till följd av gällande centralt förhandlade avtal. De flesta centrala avtalen löper ut under våren 2010. De nya centrala avtal som då sluts väntas innebära en kraftig nedväxling av löneökningstakten. Sammantaget ökar därför timlönerna i näringslivet med 3,3 procent 2009, medan ökningen stannar vid 2,3 procent 2010.

Förmågan att bära stigande lönekostnader varierar stort mellan olika företag och branscher. Vissa företag lider svårt av den vikande efterfrågan. Samtidigt gynnas delar av industrin av att den svaga kronan håller uppe vinstnivån. Det är därför inte förvånande om löneökningarna de kommande åren varierar påtagligt mellan olika företag och branscher. Eventuella lönestopp eller anpassningar nedåt av lönerna är inte något problem ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, så länge det inte rör sig om generella lönesänkningar i hela ekonomin. En sådan utveckling skulle kunna leda till att ekonomin hamnar i en situation med skadlig deflation, där allmänt fallande löner och priser förstärker varandra i en nedåtgående spiral (se fördjupning ”Liten risk för deflation i Sverige”). Risken för en sådan utveckling bedöms dock i nuläget som liten.

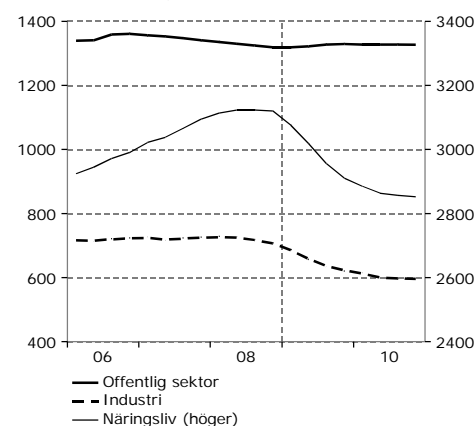
De snabba neddragningarna av personal i näringslivet innebär stora effektiviseringar av verksamheten. Produktiviteten, som har fallit de senaste två åren, börjar därför åter stiga under loppet av 2009. Detta dämpar produktionskostnaderna samtidigt som det gynnar vinstutvecklingen. Därmed minskar också det underliggande kostnadstrycket gradvis och för helåret 2010 faller den så kallade enhetsarbetskostnaden i näringslivet med närmare 3 procent (se diagram 19).

INFLATIONEN ALLT LÄGRE

Liksom i omvärlden har inflationen fallit tillbaka snabbt i Sverige de senaste månaderna. I februari 2009 uppgick inflationen i termer av KPI till låga 0,9 procent (se diagram 19), till stor del som en konsekvens av den senaste tidens allt lägre boräntor. I termer av KPI med fast ränta (KPIF) uppgick inflationen till 2,3 procent. Kronan har försvagats kraftigt i takt med att finanskrisen har eskalerat (se diagram 20). Kronförsvagningen ger en tillfällig inflationsimpuls 2009 när vissa importerade varor, som till exempel frukt och grönt, blir dyrare. Det fallande kostnadstrycket och det mycket svaga efterfrågeläget talar för att inflatio-

Diagram 18 Sysselsättning

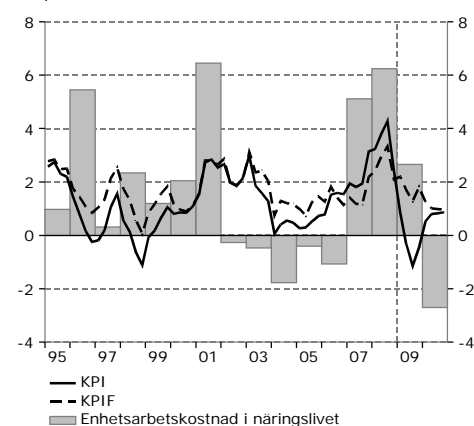
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 19 Konsumentpriser och enhetsarbetskostnad

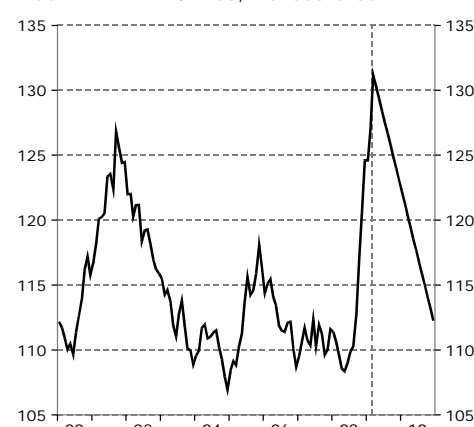
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden respektive årsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 20 Kronans effektiva växelkursindex - KIX

Index 1992-11-18=100, månadsvärden

Anm. Månadsvärdet för mars är ett 22-dagars glidande medelvärde t.o.m. 16 mars.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

nen sedan faller tillbaka. När förhållandena på finansmarknaderna blir mer normala kommer också kronan att förstärkas. Under 2010 verkar detta återhållande på inflationen som i termer av KPI med fast ränta stannar vid 1,1 procent för helåret (se diagram 19). KPI-inflationen uppgår då till 0,8 procent.

MER EXPANSIV EKONOMISK POLITIK BEHÖVS

Ett lågt inflationstryck och ett lågt resursutnyttjande leder till att Riksbanken sänker reporäntan ytterligare till 0,25 procent i april och att reporäntan ligger kvar på denna nivå under 2009 och 2010. Genom att annonsera räntebanan bidrar Riksbanken till att pressa ner räntor med längre löptider och till att hålla uppe inflationsförväntningarna, vilket ytterligare dämpar långa realräntor. Riksbanken förväntas också fortsätta att tillhandahålla likviditet till banksystemet i syfte att hålla tillbaka länekostnaderna för hushåll och företag.

Den expansiva penningpolitiken räcker dock inte till för att ge önskvärd stimulans åt ekonomin. I rådande läge är det därför ur ett stabiliseringspolitiskt perspektiv lämpligt att finanspolitiken bidrar till att stimulera ekonomin. Genom att stimulera efterfrågan i ekonomin ytterligare kan nedgången i sysselsättningen mildras. Tillsammans med arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan detta bidra till att dämpa de varaktiga negativa effekterna på arbetsmarknaden som blir följderna av den djupa lågkonjunkturen.

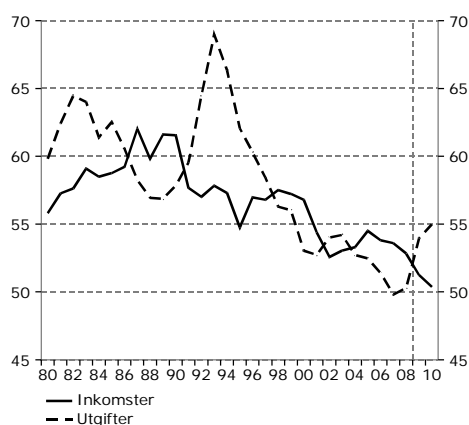
De offentliga finanserna i Sverige är jämförelsevis konjunktursänkliga och den allt djupare lågkonjunkturen innebär att finanserna försämras snabbt, till följd av både minskande inkomster och stigande utgifter (se diagram 21).

Den av regeringen föreslagna finanspolitiken i budgetpropositionen för 2009 och de i slutet av 2008 och början av 2009 aviserade åtgärderna för bland annat jobb och omställning innebär att finanspolitiken har en tydligt expansiv inriktning 2009. Justerat för konjunktorens inverknings minskar den offentliga sektorns sparande med 1,9 procent som andel av potentiell BNP mellan 2008 och 2009 vid hittills beslutad och aviserad politik. År 2010 är den hittills beslutade och aviserade politiken något åtstramande, beroende framför allt på att de ohälsorelaterade utgifterna minskar och att utgifterna för ålderspensioner minskar när den så kallade balanseringen av pensionssystemet aktiveras. Sammantaget innebär detta att de offentliga finanserna 2010 skulle uppvisa ett underskott motsvarande -3,7 procent av BNP vid hittills beslutad och aviserad politik. Korrigerat för den svaga konjunkturen skulle dock sparandet bli positivt och motsvara 2 procent av potentiell BNP.

Konjunkturinstitutet bedömer att den kraftiga konjunkturredgången motiverar ytterligare finanspolitiska åtgärder, särskilt som penningpolitiken inte väntas kunna ge tillräcklig efterfrågestimulans för att uppnå inflationsmålet och för att stärka efterfrågan så mycket som är önskvärt. Det är därför lämpligt att finanspolitikens inriktning 2010 är sådan att det konjunkturjuste-

Diagram 21 Inkomster och utgifter i offentlig sektor

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

rade sparandet understiger 1 procent. Den diskretionära finanspolitiken verkar då stabiliserande i den rådande lågkonjunkturen.

Prognosen innebär att ytterligare ofinansierade inkomstsänkningar och utgiftshöjningar genomförs motsvarande 8 miljarder kronor 2009 och ytterligare 50 miljarder kronor 2010. Den prognostiserade inriktningen av finanspolitiken bedöms av Konjunkturinstitutet sammantaget vara välavvägd.

Utan den tillkommande prognostiserade finanspolitiken skulle BNP bli 1,3 procent lägre 2010. Sysselsättningen skulle då bli 1,0 procent lägre 2010.

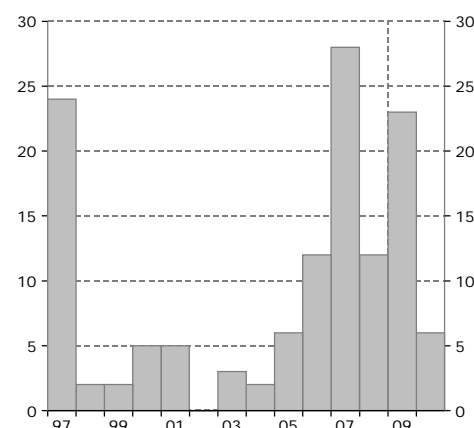
För att skapa goda planeringsförutsättningar för kommunsektorn är det viktigt att extra tillskott till kommuner och lands-ting aviseras i god tid. Konjunkturinstitutet förutser att regeringen tillför kommunsektorn extra anslag om 3 miljarder kronor för 2009 och ytterligare 9 miljarder för 2010. På så vis kan stora personalneddragningar undvikas och produktionen i kommunsektorn behöver inte samvariera med konjunkturen. Dessutom förutses att ålderspensionärerna kompenseras för den sänkning av pensionerna som uppkommer när balanseringen i pensionssystemet träder i kraft 2010.

Konjunkturinstitutets bedömning är att det gällande finanspolitiska ramverket bör ligga fast. De takbegränsade utgifterna förutses understiga utgiftstaket med viss marginal också 2010 (se diagram 22). Med hänsyn tagen till den prognostiserade politiken växer dock underskottet i de offentliga finanserna till motsvarande 4,6 procent av BNP 2010 (se diagram 23). Det konjunkturjusterade sparandet motsvarar då 0,3 procent av potentiell BNP.

Enligt Konjunkturinstitutets indikatorer för överskottsmalet, det konjunkturjusterade sparandet och den så kallade genomsnittsindikatorn, underskrids överskottsmalet 2010 när hänsyn tas till den prognostiserade politiken. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning är detta motiverat med hänsyn till den exceptionellt svaga ekonomiska utvecklingen. Samtidigt innebär det att det konjunkturjusterade sparandet måste förstärkas bortom år 2010 för att undvika att överskottsmalet underskrids i ett mera långsiktigt perspektiv. En sådan utveckling skulle kunna äventyra trovärdigheten för de offentliga finansernas hållbarhet och för det finanspolitiska ramverket. För att underlätta anpassningen mot ett förstärkt sparande är det lämpligt att de tillkommande finanspolitiska stimulansåtgärderna utformas så att de i hög grad endast temporärt försvagar de offentliga finanserna.

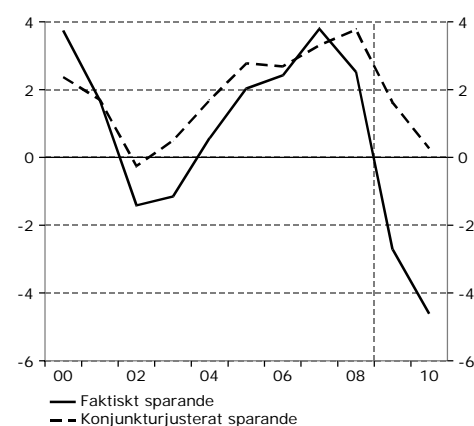
I det medelfristiga scenario som presenteras i rapporten (se fördjupningen ”Svensk ekonomi 2011–2020”) beskrivs den av Konjunkturinstitutet förutsedda ekonomiska utvecklingen 2011–2020, inklusive de offentliga finansernas utveckling. Konjunkturen vänder upp först 2011. Då är arbetslösheten nära 11 procent. Åren därefter blir tillväxten jämförelsevis hög och arbetslösheten faller gradvis tillbaka, samtidigt som de offentliga finanserna förbättras successivt.

Diagram 22 Marginal till utgiftstaket
Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 23 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

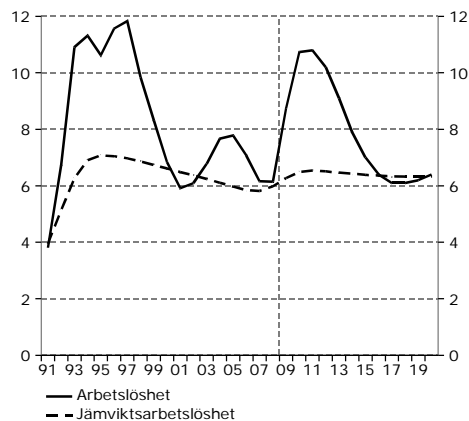

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Diagram 24 Arbetslöshet

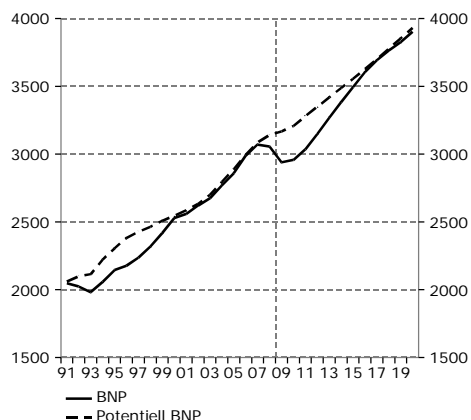
Procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 25 BNP

Miljarder kronor, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 26 BNP

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Svensk ekonomi 2011–2020

I denna fördjupning presenteras Konjunkturinstitutets bedömning av den ekonomiska utvecklingen i ett medelfristigt perspektiv. Ekonomin kommer att befinna sig i en kraftig lågkonjunktur de närmaste åren. Den bedöms i stora drag bli lika djup och långvarig som lågkonjunkturen under 1990-talet.²

DET KAN DRÖJA TILL 2016 INNAN EKONOMIN ÄR I BALANS

Den svenska ekonomin befinner sig i en djup lågkonjunktur vid utgången av 2010.³ Arbetslösheten bedöms bli lika hög 2011 som 2010, det vill säga ca 11 procent av arbetskraften. Arbetslösheten ligger då drygt 4 procentenheter över den bedömda jämviktsnivån. Anpassningen mot ett konjunkturrellt balanserat läge beräknas ta flera år. Sysselsättning och arbetslöshet återhämtar sig långsamt och först 2016 är arbetslösheten tillbaka på en långsiktig jämviktsnivå (se diagram 24).⁴

BNP-gapet, det vill säga skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP-nivå, bottenar 2010 på $-7,8$ procent som andel av BNP. En återhämtning inleds 2011 då BNP växer snabbare än potentiell BNP. Potentiell BNP växer med i genomsnitt ca 2 procent per år 2011–2020. Faktisk BNP bedöms växa med i genomsnitt drygt 3 procent per år 2011–2016 vilket är betydligt snabbare än den potentiella utvecklingen, men inte särskilt utmärkande i ett historiskt perspektiv (se diagram 25 och diagram 26).

EFTERFRÅGAN DRIVER ÅTERHÄMTNINGEN

En förutsättning för att återhämtningen ska komma till stånd är att den globala ekonomin återhämtar sig och att svensk export tar fart. En starkare exportindustriproduktion ger positiva efterfrågeimpulser till andra branscher och stigande inflationsförväntningar. Men också den expansiva inriktningen på den ekonomiska politiken är av avgörande betydelse. Finanspolitiken, som antas vara expansiv 2009 och 2010, fortsätter att vara något expansiv 2011, varefter den stramas åt. Penningpolitiken förutses ha en expansiv inriktning till och med 2013. Stigande infla-

² Ett utförligt sifferunderlag samt referenser till beskrivningar av hur de medelfristiga kalkylerna tas fram finns på Konjunkturinstitutets hemsida www.konj.se/medelfrist.

³ Förutsättningarna för den medelfristiga prognosen har förändrats mycket på ett år. I mars 2008 var bedömningen att ekonomin skulle vara i konjunkturrell balans i slutet av 2009. Det innebar att den medelfristiga banan i stort följde jämviktsutvecklingen. Se *Konjunkturläget*, mars 2008.

⁴ Jämviktsarbetslösheten bedömdes i *Lönebildningsrapporten 2008* vara 5,5 procent på lång sikt. Den djupa ekonomiska krisen höjer dock jämviktsarbetslösheten varaktigt med ca 1 procentenhet. Dessutom minskar arbetsutbudet med ca 1 procent under perioden 2011–2020. Tillsammans ger det ca 2 procent lägre potentiell sysselsättning.

tionsförväntningar håller ner realräntan vilket stimulerar investeringar och hushållens konsumtion (se diagram 27 och tabell 2).⁵ När ekonomin närmar sig konjunkturell balans kommer penningpolitiken gradvis att ges en mer neutral inriktning (se diagram 28).

Tabell 2 Valda indikatorer på medellång sikt

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2011	2012	2013	2014	2015-2020 ¹
BNP	2,6	3,3	3,8	3,5	2,4
Hushållens konsumtionsutgifter	2,6	3,3	3,3	3,3	3,1
Offentliga konsumtionsutgifter	1,0	-0,8	0,3	0,5	0,6
Fasta bruttoinvesteringar ²	6,9	8,2	8,5	6,7	2,9
Export av varor och tjänster	5,9	7,3	8,0	7,8	4,3
Import av varor och tjänster	7,0	7,4	8,0	8,0	4,5
Arbetskraft	0,4	0,5	0,5	0,4	0,1
Arbetslöshet ³	10,8	10,2	9,1	7,9	6,4
Sysselsättning 16–64 år	0,3	1,2	1,7	1,7	0,3
Antal arbetade timmar	0,3	0,6	1,9	2,0	0,4
Produktivitet, BNP-nivå	2,3	2,7	1,8	1,4	2,0
Inflation, KPI ⁴	1,7	2,8	2,6	2,1	2,0
Reporänta ⁴	1,0	2,0	3,0	4,3	4,3
Statsobligationsränta (5 år) ⁴	3,4	4,1	4,5	4,8	4,7
Nominell växelkurs, KIX ⁴	112,0	111,4	110,9	110,4	108,4
Arbetskostnad i näringslivet	2,2	2,4	3,5	3,7	4,3
Real disponibel inkomst, hushåll	1,4	-0,8	0,1	-2,0	1,8
Bytesbalans ⁵	4,5	4,5	5,3	6,8	7,5
Offentligt finansiellt sparande ⁵	-4,1	-3,3	-2,2	-1,2	0,7

¹ Genomsnitt, per år. ² Inkl. lagerinvesteringar. ³ Procent av arbetskraften. ⁴ Årsmedelvärde. ⁵ Procent av BNP.

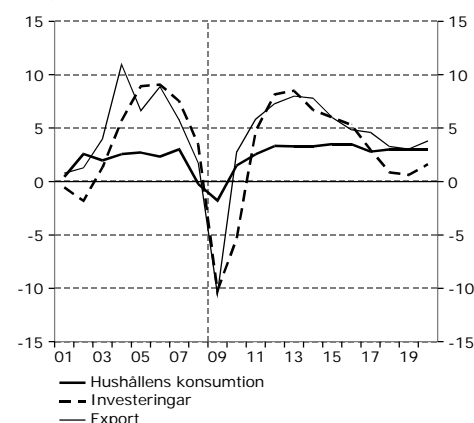
Källa: Konjunkturinstitutet.

UTVECKLINGEN AV ARBETADE TIMMAR

Den djupa lågkonjunkturen kommer att få betydande varaktiga effekter på arbetsutbud och arbetslöshet framöver (se kapitlet ”Produktion och arbetsmarknad”). Den potentiella arbetskraften antas komma att försvagas med ca 1 procentenhet och jämviktsarbetslösheten stiger med ca 1 procentenhet till följd av lågkonjunkturen. Även den demografiska utvecklingen bidrar till att potentiellt arbetade timmar utvecklas svagt. Den åldrande befolkningen med stora pensionsavgångar under de närmaste åren bidrar till att arbetskraften kommer att öka betydligt långsammare framöver än den gjort de senaste 10 åren, trots de utbudsstimulerande reformer som genomförts de senaste åren. Det potentiella arbetsutbudet och det potentiella antalet arbetade

Diagram 27 Efterfrågan

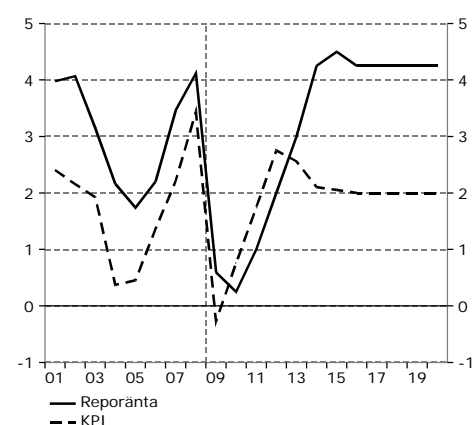
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 28 Reporänta och inflation

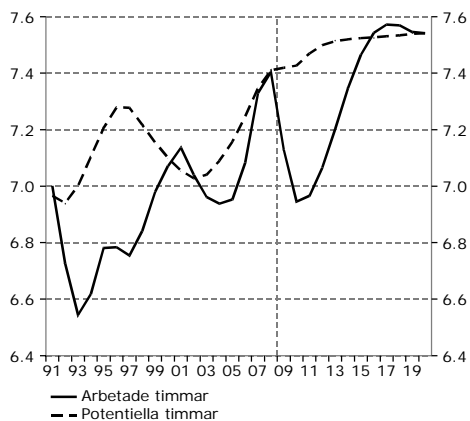
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵ Den konjunkturella anpassningen till jämvikt är baserad på en beräkning med Konjunkturinstitutets allmänjämviktsmodell KIMOD, se www.konj.se/kimod.

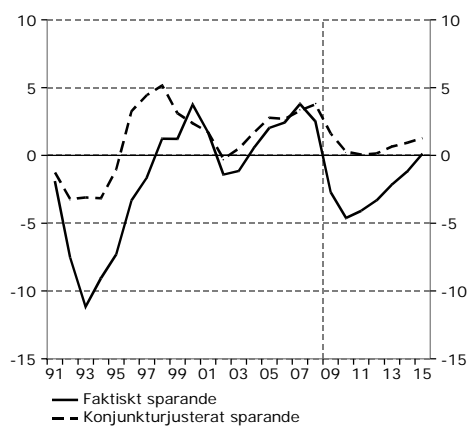
Diagram 29 Antal arbetade timmar
Miljarder

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 30 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

timmar bedöms sammantaget växa kontinuerligt fram till 2015, för att sedan vara i det närmaste konstant (se diagram 29).

Med endast en svag ökning av antalet arbetade timmar kommer den potentiella produktionen i stort sett att växa i takt med den potentiella produktiviteten. Den potentiella produktivitetstillväxten i näringslivet bedöms vara ca 2,3 procent per år i genomsnitt 2011–2020. Produktivitetstillväxten i offentlig sektor antas däremot vara nära noll. Potentiell produktivitet i hela ekonomin växer därmed i genomsnitt med ca 1,9 procent per år.

ÖVERSKOTTSMÅLET FÖR DE OFFENTLIGA FINANSERNA NÅS FÖRST PÅ SIKT

Konjunkturinstitutet räknar med att finanspolitiken ges en något expansiv inriktning 2011, efter två år av större stimulans 2009 och 2010. Utan den finanspolitiska stimulansen skulle lågkonjunkturen bli djupare och fler personer skulle riskera att bli långvarigt utslagna från arbetsmarknaden. Den expansiva finanspolitiken försvagar dock de offentliga finanserna. För att säkerställa att de långsiktiga målen för de offentliga finanserna klaras krävs en åtstramande finanspolitik i samband med att ekonomin vänder upp. Finanspolitiken stramas därför åt från och med 2012.

Riksdagens mål är att den offentliga sektorns finansiella sparande ska vara motsvarande 1 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Konjunkturinstitutets bedömning av den offentliga sektorns finansiella ställning i förhållande till målet baseras i huvudsak på två indikatorer; det konjunkturjusterade sparandet och genomsnittsindikatorn (se kapitlet ”Offentliga finanser och finanspolitik”).

I det här presenterade medelfristiga scenariot stramas finanspolitiken åt så pass mycket att det konjunkturjusterade finansiella sparandet uppfyller överskottsmålet 2015 (se tabell 3 och diagram 30). Så är dock inte fallet med genomsnittsindikatorn, som är fortsatt negativ 2015. Genomsnittet av det finansiella sparandet är –0,2 procent av BNP under perioden 2000–2015.

Tabell 3 Finansiellt sparande och indikatorer

Procent av BNP

	2011	2012	2013	2014	2015
Finansiellt sparande	–4,1	–3,3	–2,2	–1,2	0,1
Genomsnittsindikatorn	–2,3	–2,6	–2,1	–1,4	–0,7
Konjunkturjusterat sparande	0,1	0,1	0,6	0,9	1,3

Källa: Konjunkturinstitutet.

Sammantaget visar båda indikatorerna att sparandet till och med 2014 kommer att vara lägre än vad sparmålet föreskriver. Trots det är Konjunkturinstitutets bedömning att inga ytterligare åtstramningar av finanspolitiken utöver vad som ingår i beräk-

ningarna är önskvärda med tanke på den djupa och utdragna lågkonjunkturen. Det ytterligare sparandet som behövs för att få det genomsnittliga sparandet över 1 procent kan skjutas några år på framtiden efter 2015 då ekonomin åter är i balans.⁶

⁶ Sparmålet infördes delvis för att klara den offentliga sektorns förväntade utgifter när befolkningen blir allt äldre. Denna upptrappning av utgifterna kommer att ske gradvis (se fördjupningen "Befolkningsutvecklingen och efterfrågan på offentliga tjänster fram till 2050").

Internationell konjunkturutveckling

Konjunkturläget försvagades kraftigt sista kvartalet 2008 och den globala ekonomin är nu i en recession som präglar hela 2009. Resursutnyttjandet blir lågt när produktionen faller i de flesta industriländer. Global BNP växer åter 2010 men tillväxten förblir fortfarande mycket lägre än den potentiella.

Den globala konjunkturen

GLOBAL RECESSION 2009

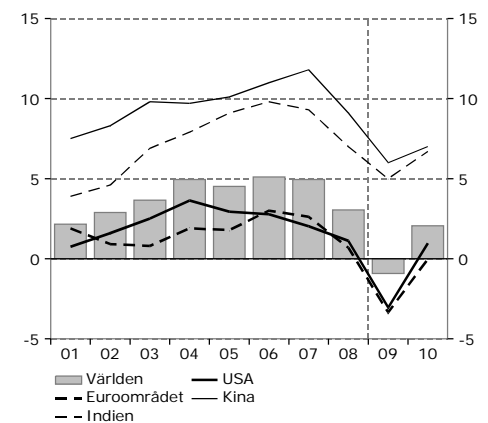
Den globala ekonomin befinner sig i en recession, det vill säga en period av fallande BNP. Recessionen är den djupaste på flera decennier. Konjunkturen försämrades ytterligare hösten 2008 då finanskrisen gick in i en akut fas efter det att investmentbanken Lehman Brothers hade ansökt om konkurs. Privata investerare gjorde då en plötslig omvärdering av investeringsrisker i flera finansiella marknader som i och med detta praktiskt taget slutade att fungera. Akuta solvensproblem som spred sig i det globala banksystemet bidrog till en allmän osäkerhets känsla och pessimism. Ökade finansiella risker i kombination med en minskad riskbenägenhet har påskyndat lågkonjunkturen och bidrar till att den blir ovanligt djup.

Globaliseringen av världsekonomin innebär att praktiskt taget alla länder kom att påverkas samtidigt av finanskrisens akuta fas och dess reala effekter. Även tillväxtekonomierna drogs med i konjunkturedgången (se diagram 31). Detta ledde till ett globalt fall i efterfrågan, med en snabb minskning av världshandeln som följd. OECD-ländernas totala import föll uppskattningsvis med 4,4 procent det fjärde kvartalet 2008 (se diagram 32). Detta var betydligt mer än till exempel under lågkonjunkturen 2001.

Som ett svar på den globala chocken försökte flertalet OECD-länder att åstadkomma en global ekonomisk-politisk strategi genom att samordna sina åtgärder. Flera centralbanker sänkte samtidigt sina räntor i oktober 2008. Åtgärds paket som syftar till att stödja kreditgivningen och upprätthålla den inhemska efterfrågan har utannonserats. I USA satsar regeringen motsvarande drygt 5,5 procent av BNP över drygt två år för att stärka efterfrågan. I Europa är åtgärds paketen betydligt mindre och deras egentliga omfattning och framtida effekter är svåra att bedöma. Samtidigt är dock de automatiska stabilisatorerna större i många europeiska länder jämfört med i USA. Även i Asien, som har upplevt ett stort fall i sin exportefterfrågan, har ett antal åtgärds paket annonserats.

Recessionen beräknas att fortsätta under första delen av 2009. Efterfrågan växer sedan långsamt, understödd av de pen-

Diagram 31 BNP i valda länder
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

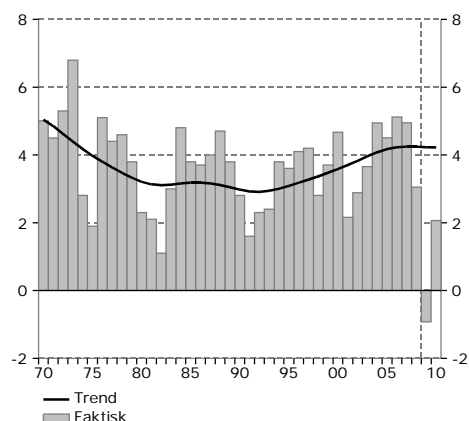
Diagram 32 Total import till OECD
Procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 33 Global BNP

Årlig procentuell förändring

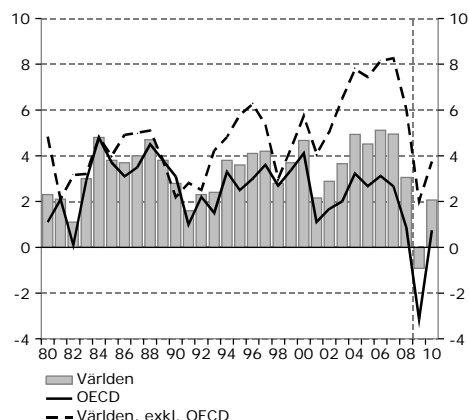

Anm. Trend beräknad med HP-filtrer.

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 34 BNP i världen och OECD

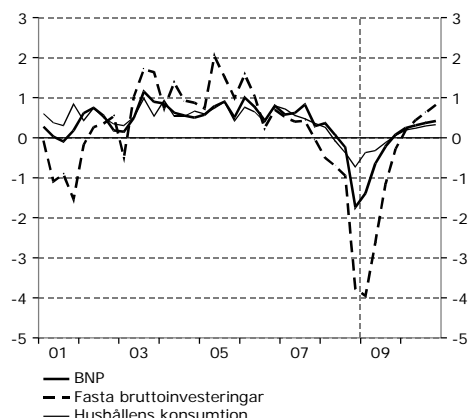
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 35 BNP och efterfrågan i OECD-området

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

ningpolitiska och finanspolitiska stimulanserna. Tillväxten förblir dock lägre än den potentiella under hela prognosperioden.

Den globala recessionen resulterar i ett djupt fall i världshandeln. OECD-ländernas import faller med nästan 8 procent i år. Som helhet krymper den globala ekonomin 2009. Global BNP faller med 0,9 procent 2009 och ökar med historiskt sett svaga 2,1 procent 2010 (se diagram 33).

TILLVÄXTEKONOMIERNAS DRAS MED I KONJUNKTURNEDGÅNGEN

Den senaste tidens kraftiga störningar i OECD-länderna lämnar inte tillväxtekonomierna oberörda. Under en tid hyste en del bedömare förhoppningar att tillväxtekonomierna, inte minst Kina, skulle kunna upprätthålla sin inhemska efterfrågan och därmed inte drabbas så hårt. Så blev det dock inte. Trots ökad andel av den inhemska efterfrågan i tillväxtekonomierna har den svagare efterfrågan från OECD-länderna lett till en kraftigt försämrad situation för dessa länder.

Efter flera år av mycket hög tillväxt försvagas tillväxtkraften i länderna utanför OECD. BNP-tillväxten i världen exklusive OECD sjunker till ca 2 procent 2009, det lägsta sedan åtminstone 1971, för att öka till 3,8 procent 2010 (se diagram 34). I genomsnitt sedan 1971 har dessa länder vuxit med ca 5 procent per år.

DJUP RECESSION I OECD-OMRÅDET

OECD-länderna drabbas hårt av den innevarande konjunkturnedgången med ett ca 3-procentigt BNP-fall 2009 och en tillväxt på 0,7 procent 2010, vilket är långt under trend (se diagram 34).

Den finansiella krisens återverkningar på den reala ekonomin syns bland annat i en kraftigt dämpad investeringstillväxt. De fasta bruttoinvesteringarna började falla i början av 2008, en utveckling som accelererade vid slutet av året. Det fjärde kvartalet 2008 föll de säsongrensade med nästan 4 procent. Investeringssnedgången har varit särskilt markant för bostäder, i synnerhet i de länder, till exempel USA och Storbritannien, vars marknader hade varit kraftigt överhettade. Investeringarna faller snabbt även under första hälften av 2009 (se diagram 35) och nedgången är betydligt djupare än i föregående lågkonjunktur, 2001.

Den privata konsumtionen uppvisar ett liknande mönster, även om fallet är mer begränsat, vilket är typiskt för en konjunkturcykel. Det fjärde kvartalet 2008 föll konsumtionen med ca 0,8 procent (se diagram 35). Konsumentförtroendet är för närvarande väldigt lågt, bland annat på grund av försämrade utsikter på arbetsmarknaden. Dessutom har hushållens förmögenhetsställning i bland annat USA och euroområdet försvagats markant (se diagram 36) till följd av de kraftiga fallen i tillgångspriser.

Trots att nedgången i USA började något tidigare än nedgången i Europa, kan man nu se en synkronisering av konjunkturförloppen i de större ekonomierna (se diagram 37). Den viktigaste orsaken är finanskrisen, vars reala effekter är en gemensam störning som dominerar den ekonomiska utvecklingen.

Den låga tillväxten medför att resursutnyttjandet faller i OECD-området under hela prognosperioden. Arbetslösheten ökar till 10 procent i USA och till ca 11 procent i euroområdet 2010. Produktionsgapen vidgas till exceptionellt höga nivåer, ca -7,5 procent i både USA och euroområdet i slutet av 2010 (se diagram 37).

En försiktig uppgång i konsumtionen dröjer till fjärde kvartalet 2009 medan fasta investeringar åter börjar växa först 2010 (se diagram 35). De penningpolitiska lättnaderna hösten 2008, som har inneburit mycket låga styrräntor i många länder, får sin fulla effekt först i slutet av 2009, eftersom penningpolitiken verkar med en tidsfördröjning. Centralbankernas åtgärder syftar företrädesvis till att säkerställa kreditgivning till företag. Visserligen visar inte bankernas utlåning några större avmattningstendenser men vissa företag har svårt att få lån och banker svarar i enkätundersökningar att de har stramat åt kreditvillkoren. De finanspolitiska åtgärderna tar också lång tid att implementera och väntas ge största effekter tidigast nästa år, trots att finanspolitiken blir kraftigt expansiv 2009.

NEDPRESSAT OLJEPRIS

Världsmarknadspriset på råolja föll dramatiskt under sensommaren och hösten från toppnivån i juli 2008 (se diagram 38). Sedan december har priset varierat mellan 30 och ca 50 dollar per fat. I februari 2009 var priset på Brent Nordsjöolja i genomsnitt 43 dollar per fat.

Prisfallet förklaras bland annat av en minskad efterfrågan (se diagram 39). I OECD minskade oljekonsumtionen 2008 med 3,3 procent. I länder utanför OECD, vars konsumtion har ökat de senaste åren, dämpades tillväxten i konsumtionen och globalt föll konsumtionen 2008 med 0,3 procent. Även 2009 faller den globala efterfrågan på råolja till följd av den ekonomiska nedgången. Det är första gången på 26 år som oljeförbrukningen faller två år i rad.

OPEC har reagerat på det fallande priset genom att i november 2008 sänka produktionskvoten med 1,5 miljoner fat per dag. I december 2008 beslutade OPEC att sänka kvoterna ytterligare med 2,0 miljoner fat per dag. Detta innebär att det nuvarande målet för produktionen inom OPEC uppgår till 28,5 miljoner fat per dag.

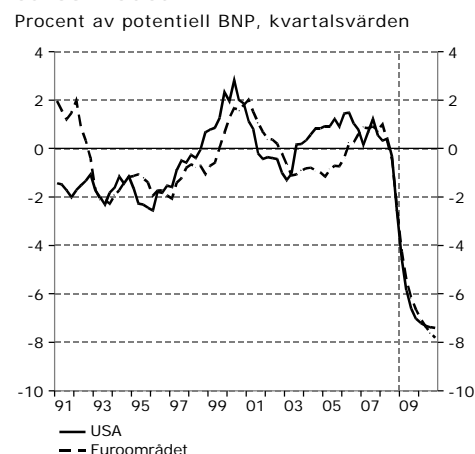
Konjunkturinstitutets oljeprisprognos förutsätter att OPEC kan påverka oljepriset genom anpassning av produktionen. Uttalanden från OPEC-länder indikerar att oljekartellen inriktar sig på ett pris på ca 80 dollar i dagens penningvärde, ett mål man troligtvis först uppnår på längre sikt. Oljepriset väntas därmed

Diagram 36 Hushållens förmögenhet i USA

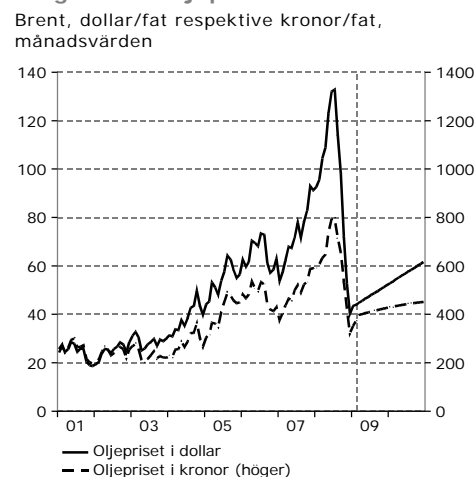
Källor: Federal Reserve och U.S. Department of Commerce.

Diagram 37 BNP-gap i USA och euroområdet

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

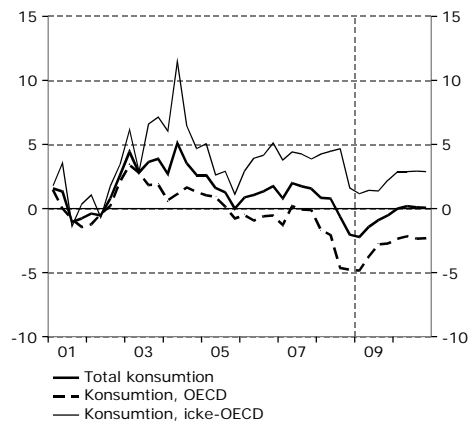
Diagram 38 Oljepris

Källor: Reuters EcoWin, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 39 Oljeförbrukning

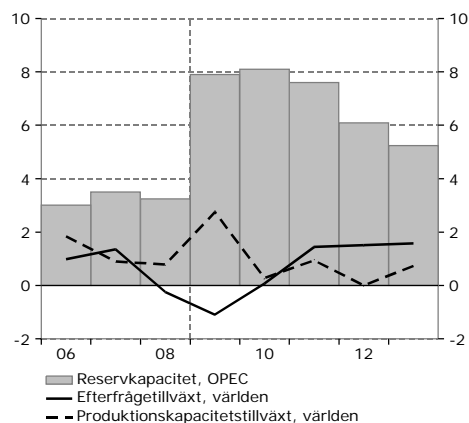
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: International Energy Agency (IEA) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 40 Oljebalanser

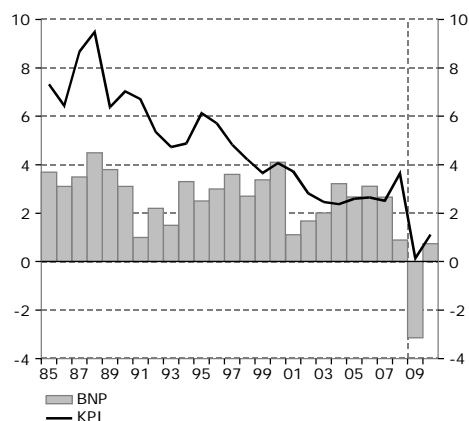
Miljoner fat per dag

Källa: International Energy Agency (IEA) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 41 BNP och inflation i OECD-området

Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

stiga under prognosperioden jämfört med ett genomsnittligt pris för den senaste månaden (44 dollar per fat).⁷ I slutet av 2010 ligger oljepriset på 61 dollar per fat.

En försvårande omständighet för OPEC är det förhållandevis låga priset på råolja. Ett lågt pris har historiskt lett till spänningar inom kartellen eftersom oljeinkomsterna då blir lägre. Producentländerna har därmed starka motiv att producera mer än vad som maximalt tillåts av kartellens produktionskvot.

Då OPEC minskar produktionen för att möta fallet i efterfrågan innebär det att marginalen mellan produktionskapacitet och förbrukning, den så kallade reservkapaciteten, ökar. En hög reservkapacitet, allt annat lika, brukar resultera i ett lägre oljepris eftersom sannolikheten för utbudsbegränsningar minskar. På medellång sikt förväntas emellertid tillväxten i produktionskapacitet att avta och reservkapaciteten inom OPEC att minska (se diagram 40), en utveckling som stödjer ett högre pris.

SNABBT FALLANDE INFLATION OCH LÅGA RÄNTOR

Inflationen i världen steg 2008 till följd av kraftiga prisökningar på energi, jordbruksprodukter och andra råvaror i början på året. För OECD-området uppgick inflationen till 3,7 procent. Det globala efterfrågefallet, som lett till ett betydligt försvagat resursutnyttjande på många håll, bidrog dock till att råvarupriserna föll kraftigt andra halvåret 2008. Detta har inneburit kraftigt försämrade förutsättningar för utvecklingen i många producentländer. Inflationstakten faller snabbt i såväl OECD-området som i tillväxtekonomierna framöver. Inflationstakten för OECD-området blir 0,1 procent i år och 1,1 procent 2010 (se diagram 41). Räntesänkningar i år bidrar till lägre KPI-inflation i de länder som inkluderar lånekostnader i sitt KPI. Priser på råvaror beräknas åter öka nästa år även om uppgången blir måttlig.

Inflationsförväntningarna har sjunkit i många OECD-länder till följd av det fallande resursutnyttjandet. Japan står inför en ny period av fallande konsumentpriser och några centralbanker har mer eller mindre direkt uttryckt farhågor för deflation. Penningpolitiken är för närvarande mycket expansiv. Förväntningar om fallande priser skulle dock ta udden av penningpolitiken.

Det penningpolitiska styrmedlet har varit mindre effektivt under höstens turbulens på finansmarknaderna. Flera av världens centralbanker sänkte i oktober 2008 sina styrräntor i en samordnad aktion som sedan har följts av flera unilaterala sänkningar. Stigande riskpremier medförde dock inledningsvis att finansieringskostnader för hushåll och företag inte föll lika mycket som styrräntorna sänktes. Riskversionen håller emellertid långsamt på att avta och de gradvis fallande riskpremierna innebär att penningpolitiken får större genomslag framöver.

⁷ Oljepriset har varit mycket volatilt, därför arbetar Konjunkturinstitutet med månadsgenomsnitt eller (för icke fullständiga kalendermånader) glidande medeltal, som jämnar ut kortsiktiga variationer.

RISKER FÖR DEN GLOBALA KONJUNKTURUTVECKLINGEN

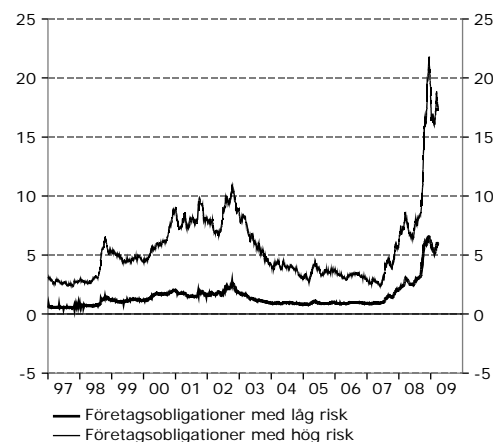
Prognosen beskriver Konjunkturinstitutets mest sannolika scenario. De globala konjunkturutsikterna omges dock av ett antal osäkerhetsfaktorer. En riskfaktor som utpekades i Konjunkturläget december 2008 har realiserats och lett till en sämre global ekonomisk utveckling än vad som då prognostiserades: Tillväxt-ekonomiernas inhemska efterfrågan har försvagats mer än väntat.

Den nuvarande prognosen utgår från att riskaversionen på de finansiella marknaderna gradvis normaliseras, inte minst på grund av statliga interventioner. Detta innebär dock inte en fullständig återgång till de nedpressade riskpremier som noterades på marknaderna åren före krisens utbrott. Diagram 42 visar att riskpremier på företagsobligationer i USA har fallit tillbaka något, även om de fortfarande är höga. Osäkerheten kring omfattningen och effekterna av den pågående kreditåtstramningen är dock betydande. Om den finansiella krisen förvärras eller blir mer långvarig, till exempel på grund av att banksystemet i Östeuropa börjar vackla, får det mycket negativa konsekvenser för den reala ekonomiska utvecklingen.

Stor osäkerhet råder också kring effekterna av genomförda och planerade ekonomisk-politiska åtgärder. Å ena sidan kan de visa sig vara otillräckliga med en sämre ekonomisk utveckling och möjligen deflation i vissa länder som följd. Å andra sidan kan deras effekter – och följaktligen även den framtida inflationen – ha underskattats. Den sistnämnda risken ligger dock till största delen bortom prognosperioden.

Diagram 42 Ränta på företagsobligationer, differens mot statsobligationsräntan, USA

Procentenheter, dagsvärden

Anm. Hög risk: Ba/BB eller lägre. Låg risk: Baa/BBB eller högre. Båda klassificeringarna enl. Moody's/Standard & Poor's.

Källa: Merrill Lynch.

Tabell 4 BNP och KPI i världen

Årlig procentuell förändring

	BNP ¹				KPI ²			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
USA	2,0	1,1	-3,0	1,0	2,9	3,8	-0,9	1,0
Japan	2,4	-0,7	-4,7	0,7	0,1	1,4	-0,8	-0,2
Kanada	2,7	0,5	-2,8	0,4	2,1	2,4	0,0	1,1
Danmark	1,6	-1,3	-2,5	0,5	1,7	3,6	1,2	1,4
Norge	3,2	2,0	-1,0	1,1	0,7	3,4	1,5	1,7
Euroområdet	2,6	0,7	-3,3	0,0	2,1	3,3	0,6	1,0
Finland	4,2	0,9	-3,8	0,0	1,6	3,9	1,0	1,4
Tyskland	2,6	1,0	-4,3	0,1	2,3	2,8	0,4	0,8
Frankrike	2,1	0,7	-2,4	0,0	1,6	3,2	0,5	0,8
Italien	1,5	-1,0	-3,7	0,2	2,0	3,5	0,8	1,0
Storbritannien	3,0	0,7	-3,0	0,6	2,3	3,6	1,0	0,9
EU	3,1	1,0	-3,2	0,2	2,3	3,7	0,8	1,1
OECD	2,7	0,9	-3,1	0,7	2,5	3,6	0,1	1,1
Indien	9,3	7,0	5,0	6,7	6,3	8,3	4,8	4,5
Kina	11,8	9,1	6,0	7,0	4,8	5,9	0,5	1,5
Sydamerika	5,7	4,3	0,3	2,4	5,4	7,9	5,3	4,2
Världen	5,0	3,1	-0,9	2,1				

¹ BNP-siffrorna är kalenderjusterade och aggregat beräknas med hjälp av så kallad köpkraftsjusterade (Purchasing Power Parity) vikter från IMF.

² KPI för EU-länder avser harmoniserade KPI (HICP) med undantag för OECD-aggregatet som inkluderar enbart nationella KPI-serier. Aggregaten för EU och euroområdet är vägda med konsumtionsvikter från Eurostat och OECD-aggregatet är vägt med konsumtionsvikter från OECD.

Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Kina

INHEMSK STIMULANS DÄMPAR EFFEKTER AV EXPORTNEDGÅNG

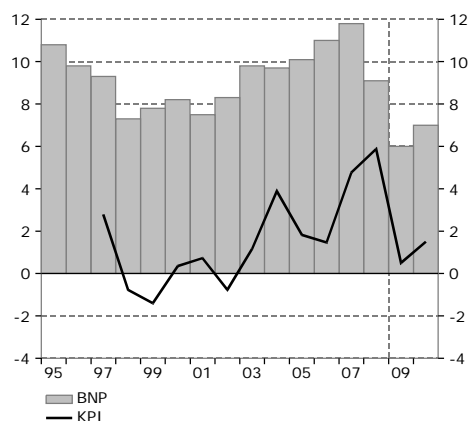
Recessionen i bland annat USA och EU har varit mycket kännbar för Kinas ekonomi. Exporten har fallit markant sedan hösten 2008 och resulterat i en ökning av företagskonkurser och arbetslöshet. En minskad export och en lägre tillväxt för investeringarna och konsumtionen bidrog till att BNP-tillväxten mattades av från 10,6 procent i årstakt det första kvartalet 2008 till 6,8 procent det sista kvartalet. För helåret 2008 uppgick BNP-tillväxten till 9,1 procent, vilket var den svagaste ökningen sedan 2002 (se diagram 43).

Exporten fortsätter att minska de närmaste kvartalen till följd av den fortsatta konjunkturedgången i omvärlden. Detta får till följd att investeringarna minskar och arbetslösheten stiger ytterligare. Hushållens konsumtionstillväxt pressas därmed ner.

BNP-tillväxten hålls uppe av åtgärder som satts in av myndigheterna. Med syfte att stimulera utlåningen har den kinesiska centralbanken sänkt in- och utlåningsräntorna med över 2 procentenheter sedan juli 2008. Man har även sänkt bankernas reservkvoter och tagit bort kreditregleringar. Dessutom har den

Diagram 43 BNP och inflation i Kina

Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: IMF, National Bureau of Statistics China, och Konjunkturinstitutet.

successiva förstärkningen av yuanen mot dollarn avbrutits sedan sommaren 2008, vilket gagnar exportsektorn.

Regeringen har presenterat ett stimulanspaket under hösten 2008, vilket innehåller satsningar på infrastruktur, bostadsbyggnad, jordbruk, social välfärd och hälsovård. Ytterligare expansiva åtgärder har diskuterats inom regeringen, vars mål är att uppnå 8 procents BNP-tillväxt. Effekterna av stimulansåtgärderna på BNP är emellertid osäkra eftersom det är ovisst hur mycket de innebär i tillkommande budgetmedel.

Stimulansåtgärderna har hittills resulterat i bland annat en ökad utlåning till investeringar och en dämpning av prisnedgången i fastigheter. Myndigheternas åtgärder bidrar till att BNP kan fortsätta att växa relativt starkt, även om de inte kompenserar fullt ut för bortfallet i exporten. BNP-tillväxten mattas således av till 6 procent 2009, men stiger till 7 procent 2010.

Konsumentpriserna steg med 5,9 procent 2008, vilket främst berodde på en stark ökning av livsmedels- och råvarupriserna. Kraftiga prisfall under det andra halvåret 2008 bidrar till att KPI-inflationen sjunker till 0,5 procent i år och att inflationen förblir låg 2010, kring 1,5 procent.

Japan

STORA EXPORTFALL SÄNKER JAPANS BNP

Den globala finanskrisen och recessionen har lett till en mycket kraftig nedgång även i Japans ekonomi. BNP krympte med 3,2 procent det fjärde kvartalet 2008, vilket var det största fallet sedan 1974. Fallet berodde främst på att exporten rasade med nästan 15 procent, mestadels exporten av fordon och elektronik. Många exportföretag har därmed drabbats av stora förluster och Tokyo-börsens värde har fortsatt att sjunka snabbt under inledningen av 2009 (se diagram 44).

Starkt försvagade indikatorer tyder på en fortsatt recession framöver i Japan (se diagram 45). Exporten sjönk markant även i januari. Dessutom har orderingången fortsatt att sjunka. Företagens produktionsplaner har därmed skurits ner, vilket leder till ännu lägre kapacitetsutnyttjande framöver. Arbetslösheten ökar från nuvarande 4,1 procent och lönerna faller, vilket påverkar hushållens konsumtion negativt framöver. Företagens och hushållens framtidstro präglas således av djup pessimism.

För att dämpa recessionen och stödja kreditmarknaden har den japanska centralbanken sänkt styrräntan från 0,5 procent till 0,1 procent och gett lån säkrade med bland annat företagscertifikat med relativt hög risk. Ett program för direkta köp av företagsobligationer från finansiella institut har också påbörjats. Dessutom har regeringen försökt stimulera bankutlåningen genom kapitalinjektioner. Direkta kapitalstöd planeras dessutom till företag som är underkapitaliserade, men bedöms vara livskraftiga.

Diagram 44 Börsen i Japan

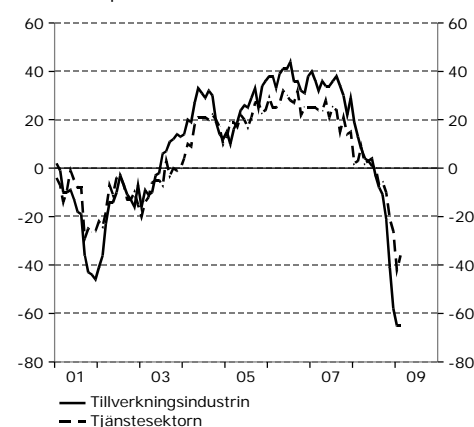
Index, månadsvärden

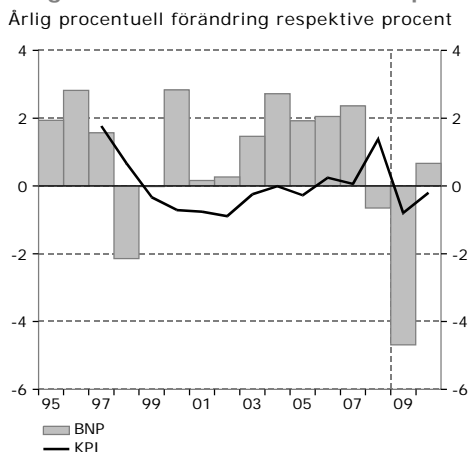
Källa: Reuters.

Diagram 45 Företagens förtroendeindikatorer i Japan för 3 månader framåt

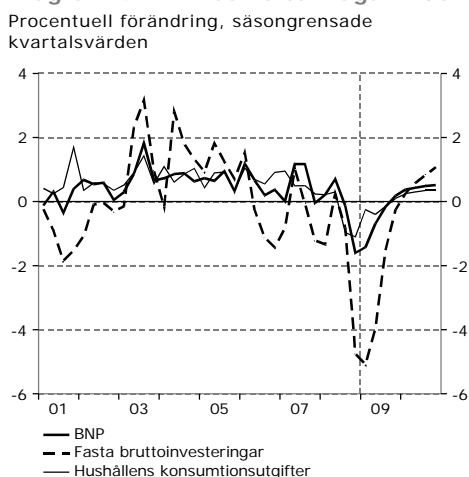
Nettotal i procent, månadsvärden

Källa: Bank of Japan/Reuters.

Diagram 46 BNP och inflation i Japan

Källor: Economic and Social Research Institute, Ministry of Internal Affairs and Communications (Japan) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 47 BNP och efterfrågan i USA

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Regeringen har presenterat tre mycket omfattande stimulanspaket sedan hösten 2008. Den direkta budgeteffekten uppskattas av bedömare att bli endast ca 2 procent av BNP, eftersom den största delen av stimulanspaketerna avser kreditgarantier till företag.

En långsam uppgång inleddes mot slutet av 2009 i Japan. Exporten börjar då åter växa något och investeringarna ökar. På sikt stiger också sysselsättningen och lönerna och därmed även hushållens konsumtion.

BNP sjönk med 0,7 procent 2008 och faller med 4,7 procent 2009. År 2010 växer åter BNP, då med 0,7 procent (se diagram 46).

Den djupa recessionen innebär att resursutnyttjandet faller rejält i Japan. Tillsammans med lägre råvarupriser och en starkare yen, bidrar detta till att konsumentpriserna, vilka steg med 1,4 procent 2008, sjunker med 0,8 procent 2009 och med ytterligare 0,2 procent 2010.

USA

FORTSATT RECESSION I USA

Den amerikanska konjunkturedgången intensifierades det andra halvåret 2008 i samband med den tilltagande finanskrisen. Det fjärde kvartalet försvagades den amerikanska konjunkturen dramatiskt. Enligt preliminär statistik föll BNP med 1,6 procent (se diagram 47), vilket var det största fallet sedan 1982. I stort sett samtliga efterfrågekomponenter utvecklades mycket svagt. Exporten, som har ökat starkt de senaste åren, föll exempelvis abrupt med hela 6,5 procent. De fasta investeringarna föll med ca 5 procent, vilket är det kraftigaste fallet sedan 1980-talet.

Olika ekonomiska indikatorer för det första kvartalet pekar på att konjunkturen fortsätter att försämrans. Företags- och konsumentförtroendet ligger kvar på rekordlåga nivåer. Industriproduktionen faller kraftigt och antalet beviljade bygglov och påbörjade nya husbyggen är på historiska bottenivåer. Även indikatorer för arbetsmarknaden tyder på en fortsatt snabb försämring. BNP bedöms ha fallit med 1,4 procent det första kvartalet i år.

Raskt fallande sysselsättning och ett ökat hushållssparande, av försiktighetsskäl och till följd av förmögenhetsförluster, gör att konsumtionen fortsätter att falla de kommande två kvartalen. Därefter väntas den finanspolitiska stimulansen i form av skattesänkningar bidra till en positiv konsumtionstillväxt. Konsumtionstillväxten tilltar sedan långsamt under prognosperioden, men uppgången blir dämpad jämfört med det historiska konjunkturmönstret. Anledningarna till den dämpade utvecklingen är främst att hushållen fortsätter att hålla tillbaka konsumtionen på grund av snabbt fallande sysselsättning och den lägre nettoförmögenheten.

HUSHÄLLEN ÖKAR SITT SPARANDE

Tillväxten i USA har de senaste decennierna i hög grad drivits av hushållens konsumtion. Som andel av BNP har hushållens konsumtionsutgifter växt från ca 62 procent i början av 1980-talet till ca 70 procent i slutet av 2008. Sparkvoten föll dramatiskt under denna period från ca 10 procent till i stort sett noll (se diagram 48). Utvecklingen förklaras delvis av en mycket stor förmögenhetsuppbyggnad i spåren av stora börs- och husprispiggångar, samtidigt som hushållens skulder i förhållande till BNP har stigit till historiskt höga nivåer (se diagram 48).

Nu har förmögenheterna fallit raskt när såväl börs som huspriser snabbt har vänt ner (se diagram 49). Samtidigt har bankerna stramat åt kreditvillkoren, vilket gör att konsumtionen i högre grad måste finansieras av inkomster eller sparad kapital. Arbetsmarknaden försämras snabbt och löneökningarna dämpas till följd av recessionen. Konsumtionen hålls därmed tillbaka och sparkvoten förväntas stiga ytterligare några procentenheter till slutet av 2010. Osäkerheten är dock stor och det är mycket möjligt att anpassningen mot en mer långsiktigt hållbar sparkvot går fortare än vad som antas i denna prognos och att sparandet ökar än mer.

INVESTERINGARNA FALLER KRAFTIGT I ÅR

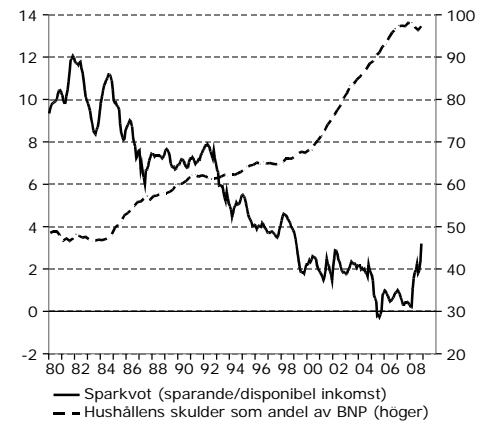
Bostadssektorn har fortsatt att försvagas kraftigt (se diagram 50). Bostadsinvesteringarna har fallit 12 kvartal i rad och förväntas fortsätta att falla hela 2009. Från andra kvartalet 2010 stiger bostadsinvesteringarna igen, men uppgången blir betydligt långsammare än historiska uppgångar efter tidigare lågkonjunkturer. Detta beror bland annat på ovanligt stora lager av osålda hus, de svaga utsikterna för hushållens inkomster och förmögenheter och en fortsatt stram kreditgivning.

Näringslivets investeringar faller rejält under 2009. Den kraftigt dämpade efterfrågan både från hemmamarknaden och från omvärlden ligger bakom fallet. Kapacitetsutnyttjandet har rasat i rask takt (se diagram 51) och investeringsbehovet är därför lågt. Till följd av den höga osäkerhet som råder i näringslivet är också viljan att investera låg. Svårigheterna att få krediter bidrar också till den svaga utvecklingen av investeringarna. Från början av 2010 stiger dock näringslivets investeringar bland annat beroende på en minskad kreditåttämning och på att den inhemska efterfrågan börjar växa något. Uppgången blir dock förhållandevis långsam.

Exporten föll snabbt fjärde kvartalet 2008 bland annat till följd av den kraftiga avmattningen i världskonjunkturen. Exportutvecklingen blir svag under prognosperioden, med kraftigt fallande export 2009, främst till följd av fortsatt svag omvärldsefterfrågan. Importen faller dock också snabbt. Detta bidrar till att bytesbalansunderskottet fortsätter att minska något, till ca 3 procent av BNP.

Diagram 48 Hushållens sparande och skulder i USA

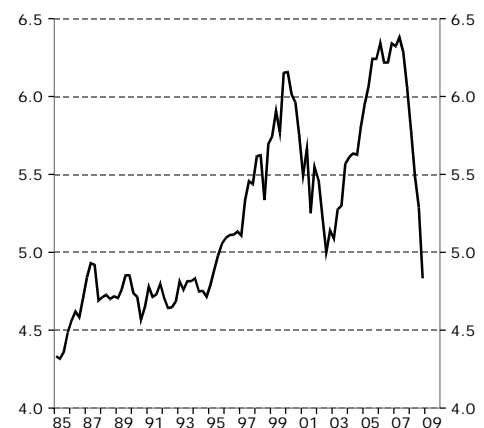
Årlig procentuell förändring, 5-månaders centrerat glidande medelvärde respektive andel av BNP

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 49 Hushållens förmögenhet i USA

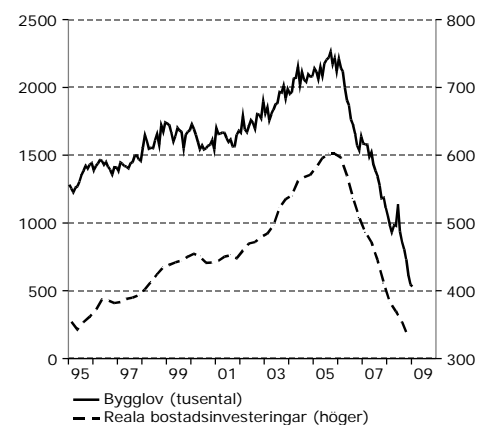
Andel av disponibel inkomst, kvartalsvärden

Källa: Federal Reserve och U.S. Department of Commerce

Diagram 50 Bygglov och reala bostadsinvesteringar i USA

Tusental respektive miljarder dollar, månads- respektive kvartalsvärden

Källor: Department of Commerce och Bureau of Economic Analysis.

Diagram 51 Kapacitetsutnyttjande i USA

Procent, månadsvärden

Källa: Federal Reserve.

BNP faller med 3,0 procent 2009, det största fallet sedan andra världskriget, och stiger sedan med 1,0 procent 2010. BNP faller på kvartalsbasis till och med det tredje kvartalet i år och börjar sedan stiga svagt. Uppgången har sitt ursprung i en kraftigt expansiv finanspolitik och fortsatta stora stöd till kreditmarknaden från Fed och finansdepartementet, vilket antas stabilisera finansmarknaden. Att uppgången blir svag beror på en mängd faktorer: återhållsam kreditgivning till såväl hushåll som företag, att recessionen är ovanligt synkroniserad och djup världen över och att tillväxten i konsumtionen blir långsam på grund av de stora förmögenhetsförlusterna. Återhämtningen i bostadsinvesteringarna blir inte heller lika snabb som vanligt.

Eftersom konjunkturedgången är både djup och långvarig blir de lediga resurserna i ekonomin mycket stora i slutet av prognosperioden. Sysselsättningen faller kraftigt, framför allt i år. Arbetslösheten stiger snabbt det närmaste halvåret, och fortsätter därefter att stiga successivt till dess att den planar ut i mitten av 2010. Arbetslösheten blir i genomsnitt 9,5 procent 2009 och 10 procent 2010. BNP-gapet vidgas fram till slutet av 2010. Det låga resursutnyttjandet bidrar till att driva ner inflationstrycket. Inflationen faller som årsgenomsnitt till $-0,9$ procent 2009 och ökar sedan till blygsamma 1,0 procent 2010.

KRAFFULL EKONOMISK POLITIK

Federal Reserve sänkte i december 2008 sin viktigaste styrränta till nära noll. Mot bakgrund av det mycket låga resursutnyttjandet i ekonomin och det låga inflationstrycket låter Fed räntan ligga kvar nära noll i år och nästa år. Fed har också signalerat att de är redo att fortsätta med eller till och med utöka användningen av de extraordinära metoder de har tillgripit för att understödja finansmarknadernas funktionssätt. Fed har nu också uttalat att de ska köpa långa statsobligationer för upp till 300 miljarder dollar.⁸

President Obama har beslutat om ett finanspolitiskt stimulanspaket på 787 miljarder dollar eller drygt 5,5 procent av BNP. Av detta utgörs ca en tredjedel av skattesänkningar. Paketet bidrar till att driva upp det federala budgetunderskottet till ca 12 procent av BNP. En mängd åtgärder har också vidtagits för att komma till rätta med den djupa finanskrisen, bland annat har en stor mängd kapital tillförts det amerikanska finansiella systemet.

⁸ För en utförligare diskussion om de åtgärder som har vidtagits se vidare fördjupningen "Finanskrisen och centralbankernas balansräkningar".

Tabell 5 Valda indikatorer för USA

Miljarder dollar, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
Hushållens konsumtionsutgifter	9 710	2,8	0,2	-1,8	0,6
Offentliga konsumtionsutgifter	2 212	1,9	2,8	2,0	2,8
Fasta bruttoinvesteringar	2 597	-2,1	-3,4	-12,2	-0,6
Bostadsinvesteringar	630	-17,9	-20,7	-17,9	-0,3
Lagerinvesteringar ¹	-4	-0,4	-0,2	-0,2	0,1
Export	1 662	8,4	6,2	-11,9	0,2
Import	2 370	2,2	-3,4	-11,3	0,0
BNP	13 808	2,0	1,1	-3,0	1,0
KPI		2,9	3,8	-0,9	1,0
Arbetslöshet		4,6	5,8	9,5	10,0
Styrränta ^{2,3}		4,25	0,25	0,25	0,25
Lång ränta ^{2,4}		4,1	2,4	2,9	3,6
Yen/dollar ²		112,1	91,2	97,5	99,0
Dollar/euro ²		1,46	1,34	1,29	1,31

¹ Miljarder dollar respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² Vid slutet av respektive år.

³ Federal Funds target rate. ⁴ Tioårig statsobligationsränta.

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Euroområdet

KRAFTIG RECESSION ÄVEN I EUROOMRÅDET

Även i euroområdet faller tillväxten snabbt. Samtliga euroländer är drabbade av lågkonjunkturen och nästan alla har negativ tillväxt 2009. Eftersom Tyskland är mycket beroende av sin export tillhör landet de hårdast drabbade med ett BNP-fall på 4,3 procent för 2009.

Enligt preliminär statistik krympte BNP i euroområdet med 1,5 procent det fjärde kvartalet 2008, vilket var det svagaste kvartalet sedan eurons tillkomst (se diagram 52). Nedgången var bredbaserad med kraftiga fall i hushållens konsumtionsutgifter, investeringarna och exporten.

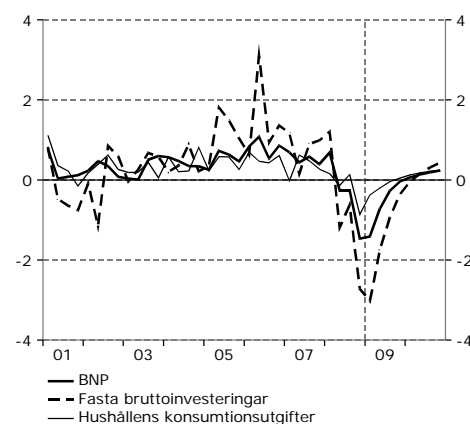
Tillgängliga indikatorer tyder på att BNP fortsätter att falla kraftigt det första kvartalet 2009. Den globala konjunkturedgången har fördjupats och euron är fortfarande relativt stark. De mycket ogynnsamma exportutsikterna har bidragit till att de flesta företagsbarometrarna har fortsatt att falla. Exempelvis föll inköpschefsindex för euroområdet ytterligare i februari. Ordergången, såväl för exporten som totalt, är i fritt fall (se diagram 53) och industriproduktionen sjunker snabbt.

KRAFTIGT FALLANDE INVESTERINGAR I ÅR

De privata investeringarna påverkas starkt av den allmänna ekonomiska nedgången och av krisen på bostadsmarknaden i ett antal euroländer. Kapacitetsutnyttjandet i tillverkningsindustrin förväntas minska ytterligare då orderläget snabbt försämras

Diagram 52 BNP och efterfrågan i euroområdet

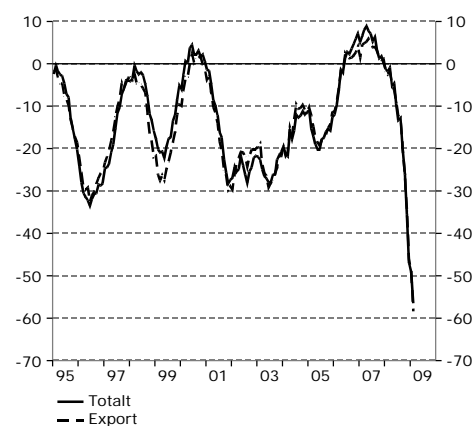
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 53 Orderläget, tillverkningsindustrin i euroområdet

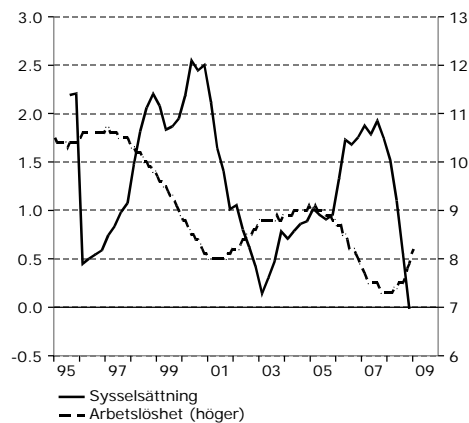
Nettotal, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 54 Sysselsättning och arbetslöshet i euroområdet

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden respektive procent av arbetskraften, månadsvärden

Källa: Eurostat.

bland annat som en följd av den kraftiga internationella konjunkturedgången. Behovet att bygga ut ny kapacitet minskar således, vilket verkar dämpande på investeringarna. Låneenkäter indikerar att tillgången till krediter är begränsad. Bankerna stramar åt kreditvillkoren, bland annat eftersom de inte är tillräckligt kapitaliserade. Fortsatt höga kreditspreadar indikerar samtidigt fortsatt höga lånekostnader även för kreditvärdiga bolag. De fasta bruttoinvesteringarna faller drygt 7 procent 2009 och börjar öka först en bit in på 2010.

Hushållens konsumtionsutgifter steg 0,5 procent 2008 men förväntas i år falla med 1,1 procent. Framtidsutsikterna har försämrats avsevärt. Arbetsmarknaden försämrades under 2008 och arbetslösheten steg från 7,3 procent det första kvartalet till 8,1 procent det fjärde kvartalet (se diagram 54). Den fortsätter att öka snabbt i spåren av den kraftiga konjunkturedgången, även om uppgången inte blir lika snabb som i USA. För 2010 blir arbetslösheten i genomsnitt nära 11 procent. Hushållens förmögenheter har fallit dramatiskt till följd av de fallande aktiekurserna och fastighetspriserna, vilket dämpar konsumtionen framöver. Enligt enkätsvar stramar bankerna åt kreditgivningen även till hushållen, vilket ytterligare håller tillbaka hushållens konsumtion.

Den djupa globala konjunkturedgången bidrar till att exporten faller kraftigt 2009 och börjar öka först en bit in på 2010, om än mycket svagt.

BNP-tillväxten förväntas vara mycket långt under den potentiella tillväxten, som ligger kring 1,8 procent per år. Sammantaget bedöms BNP falla med 3,3 procent 2009 och vara oförändrad 2010. Nedgången är främst investerings- och exportledd.

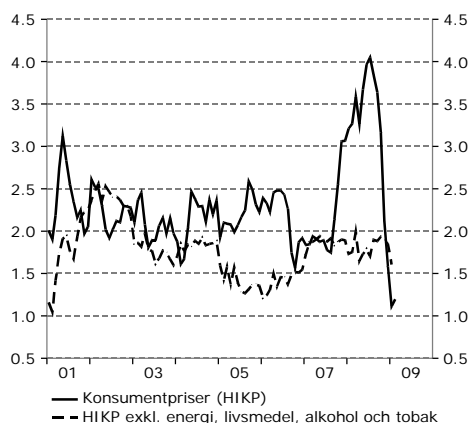
STYRRÄNTAN SÄNKES TILL NÄRA NOLL

HIKP-inflationen har fallit tillbaka kraftigt från de högt uppdrivna talen från i somras då inflationen var över 4 procent. I februari 2009 hade inflationen fallit till 1,2 procent (se diagram 55). Dämpningen beror framför allt på de stora prisfallen på råvaror. Mot bakgrund av det kraftigt vidgade BNP-gapet fortsätter inflationen att vara dämpad under prognosperioden. Den beräknas uppgå till 0,6 procent i genomsnitt för 2009 och 1,0 procent i genomsnitt för 2010. ECB sänkte styrräntan med 0,5 procentenheter såväl i januari som i mars och den ligger nu på 1,5 procent. I syfte att förhindra att inflationen faller alltför långt under målet de närmaste åren fortsätter ECB att sänka räntan till 0,5 procent till sommaren.

Sedan i höstas har ett antal stimulans- och räddningspaket annonserats i många av medlemsländerna. För euroområdet uppgår de diskretionära finanspolitiska stimulanspaketerna till 1–1,5 procent av BNP. Kombinationen av en mycket djup lågkonjunktur och expansiv finanspolitik ger kraftiga försämringar i de offentliga finanserna i medlemsländerna. En majoritet av medlemsländerna överstiger därmed det av stabilitets- och till-

Diagram 55 Inflation i euroområdet

Procent, månadsvärden

Källa: Eurostat.

växtpakten stipulerade gränsvärdet på 3 procent av BNP. Budgetunderskottet är mycket större i vissa av länderna. Detta är en förklaring till varför differensen ökar mellan dessa länders och Tysklands ränta på statsobligationer.

Tabell 6 Valda indikatorer för euroområdet

Miljarder euro, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser.

	2007	2007	2008	2009	2010
Hushållens konsumtionsutgifter	4 994	1,6	0,5	-1,1	0,4
Offentliga konsumtionsutgifter	1 781	2,2	2,0	0,7	0,8
Fasta bruttoinvesteringar	1 942	4,3	0,5	-7,3	-0,8
Lagerinvesteringar ¹	27	0,0	-0,1	0,1	0,0
Export	3 656	5,8	1,6	-12,3	-0,9
Import	3 515	5,2	1,6	-9,7	-0,4
BNP	8 885	2,6	0,7	-3,3	0,0
HIKP		2,1	3,3	0,6	1,0
Arbetslöshet		7,5	7,6	9,7	10,7
Styrränta ^{2,3}		4,00	2,50	0,50	0,50
Lång ränta ^{2,4}		4,3	3,1	3,2	3,8
Dollar/euro ²		1,46	1,34	1,29	1,31

¹ Miljarder euro respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² Vid slutet av respektive år.

³ Refiränta. ⁴ Tioårig statsobligationsränta.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Övriga Europa

STARK TILLBAKAGÅNG I STORBRITANNIEN

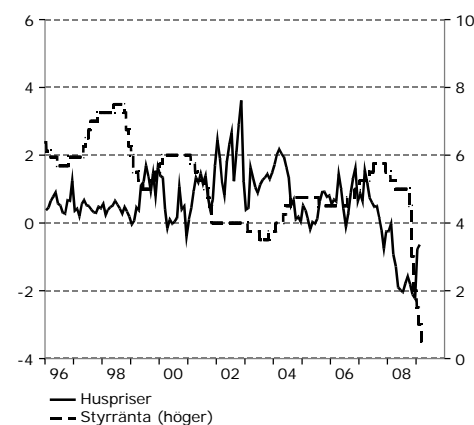
Storbritanniens BNP har haft en förhållandevis jämn och stark tillväxt sedan 1993, delvis beroende på en väl avvägd penning- och finanspolitik. Tillväxten har också främjats av en relativt stor invandring från bland annat Östeuropa (se fördjupningen ”Arbetskraftsinvandring från östeuropeiska EU-länder”). Även den expanderande finanssektorn har varit viktig för tillväxten. Med dess relativt stora betydelse har den dock under den rådande finanskrisen utgjort en akilleshäla för Storbritannien.

I spåren av den allmänna finanskrisen bröts den långvariga tillväxten det tredje kvartalet 2008. BNP sjönk då med 0,7 procent. Under det sista kvartalet fördjupades konjunktur-nedgången med ett fall i BNP på 1,5 procent. Nedgången skedde på relativt bred front, med det största fallet för exporten.

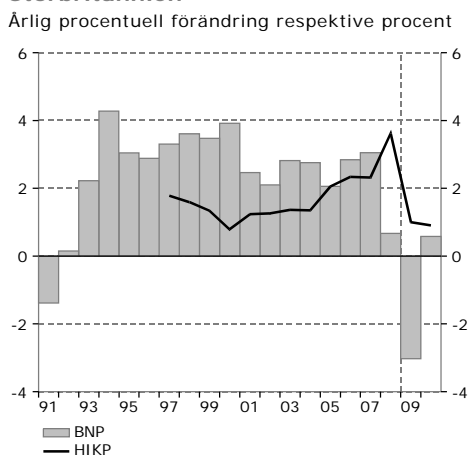
Den fortsatta globala konjunkturredgången och en stram kreditmarknad medverkar till att BNP krymper även de närmaste kvartalen. Exporten fortsätter att falla liksom maskininvesteringarna. Arbetslösheten stiger från nuvarande drygt 6,5 procent vilket håller tillbaka hushållens konsumtion. Därtill sjunker byggnadsinvesteringarna till följd av en stram kreditmarknad och fallande huspriser (se diagram 56), med prisfall på ca 15 procent i årstakt. Sammantaget faller BNP med inte mindre än 3 procent 2009, efter att ha stigit med 0,7 procent 2008 (se diagram 57).

Diagram 56 Huspriser och styrränta i Storbritannien

Procentuell förändring, 3-månaders glidande medelvärde respektive procent, månadsvärden

Källor: Halifax och Bank of England.

Diagram 57 BNP och inflation i Storbritannien

Källor: Office for National Statistics och Konjunkturinstitutet.

Många olika motåtgärder har hittills satts in av den brittiska regeringen och centralbanken för att mildra problemen inom finanssektorn. Centralbanken har sänkt styrräntan till 0,5 procent och började i mars genomföra storskaliga köp av statsobligationer. Regeringen har bistått bankerna genom rekaptalisering och insättningsgarantier. Eftersom utlåningen har gått trögt presenterade regeringen i januari ytterligare åtgärder, som innefattar bland annat kreditprogram och möjligheter för centralbanken att köpa företagsobligationer.

Regeringen har också presenterat ett stimulanspaket på 20 miljarder pund, motsvarande ca 1 procent av BNP. Paketet innehåller bland annat en temporär momssänkning från 17,5 procent till 15 procent och en tidigareläggning av offentliga investeringar. De expansiva åtgärderna medför att budgetunderskottet stiger relativt snabbt framöver, möjligen upp till 10 procent av BNP.

En successiv stabilisering av finansmarknaderna och vidtagna stimulansåtgärder bidrar till en långsam återhämtning på sikt. Det relativt svaga pundet ger dessutom draghjälp åt exporten när den globala konjunkturen så småningom återhämtas. BNP växer dock med endast 0,6 procent 2010. Detta betyder att resursutnyttjandet sjunker, vilket bidrar till en fortsatt låg styrränta under prognosperioden.

Den svaga efterfrågan, oljeprisfallet sedan mitten av 2008 och momssänkningen 2009 bidrar till att konsumentpriserna, vilka steg med 3,6 procent 2008, ökar med endast 1 procent 2009. Den fortsatt låga efterfrågan håller nere inflationen på 1 procentnivån även 2010 (se diagram 57).

ÄVEN DE NORDISKA LÄNDERNAS BNP FALLER

Våra nordiska grannländer har också drabbats hårt av finanskrisen och den globala nedgången i efterfrågan. Fallande export och sjunkande tillgångspriser har bidragit till minskade investeringar och hushållskonsumtion. Därmed får samtliga dessa länder se sin BNP krympa i år.

För att lindra konjunkturedgången har regeringarna i de nordiska länderna vidtagit finanspolitiska stimulansåtgärder. Därtill har styrräntorna sänkts markant.

Sammantaget faller i år Danmarks BNP med 2,5 procent, men växer med 0,5 procent 2010. I Finland sjunker BNP med 3,8 procent 2009 bland annat till följd av ett mycket kraftigt exportfall. Nedgången i BNP efterföljs av nolltillväxt 2010. Norge klarar krisen bäst delvis till följd av förhållandevis stora finans- och penningpolitiska stimulansåtgärder. BNP minskar där med 1,0 procent 2009, men växer med 1,1 procent 2010.

RECESSION SLÅR HÅRT MOT CENTRAL- OCH ÖSTEUROPA

Tillväxten i Central- och Östeuropa faller snabbt. Särskilt dramatisk är utvecklingen i de baltiska länderna. Det fjärde kvartalet

2008 minskade BNP med 9,7 procent i Estland och med 10,3 procent i Lettland jämfört med samma kvartal året innan (se diagram 58). I konsekutiva termer var tillväxten negativ alla kvartal 2008. Litauen uppvisade första halvåret 2008 fortfarande en relativt stark tillväxt men är nu också i en recession. Av de övriga länderna i centrala och östra Europa uppvisade Ungern och Tjeckien negativ tillväxt fjärde kvartalet 2008 (se diagram 59).

Konjunkturedgången i euroområdet slår hårt mot de central- och östeuropeiska ländernas export. Samtidigt har den inhemska efterfrågan rasat bland annat till följd av att kreditgivningen från västeuropeiska banker minskat i omfattning. Flera länder har stora bytesbalansunderskott och en stor del av sin utlandsskuld i korta lån, vilket gör dem särskilt sårbara. Under hösten 2008 var Ungern och Lettland tvungna att ansöka om stödlån från IMF, EU och enskilda EU-länder för att kunna betala sina skulder och säkra stabiliteten i de finansiella systemen. Rumänien har i början av mars inlett samtal med IMF och EU om liknande stödlån.

För att kvalificera sig för lånen har Ungern och Lettland infört strikta ekonomiska åtstramningsprogram med bland annat lönesänkningar och nedskärningar inom den offentliga sektorn. Även Estland och Litauen har infört åtstramningsprogram, om än inte lika omfattande. Programmen minskar de ekonomiska obalanserna på längre sikt men hämmar samtidigt tillväxten på kort sikt. Sociala och politiska spänningar i länderna har ökat.

De länder som har flytande växelkurs har sett sina valutor försvagas. Den polska zlotyn har exempelvis fallit med nästan 40 procent mot euron sedan den negativa valutatrenden inleddes i början av september 2008. Den ungerska forintn har fallit med ca 25 procent mot euron under samma tid. Eftersom en stor del av ländernas inhemska utlåning är i utländsk valuta innebär valutaförsvagningarna en tyngre skuldbörda för låntagarna⁹. Valutaförsvagningarna väntas dock ge visst stöd till exporten när den internationella efterfrågan återhämtar sig.

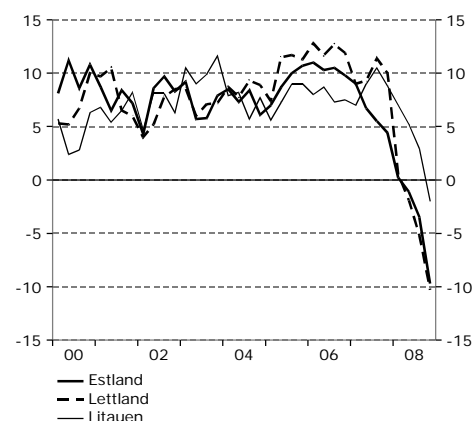
Till följd av den ekonomiska avmattningen och av de fallande livsmedels- och energipriserna faller inflationen i alla länder i regionen. Särskilt snabbt faller inflationen i länderna med fast växelkurs, Bulgarien och de baltiska länderna, vilka hade tvåsiffriga inflationstal första halvåret 2008 (se diagram 60).

Samtliga länder i Central- och Östeuropa väntas ha negativ tillväxt 2009. I Polen blir BNP-nedgången inte lika djup på grund av att landet är i mindre grad utrikeshandelsberoende. Med undantag för de baltiska länderna blir tillväxten positiv i Central- och Östeuropa år 2010. Tillväxten blir dock fortfarande betydligt under trend. Recessionen i Baltikum blir däremot djup och utdragen och tillväxten blir negativ även 2010.

Prognosen utgår från att de baltiska länderna inte överger sin fasta växelkurs mot euro. En depreciering av valutan skulle kun-

Diagram 58 BNP i Baltikum

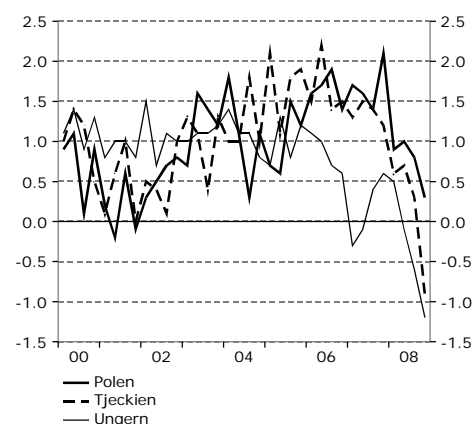
Årlig procentuell förändring

Källa: Eurostat.

Diagram 59 BNP i central- och östeuropeiska länder

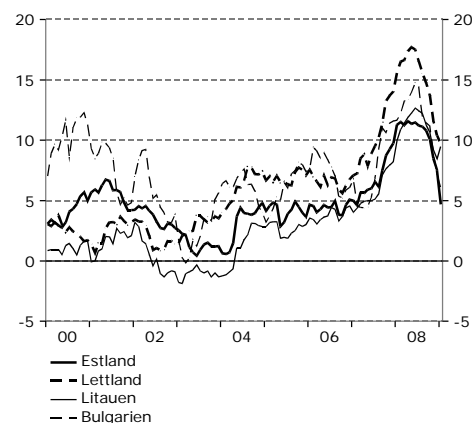
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 60 Inflation (HIKP) i Baltikum och Bulgarien

Årlig procentuell förändring

Källor: Ländernas statistiska centralbyråer.

⁹ I Ungern är 60 procent och i Polen är 25 procent av den totala utlåningen i utländsk valuta (framförallt i schweizerfranc och euro).

na underlätta den ekonomiska anpassningen, men kostnaden för en devalvering i form av lägre politisk trovärdighet och ett senareläggande av införandet av euron, uppfattar länderna förmodligen som alltför stor. Dessutom är en övervägande del av utstående lån upptagna i euro och en depreciering skulle kunna leda till att den inhemska krisen förvärras på kort sikt.

FÖRDJUPNING

Arbetskraftsinvandring från östeuropeiska EU-länder

Arbetskraftsinvandringen från östeuropeiska EU-länder (EU10) till de gamla EU-länderna (EU15) har varit relativt begränsad. Den är koncentrerad till företrädesvis Storbritannien och Irland och i båda länderna har den bidragit till att öka utbudet av arbetskraft.

I samband med utvidgningen av EU med 10 nya länder (EU10¹⁰) den 1 maj 2004 öppnade Storbritannien, Irland och Sverige gränserna för arbetskraftsinvandring från dessa länder. De gamla EU-länderna (EU15¹¹), utom Tyskland och Österrike, avskaffade restriktionerna för arbetskraftsinvandring från EU10 2006. I slutet av 2011 ska samtliga EU:s medlemsländer ha öppnat sin arbetsmarknad för EU10.

Fri rörlighet mellan länders arbetsmarknader främjar en effektiv användning av arbetskraftsresurserna och bidrar därmed till en högre BNP i EU som helhet. Dessutom kan den fria rörligheten bidra till att jämna ut konjunktorellt betingad arbetslöshet i de fall olika länder befinner sig i olika konjunkturfaser.

BEGRÄNSAD INVANDRING FRÅN NYA EU-LÄNDER

Migrationsstatistiken för hela EU finns tillgänglig endast från och med det första kvartalet 2005 till och med det tredje kvartalet 2008. Den visar emellertid att utvidgningen av EU har medfört migrationsflöden.

Invandrad arbetskraft i EU15 det tredje kvartalet 2008¹² uppgick till totalt ca 16 miljoner personer, vilket motsvarar ca 9 procent av sysselsättningen i EU15. Av dessa kom ca 4,2 miljoner personer (ca 2,5 procent av sysselsättningen) från andra EU-länder. Sysselsatta från de nya EU-länderna, EU10, utgjorde ca en fjärdedel av den sistnämnda gruppen, det vill säga ca 1,1 miljon.

Invandringen från EU10 har ökat snabbt. Mellan första kvartalet 2005 och det tredje kvartalet 2008 ökade antalet medborgare från EU10 som var sysselsatta i EU15 med sammanlagt ca 575 000 personer. Arbetskraftsinvandringen från EU15 till andra

¹⁰ I EU10 ingår Estland, Lettland, Litauen, Polen, Ungern, Tjeckien, Slovakien, Slovenien, Cypern och Malta.

¹¹ I EU15 ingår Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Tyskland, Spanien, Storbritannien, Sverige och Österrike.

¹²Se Eurostat Labour Force Statistics. Sysselsatta avser åldern 15–64 år. Invandrare alternativt immigrant är en person med utländskt medborgarskap.

EU15-länder uppgick under samma period till endast ca 120 000 personer.

STÖRSTA INVANDRINGEN TILL STORBRIANNIEN

Arbetskraftsinvandringen från EU10 har varit ojämnt fördelad mellan de olika EU15-länderna. Av den totala invandringen på ca 575 000, immigrerade ca 400 000 till Storbritannien. Andelen immigranter från EU10 bland sysselsatta i Storbritannien steg följaktligen märkbart, från 0,4 procent det första kvartalet 2005 till 1,8 procent det tredje kvartalet 2008 (se tabell 7). Ökningen för hela EU15 var betydligt lägre, från 0,3 procent till 0,6 procent. Av samtliga sysselsatta emigranter från EU10 i EU15, totalt ca 1,1 miljon, befann sig ca hälften i Storbritannien det tredje kvartalet 2008. De flesta immigranterna från EU10 var polska medborgare och arbetade i huvudsak inom tjänstesektorn.

Tabell 7 Sysselsatta immigranter från EU15 och EU10

Andel av den totala sysselsättningen

	1 kv. 2005		3 kv. 2008	
	Från övriga EU15	Från EU10	Från övriga EU15	Från EU10
EU15	1,8	0,3	1,8	0,6
Storbritannien	1,8	0,4	1,8	1,8
Sverige	2,2	0,1	2,1	0,4
Finland	0,3	0,3	0,5	0,3
Norge	1,9	0,1	2,5	0,3
Danmark	0,9	0,1	1,2	0,2

Anm. Jämförbara data finns inte för Irland.

Källa: Eurostat Labour Force Statistics.

Den stora arbetskraftsinvandringen till Storbritannien från EU10 är inte överraskande eftersom landet var bland de första som öppnade sina gränser för fri immigration från EU10. Även andra faktorer som till exempel en flexibel arbetsmarknad och språket har underlättat migrationen till Storbritannien.

Arbetskraftsinvandringen från EU10 har bidragit med så mycket som 0,5 procentenheter till sysselsättningsstillväxten i Storbritannien både 2006 och 2007. Antalet sysselsatta brittiska medborgare föll marginellt 2006 och ökade med 0,3 procentenheter 2007.

Tabell 8 Sysselsättningen i Storbritannien fördelad på härkomst

Andel av den totala sysselsättningen

	2005	2006	2007
Brittiska medborgare	94,2	93,4	92,6
Immigranter totalt	5,8	6,6	7,4
EU25	2,3	2,7	3,3
EU15	1,8	1,7	1,8
EU10	0,6	1,0	1,5

Anm. I EU25 ingår EU15 och EU10. Se fotnot 10 och 11.

Källa: Eurostat Labour Force Statistics.

STÖRSTA SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTEN PÅ IRLAND

Irland har också haft en stor invandring från EU10. I relativa termer har den varit större än till Storbritannien, även om de absoluta talen var betydligt mindre.

På Irland steg antalet sysselsatta från EU10 med ca 73 000 mellan det första kvartalet 2005 och det sista kvartalet 2006 och uppgick till ca 117 000 i slutet av 2006¹³. Andelen sysselsatta från EU10 av den totala sysselsättningen, som var 3,8 procent det första kvartalet 2005, ökade därmed till inte mindre än 5,7 procent det sista kvartalet 2006.

Arbetskraftsinvandringen från EU10 har jämförelsevis haft större betydelse för Irlands sysselsättningstillväxt än för Storbri-tanniens. Av den totala sysselsättningstillväxten på 4,5 procent 2006 bidrog arbetskraftsinvandringen från EU10 med 2,1 procentenheter. Irländska medborgare bidrog samtidigt med 1,2 procentenheter till sysselsättningsökningen.

SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis kan man konstatera att arbetskraftsinvandringen från EU10 till EU15 hittills varit relativt begränsad. Dess betydelse ligger i att den är koncentrerad till ett fåtal länder. Lejonparten av invandringen från EU10 har kommit till Storbri-tannien. Invandringen där bidrog till sysselsättningstillväxten. För Irland har den förhållandevis mindre invandringen från EU10 ändå betytt betydligt mer för sysselsättningstillväxten än i Storbritannien.

¹³ Jämförbar statistik för Irland saknas i Eurostat Labour Force Survey. Data finns emellertid från Central Statistics Office (CSO) Irland, men denna är dock inte helt jämförbar med statistiken i Labour Force Statistics. Detta beror på att CSO redovisar sysselsatta för samtliga åldrar från 15 och däröver (det vill säga även över 64 år). Dessutom finns siffror för EU10 endast till och med 4 kvartalet 2006. Från och med 2007 har aggregatet utvidgats med de nya medlemsländerna Bulgarien och Rumänien.

Finansmarknader och penningpolitik

Läget på de finansiella marknaderna är fortfarande ansträngt. Jämfört med hösten 2008 har dock riskpremier fallit tillbaka och tecken på en ökad kreditgivning kan skönjas på vissa marknader. Ytterligare tillskott av kapital till den finansiella sektorn är dock nödvändiga i många länder för att kreditgivningen ska kunna fungera på ett normalt sätt. Styrräntorna i både USA och euroområdet ligger nära noll under prognosperioden. Riksbanken sänker reporäntan till 0,25 procent 2009 och behåller den nivån 2010 ut. Kronan stärks under prognosperioden till följd av en normalisering av förhållandena på de finansiella marknaderna.

Den finansiella krisen

MASSIVA STATLIGA INGRIPANDEN

De statliga stödåtgärder som följde den finansiella krisens akuta fas under hösten 2008 förhindrade sannolikt en kollaps av det globala finansiella systemet.¹⁴

Många centralbanker ökade under hösten sin utlåning.¹⁵ Genom att erbjuda finansiella institut kortsiktig finansiering bidrog centralbankerna till att minska antalet konkurser till följd av likviditetsproblem. Åtgärderna motverkade även fall i tillgångspriser, då utförsäljningar till följd av brist på likviditet till viss del kunde undvikas. De extraordinära lånefaciliteterna – med utlåning till en större krets av institutioner, på längre löptider och mot andra typer av säkerheter än vad som tidigare hade varit normalt – utvidgades. Nya lånefaciliteter har även inrättats. I vissa fall, som till exempel med Federal Reserves lånefacilitet Commercial Paper Funding Facility (CPFF), har även utlåning direkt till företag ägt rum.

Realiserade och förväntade kreditförluster medför att många banker nu bedömer att det egna kapitalet är alltför litet i förhållande till utlåningen. En bank kan råda bot på detta problem på i princip två sätt: antingen genom att öka det egna kapitalet eller genom att minska utlåningen.¹⁶ Investerare är emellertid inte

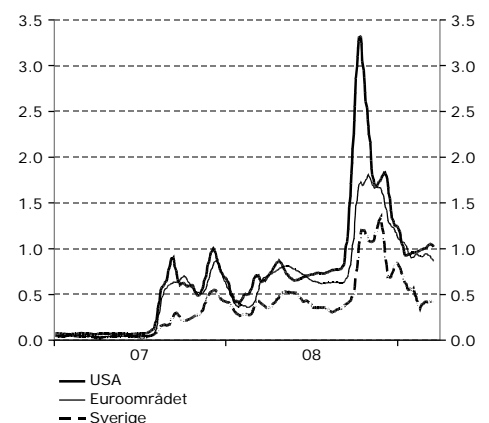
¹⁴ För en detaljerad genomgång av de händelser och processer som lett fram till att det finansiella systemet inte fungerar tillfredsställande, se fördjupningen "Den finansiella krisen – utveckling under 2008" i *Konjunkturläget* december 2008.

¹⁵ Se fördjupningen "Finanskrisen och centralbankernas balansräkning" för en introduktion till balansräkenskaper samt en detaljerad genomgång av utvecklingen av Federal Reserves och Riksbankens balansräkningar i samband med den finansiella krisen.

¹⁶ Båda sätten syftar till att minska bankens skuldsättningsgrad. Skuldsättningsgraden är lika med kvoten mellan totala skulder och det egna kapitalet och är ett mått på hävstångseffekten på en balansräkning, vilken översätts till "leverage" på engelska. Den process varmed hävstångseffekten (och därmed skuldsättningsgraden) minskas kallas för "deleveraging", ett till svenskan svåröversatt ord.

Diagram 61 Ränta på interbanklån, differens mot förväntad styrränta (basis-spread)

Procentenheter, dagsvärden, 10-dagars glidande medelvärde

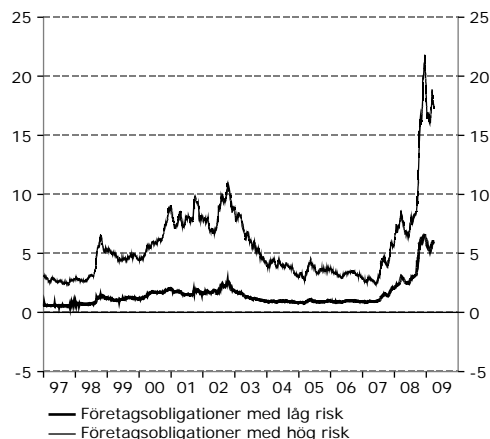

Anm. Löptid: 3 månader.

Källa: British Bankers' Association och Reuters.

Diagram 62 Ränta på företagsobligationer, differens mot statsobligationsräntan i USA

Procentenheter, dagsvärden

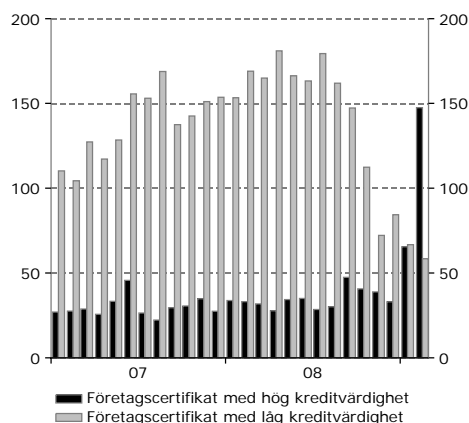
Anm. Hög risk: Ba/BB eller lägre. Låg risk: Baa/BBB eller högre. Båda klassificeringarna enl. Moody's/Standard & Poor's.

Räntorna avser index över ett flertal löptider.

Källa: Merrill Lynch.

Diagram 63 Emitterade företagscertifikat i USA

Miljarder dollar, månadsvärden

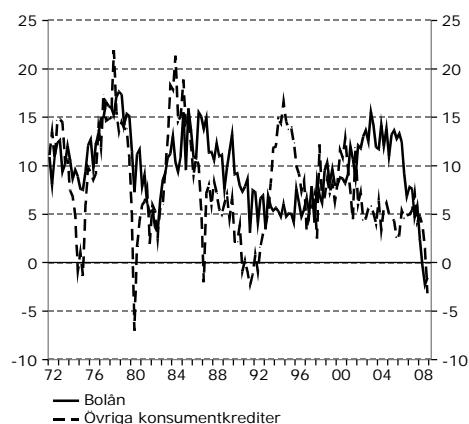

Anm. Hög kreditvärdighet: AA. Låg kreditvärdighet: As/P2. Båda klassificeringarna enligt Moody's/Standard & Poor's.

Källa: Federal Reserve.

Diagram 64 Hushållens skuldsättning i USA

Årlig procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Federal Reserve.

särskilt villiga att för närvarande öka sitt innehav av aktier och andra tillgångar kopplade till banksystemet, bland annat på grund av den stora osäkerhet som råder över värdet på bankernas tillgångar. Till grund för denna osäkerhet ligger de dåliga lån, sammanfogade till komplexa kreditinstrument, som utlöste krisen och som fortfarande belastar balansräkningarna för flertalet banker. Investerarnas motvilja att hålla banktillgångar har hållit tillbaka många bankers utlåning.¹⁷ Kapitaltillskott från staten har sannolikt minskat denna tendens. Internationella valutafonden uppskattade i slutet av januari 2009 att av de totalt 826 miljarder dollar i nytt kapital som tillförts det globala banksystemet sedan mitten av 2007 har 380 miljarder tillförts i form av statligt kapital.¹⁸ I Storbritannien har till och med flera banker nationaliserats genom att staten blivit den största aktieägaren. Det bör dock understrykas att privat kapital fortfarande finns att tillgå för vissa banker. Svenska banker har till exempel genomfört lyckade nyemissioner det senaste halvåret.

Utöver ovan nämnda åtgärder garanterar staten även bankers tillgångar i många länder, antingen direkt genom försäkringar mot stora kreditförluster eller indirekt via att garantera bankernas återbetalning av skulder.

STABILISERING PÅ VISSA FINANSIELLA MARKNADER

Det är svårt att uppskatta i vilken omfattning den finansiella krisen begränsat kreditgivningen. Kreditgivningen påverkas inte enbart av de finansiella problemen i sig, utan även av den globala lågkonjunkturen som följt i kölvattnet av finanskrisen. Det är emellertid uppenbart att de åtgärder som vidtagits av centralbanker och regeringar har bidragit till att sänka de höga riskpremier (och följaktligen lånekostnader) som präglade de finansiella marknaderna under hösten 2008.

Riskpremierna på interbankmarknaderna har fallit tillbaka (se diagram 61) i de flesta valutaområden. Med allt lägre styrräntor har detta inneburit snabbt fallande räntor på interbankmarknaden.

Riskpremierna på företagskreditmarknaderna i USA har fallit tillbaka i betydligt mindre utsträckning än på interbankmarknaden och är fortsatt höga (se diagram 62). Nyemissionen av certifikat i USA för företag med hög kreditvärdighet har dock utvecklats väl (se diagram 63) även om den kraftiga uppgången i början av 2009 sannolikt till stor del är en följd av statliga interventioner. Utlåningen till företag med låg kreditvärdighet har inte utvecklats på samma positiva sätt. De statliga interventionerna har dock inte varit lika omfattande på denna marknad.

¹⁷ Det bör noteras att det finansiella systemet som helhet, och inte bara bankernas hedgefonder, genomgår processen där skuldsättningen minskas för att anpassa tillgångarna till det egna kapitalet.

¹⁸ Se International Monetary Fund *Global Financial Stability Report – Market Update, January 2009*.

Hushållens skuldsättning i USA har minskat (se diagram 64) och i företagssektorn har tillväxten i skuldsättning avtagit (se diagram 65). Detta är till en del ett resultat av fallet i tillgångspriser och konjunkturedgången, men utvecklingen förklaras troligen också av en åtstramad kreditgivning till följd av problemen i den finansiella sektorn. Enkätundersökningar tyder också på att kreditvillkoren har stramats åt betydligt (se diagram 66).

Trots stora kapitaltillskott från världens regeringar är det sannolikt att många banker och finansiella institut får svårt att hantera de kreditförluster som den djupa globala konjunkturedgången för med sig.¹⁹ De har därmed fortsatta motiv att minska sin utlåning och det finansiella systemet är därför beroende av ytterligare kapitaltillskott för att kunna expandera utlåningen i den utsträckning som behövs för att inte förvärra konjunkturedgången.

Konjunkturinstitutet förutsätter att åtgärderna i den finansiella sektorn får avsedd effekt och att kreditförhållandena på de finansiella marknaderna normaliseras under prognosperioden, beaktat att det svaga konjunkturläget i sig innebär en begränsad kreditgivning. På längre sikt, då det finansiella systemet är tillräckligt kapitaliserat och då kreditförlusterna antar normala volymer, antas behovet av statliga interventioner på de finansiella marknaderna försvinna. Till följd av den strukturella omvärdering av risk som ägt rum faller dock inte riskpremierna tillbaka till de låga nivåer som var förhärskande under åren närmast före krisens utbrott.

SVENSKA LÅNEKOSTNADER HAR FALLIT

Under hösten 2008 steg riskpremier på den svenska interbankmarknaden och på bostadslån (se diagram 61 och diagram 67), vilket medförde ökade lånekostnader för företag och hushåll.

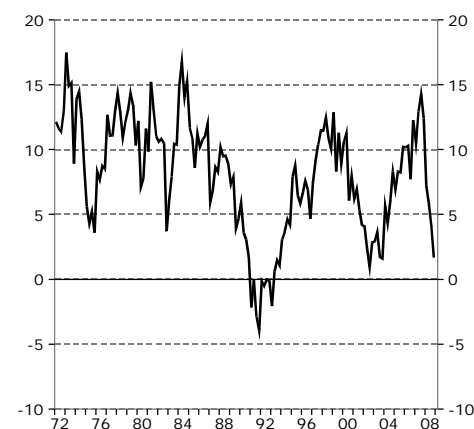
Sedan december 2008 har emellertid räntorna på den svenska kreditmarknaden snabbt fallit tillbaka, inte bara till följd av en lägre styrränta. Skillnaden mellan bolåneräntor och förväntad styrränta har minskat (se diagram 68). Detta återspeglar framför allt lägre riskpremier på bankernas finansieringsmarknader (se diagram 61 och diagram 67). Bolåneräntornas marginaler mot interbankräntan är fortfarande högre än de var i september 2008. De marginaler som var förhärskande åren närmast före krisens utbrott i Sverige är dock låga i ett längre perspektiv (se diagram 69).

Tillväxttakten i utlåning från svenska kreditinstitut avtog 2007–08, vilket till del kan hänföras till konjunkturedgången (se diagram 70). En bristfällig statistik över emissioner av certifikat och obligationer försvårar emellertid bedömningen av finanskrisens effekter på kreditgivningen i Sverige, framför allt av hur

¹⁹ Uppskattningar av IMF från januari 2009 gör gällande att de potentiella förlusterna på finansiella tillgångar uppgår till 2200 miljarder dollar. Det amerikanska banksystemet hade vid samma tidpunkt skrivit av 792 miljarder i tillgångsförluster.

Diagram 65 Företagens skuldsättning i USA

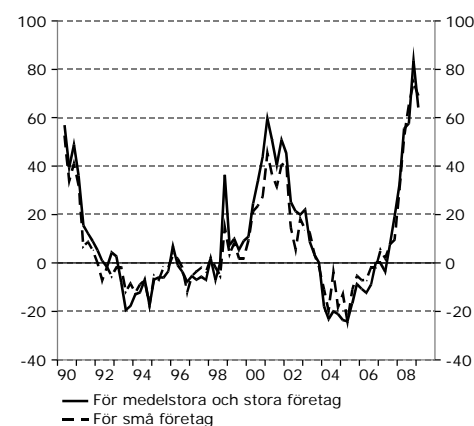
Årlig procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Federal Reserve.

Diagram 66 Kreditundersökning, USA

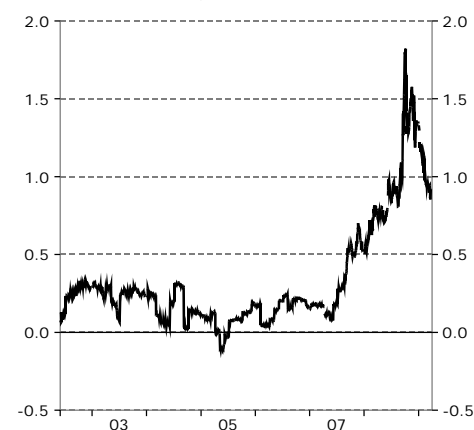
Andel banker som har stramat åt kreditvillkoren
Procent, kvartalsvärden

Källa: Federal Reserve.

Diagram 67 Ränta på bostadsobligationer, differens mot statsobligationsränta i Sverige

Procentenheter, dagsvärden

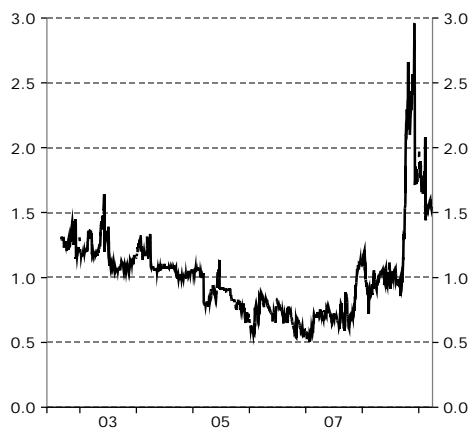

Anm. Löptid 1–3 år.

Källa: Handelsbanken.

Diagram 68 Ränta på bolån, differens mot förväntad styrränta i Sverige (boräntespread)

Procentenheter, dagsvärden

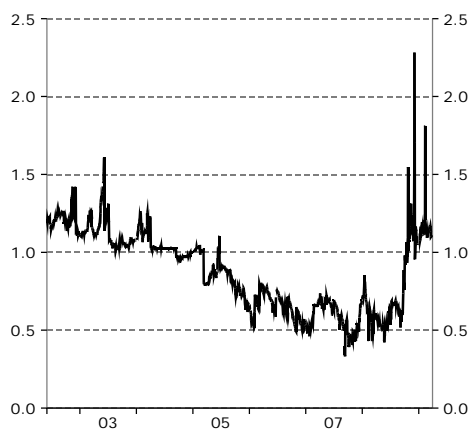

Anm. Löptid 3 månader.

Källa: Reuters.

Diagram 69 Ränta på bolån, differens mot interbankränta i Sverige

Procentenheter, dagsvärden

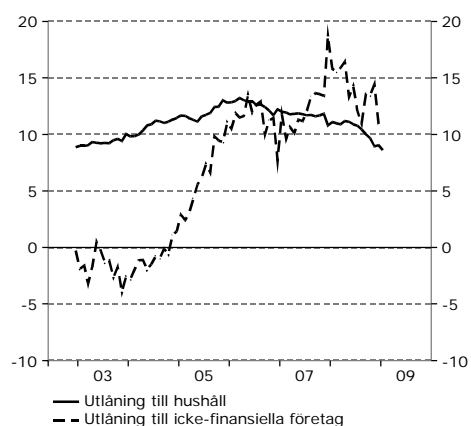

Anm. Löptid 3 månader

Källa: Reuters.

Diagram 70 Tillväxt i utlåning från finansiella institut i Sverige

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: SCB.

svenska företags upplåning påverkats (se avsnittet ”Fasta bruttoinvesteringar”, i kapitlet ”BNP och efterfrågan”).

BANKER I VÄSTEUROPA PÅVERKAS AV KONJUNKTURNEDGÅNGEN I CENTRAL- OCH ÖSTEUROPA

En osäkerhetsfaktor i det finansiella systemet är den ekonomiska utvecklingen i Central- och Östeuropa (se kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”). Framför allt västeuropeiska banker, vilka har engagemang i Central- och Östeuropa, har drabbats av kreditförluster till följd av konjunktunedgången.

Svenska banker har en betydande utlåning i euro till företag och hushåll i Baltikum. Det råder emellertid en stor osäkerhet om hur stora kreditförluster konjunktunedgången i de länderna ger upphov till. Enligt Finansinspektionens och Riksbankens bedömning från hösten 2008 har de fyra svenska storbankerna förutsättningar att klara kapitaltäckningskraven även vid en allvarlig global lågkonjunktur som leder till kreditförluster i både Sverige och de baltiska länderna.²⁰

Penningpolitik och räntor

STYRRÄNTOR HAR SÄNKTS TILL FÖLJD AV RECESSIONEN

Det snabbt fallande resursutnyttjandet till följd av de hastigt försämrade globala konjunkturutsikterna har medfört sänkta styrräntor i flertalet valutaområden.

ECB sänkte under hösten snabbt sin styrränta från 4,25 till 2,00 procent (se diagram 71). I december 2008 sänktes dessutom ECB:s inlåningsränta med mer än styrräntan och skillnaden mellan inlåningsräntan och styrräntan uppgår nu till 1,00 procentenhet. Räntan på interbankmarknaden i euroområdet har under en tid legat närmare inlåningsräntan än styrräntan (se diagram 72). I början av mars sänkte ECB styrräntan ytterligare ner till 1,50 procent och inlåningsräntan är därmed 0,50 procent. ECB tillåter fortfarande dagslåneräntan att ligga under styrräntenivån.

Federal Reserve sänkte sin styrränta i december 2008 ner till intervallet 0–0,25 procent (se diagram 71) och framhöll att den ekonomiska utvecklingen berättigade en låg nivå på styrräntan en längre tid framöver. Vid det senaste penningpolitiska mötet i slutet av mars valde Fed att behålla styrränteintervallet och annonserade köp av statsobligationer till ett värde av 300 miljarder dollar. Köpen koncentreras till värdepapper med löptider mellan 2 och 10 år. Åtgärden finansieras inte genom upplåning utan har en ren inflationsdrivande karaktär.

²⁰ Se Finansinspektionen (2008:18), ”Finanssektorns stabilitet” och Riksbanken (2008:2), ”Finansiell stabilitet”.

LÅGA RÄNTOR I EUROOMRÅDET OCH USA FRAMÖVER

Den dystra realekonomiska utvecklingen och det låga resursutnyttjandet leder till ytterligare räntesänkningar i euroområdet. ECB sänker sin styrränta ner till 0,50 procent i mitten av 2009 och behåller den nivån även 2010 (diagram 71). I och med att inlåningsräntan också sänks och hamnar nära noll innebär det att den effektiva dagslåneräntan i euroområdet är nära noll. Först när konjunkturen i euroområdet återhämtar sig 2011 höjer ECB styrräntan.

Då återhämtningen i USA inte heller kommer förrän 2011 behåller även Fed sin låga räntenivå prognosperioden ut och den effektiva dagslåneräntan i USA är därmed nära noll 2009 och 2010.

Den låga styrräntan och Feds utfästelser om att räntan blir låg en längre tid framöver räcker inte för att höja inflationsförväntningarna i den amerikanska ekonomin och Fed fortsätter därför att stimulera ekonomin genom att köpa obligationer med längre löptider i syfte att pressa ner långa realräntor.

RIKSBANKEN SÄNKER RÄNTAN TILL NÄRA NOLL

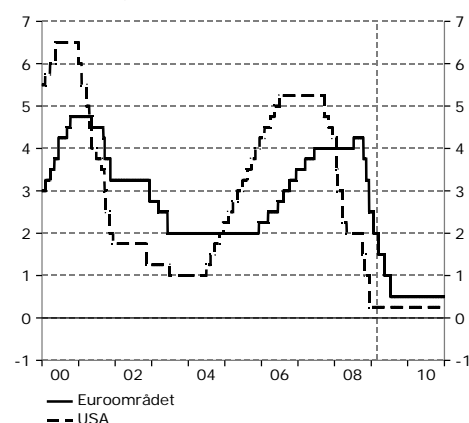
Efter Riksbankens höjning av reporäntan i september 2008 har räntan sänkts kraftigt ner till 1,00 procent (se diagram 73). Det dramatiskt försämrade konjunkturläget och det därmed förväntade lägre inflationstrycket ledde till denna drastiska kursändring. Vid sitt penningpolitiska möte i februari 2009 bedömde Riksbanken att reporäntan sänks med ytterligare ca 0,25 procentenheter under 2009. I ett alternativscenari med en betydligt sämre konjunkturutveckling till följd av fördjupade problem på de finansiella marknaderna sänks reporäntan ner till noll procent 2009; en nivå som bibehålls även 2010.

Marknaden förväntar sig också en räntesänkning. Mätt med implicita terminräntor räknar investerare på penningmarknaden med en reporänta på 0,25 i mitten av 2009 och 2,00 procent i slutet av 2010 (se diagram 73).

Under prognosperioden försvagas resursutnyttjandet snabbt i svensk ekonomi. Det försämrade konjunkturläget återspeglas bland annat i låga inflationsförväntningar (se diagram 74). Ökningstakten i enhetsarbetskostnaden mattas av 2009, jämfört med åren före. Enhetsarbetskostnaden faller 2010, då produktivitetstillväxten tilltar. Även energipriserna faller både 2009 och 2010, medan bensinpriser stiger måttligt i linje med råoljeprisets utveckling. Sammantaget leder detta till ett lågt inflationstryck under prognosperioden. Eftersom penningpolitiken är framåtblickande och verkar med en tidsförskjutning sänker Riksbanken räntan under våren till 0,25 procent. Inflationen mätt som KPI med fast ränta (KPIF) uppgår till 1,1 procent 2010 och 2011 och understiger därmed Riksbankens inflationsmål. Inflationstrycket blir sannolikt svagt ytterligare en tid framöver. Reporäntan ligger därför kvar på 0,25 procent även 2010 och en räntehöjningscykel påbörjas inte förrän efter prognosperiodens slut.

Diagram 71 Styrräntor

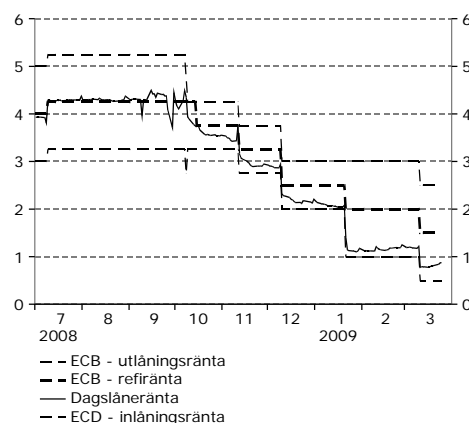
Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

Diagram 72 Dagslåneräntor, euroområdet

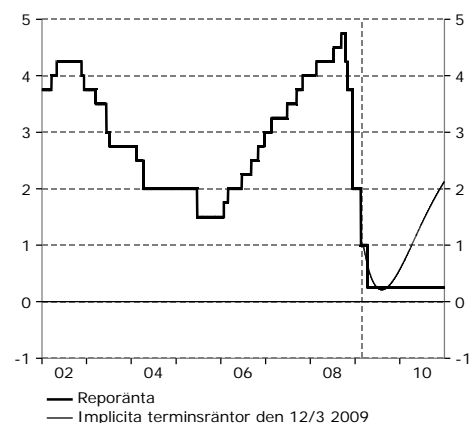
Procent, dagsvärden

Källor: ECB.

Diagram 73 Reporäntan i Sverige

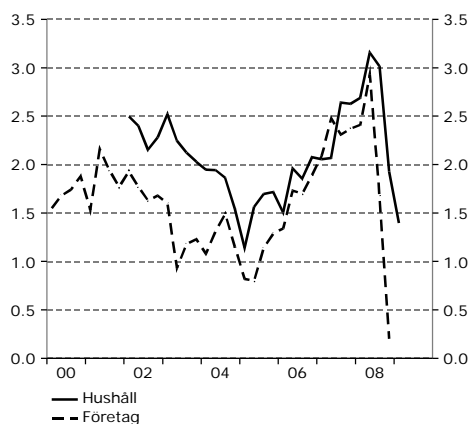
Procent, dagsvärden

Anm. Enligt avkastningskurvan den 12/3 2008. Källor: Reuters, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 74 Inflationsförväntningar

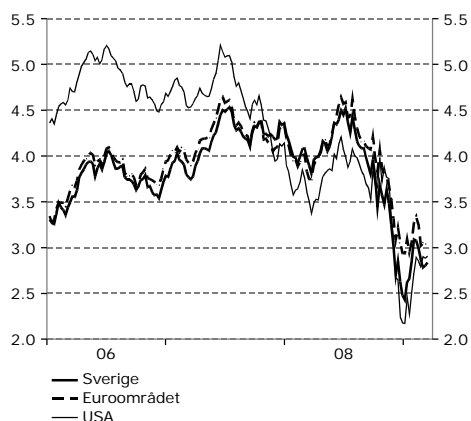
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 Långräntor, tioåriga statsobligationer

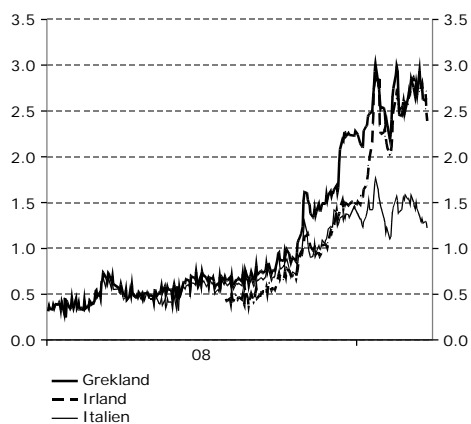
Procent, veckovärden

Källa: Riksbanken.

Diagram 76 Statsobligationsräntor relativt tyska obligationsräntor

Procent, dagsvärden

Källa: Reuters.

Även om styrräntan är nära noll kommer de räntor som företag och hushåll möter att vara positiva. Det beror dels på att långa räntor inkluderar en tidspremie och dels på att företag och hushåll betalar en riskpremie utöver den riskfria statsobligationsräntan.

Genom att tydligt klargöra att styrräntan kommer att vara låg en längre tid framöver bidrar Riksbanken till att pressa ner räntor med längre löptider och till att hålla uppe inflationsförväntningarna, vilket dämpar långa realräntor. Riksbanken förväntas också fortsätta att tillhandahålla likviditet till banksystemet i syfte att hålla tillbaka lånekostnaderna för hushåll och företag.

Det bör understrykas att penningpolitikens roll är kringstrukturen i den rådande djupa lågkonjunkturen. Den låga räntans begränsade effekt är ett resultat av att efterfrågan på lån för närvarande inte huvudsakligen begränsas av lånekostnaden. Många hushåll och företag vill snarare hålla nere sin skuldsättning. De banker som är underkapitaliserade vill inte heller öka sin utlåning. Riksbanken kan emellertid i viss mån stimulera bankernas utlåningsvilja genom inköp av statspapper som förändrar bankernas balansstruktur.

STIGANDE LÅNGA RÄNTOR

Statsobligationsräntorna har i allmänhet stigit något från de låga nivåerna i slutet av 2008 (se diagram 75). Till del kan utvecklingen tillskrivas en något mindre extrem riskaversion på de finansiella marknaderna. Under finanskrisens akuta fas i oktober och november 2008 sökte sig investerare till räntemarknadens säkraste värdepapper, de som emitterats av stater, vilket pressade ner räntorna på dessa papper. Men i samband med att ett visst förtroende för värdepapper emitterade av företag och banker återvänt till marknaden, till stor del till följd av statliga interventioner, har räntorna på statsobligationer också stigit. Ett ökat statligt lånebehov i samband med beslutade och förväntade finanspolitiska stimulansprogram och stödpaket till den finansiella sektorn har sannolikt också bidragit till att statliga lånekostnader har stigit sedan årsskiftet.

På den amerikanska statsobligationsmarknaden föll dock räntorna tillbaka då Fed i slutet av mars 2009 annonserade kommande storskaliga interventioner.

För vissa länder, i synnerhet Grekland och Irland vars statsfinanser en längre tid varit svaga, har den statsfinansiella börda som höstens dramatiska konjunkturedgång fört med sig lett till en lägre kreditvärdighet. Lånekostnaderna för dessa länder har därmed stigit det senaste halvåret (se diagram 76) trots det allmänna räntefallet på statsobligationer.

Statsobligationsräntorna stiger under prognosperioden, i såväl USA som euroområdet och Sverige. Utvecklingen beror till en del på att den fortsatta ekonomiska nedgången leder till ett högre statligt lånebehov i flertalet länder. En avtagande riskaversion på de finansiella marknaderna bidrar också till högre räntor

på statsobligationer då investerare åter diversifierar sina portföljer.

Det bör dock understrykas att de långa räntorna förblir förhållandevis låga i ett längre perspektiv, trots uppgången. En orsak till detta är centralbankernas uttalade ambitioner att hålla styrräntorna låga en längre tid. Detta bidrar till att hålla nere även de långa räntorna. Vissa centralbanker intervenerar dessutom på värdepappersmarknaderna för att ytterligare bidra till att hålla tillbaka de långa räntorna.

I USA är räntan på en tioårig statsobligation 3,60 procent i slutet av 2010. Motsvarande ränta i Sverige och euroområdet uppgår då till 3,70 respektive 3,80 i procent.

Växelkurser

FLYKT FRÅN RISK PRÄGLAR VALUTAMARKNADEN

Under andra halvåret 2008 syntes en tydlig trend på valutamarknaden: stora länders valutor, så som dollarn och yenen, stärktes medan mindre länders valutor, däribland den svenska, försvagades. Vid årsskiftet hade dollarn i handelsvägda termer stärkts med ca 10 procent och yenen stärkts med över 20 procent jämfört med september 2008 (diagram 77). En annan valuta som under denna tid rört sig kraftigt är det brittiska pundet. I handelsvägda termer försvagades pundet med ca 15 procent till rekordsvag nivå.

Utvecklingen under hösten 2008 hänger samman med dramatiken på de finansiella marknaderna och de drastiskt försämrade globala konjunkturutsikterna. Högre riskaversion har lett till att investerare flytt till tillgångar som upplevs som säkrare och mer likvida, vilket bland annat har inneburit att man övergett mindre länders valutor till förmån för större länders valutor.

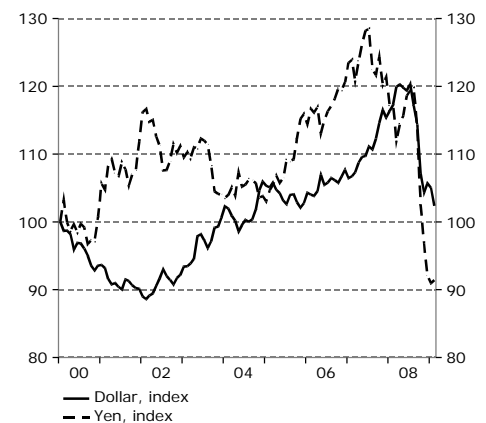
Sedan årsskiftet har rörelserna på valutamarknaden blivit mindre tydliga, men trenden sedan september har i stort hållit i sig. Den japanska yenen har dock fallit tillbaka något, förmodligen som en följd av sämre ekonomisk utveckling i Japan.

Konjunkturinstitutet utgår från att den finansiella krisen nått sin kulmen och att den långsamt klingar av framöver. I takt med att de finansiella marknaderna stabiliseras väntas valutakurserna successivt i allt högre grad komma att avspegla långsiktiga ekonomiska fundamenta.

Under prognosperioden försvagas dollarn i handelsvägda termer, men dollarn faller inte tillbaka till det historiskt låga värde den hade i somras. Dollarn försvagas mot flertalet mindre valutor men stärks mot yenen.²¹ En euro kostar 1,31 dollar i slutet av 2010.

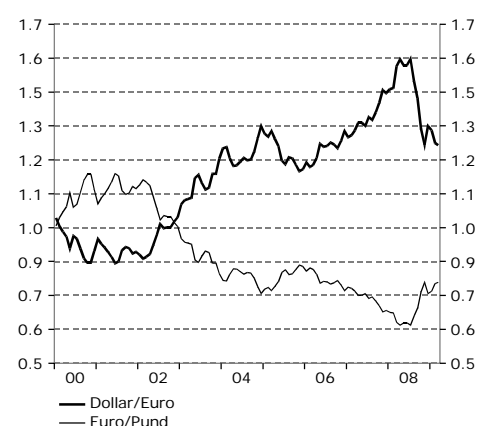
²¹ Växelkurser kännetecknas av stora kortsiktiga variationer. Konjunkturinstitutet analyserar växelkursers utveckling utifrån månadsdata eller motsvarande glidande medeltal för att i möjligaste mån eliminera de kortsiktiga variationerna.

Diagram 77 Effektiva växelkursindex
Index januari 2000=100, månadsvärden

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare valuta. Sista observationen är februari 2009.
Källa: Bank for International Settlements.

Diagram 78 Växelkurser
Månadsvärden

Anm. Månadsvärdet för mars är ett 22-dagars glidande medelvärde t.o.m. 16 mars.
Källa: Reuters.

Diagram 79 Kronans effektiva växelkursindex – KIX

Index 1992-11-18=100, månadsvärden

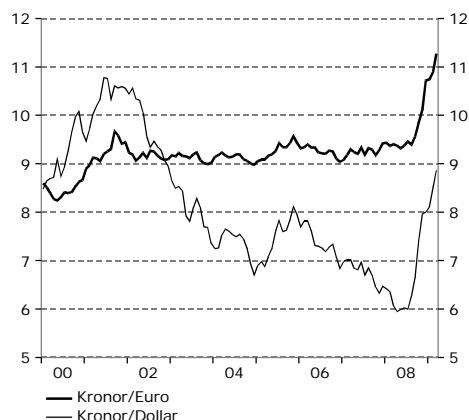

Anm. Månadsvärdet för mars är ett 22-dagars glidande medelvärde t.o.m. 16 mars.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 80 Växelkurser

Månadsvärden

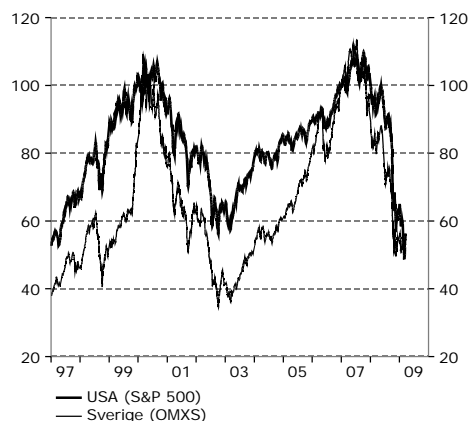

Anm. Månadsvärdet för mars är ett 22-dagars glidande medelvärde t.o.m. 16 mars.

Källa: Reuters.

Diagram 81 Börsutveckling i USA och Sverige

Index 2006-12-29=100, 5-dagars centrerat glidande medelvärde

Källa: Reuters.

STARKARE KRONA FRAMÖVER

Kronan, mätt med det handelsvägda växelkursindexet KIX, har i mitten av mars försvagats med ca 20 procent sedan början av september och är nu rekordsvag (se diagram 79). Försvagningen har varit kraftig mot de flesta större valutor (se diagram 80).

Den kraftiga kronförsvagningen som skett beror på den fördjupade finanskrisen och den globala konjunkturavmattningen som medfört en ökad riskaversion på valutamarknaden. Investerarens oro för de svenska bankernas exponering mot Baltikum har förmodligen ytterligare ökat osäkerheten och försvagat kronan.

Fundamentala faktorer så som nettoställning mot utlandet, skillnader i produktivitet och bytesförhållanden gentemot omvärlden motiverar en mycket starkare krona än dagens nivåer. Kronan fortsätter dock att vara svag så länge det råder finansiell turbulens, men stärks i takt med att förhållandena på de finansiella marknaderna normaliseras.

Den handelsvägda kronan, mätt med KIX, stärks under prognosperioden med ca 14 procent. I slutet av 2010 kostar en dollar 7,33 kronor och en euro 9,60 kronor.

Aktiemarknaden**KRAFTIGA KURSFALL PÅ EXCEPTIONELLT VOLATILA MARKNADER**

Aktiemarknaden har i likhet med andra finansiella marknader utsatts för kraftiga påfrestningar i finanskrisens spår. Den ökade risken och den osäkerhet som spred sig bland investerare under hösten 2008 ledde till stora utförsäljningar av aktier. Vidare har underkapitalisering och likviditetsbrist tvingat fram aktieförsäljningar, vilket också bidragit till kraftiga kursfall. I ett senare skede har omfattningen och spridningen av finanskrisens reala effekter också blivit tydligare, vilket ytterligare har tyngt utvecklingen på världens aktiemarknader.

Kursfallen har varit dramatiska. Under 2008 föll det amerikanska S&P-500-indexet och det svenska OMXS-indexet med närmare 40 procent. Sedan årsskiftet har dessa index fallit med ca 10 respektive ca 5 procent. I ett något längre perspektiv innebär detta en nedgång som i stort sett har raderat ut de senaste fem årens kursuppgång (se diagram 81).

Den implicita volatiliteten på det amerikanska börsen, mätt med volatilitetsindexet VXO, har sedan i slutet av november 2008 fallit något, men volatiliteten är fortsatt hög med historiska mått mätt (se diagram 82).

P/E-talet, det vill säga dagens aktiepriser i förhållande till nästa års förväntade vinster, brukar tolkas som ett mått på huruvida börsen är över- eller undervärderad. Måttet förefaller inte kunna förklara den senaste börsnedgången då P/E-talen varit

låga i förhållande till sina historiska medelvärden och således indikerat, om något, en undervärdering av aktiemarknaden. P/E-talen fortsatte att sjunka även under hösten 2008. Detta kan vara ett uttryck för att stigande riskpremier har sänkt efterfrågan på riskfyllda tillgångar och därmed också inneburit en svag börskursutveckling i förhållande till företagens förväntade intjäningsförmåga. Under inledningen av 2009 har P/E-talen stigit försiktigt, trots fallande börskurser. De är dock fortfarande historiskt mycket låga (se diagram 83).

Tabell 9 Räntor och växelkurser vid slutet av respektive år

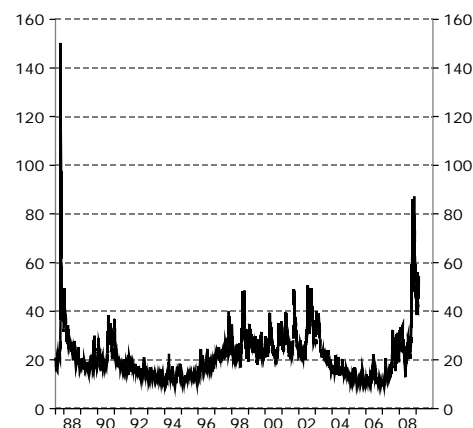
	2006	2007	2008	2009	2010
Styrräntor					
Sverige	3,00	4,00	2,00	0,25	0,25
Euroområdet	3,50	4,00	2,50	0,50	0,50
USA	5,25	4,25	0,25	0,25	0,25
Obligationsräntor¹					
Sverige	3,6	4,3	2,7	3,0	3,7
Euroområdet	3,8	4,3	3,1	3,2	3,8
USA	4,6	4,1	2,4	2,9	3,6
Valutakurser					
Kronor/euro	9,04	9,42	10,72	10,56	9,60
Kronor/dollar	6,84	6,47	8,00	8,20	7,33
Dollar/euro	1,32	1,46	1,34	1,29	1,31
Yen/dollar	117,1	112,1	91,2	95,5	99,0
Euro/pund	1,49	1,39	1,12	1,17	1,24
TCW-index	123,2	125,8	141,7	141,7	129,7
KIX-index	108,7	111,6	124,6	123,1	112,3

¹ Tioårig statsobligationsränta.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

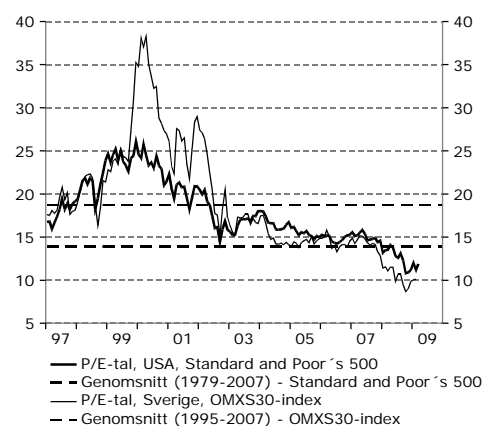
Diagram 82 Implicit volatilitet i USA

VXO, implicit volatilitet (S&P 100), dagsvärden

Källa: Reuters.

Diagram 83 P/E-tal i USA och Sverige
Månadsvärden

Anm. P/E-tal: aktiepris i förhållande till förväntade vinster 12 månader framåt.

Källor: Prudential Equity Group, LCC, JCF.

FÖRDJUPNING

Finanskrisen och centralbankernas balansräkningar

Till följd av den finansiella krisen har många av världens centralbanker vidtagit extraordinära åtgärder för att stödja det finansiella systemet. Centralbankerna har lånat ut pengar till en större krets av institutioner, på längre löptider och har accepterat andra typer säkerheter än vad som tidigare har varit normalt. Dessa åtgärder har påverkat centralbankernas balansräkningar, både avseende sammansättning och omslutning. I denna fördjupning studeras Federal Reserves och Riksbankens balansräkningar.

Under finanskrisisens inledningsfas syftade centralbankernas åtgärder till att försörja banksystemet med kortsiktig likviditet. Orsaken var att interbankmarknaden fungerade dåligt och att försäljning av finansiella tillgångar ledde till stora prisfall – vilket verkade påfrestande på det finansiella systemet.²² I detta läge såg de penningpolitiska beslutsfattarna ännu inget större behov av att expandera omslutningen på centralbankernas balansräkningar i någon nämnvärd utsträckning.

I och med konkursen av investmentbanken Lehman Brothers i mitten av september 2008 fick många kreditinstitut i USA akuta likviditetsproblem, när marknaderna för företagscertifikat (inklusive de som emitterats av banker) slutade att fungera.²³ Fed valde då att stödja dessa marknader genom ökad direkt utlåning, vilket resulterade i en uppblåst balansräkning.

Fed har även köpt värdepapper med längre löptider direkt på andrahandsmarknaden i syfte att ytterligare dämpa kreditåstramningen på vissa finansiella marknader.

Den finansiella turbulensen spred sig under hösten 2008 även till Sverige och lånekostnaderna steg markant bland annat på den svenska interbankmarknaden. Detta föranledde även Riksbanken att vidta åtgärder utöver de vanliga för att stödja det svenska banksystemet. Ökad utlåning påverkade därmed även Riksbankens balansräkning.

²² Se fördjupningen "Den finansiella krisen – utveckling under 2008" i *Konjunkturläget* december för en mer detaljrik redogörelse av dessa mekanismer.

²³ Både banker och stora företag finansierar en del av sin verksamhet via emissioner av skuldförbindelser, i form av obligationer (oftast med regelbunden kupongutbetalning) för löptider över 1 år och certifikat (ränteutbetalning i samband med inlösen) vid kortare löptider.

Centralbankers balansräkningar

En centralbanks balansräkning är en uppställning av dess tillgångar och skulder vid ett givet tillfälle. Balansräkningen ställs upp i två kolumner med tillgångar på ena sidan samt skulder och eget kapital (det vill säga hur tillgångarna finansierats) på den andra. De två sidorna är definitionsmässigt lika stora, eftersom eget kapital är skillnaden mellan tillgångar och skulder. Summan av tillgångarna respektive summan av skulder och eget kapital kallas för balansomslutning.

En centralbanks skulder består normalt till största delen av utelöpande sedlar och mynt. Fram till september 2008 gällde det för både Fed och Riksbanken.

Tillgångsposten som motsvarar skuldsidans utelöpande sedlar och mynt skulle i princip kunna bestå av fordringar på banksystemet. Men centralbanker har i många fall valt att avyttra dessa till förmån för andra typer av tillgångar.

Riksbanken har en stor del av fordringarna i utländsk valuta, den så kallade valutareserven. Syftet med detta är, förutom att erhålla så god avkastning som möjligt, att möjliggöra interventioner på valutamarknaden.

Feds tillgångar består däremot till största delen av inhemska statspapper.²⁴ Detta beror till del på att Fed tillämpar ett penningpolitiskt styrsystem där köp och försäljningar av statspapper, utöver normala repotransaktioner, är ett viktigt instrument för att styra banksystemets strukturella likviditet.²⁵

Federal Reserves balansräkning under finanskrisen

ÅTGÄRDER INOM RAMEN FÖR OFÖRÄNDRAD BALANSRÄKNING

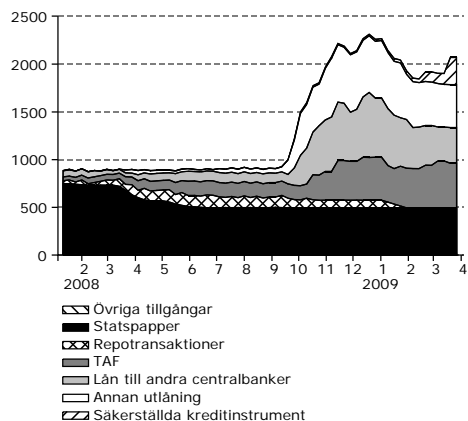
Fram till september 2008 understödde Fed det finansiella systemet i huvudsak med kortsiktig likviditet. Genom att sälja statspapper till ett motsvarande värde som de nya lånen, påverkades inte balansomslutningen nämnvärt. Däremot förändrades balansräkningens sammansättning.

²⁴ En mindre del består av tillgångar i utländsk valuta. I normala fall är den posten liten (i slutet av 2007 motsvarade den endast fem procent av det inhemska statspapperinnehavet), men den har i samband med valutaswapfaciliteternas inrättande vuxit i storlek.

²⁵ Det gängse sättet att reglera ett banksystems strukturella likviditet är via en repotransaktioner, antingen reguljära eller omvända beroende på om likviditet ska tillföras eller tas bort från systemet. En reporttransaktion kan enklast beskrivas som ett kortfristigt lån mot säkerhet. Utöver sådana transaktioner använder Fed sin portfölj av statspapper (den så kallade System Open Market Account) till att via direkta köp eller försäljningar av statspapper reglera likviditeten i banksystemet.

Diagram 84 Feds tillgångar

Miljarder dollar, veckovärden

Källa: Federal Reserve.

Fed lånade fram till september 2008 ut medel främst genom att utöka de regelbundna repotransaktionernas omfattning, men även genom den så kallade Term Auction Facility (TAF). Via TAF lånade Fed ut till längre löptider än vad repofaciliteten erbjöd. Lån utfärdades också till en vidare krets av institutioner än de som normalt omfattas av penningpolitiska operationer.²⁶ Målsättningen var att tillfälligt ersätta de delar av interbankmarknaden där kreditgivningen sinat.

Utlåningen utökades också genom dollarlån till andra centralbanker med syfte att tillfredsställa efterfrågan på dollar i andra valutaområden.²⁷

I diagram 84 ser man hur posterna *Repotransaktioner*, *TAF* och *Lån till andra centralbanker* på Feds tillgångssida ökade under första delen av 2008 samt att posten *Statspapper* minskade; allt utan att den totala balansomslutningen ökade.

BALANSRÄKNINGEN EXPANDERAR

I mitten av september såg sig Fed tvungen att ytterligare öka utlåningen till det finansiella systemet och balansomslutningen tilläts öka. I första hand bestod tillgångsökningen av utlåning direkt till låntagare och investerare på särskilda nyckelmarknader. Framför allt rörde det sig om utlåning till det konkursmässiga försäkringsbolaget AIG samt mot företagscertifikat till penningmarknadsfonder, men även utlåning direkt till företagskreditmarknaden. På balansräkningens tillgångssida kan vi se denna utlåningsexpansion som en tydlig ökning av posten *Annan utlåning* (se diagram 84).²⁸

Fed har nyligen även börjat köpa värdepapper med längre löptider direkt på andrahandsmarknaden. Till skillnad från ovanstående åtgärder, vars främsta syfte är att bidra med likviditet genom kortfristiga lån, innebär köp av tillgångar att Fed tar över kreditrisken i och med att tillgångarna avförs från finansinstitutionens balansräkningar. Genom köpen skapar Fed dessutom en efterfrågan på dessa kreditinstrument. På grund av bristande efterfrågan har banker och finansiella institut haft svårt att sälja tillgångarna vilket hämmat kreditgivningen.

²⁶ I mars 2008 sjsattes en lånefacilitet som byggde på villkoren i TAF, men som också omfattade investmentbanker, den så kallade Primary Dealer Credit Facility.

²⁷ Dollarlånen genomfördes som valutaswappar. Varje swap-arrangemang involverar två transaktioner. I fallet med dollarlån säljer den utländska centralbanken en viss mängd av sin valuta till Fed till den rådande växelkursen. I samma skede ingår Fed och den utländska centralbanken ett avtal om en framtida transaktion där den utländska valutan köps tillbaka av den utländska centralbanken. Den andra transaktionen utförs även den till den vid swapupprättandet rådande växelkursen, vilken även noteras som swap-kurs på marknaden.

²⁸ I posten *Annan utlåning* ingår bland annat de lån som utfärdades till AIG, utlåning till penningmarknadsfonder samt tillgångar tillhörande olika bolag som upprättats för att garantera skulder på bankmarknaden (Maiden Lane I, II och III). Även den så kallade Commercial Paper Funding Facility, som består av utlåning direkt till företag, ingår.

Inköpen är än så länge begränsade till kreditinstrument säkerställda med bostadslån, så kallade *mortgage-backed securities*. Hittills har omfattningen av köpen varit förhållandevis begränsad: i mitten av mars köptes värdepapper för strax över 100 miljarder dollar, vilket motsvarade ungefär sex procent av Feds totala balansomslutningen. I diagram 84 utgörs dessa köp av posten *Säkerställda kreditinstrument*.

SKULDSIDANS SAMMANSÄTTNING FÖRÄNDRAS

Feds utlåningsexpansion finansierades till en början av staten. Nära femhundra miljarder dollar dränerades från ekonomin genom att den amerikanska regeringen emitterade statsskuldsväxlar till detta värde och placerade intäkterna på ett konto hos Fed. Balansräkningens skuldsida i diagram 85 uppvisar från och med i mitten av september en stor ökning av posten *Finansdepartementets insättningar*. Ökningen i denna post stannade av under den senare delen av 2008 och i början av 2009 började posten avta i storlek till följd av att förfallna lån inte refinansierades.

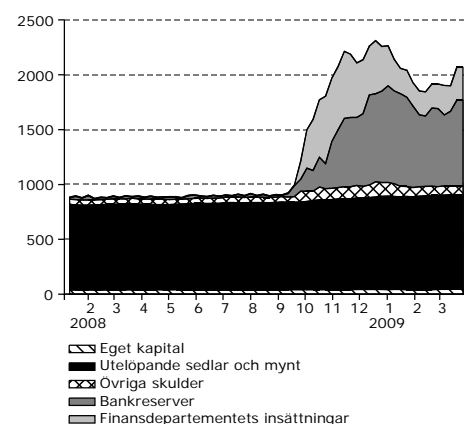
I oktober 2008 infördes en ränta på bankernas reserver hos Fed, vilket möjliggjorde finansiering av utlåningsexpansionen via denna kanal. Möjligheten att erhålla avkastning på tillgångar medförde att bankerna fann det ekonomiskt försvarbart att hålla reserverna på ett konto hos Fed. *Bankreserver* som andel på balansräkningen har därmed ökat sedan mitten av oktober. Räntan på reserver sattes lika med styrräntan – Fed Funds Target Rate. Från och med mitten av december 2008 är den lika med 0,25 procent.

FEDS BALANSRÄKNING EXPANDERAR YTTERLIGARE FRAMÖVER

I slutet av mars tilltog köpen av säkerställda kreditinstrument (se diagram 84). Fed har även annonserat att tillgångsköpen kommer att öka ytterligare i omfattning och 2009 omfatta 1 450 miljarder dollar. Köpen koncentreras till kreditinstrument säkerställda med bostadslån, men Fed kommer även att köpa kreditinstrument säkerställda med andra typer av konsumentlån inom ramen för faciliteten Term Asset-Backed Securities Loan Facility (TALF).

Fed annonserade också att man 2009 avser köpa statsobligationer för 300 miljarder dollar. Denna typ av åtgärd kallas ibland för *quantitative easing*. Till skillnad från de köp av värdepapper som riktas till specifika marknader och som avser att pressa ner räntor på specifika tillgångsslag är syftet med köpen av statsobligationer att driva ner räntenivån på alla tillgångsslag med längre löptider. Denna typ av åtgärd är kopplad till behovet att ytterligare stimulera ekonomin när den korta räntan är nära noll och inte kan sänkas mer. Givet balansräkningens omslutning i slutet

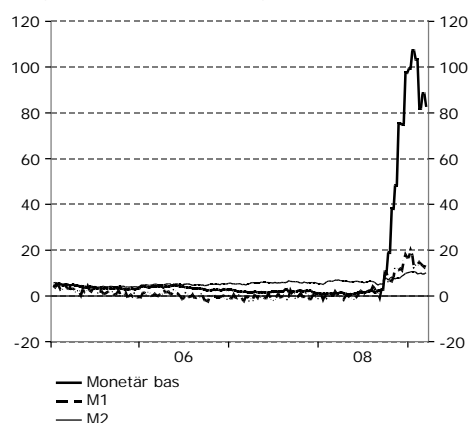
Diagram 85 Feds skulder
Miljarder dollar, veckovärden

Källa: Federal Reserve.

Diagram 86 Penningmängd i USA

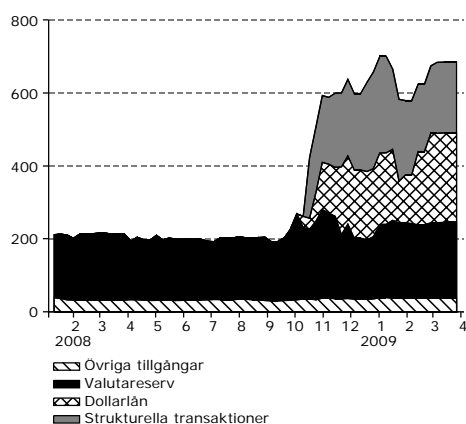
Årlig procentuell förändring, veckovärden

Källa: Federal Reserve.

Diagram 87 Riksbankens tillgångar

Miljarder kronor, veckovärden

Källa: Riksbanken.

av mars 2009 kan Feds tillgångsköp innebära en ökning av balansomslutningen med upptill 85 procent. *Statspapper* och *Säkerställda kreditinstrument* ökar på tillgångssidan medan vissa andra tillgångsposter möjligen minskar i viss utsträckning. På skuldsidan ökar posten *Bankreserver*.

Feds uppblåsta balansräkning har lett till att det i vissa fall uttrycks en oro för en kommande hög inflation, om inte balansomslutningen kan minskas i snabb takt då väl den aggregerade efterfrågan i amerikanska ekonomin stiger igen. För närvarande är denna risk liten. Detta beror på att de reserver som Fed hittills krediterat banksystemet inte tillförts ekonomin i övrigt. Den monetära basen ökade kraftigt under hösten 2008 men penningmängden, som till exempel M1 och M2, ökade bara måttligt (se diagram 86).²⁹

Riksbankens balansräkning under finanskrisen

TILLGÅNGARNA HAR ÖKAT SNABBT

I kölvattnet av den amerikanska investmentbanken Lehman Brothers fall drabbades det svenska finansiella systemet av likviditetsproblem. Riksbanken bidrog till att underlätta svenska bankers finansiering genom att erbjuda lån med längre löptider än normalt, främst tre och sex månader. Dessa lån erbjöds mot bostadsobligationer som säkerhet. Vidare ansågs den svenska marknaden för företagscertifikat behöva likviditetsstöd. Riksbanken erbjöd därför även lån till banksystemet mot företagscertifikat som säkerhet.³⁰ Båda typerna av lån sorterar under posten *Strukturella transaktioner* på Riksbankens balansräkning (sediagram 87).

Tillgångssidan på Riksbankens balansräkning har också ökat som en följd av de dollarlån som erbjudits det svenska banksystemet samt via lån i euro till Islands och Lettlands centralbank.³¹ I diagram 87 kan vi se valutalånens omfattning som en ökning i posten *Dollarlån* samt posten *Valutareserv*, där eurolånen till Island och Lettland bokförts.

²⁹ Den monetära basen definieras normalt som de fordringar som ekonomins aktörer har på centralbanken, det vill säga utelöpande sedlar och mynt samt reserver. M1 är ett annat mått på penningmängden och definieras som pengar i cirkulation i ekonomin plus checkkonton. M2 inbegriper utöver de delar som ingår i M1 även medel på sparkonton.

³⁰ Lånen med företagscertifikat som säkerhet har inte rönt något större intresse bland de tilltänkta låntagarna. Den 20 februari 2009 hade 250 miljarder kronor i lån auktionerats ut. Totalt hade det lagts bud på 8,3 miljarder av dessa.

³¹ Eurolånen har genomförts som valutawappar (se fotnot 27). Riksbanken har swappat euro mot isländska kronor respektive lettiska lats.

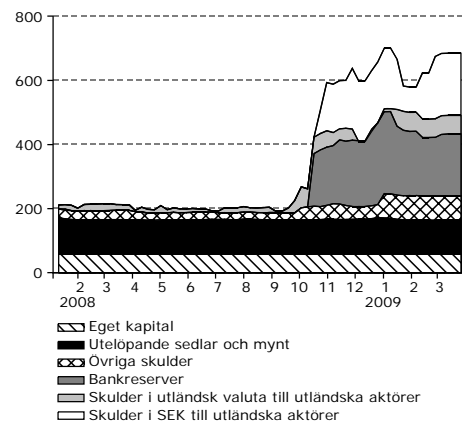
TILLGÅNGARNA MOTSVARAS AV EN ÖKNING AV SKULDSIDAN

Lånen i euro till Islands och Lettlands centralbanker har finansierats genom att Riksbanken belånat valutareserven, vilket i diagram 88 motsvaras av en ökning i posten *Skulder i utländsk valuta till utländska aktörer*. Lånen i dollar till det svenska banksystemet finansierades genom lån av dollar från Fed mot svenska kronor och motsvaras i diagram 88 av en ökning i posten *Skulder i SEK till utländska aktörer*.

Utlåningsexpansionen har också finansierats genom inlåning från banksystemet. I diagram 88 ser vi detta som en ökning av posten *Bankreserver*. Inlåningen har tekniskt skett via två typer av åtgärder: finjusterande transaktioner och emission av Riksbankscertifikat. De finjusterande transaktionerna genomförs dagligen och har som syfte att stabilisera dagslåneräntan genom att överskottslikviditet lånas in till en ränta som är 0,1 procentenheter lägre än reporäntan. Emission av riksbankscertifikat ingår som en öppen marknadsoperation och vidtas på veckobasis för att råda bot på likviditetsöverskott av mer strukturell karaktär. Certifikaten köps av banksystemet och erbjuder en ränta lika med reporäntan.

Inte heller i Sverige har den uppblåsta balansräkningen medfört någon större ökning i penningmängdsmått såsom till exempel M2.

Diagram 88 Riksbankens skulder
Miljarder kronor, veckovärden

Källa: Riksbanken.

BNP och efterfrågan

Den svenska ekonomin försvagas snabbt. Det fjärde kvartalet 2008 föll BNP med hela 4,8 procent jämfört med det fjärde kvartalet 2007. Det var framför allt hushållens konsumtion och varuexporten som föll markant. Tillgängliga indikatorer pekar på en fortsatt mycket svag utveckling i början av 2009 och BNP minskar med 3,9 procent i år. Den låga efterfrågan medför att investeringarna i näringslivet faller både 2009 och 2010. En försiktig ökning av exporten och hushållens konsumtion inleds det andra halvåret i år och ökningen förstärks ytterligare något 2010. Då uppgången i den globala ekonomin blir mycket långsam och den expansiva finanspolitikens effekter begränsas av hushållens förhöjda sparbenägenhet, stannar BNP-tillväxten 2010 på måttliga 0,9 procent.

SNABBT FALLANDE BNP

Den svenska konjunkturen försvagas i snabb takt. Det fjärde kvartalet förra året föll kalenderkorrigerad BNP med 4,8 procent jämfört med motsvarande kvartal 2007 (se diagram 89). Nedgången är dramatisk. Som en jämförelse uppgick tillväxten så sent som det första kvartalet 2008 till 2,0 procent. Jämfört med det tredje kvartalet föll säsongrensad BNP det fjärde kvartalet med 2,4 procent (se diagram 90). Osäkerheten beträffande de säsongrensade siffrorna är dock ovanligt stor (se fördjupning ”BNP-utvecklingen fjärde kvartalet 2008”).

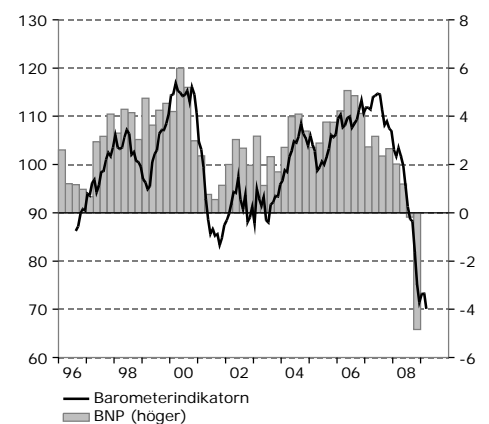
Det var framför allt hushållens konsumtion, lagerinvesteringarna och varuexporten som föll det fjärde kvartalet. Speciellt stor var nedgången i hushållens konsumtion av motorfordon samt exporten av motorfordon.

Tillgängliga indikatorer pekar på en fortsatt mycket svag utveckling under inledningen av 2009. Även om höstens mycket snabba fall i de flesta indikatorer tycks ha bromsats upp, är nivåerna väldigt låga. Bland annat är ordergången i tillverkningsindustrin fortsatt mycket svag (se diagram 91). Varuexporten fortsatte att falla markant i januari och februari. För varuimporten noterades också ett stort fall, även om nedgången inte var lika markant som för varuexporten.

Indikatorer för hushållen ger något mindre dystra signaler. Hushållsbarometern har stigit något sedan i höstas. Efter ett stort fall fjärde kvartalet 2008 ökade omsättningen i detaljhandeln något i januari och februari i år jämfört med samma period 2008. Sannolikt har den expansiva finanspolitiken (inklusive aviseringar) och det låga ränteläget haft en viss positiv effekt. Sammantaget indikerar dock även informationen vad gäller hushållen en mycket svag utveckling under inledningen av 2009.

Diagram 89 Barometerindikatorn och BNP-tillväxten

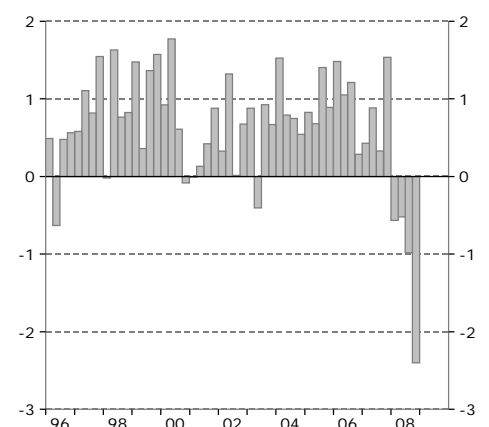
Index, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 BNP till marknadspris

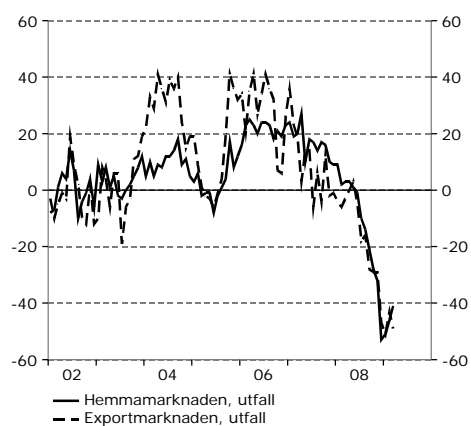
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Orderingsgång i tillverkningsindustrin

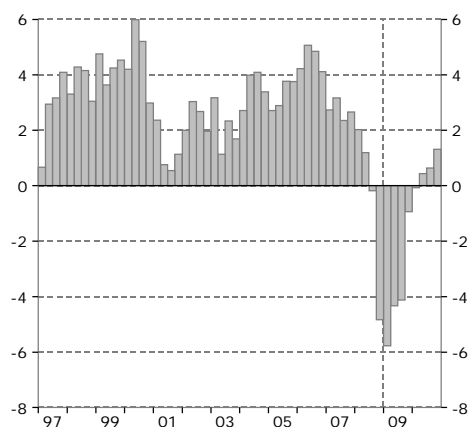
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 BNP till marknadspris

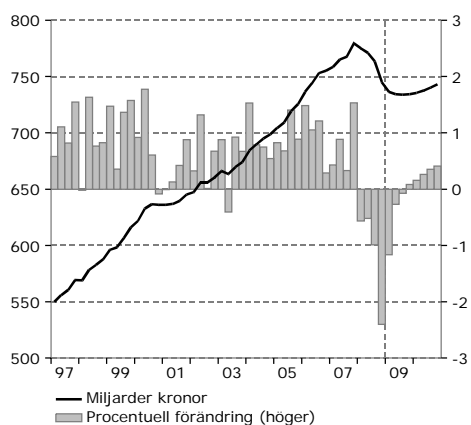
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 BNP till marknadspris

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 10 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
BNP¹	3 064	2,6	-0,2	-3,9	0,9
BNP, kalenderkorrigerad		2,7	-0,5	-3,8	0,6
Real BNI per capita		3,5	-1,1	-7,0	-0,2
Hushållens konsumtionsutgifter	1 430	3,0	-0,2	-1,8	1,5
Offentliga konsumtionsutgifter	793	0,4	1,3	1,2	1,5
Fasta bruttoinvesteringar	582	7,5	3,5	-10,2	-5,4
Lagerinvesteringar ²	22	0,8	-0,7	-0,6	0,2
Export	1 612	5,8	1,7	-10,5	2,7
Import	1 375	9,4	3,0	-10,4	1,9
Total inhemsk efterfrågan	2 827	4,0	0,2	-3,3	0,4
Nettoexport ²	237	-1,0	-0,4	-0,8	0,5
Bytesbalans ³	275	9,0	8,2	5,1	5,0

¹ Faktisk (ej kalenderkorrigerad) BNP-tillväxt baserad på prognos av det preliminära utfallet för offentlig konsumtion uppgår till -0,2 procent, -4,1 procent respektive 0,7 procent 2008, 2009 och 2010. Det nya sättet att mäta volymutvecklingen i offentlig produktion av individuella tjänster innebär att det uppstår en metodberoende skillnad mellan det preliminära och det definitiva utfallet för offentlig konsumtion (se faktarutan "Prognoser på offentlig konsumtion"). Därmed skiljer sig även det preliminära och det definitiva utfallet för BNP. Konjunkturinstitutets prognoser för offentlig konsumtion avser det definitiva utfallet. Vid prognosutvärderingar kommer Konjunkturinstitutet emellertid att utgå ifrån en uppskattning av det preliminära utfallet för offentlig konsumtion.

² Bidrag till BNP-tillväxten.

³ 1 procent av BNP, löpande priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FALLET BROMSAS UPP UNDER 2009

BNP fortsätter att falla i år. Mätt som årlig procentuell förändring förblir tillväxten negativ hela 2009 (se diagram 92). Dock bromsas nedgången upp under loppet av året. I säsongrensad kvartalstakt fortsätter BNP att falla de tre första kvartalen (se diagram 93).³² Från det fjärde kvartalet 2009 blir tillväxten positiv, men fortsatt dämpad. Helårssiffran 2009 påverkas av den branta nedgången under 2008 och BNP-tillväxten 2009 blir historiskt låga -3,9 procent. I kalenderkorrigerade termer, vilket bättre speglar den underliggande ekonomiska utvecklingen, faller BNP med 3,8 procent.

Det andra halvåret 2009 börjar varuexporten åter stiga. Uppgången är dock trög. Den svaga efterfrågeutvecklingen innebär att det finns gott om ledig produktionskapacitet. Investeringarna i näringslivet fortsätter därför att falla på bred front hela 2009. Även lagerneddragningen hos företagen fortsätter. Takten i lagerneddragningarna dämpas dock under loppet av 2009 och lagerinvesteringarnas bidrag till BNP-tillväxten blir därmed positivt de sista tre kvartalen.

³² Såväl årlig procentuell förändring som säsongrensad kvartalstakt avser kalenderkorrigerade data.

HÖGT SPARANDE HOS HUSHÅLLEN

Det andra halvåret 2009 börjar hushållens konsumtion åter växa försiktigt. Trots den försvagade arbetsmarknaden fortsätter de reala disponibelinkomsterna att stiga något till följd av genomförda skattesänkningar, ökade transfereringar och en låg inflation. Dessutom är hushållens sparande högt i utgångsläget och räntorna låga. Även den offentliga konsumtionen växer, framför allt i staten.

Den förhållandevis starka investerings- och konsumtionstillväxten i den offentliga sektorn är ett resultat av den expansiva finanspolitiken. De finanspolitiska åtgärderna är riktade till företagen och, framför allt, hushållen. Ökade transfereringar och sänkta inkomstskatter stärker hushållens ekonomi. Den senaste utvecklingen av hushållens inköp visar dock att hushållen sparar en stor del av inkomstförstärkningen. Bedömningen är att hushållen fortsätter att öka sitt buffertsparande, vilket på kort sikt dämpar finanspolitikens effekter på efterfrågan.

Den svaga utvecklingen av efterfrågan drar ner importbehovet. Dessutom bidrar den svaga kronan och minskande problem med utbudsbegränsningar i den inhemska produktionen till att reducera importinnehållet i efterfrågan. Sammantaget minskar importen med 10 procent 2009. Framför allt är det varuimporten som faller.

SVAG UPPGÅNG 2010

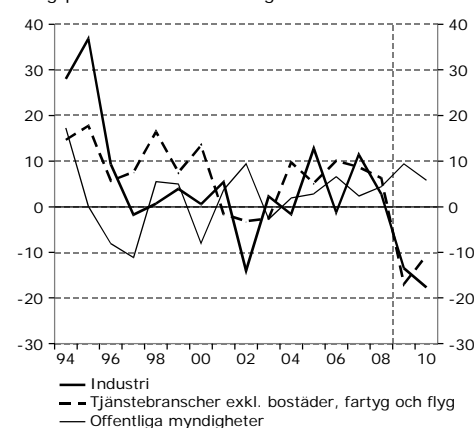
Nästa år ökar åter BNP något (se diagram 92 och diagram 93). Hushållen tyngs av en fortsatt stigande arbetslöshet och dämpade timlöneökningar. Samtidigt är penningpolitiken mycket expansiv och den finanspolitiska stimulansen väntas börja få något större effekt när hushållens och företagens framtidstro gradvis förbättras och finanskrisen minskar i styrka. Hushållen förblir dock försiktiga och sparkvoten ligger kvar på historiskt höga 14,4 procent. Därmed blir konsumtionsuppgången trög.

Omvärldsefterfrågan blir något högre 2010 än 2009, vilket bidrar till att svensk export ökar med 2,7 procent 2010. Ökningen är mycket måttlig och kan jämföras med en genomsnittlig årlig tillväxttakt för exporten på drygt 7 procent de senaste 15 åren. Det är i första hand varuexporten som ökar efter den mycket stora nedgången under 2008 och 2009. I takt med att efterfrågan stiger ökar även importen. Tillväxten i total import uppgår till knappt 2 procent 2010.

Investeringarna i näringslivet fortsätter att minska under hela nästa år. Det gäller framför allt i industrin, men även i tjänstebranscherna (se diagram 94). Investeringarna i den offentliga sektorn ökar däremot starkt.

Sammantaget blir BNP-tillväxten svaga 0,9 procent 2010. I kalenderkorrigerade termer uppgår tillväxten till 0,6 procent.

Diagram 94 Fasta bruttoinvesteringar
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

RISKERNA FORTFARANDE STÖRST PÅ NEDÅTSIDAN

En stor del av de risker som påtalades i decemberrapporten (se *Konjunkturläget*, december 2008) har förverkligats. Då pekade Konjunkturinstitutet på en svagare omvärldsefterfrågan och en fördjupad eller mer utdragen finansiell kris som risker för den svenska ekonomin. Åtminstone den förra av dessa risker har materialiserats. Trots nedrevideringen finns det fortfarande en risk att tillväxten blir ännu svagare än vad som antas i prognosen. Detta skulle kunna bli fallet om den globala krisen blir djupare eller mer utdragen. Det kan dock inte uteslutas att till exempel hushållens konsumtion utvecklas starkare än väntat. I prognosen ökar hushållen sitt sparande till historiskt höga nivåer. Skulle hushållens tillförsikt vara betydligt starkare om, säg, ett år kan det hända att försiktighetssparandet dämpas och att konsumtionen tar mer fart än i prognosen.

FÖRDJUPNING

BNP-utvecklingen fjärde kvartalet 2008

BNP FÖLL KRAFTIGT FJÄRDE KVARTALET 2008 JÄMFÖRT MED FJÄRDE KVARTALET 2007

Sveriges BNP minskade kraftigt sista kvartalet i föl. Den faktiskt uppmätta BNP-nivån var 4,8 procent lägre fjärde kvartalet 2008 än fjärde kvartalet 2007. Även i kalenderkorrigerade termer, det vill säga efter justering för effekten av att antalet arbetsdagar varierar, var BNP 4,8 procent lägre fjärde kvartalet 2008 än fjärde kvartalet 2007.³³

BNP-utvecklingen det fjärde kvartalet är därmed den svagaste sedan första kvartalet 1993, då faktisk BNP sjönk med 6,3 procent jämfört med motsvarande kvartal föregående år (se diagram 95). I statistiken för perioden från och med 1970 är detta det enda kvartalet med lägre årlig procentuell faktisk BNP-tillväxt än det sista kvartalet 2008.³⁴

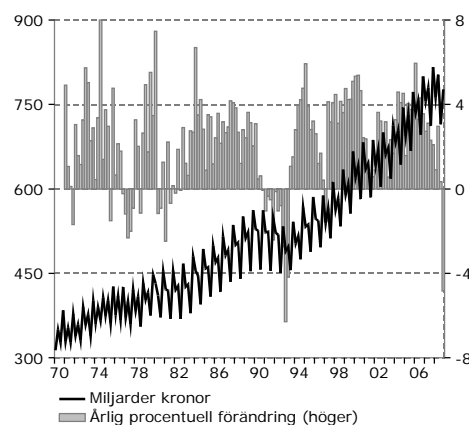
ÄVEN SÄSONGRENAD BNP HAR FALLIT KRAFTIGT

Ett problem med den årliga procentuella förändringen som mått på BNP-utvecklingen är att måttet inte bara återspeglar aktiviteten i ekonomin det senaste kvartalet, utan även vad som hänt i ekonomin de tre närmast föregående kvartalen. När man studerar utvecklingen av en variabel från kvartal till kvartal använder man ofta säsongrensade data. Säsongrensningen bygger på att man utifrån historiska data uppskattar de olika kvartalens säsongeffekter med hjälp av statistiska tidsseriemodeller. Med säsongeffekter avses variationer i ekonomin som i princip kan knytas enbart till att säsongen varierar. Det kan till exempel handla om att produktionen påverkas av att semesteruttaget inte är jämnt fördelat över året eller att byggandet varierar med vädret.

I säsongrensade termer sjönk Sveriges BNP enligt de senaste nationalräkenskaperna med 2,4 procent fjärde kvartalet jämfört med tredje kvartalet 2008.³⁵ Det fjärde kvartalet var extremt

Diagram 95 BNP, faktiska kvartalsvärden

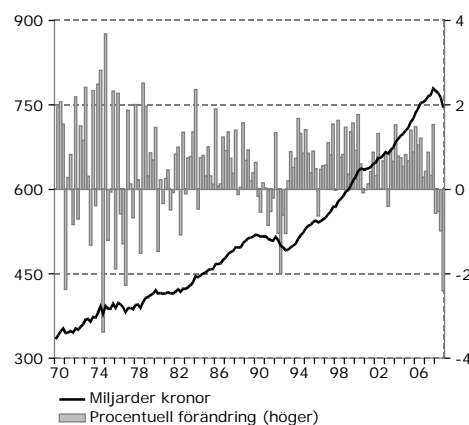
Miljarder kronor, fasta priser, kvartalsvärden respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 BNP

Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

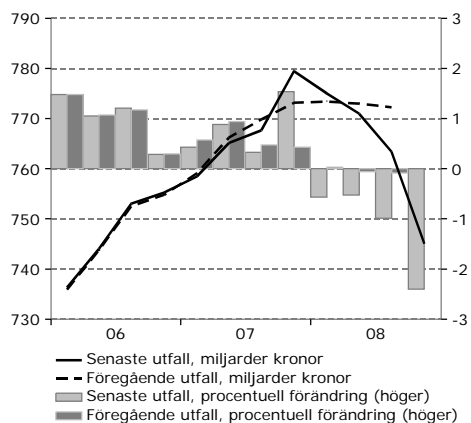
³³ Avser Konjunkturinstitutets kalenderkorrigerig. Med SCB:s kalenderkorrigerig sjönk BNP med 4,9 procent.

³⁴ Kalenderkorrigerade siffror finns inte för aktuella serier i officiell statistik före 1993.

³⁵ Alla diagram och värden för säsongrensad BNP avser Konjunkturinstitutets säsongrensning. Enligt Konjunkturinstitutets praxis görs denna beräkning på ett sådant sätt att den så långt som möjligt efterliknar SCB:s säsongrensning av BNP. Små skillnader kan förekomma men påverkar inte tolkningen och diskussionen i denna ruta. Den historiska jämförelsen för säsongrensad BNP bygger på Konjunkturinstitutets egen säsongrensning eftersom SCB:s säsongrensade tidsserie för BNP börjar 1993.

Diagram 97 BNP, säsongrensade kvartalsvärden, senaste och föregående utfall

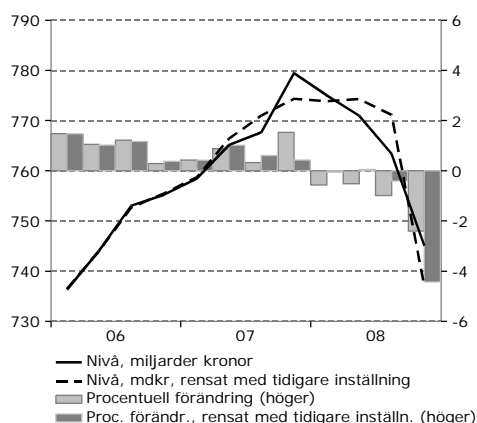
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 98 BNP, kvartalsvärden säsongrensade med nuvarande respektive tidigare inställningar för extremvärden

Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden respektive årlig procentuell förändring

Anm. Konjunkturinstitutets beräkningar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

även mätt på detta sätt. Utvecklingen är den lägsta säsongrensade kvartalsvisa tillväxttakten sedan 1974 (se diagram 96).

BILDEN AV SÄSONGRENAD BNP UNDER HELA 2008 HAR REVIDERATS KRAFTIGT

Vid publiceringen av nationalräkenskaperna för det fjärde kvartalet reviderade SCB också bilden av det säsongrensade BNP-förloppet under 2007 och 2008 jämförelsevis mycket. Revideringarna orsakades i allt väsentligt just av att säsongrensningen för 2007 och 2008 ändrades då utfallet för fjärde kvartalet 2008 tillkom, inte av att den faktiska BNP-nivån för 2007 och 2008 ändrades nämnvärt.

I diagram 97 visas den säsongrensade BNP-utvecklingen de senaste åren, dels enligt nationalräkenskaperna för fjärde kvartalet 2008, dels enligt nationalräkenskaperna för tredje kvartalet 2008 som publicerades i december 2008. Som framgår av diagrammet ger den tidigare säsongrensningen bilden av att BNP varit i det närmaste oförändrad under loppet av de första tre kvartalerna 2008. Den nya säsongrensningen ger bilden av att BNP sjunkit under hela 2008, även om fallet är störst under fjärde kvartalet. Att säsongrensningen ändras när nya observationer tillkommer är normalt, men denna gång har en tillkommande observation lett till en ovanligt stor revidering av den säsongrensade utvecklingen under hela det föregående året.

SÄSONGRENAD BNP ÄR FÖR NÄRVARANDE SVÅRBEDÖMD

Säsongrensade data är resultat av skattade modeller och måste alltid tolkas med försiktighet. Detta gäller i särskilt hög grad vid tidpunkter då observationerna avviker kraftigt från vad som varit normalt under den tidsperiod för vilken modellen skattats.

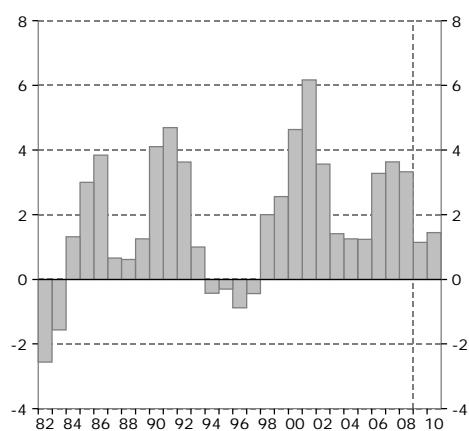
Att utfallet för fjärde kvartalet medfört så stora revideringar av förloppet för 2007 och 2008 beror på att SCB vid säsongrensningen av det fjärde kvartalet 2008 ändrade de inställningar som bestämmer hur extrema observationer behandlas. Om dessa inställningar inte hade ändrats så hade fjärde kvartalets BNP-nivå tolkats som en extrem observation som inte alls hade tillåtit påverka beräkningen av säsongeffekten. Då hade det tidigare säsongmönstret för det senaste året behållits. Det säsongrensade BNP-fallet fjärde kvartalet hade därmed blivit kraftigare (se diagram 98). Med den ändrade inställningen tilläts däremot fjärde kvartalets utfall påverka beräkningen av säsongmönstret, vilket innebar att det fjärde kvartalets mycket låga faktiska BNP av modellerna delvis tolkades som ett tecken på ett ändrat säsongmönster. Beräkningen av säsongmönstren under det senaste året reviderades därmed, och fallet i säsongrensad BNP mellan tredje och fjärde kvartalet blev inte lika stort som det skulle ha blivit med de tidigare inställningarna.

Eftersom den tillgängliga ekonomiska statistiken sammantaget tyder på att den svenska ekonomin försämrades ovanligt snabbt under slutet av förra året, och eftersom säsongrensningen av BNP i detta läge visat sig vara svår, finns det skäl att för närvarande tolka den säsongrensade utvecklingen med ännu större försiktighet än vanligt. Eftersom bilden av hur ekonomin utvecklades under loppet av det senaste utfallsåret därmed är osäkrare än vanligt blir svårigheten att göra prognoser större.

Som framgår av de icke-säsongrensade BNP-värdena råder det dock inte någon tvekan om att BNP sjunkit mycket kraftigt under 2008; osäkerheten gäller bedömningen av förloppet under året.

Diagram 99 Hushållens reala disponibla inkomster

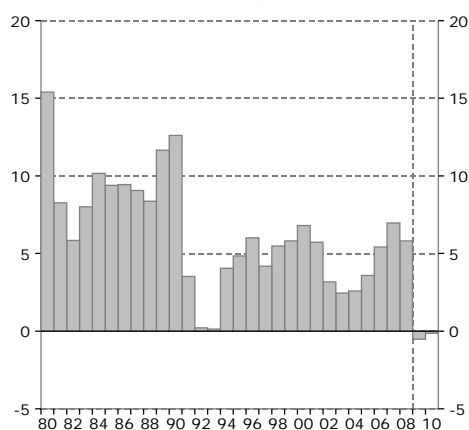
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Lönesumma i hela ekonomin

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Hushållens konsumtionsutgifter

OFFENTLIGA TRANSFERERINGAR OCH SKATTELÄTTNADER HÅLLER UPPE HUSHÅLLENS DISPONIBLA INKOMSTER

Trots höstens kraftiga fall i konjunkturen ökade hushållens reala disponibla inkomster med 3,3 procent 2008 (se diagram 99 och tabell 11). Ökningen är främst ett resultat av en stark lönesummeutveckling samt lägre nominella skatter till följd av sjunkande kapitalsskatter och jobbskatteavdragets andra steg.³⁶

Lågkonjunkturen sätter dock allt tydligare spår i hushållens inkomster. Hushållens reala disponibla inkomster stiger med endast 1,1 procent 2009. De reala disponibla inkomsterna är nu nere på samma ökningstakt som under den förra lågkonjunkturen.

Den svagare ökningen av hushållens disponibla inkomster förklaras till stor del av att lönesumman minskar med 0,5 procent 2009. Orsaken till detta är den snabbt fallande sysselsättningen. Att lönesumman sjunker är mycket ovanligt. Inte ens under lågkonjunkturen i början på 1990-talet utvecklades lönesumman negativt (se diagram 100).

Fallet i lönesumman motverkas bland annat av ökade transfereringsinkomster och minskade skatter. Transfereringsinkomsterna från den offentliga sektorn stiger mycket kraftigt 2009. En stor del av ökningen beror på den växande arbetslösheten vilket ökar de arbetslöshetsrelaterade ersättningarna. Då allt fler står utanför a-kassan väntas även det ekonomiska biståndet öka (se fördjupningen "Ersättning vid arbetslöshet"). Samtidigt stiger pensionsutbetalningarna som ett resultat av en hög uppräknings av pensionerna och att antalet ålderspensionärer ökar. Utöver detta väntas den finanspolitik som Konjunkturinstitutet antar komma hushållen till del genom ökade transfereringsinkomster på ytterligare 3 miljarder kronor 2009.

Hushållens disponibla inkomster påverkas också positivt av att skatteutgifterna sjunker nominellt. Detta beror bland annat på de skattelättnader som aviserats och genomförts i budgetpropositionen för 2009. Jobbskatteavdragets tredje steg, höjd nedre skiktgräns för att betala statlig inkomstskatt och det permanenta rot-avdraget väntas minska hushållens skatteutgifter med 17,5 miljarder kronor 2009.

Det snabba räntefallet 2009 påverkar dessutom hushållens disponibla inkomster. Sjunkande räntor ger hushållen lägre ränteutgifter, men även minskande ränteinkomster. Tillsammans med bland annat sjunkande inkomster för egenföretagare och

³⁶ I nationalräkenskapernas definition av hushållens disponibla inkomster ingår skatt på kapitalvinster i hushållens direkta skatter. Däremot ingår inte realisationsvinster som en inkomst för hushållen. Effekten av sänkta realisationsvinster blir därmed en ökning av hushållens uppmätta disponibla inkomster.

lägre aktieutdelningar till följd av börsutvecklingen, resulterar detta i att hushållens övriga faktorinkomster utvecklas negativt i år. Den lägre tillväxttakten av konsumentpriserna påverkar dock hushållens reala disponibla inkomster positivt 2009.

År 2010 ökar hushållens reala disponibla inkomster något snabbare som ett resultat av sjunkande skatteutgifter, ökade nominella transfereringsinkomster och en svag prisutveckling. Hushållens reala disponibla inkomster ökar med 1,4 procent 2010.

Lönesumman fortsätter dock att minska med 0,1 procent 2010, vilket beror på att sysselsättningen fortsätter att falla och att timlönerna ökar svagt.

Liksom 2009 motverkas den sjunkande lönesumman delvis av att hushållens transfereringsinkomster ökar, om än i avtagande takt. Den stigande arbetslösheten får som resultat att de arbetslöshetsrelaterade transfereringarna fortsätter att stiga. Under 2010 aktiveras också balanseringen i ålderspensionssystemet, vilket får till följd att pensionerna sjunker. Den finanspolitik som Konjunkturinstitutet antar innebär dock att staten skjuter till pengar så att pensionerna ligger kvar på 2009 års nivå.

Den antagna finanspolitiken innebär även sänkta inkomstskatter för hushållen på 15 miljarder kronor 2010. Detta medför att hushållens skatteutgifter fortsätter att sjunka nominellt.

Tabell 11 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

	2007	2007	2008	2009	2010
Lönesumma	1 237	7,0	5,8	-0,5	-0,1
Timlön enligt NR ¹		3,1	4,4	3,4	2,5
Arbetade timmar ^{1,2}		3,8	1,4	-3,8	-2,5
Övriga faktorinkomster	283	2,8	0,0	-6,6	1,7
Överföringar från offentlig sektor	481	-2,8	1,5	10,4	2,6
Överföringar från privat sektor	65	4,8	-1,0	-0,7	4,6
Skatter och avgifter	-599	1,7	-2,2	-3,9	-1,9
Disponibla inkomster	1 467	4,8	6,2	3,1	1,9
Konsumentpris ³		1,1	2,8	1,9	0,4
Reala disponibla inkomster		3,6	3,3	1,1	1,4

¹ Korrigerat för olika antal arbetsdagar mellan åren. ² Avser anställdas timmar.

³ Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

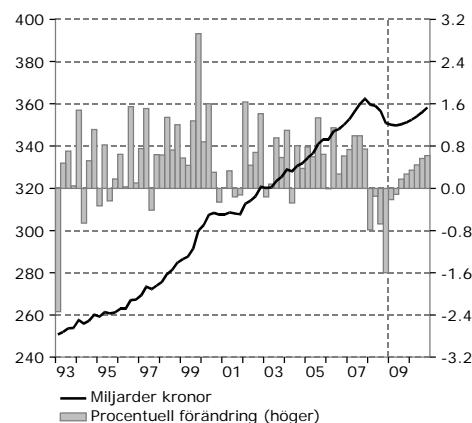
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

KONSUMTIONEN HAR FALLIT ALLT KRAFTIGARE

Nationalräkenskaperna för det fjärde kvartalet 2008 visar att hushållen successivt har minskat sina konsumtionsutgifter under 2008. För de tre första kvartalen var minskningen något så när konstant på ca 0,5 procent per kvartal (se diagram 101). Att den bilden inte framträtt i tidigare nationalräkenskaper för 2008 beror framför allt på att nationalräkenskaperna reviderat upp utlänningars konsumtion i Sverige för de två första kvartalen. Effekten blev att den årliga procentuella förändringen av de inhemska hushållens konsumtion reviderades ner med

Diagram 101 Hushållens konsumtion

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 102 Hushållens förtroendeindikator (CCI)

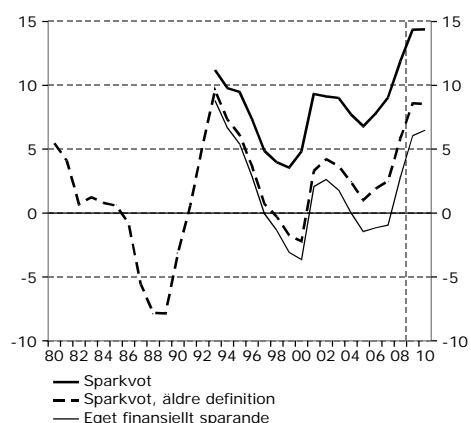
Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 103 Olika mått på sparande

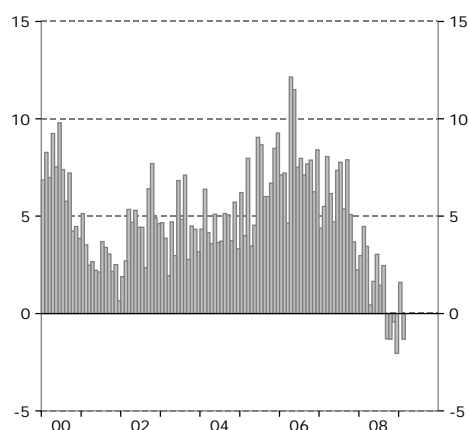
Andel av disponibel inkomst, procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 104 Total detaljhandel, omsättning

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: SCB och Handels utredningsinstitut.

0,8 procentenheter dessa kvartal jämfört med vad som tidigare publicerats. För det fjärde kvartalet däremot var minskningen av hushållens konsumtionsutgifter mycket kraftigare och de föll med 1,6 procent jämfört med kvartalet före. Det är den största minskningen ett enskilt kvartal sedan 1990-talskrisens två värsta kvartal runt årsskiftet 1992/1993, då den fasta växelkursen övergavs.

Sammantaget föll hushållens konsumtionsutgifter med 0,2 procent 2008. Den svaga utvecklingen kan troligtvis främst förklaras av att förväntningarna försämrades snabbt under loppet av 2008. Konfidensindikatorn (CCI) från hushållsbarometern föll exempelvis från i genomsnitt ca +3 till -24 mellan det första och det fjärde kvartalet i föl (se diagram 102). Den sannolika orsaken till att förväntningarna blev alltmer pessimistiska var utvecklingen på de globala finansiella marknaderna, där krisen intensifierades i samband med konkursen för Lehman Brothers i september, och den gradvisa försämringen av de globala utsikterna. Hushållens faktiska inkomster ökade egentligen relativt starkt 2008 vilket innebar att sparkvoten steg med 3,8 procentenheter till 11,9 procent. Oavsett vilket mått man väljer för att beskriva hushållens sparande är sparandet mycket högt i ett historiskt perspektiv (se diagram 103). Å ena sidan visar CCI att hushållens oro inför framtiden är mycket stor, å andra sidan pekar det höga försiktighetssparandet på att hushållen redan har anpassat sig till det osäkra läget genom att i så hög grad avstå från att konsumera.

KONSUMTIONEN FORTSÄTTER MINSKA TILL SOMMAREN 2009

Efter den kraftiga minskningen av konsumtionen mot slutet av 2008 blir det extra viktigt att tolka den indikerande statistiken under inledningen av 2009. Generellt sett pekar den nya informationen inte på en lika stor nedgång under inledningen av året som under det fjärde kvartalet i föl. Hushållens förväntningar under första kvartalet i år är något mindre pessimistiska och genomsnittet för CCI ökade till -16 jämfört med -24 under det fjärde kvartalet i föl. Men även första kvartalets CCI är mycket lågt i ett historiskt perspektiv. Sedan undersökningen startade som månadsundersökning 1993 har lika låga nivåer bara observerats några enstaka kvartal. Omsättningen i detaljhandeln ökade med 1,9 procent i januari jämfört med månade före. I februari föll dock omsättningen tillbaka med 0,6 procent.

Detaljhandelns omsättning avtog i stort sett kontinuerligt under det andra halvåret 2008 (se diagram 104). Antalet nyregistrerade bilar som bokförts på hushåll har fallit dramatiskt och i november 2008 var nyregistreringarna mindre än hälften jämfört med samma månad 2007. Fortfarande är nyregistreringssiffrorna mycket svaga och de var i februari i år 35 procent lägre än i februari 2008, trots att de ökat i säsongrensade termer sedan november i föl (se diagram 105).

Sammantaget bedöms konsumtionen fortsätta att falla under det första halvåret i år, men i betydligt långsammare takt än under det fjärde kvartalet i fjol (se diagram 101). Framför allt är förväntningarna fortfarande så pass pessimistiska att de inte signalerar någon vändning uppåt för konsumtionen redan nu.

MÅTLIG ÖKNING UNDER ANDRA HALVÅRET 2009

Konjunkturen fortsätter att försvagas under loppet av 2009 och bland annat ökar arbetslösheten. Samtidigt väntas situationen på de finansiella marknaderna gradvis stabiliseras. Sammantaget väntas hushållen vara något mindre pessimistiska mot slutet av 2009 än de varit tidigare under året.

Den ekonomiska politiken är entydigt expansiv och stärker hushållens ekonomiska situation. Finanspolitikens skattesänkningar (främst jobbskatteavdrag) stimulerade hushållens konsumtion 2007, som då ökade med 3,0 procent. Under 2008 minskade konsumtionen trots den expansiva finanspolitiken och i stället ökade sparandet kraftigt. Givet att förväntningarna blir mindre pessimistiska under andra halvåret 2009, väntas den expansiva finanspolitiken därmed få större effekt.

Penningpolitiken fördes tidigare i åtstramande riktning med räntehöjningar så sent som i september 2008. Därefter har det skett en dramatisk vändning av penningpolitiken i expansiv riktning och styrräntan har på kort tid sänkts från 4,75 procent till 1 procent i slutet av mars i år. Normalt sett får penningpolitiken effekt med betydande fördröjning, men den här gången verkar den dock redan ha påverkat situationen på marknaden för villor och bostadsrätter. Enligt Mäklarsamfundets statistik har priserna börjat öka igen i februari jämfört med månaden innan, villapriserna med 1 procent och priserna på bostadsrätter med 5 procent.

Sammantaget bedöms det finnas förutsättningar för måttliga konsumtionsökningar under andra halvåret 2009. Konsumtionen för helåret 2009 jämfört med 2008 faller ändå rejält (se tabell 12).

TYDLIGARE KONSUMTION ÖKNING FÖRST MOT SLUTET AV 2010

Utvecklingen på de globala finansiella marknaderna är synnerligen osäker och riskerna på den negativa sidan dominerar. Givet att dessa risker inte realiserar kommer hushållens höga försiktighetssparande att dämpas mot slutet av 2010. Därmed börjar konsumtionen öka mer tydligt igen. Vid det laget är räntorna fortfarande låga, vilket gynnar de dyrare köpen av bilar och sällanköpsvaror. Samtidigt stärks kronan från en mycket svag nivå och det blir billigare att konsumera utomlands. Den totala konsumtionen ökar med 1,5 procent 2010 och sparkvoten för helåret 2010 blir fortfarande mycket hög, 14,4 procent (se tabell 12).

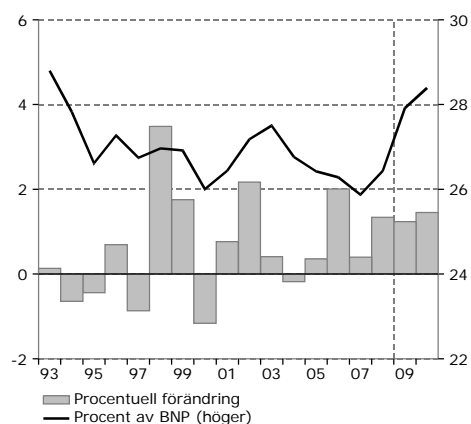
Diagram 105 Nyregistrerade personbilar ägda av hushåll
Tusental, säsongrensade månadsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 106 Offentliga konsumtionsutgifter

Årlig procentuell förändring, fasta priser respektive procent av BNP, löpande priser

Anm. Den fallande konsumtionen 2000 förklaras av att svenska kyrkan från och med detta år ingår i hushållssektorn i stället för som tidigare i kommunsektorn.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 12 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
Konsumtionsutgifter	1 430	3,0	-0,2	-1,8	1,5
Sällanköpsvaror	286	6,2	1,8	-1,8	2,0
Bilar	52	4,6	-22,6	-24,8	1,6
Dagligvaror	220	2,0	-1,0	-0,7	1,3
Övriga varor	53	1,2	-6,0	-0,9	1,2
Tjänster exkl. bostad	423	4,7	1,6	0,7	1,3
Bostäder inkl. energi	360	0,3	0,8	1,4	0,9
Konsumtion i utlandet	66	9,2	3,0	-13,5	1,9
Avgår: Utlänningars konsumtion i Sverige	78	10,4	3,4	9,5	-0,4
Ideella organisationer	48	-0,9	-0,1	0,2	1,6
Sparkvot ¹	142	9,1	11,9	14,4	14,4
Sparkvot, äldre definition ¹	37	2,5	5,9	8,6	8,5

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive sparande i procent av disponibel inkomst. PPM-medlen bokförs numera som sparande i hushållssektorn. I "Sparkvot, äldre definition" ingår varken sparande i avtalspensioner eller PPM-medlen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Offentliga konsumtionsutgifter

FORTSATT ÖKADE OFFENTLIGA KONSUMTIONsutgifter

De offentliga konsumtionsutgifterna fortsätter att öka under prognosperioden. Utgiftsökningen möjliggörs av den expansiva finanspolitiken (se diagram 106 och tabell 13). Förra året ökade de offentliga konsumtionsutgifterna med 1,3 procent enligt det preliminära utfallet (se faktaruta "Prognoser på offentlig konsumtion"). Kommunsektorns konsumtionsutgifter ökade medan statens konsumtionsutgifter minskade (se tabell 13). Minskningen i staten beror bland annat på minskade anslag till vissa myndigheter.

Tabell 13 Offentliga konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
Offentliga konsumtionsutgifter	793	0,4	1,3	1,2	1,5
<i>Procent av BNP, löpande priser</i>		25,9	26,4	27,9	28,4
Statlig konsumtion	212	-0,8	-0,4	2,8	2,5
Kommunsektorns konsumtion	581	0,8	2,0	0,7	1,1
Offentlig konsumtion, preliminärt utfall ¹			1,3	0,6	0,7

¹ Den nedersta raden i tabellen är en prognos på det preliminära utfallet, se faktarutan "Prognoser på offentlig konsumtion".

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutet gör bedömningen att det mycket svaga konjunkturläget motiverar en mer expansiv finanspolitik 2009 och 2010 än vad som hittills aviserats och beslutats (se kapitlet ”Offentliga finanser och finanspolitik”). En betydande andel av den expansiva finanspolitiken antas riktas mot offentlig konsumtion. Den prognostiserade expansiva finanspolitiken, tillsammans med redan aviserade och beslutade expansiva åtgärder, leder till ökade offentliga konsumtionsutgifter både 2009 och 2010. Störst är ökningen i statlig sektor. Den statliga konsumtionen ökar kraftigt 2009 till följd av ökad omfattning av arbetsmarknadsåtgärder samt ökade anslag till forskning och vägunderhåll. År 2010 antas ytterligare expansiva finanspolitiska åtgärder riktas till dessa ändamål, vilket innebär kraftigt ökade statliga konsumtionsutgifter även 2010.

Som en del av den prognostiserade finanspolitiken bedöms kommunsektorn tillföras extra statsbidrag i årets vårproposition för att till viss del kompensera för lägre skatteintäkter till följd av den försämrade konjunkturen. År 2010 antar Konjunkturinstitutet dessutom att socialavgifterna sänks, vilket minskar kommunernas och landstingens lönekostnader och därmed frigör ytterligare resurser. De ökade resurserna leder till att kommuner och landsting i stor utsträckning kan möta efterfrågeökningen på välfärdstjänster som följer av den demografiska utvecklingen, trots förhållandevis låga skatteintäkter. Konsumtionsökningen blir störst i landstingen. Detta är en följd av att efterfrågan på sjukvård ökar markant, på grund av den åldrande befolkningen, medan den demografiskt betingade efterfrågan på kommunernas tjänster ökar endast marginellt (se fördjupningen ”Befolkningsutvecklingen och efterfrågan på offentlig konsumtion fram till 2050”).

Andelen verksamhet som produceras av privata aktörer ökade kraftigt 2008. I kommunerna ökade antalet privata skolor samt privat bedriven hemtjänst och i landstingen ökade antalet vårdavtal med privata aktörer. Denna utveckling förväntas fortsätta 2009–2010, om än i en långsammare takt.

FAKTA

Prognoser på offentlig konsumtion

Det preliminära årsutfallet på offentlig konsumtion i de kvartalsvisa nationalräkenskaperna är sedan november 2007 i stor utsträckning en demografisk framskrivning av föregående års utfall. Till exempel skrivs konsumtionsutgifterna för skolan fram med den prognostiserade förändringen av antalet elever. För en stor del av landstingens konsumtion, drygt 70 procent, används inte ens en demografisk framskrivning utan konsumtionen antas utvecklas som föregående års definitiva utfall. Det definitiva utfallet, som publiceras hösten året efter utfallsåret, syftar numera till att mäta den verkliga volymen även med beaktande av kvaliteten i produktionen (se vidare, fördjupning i Konjunkturläget, januari 2008, ”Ny metod för att beräkna of-

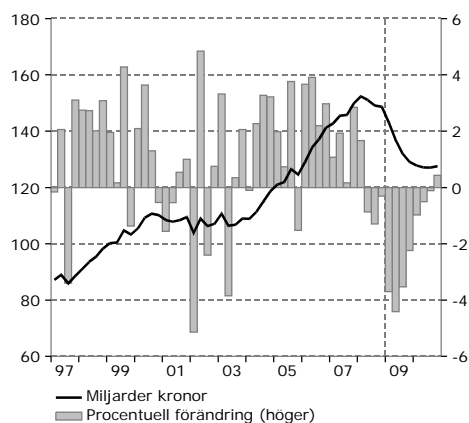
fentliga sektorns produktion och konsumtion”).

Det definitiva utfallet för 2007, som publicerades i november 2008, visade en ökning av de offentliga konsumtionsutgifterna med 0,4 procent. Det preliminära utfallet för samma år visade en ökning med hela 1,1 procent. Utfallet reviderades med andra ord ner med 0,7 procentenheter i det definitiva utfallet. I kommunsektorn, som i mycket större utsträckning än staten berörs av den nya metoden för beräkning av utfallet, var nedrevideringen hela 0,9 procentenheter.

För att fånga upp den verkliga aktivitetsnivån i svensk ekonomi har Konjunkturinstitutet valt att i prognosen för offentlig konsumtion försöka att förutse det definitiva utfallet (se vidare, fördjupning i *Konjunkturläget*, juni 2008, ”Prognos på offentlig konsumtion”). Konjunkturinstitutet gör även en prognos på det preliminära utfallet som redovisas löpande i *Konjunkturläget*.

Diagram 107 Investeringar

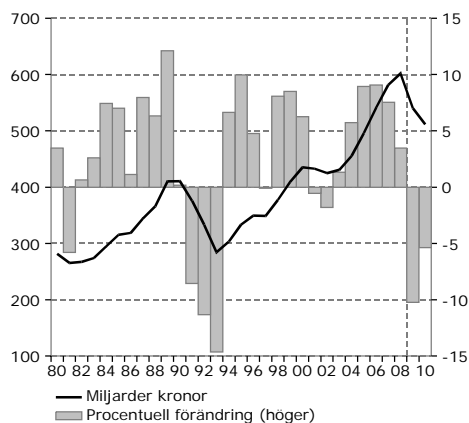
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 108 Investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Fasta bruttoinvesteringar

INVESTERINGARNA SJUNKER

Under förra året bröts de senaste årens höga tillväxt i investeringarna. I år och nästa år väntas investeringarna falla kraftigt. De samlade fasta bruttoinvesteringarna sjönk under de tre sista kvartalen 2008 i säsongrensade termer (se diagram 107). Under det fjärde kvartalet i fjol var investeringarna 1,2 procent lägre än under det fjärde kvartalet 2007, vilket är den svagaste investeringsutvecklingen sedan andra kvartalet 2003.

Under prognosperioden väntas investeringarna falla i ännu snabbare takt. Den internationella och inhemska efterfrågan sjunker, produktionen dras ner och behovet av att investera minskar betydligt.

Stora minskningar av investeringarna i näringslivet och bostadssektorn innebär att de totala investeringarna faller kraftigt i år, trots ökande offentliga investeringar. Under nästa år sjunker näringslivets investeringar långsammare och bostadsinvesteringarna börjar stiga långsamt. Samtidigt avtar dock tillväxten i de offentliga investeringarna. Sammantaget dämpas investeringsfallet nästa år, men totalt blir investeringarna lägre 2010 än 2009 (se diagram 108 och tabell 14). Också som andel av BNP sjunker investeringarna både 2009 och 2010 (se diagram 109).

Tabell 14 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser, respektive procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
Industri	93	11,4	2,8	-13,5	-17,7
Övriga varubranscher	78	7,2	6,8	-3,2	-3,0
Tjänster exkl. bostäder	221	7,6	6,3	-16,5	-10,4
Näringsliv exkl. bostäder	392	8,4	5,6	-13,1	-10,4
Bostäder	103	8,7	-5,4	-16,3	3,4
Näringslivet	494	8,5	3,3	-13,7	-7,9
Offentliga myndigheter	87	2,4	4,4	9,4	5,8
Investeringar	582	7,5	3,5	-10,2	-5,4

Anm. Övriga varubranscher omfattar jord- och skogsbruk, fiske, el-, gas-, värme- och vattenförsörjning samt byggverksamhet (branscherna 01, 02, 05, 40, 41 och 45 enligt SNI 2002).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

LÅGT KAPACITETSUTNYTTJANDE I NÄRINGSLIVET FRAMÖVER

Under åren närmast före 2008 var investeringarna i näringslivet höga och produktionskapaciteten byggdes ut i snabb takt. Produktionen ökade dock i högre takt än den produktiva kapitalstocken. Näringslivets kapitalproduktivitet, det vill säga produktionen satt i relation till kapitalstocken, steg därmed betydligt (se diagram 110) vilket återspeglar att kapacitetsutnyttjandet var högt. När efterfrågan och produktionen nu faller kraftigt sjunker kapacitetsutnyttjandet och behovet av att investera minskar snabbt (se diagram 111).

De senaste årens stora kapacitetsutbyggnad och de stora minskningarna av produktionen under prognosperioden innebär att det finns gott om ledig kapacitet att ta i anspråk när efterfrågan åter tar fart. Investeringarna i näringslivet väntas därför börja stiga med viss fördröjning jämfört med till exempel varuexporten. Detta är ett vanligt mönster i en konjunkturåterhämtning, men fördröjningen bedöms nu bli något större än vanligt.

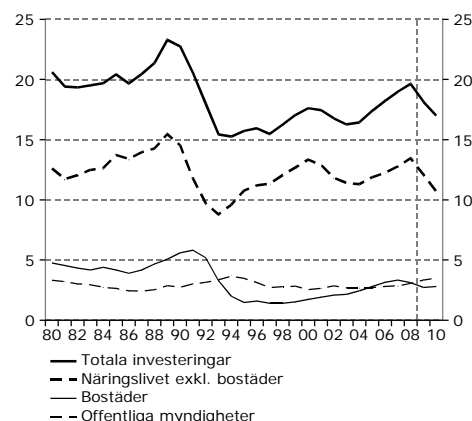
De stora minskningarna av investeringarna i näringslivet kan bidra till att dämpa tillväxten i produktiviteten under och omedelbart efter prognosperioden. Det beror på att den jämförelsevis låga investeringsnivån de närmaste åren innebär att byte av äldre kapital mot nyare kapital, som är mer produktivt, går långsammare. Storleken och varaktigheten av en sådan effekt är dock svår att bedöma.

FINANSIERINGSPROBLEM FINNS, MEN EFTERFRÅGEBORTFALLET ÄR VIKTIGAST

Den minskande efterfrågan är den viktigaste orsaken till att näringslivets investeringar faller under perioden 2008–2010. När konjunkturen försämras snabbt är det normalt att både efterfrågan på och utbudet av krediter till företag minskar. Händelserna på de finansiella marknaderna under framför allt hösten 2008 kan dock ha medfört att företagens möjligheter att skaffa kapital

Diagram 109 Investeringar

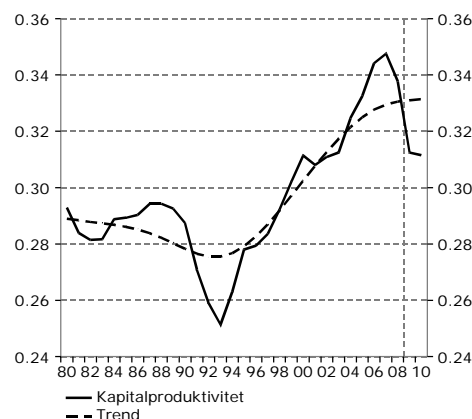
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 110 Näringslivets kapitalproduktivitet

Kvot

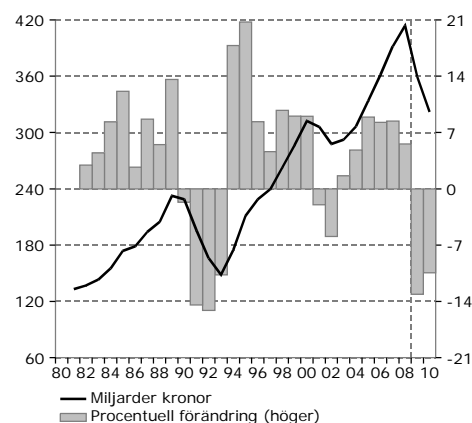

Anm. Förädlingsvärde/kapitalstock.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 111 Näringslivets investeringar exkl. bostadsinvesteringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

till bland annat investeringar har försämrats mer än vad som är normalt med hänsyn tagen till konjunkturen. Detta kan på kort sikt bidra till att investeringarna sjunker snabbare än vad som är konjunkturellt normalt.

Det är svårt att bedöma omfattningen av kreditåtstramningen, bland annat därför att statistiken redovisas med eftersläpning. För den långfristiga företagsupplåningen på den svenska obligationsmarknaden finns data i SCB:s finansmarknadsstatistik till och med fjärde kvartalet 2008 då kredittillväxten fortfarande var hög, med en utestående obligationsstock som var 5,2 procent större än den var ett år tidigare. När det gäller de mer kortfristiga penningmarknadslånen visar SCB:s statistik att de utestående lånen till företagen har minskat snabbt under hösten 2008, även om de därefter åter har stigit något i början av 2009. I februari 2009 var stocken ca 13 procent högre än ett år tidigare efter att under 2008 tidvis ha uppvisat en årlig tillväxttakt på mellan 40 och 50 procent (se diagram 112).

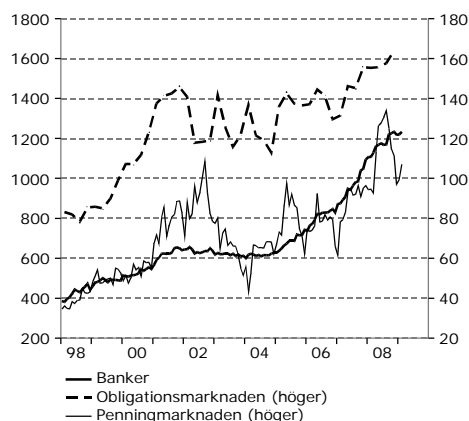
När det gäller de svenska företagens upplåning på utländska värdepappersmarknader tyder den tillgängliga statistiken hittills inte på någon tydlig åtstramning. Statistiken är dock svårbedömd, bland annat på grund av att den påverkas kraftigt av enskilda större upplåningar och på grund av växelkursförändringar.

Om företagen inte kan täcka sina behov av kapital på obligations- och penningmarknaderna i normal utsträckning måste en större andel av upplåningen ske i bankerna. Finansmarknadsstatistiken visar också att banklånen har fortsatt att växa mer än lånen på obligations- och penningmarknaderna. Stocken av utestående banklån till företag har vuxit långsammare under hösten och vintern, mätt som årlig procentuell förändring, men i februari 2009 var lånestocken fortfarande 11 procent högre än ett år tidigare. I vilken utsträckning den fortsatt relativt höga bankutlåningen har att göra med problem med andra finansieringskällor går inte att avgöra utifrån denna statistik.

Enligt Konjunkturbarometern för fjärde kvartalet 2008 var finansiella restriktioner det främsta hindret för produktionen i en stor andel av byggföretagen och i en stigande andel av tjänsteföretagen (se diagram 113). Inom tillverkningsindustrin är det mycket få företag som anger finansiella restriktioner som det främsta produktionshindret.

Enligt Konjunkturbarometern för mars månad 2009 uppgav 35 procent av företagen i näringslivet som helhet att det var svårare än normalt att finansiera verksamheten. I november 2008, då frågorna om finansieringsvillkor för första gången fanns med i månadsbarometern, var andelen 31 procent. Av dem som rapporterade finansieringssvårigheter i mars uppgav 48 procent att detta främst hade att göra med sämre möjligheter till banklån, till exempel på grund av hårdare kreditprövning. Denna andel har ökat något sedan i november då den var 41 procent. Ökningen är tydligast inom handeln och tjänstenärningarna.

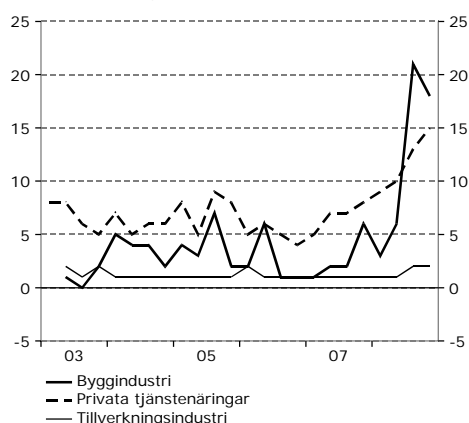
Diagram 112 Utlåning till icke-finansiella företag, utestående belopp
Miljarder kronor

Anm. För obligations- och penningmarknaderna avses belopp i svenska kronor på den svenska marknaden.

Källa: SCB.

Diagram 113 Hinder för företagens produktion: finansiella restriktioner
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Även andra enkätundersökningar indikerar att kreditmöjligheterna har försämrats. ALMI företagspartners undersökningar indikerar att bankernas kreditvillkor och utlåningsplaner stramades åt snabbt under 2008 och Riksbankens företagsintervjuer tyder på att det blivit svårare att få lån.

Sammantaget kan man från den officiella statistiken inte utläsa att det skett en särskilt kraftig kreditåstramning. Olika enkätundersökningar visar dock att många företag bedömer finansieringen som ett problem. Den officiella statistikens bild kan till viss del bero på eftersläpningar i statistiken och till viss del på att stora företag ersatt en minskad obligations- och penningmarknadsupplåning med en ökad bankupplåning. Detta kan tränga ut mindre företag från tillgången till banklån. Svårigheter för svenska storföretag att finansiera sig utomlands bedöms också bidra till att stora företag i viss utsträckning tränger undan mindre företag från tillgång till banklån i Sverige.

Finansieringsläget antas under prognosperioden alltmer närma sig vad som är normalt för konjunkturen. Även om finansieringsproblem kan bidra till att investeringarna faller snabbt under 2009 är det ändå det samlade efterfrågebortfallet som är den främsta förklaringen till att näringslivets samlade investeringar, exklusive bostadsinvesteringar, sjunker under hela prognosperioden.

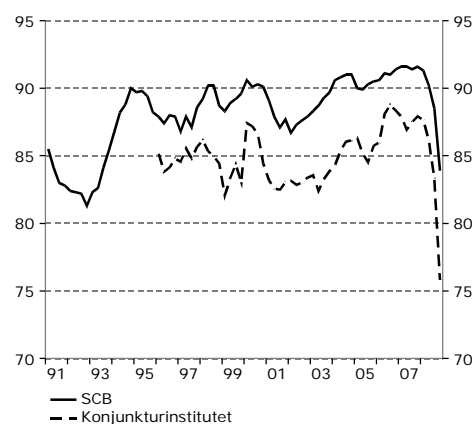
KRAFTIGT MINSKANDE INDUSTRIINVESTERINGAR 2009

Under 2008 har kapacitetsutnyttjandet inom industrin sjunkit avsevärt från en mycket hög nivå enligt både Konjunkturinstitutets och SCB:s mätningar (se diagram 114). Enligt Konjunkturbarometern för fjärde kvartalet rapporterar allt färre industriföretag kapacitetsbrist, medan lönsamheten sjunker snabbt och utbyggnadsplanerna dras ner (se diagram 115).

Enligt SCB:s investeringsenkät från februari 2009 planerar industrin som helhet att minska sin investeringsvolym med 14 procent 2009 jämfört med 2008. Alla branscher utom gruvindustrin planerar neddragningar av investeringarna. Minskningar kring 20 procent eller mer rapporteras för trävaruindustrin, gummi- och plastindustrin samt transportmedelsindustrin. Jämfört med det förra enkättilfället i oktober 2008 har de flesta industribranscher reviderat ner planerna kraftigt.

Enligt nationalräkenskaperna steg industrins investeringar fortfarande fjärde kvartalet 2008 jämfört med fjärde kvartalet 2007. Detta berodde framför allt på att byggnadsinvesteringarna var höga. Däremot föll maskininvesteringarna, som är lättare att bromsa. Under 2009 väntas industrins investeringar sjunka snabbt. Under loppet av 2010 dämpas nedgången, men svag efterfrågan och lågt kapacitetsutnyttjande gör att industriinvesteringarna inte stiger förrän bortom 2010 (se diagram 116).

Diagram 114 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

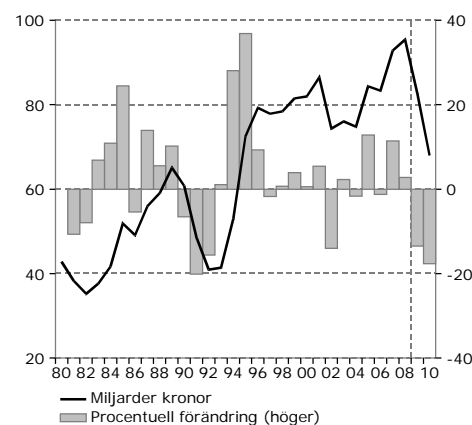
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 Tillverkningsindustrin. Hinder för företagens produktion, lönsamhetsomdöme samt planer för produktionskapaciteten
Säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

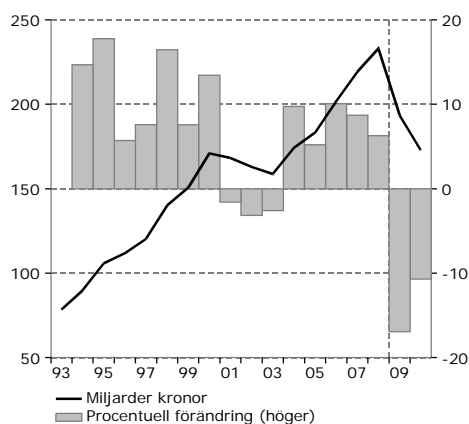
Diagram 116 Industrins investeringar
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Tjänstbranschernas investeringar

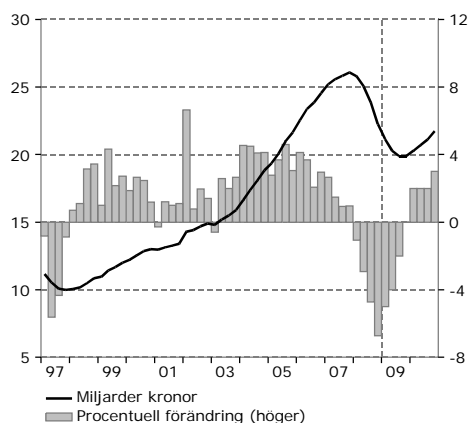
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Bostadsinvesteringar

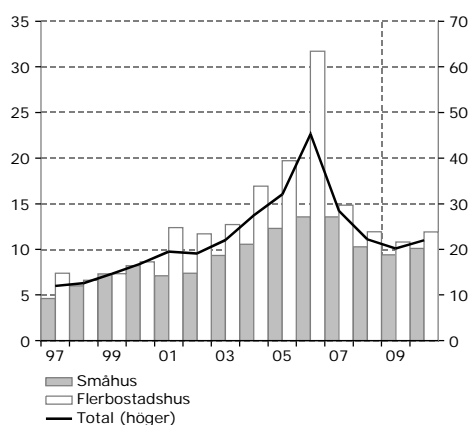
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Påbörjade lägenheter

Tusental

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ÄVEN TJÄNSTBRANSCHERNAS INVESTERINGAR FALLER

Tjänstbranschernas investeringar sjönk fjärde kvartalet 2008 jämfört med motsvarande kvartal 2007 efter att ha stigit de tre första kvartalen förra året.

Indikatorerna tyder här, liksom för industrin, på ett snabbt minskande investeringsbehov. Andelen tjänsteföretag som i Konjunkturbarometern anger att företagets resurser utnyttjas fullt ut har sjunkit under hela 2008. Även bedömningen av den framtida efterfrågeutvecklingen har sjunkit. Lönsamhetsomdömena sjönk kraftigt i fjärde kvartalets barometer.

SCB:s investeringsenkät från februari 2009 visar att företag inom framför allt byggverksamhet, företagstjänster, handel och finansverksamhet planerar stora neddragningar av investeringar 2009 jämfört med 2008. Inom framför allt handel och finansverksamhet har planerna reviderats ner kraftigt jämfört med den föregående investeringsenkäten som genomfördes i oktober 2008.

Den väntade efterfråge- och produktionsminskningen i ekonomin innebär att tjänstbranschernas investeringar väntas falla betydligt under 2009 och 2010 (se diagram 117). Särskilt kraftigt bedöms fallet den närmaste tiden bli inom branscher som är nära knutna till tillverkningsindustri och byggande, såsom uthyrningsverksamhet och andra företagstjänster. Investeringarna i tjänstbranscherna (exklusive bostadsinvesteringar) sjunker under hela prognosperioden.

MYCKET KRAFTIGT FALL I BOSTADSVÄSTERINGARNA MOT SLUTET AV 2008

Mellan 1999 och 2007 var konjunkturen för bostadsbyggandet mycket stark och bostadsinvesteringarna ökade med i genomsnitt drygt 10 procent per år. Bostadsinvesteringarna toppade under det fjärde kvartalet 2007 och har därefter gradvis minskat allt snabbare. Fjärde kvartalet 2008 blev minskningen kraftig och jämfört med det föregående kvartalet föll de med 6,7 procent (se diagram 118). Signalerna den allra senaste tiden pekar entydigt på att bostadsinvesteringarna kommer att fortsätta minska kraftigt den närmaste tiden.

FORTSATT FALL UNDER 2009, VISS ÅTERHÄMTNING 2010

Uppgifterna om antalet påbörjade lägenheter har varit svårtolkade den senaste tiden. Utan tvekan minskade antalet kraftigt under andra halvåret i följ, dock inte fullt så kraftigt som det framstod i de första rapporterna. Enligt "Byggindex 2:2009" bedöms totalt 9 850 lägenheter ha påbörjats andra halvåret 2008 jämfört med 14 750 samma period 2007. Detta är en minskning med ca en tredjedel (se diagram 119). Däremot var antalet som beviljats bygglov i stort sett oförändrat mellan fjärde kvartalet 2008 och samma kvartal 2007. I genomsnitt brukar beviljade bygglov efter två kvartal leda till att motsvarande lägenheter påbörjas, men i

osäkra tider kan det dröja längre. Preliminärt bokförs påbörjade lägenheter schablonmässigt som bostadsinvesteringar i nationalräkenskaperna under de sex närmaste kvartalen. Därefter betraktas lägenheterna som färdigställda.

Den kraftiga skärpningen av krisen på de finansiella marknaderna hösten 2008 påverkade bostadsinvesteringar negativt på två sätt. I Konjunkturbarometern för mars 2009 anger 23 procent av de bostadsbyggande företagen att deras främsta hinder för byggandet utgörs av finansiella restriktioner. I stort sett resten av företagen anger att främsta hindret är att efterfrågan är otillräcklig. Generellt sett bedöms orderstockarna vara för små.

Situationen på marknaden för befintliga småhus och bostäder brukar ge en fingervisning om vad som är att vänta när det gäller lönsamhetsvillkoren för att bygga nytt. Enligt Mäklarsamfundets statistik syns nu de första tecknen på att Riksbankens kraftiga sänkningar av styrräntan börjat få effekt på marknaden för villor och bostadsrätter. I februari i år ökade priserna på bostadsrätter med 5 procent jämfört med januari och på villor med 1 procent. Under 2009 väntas priserna på villor och bostadsrätter stiga svagt. Detta ger så småningom en bättre lönsamhet för nybyggnation.

Sammanfattningsvis väntas bostadsinvesteringarna minska med 16,3 procent 2009 och öka med 3,4 procent 2010 (se diagram 120).

STARKA OFFENTLIGA INVESTERINGAR 2009 OCH 2010

De offentliga investeringarna steg med 4,4 procent 2008 (se diagram 121). Merparten av tillväxten förklaras av ökade statliga byggnads- och anläggningsinvesteringar samt att kommunerna, i likhet med de senaste åren, fortsatte att investera i byggnader.

Åren 2009 och 2010 karakteriseras av höga offentliga investeringar. År 2009 stiger de offentliga investeringarna med 9,4 procent. Ökningen förklaras främst av höjda anslagsnivåer i budgetpropositionen för 2009. Utöver detta antar Konjunkturinstitutet att ytterligare resurser tillförs statliga infrastruktursatsningar och kommunala investeringar i form av upprustning av bostäder.

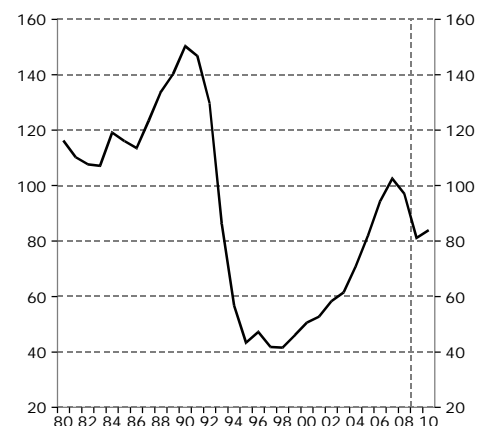
Även 2010 antas mer resurser tillföras statliga infrastrukturinvesteringar, vilket innebär att de offentliga investeringarna ökar med 5,8 procent.

Lager

SVÅRT ATT ANPASSA LAGREN TILL SNABBT FALLANDE PRODUKTION

Missnöjet med insatsvarulager och färdigvarulager inom industrin ökade måttligt under de tre första kvartalen 2008 enligt

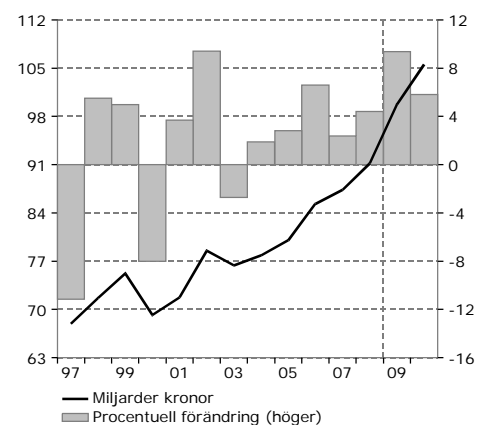
Diagram 120 Investeringar i bostäder
Miljarder kronor, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 121 Offentliga myndigheters investeringar

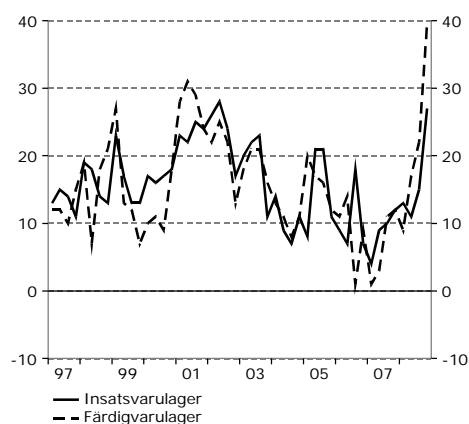
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 122 Lageromdömen i industrin

Nettotal, kvartalsvärden

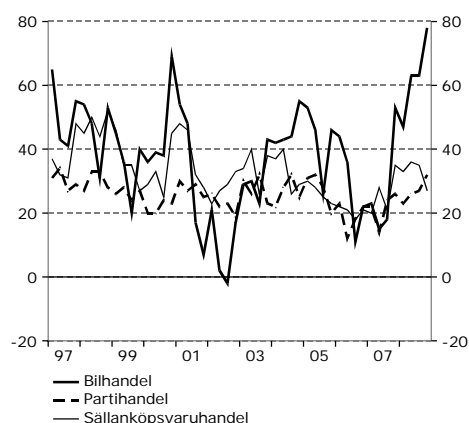

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 123 Lageromdömen i handeln

Nettotal, kvartalsvärden

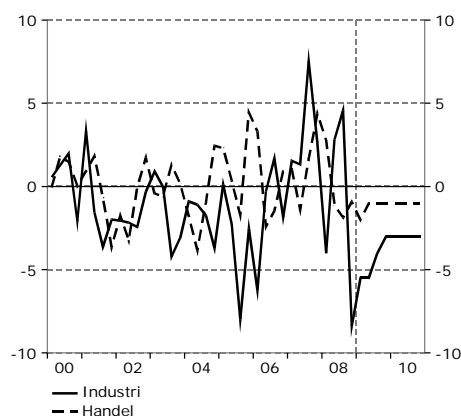

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Lager

Förändring i miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

omdömena i Konjunkturbarometern. Det fjärde kvartalet ökade emellertid missnöjet markant (se diagram 122). Missnöjet med lagren inom bilhandel är de högsta någonsin. Även missnöjet med lagren inom partihandeln steg fjärde kvartalet 2008, medan missnöjet inom sällanköpsvaruhandeln minskade samma period (se diagram 123).

Produktionen sjönk kraftigt fjärde kvartalet 2008 och förväntas minska ytterligare några kvartal framöver. En del av produktionsminskningen kan förklaras av en avveckling av onormalt stora lager inom hela produktionskedjan ut till slutkund. Men även exporten av varor och efterfrågan på inhemska varor förväntas falla ytterligare. Detta försvårar för företagen att på kort sikt fullt ut anpassa sina lager i förhållande till sin produktion.

Industrin drog ner sina lager rejält fjärde kvartalet 2008 (se diagram 124). Störst var neddragningen av varor i arbete vilket inte återspeglades i företagets svar i Konjunkturbarometern. Speciellt stor var neddragningen inom tillverkning av motorfordon, rälsfordon och läkemedel. Lagren i industrin och handeln minskade med 5,2 respektive 2,0 miljarder kronor för helåret 2008. Avverkningen av skog minskade till följd av andra halvårets efterfrågebortfall inom trä-, massa, pappers- och pappersvaruindustrin. Detta bidrog till att skogslagren ökade mer än normalt 2008. Det sammantagna lageromslaget³⁷ i ekonomin var -21,1 miljarder kronor och bidrog därmed kraftigt negativt till den inhemska efterfrågans tillväxt, eller med motsvarande -0,7 procentenheter av BNP (se tabell 15).

Tabell 15 Förändring i lager

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentenheter

	2007	2008	2009	2010
Industrins insatsvaror	-2,4	1,3	-8,5	-8,0
Industrins varor i arbete och färdigvaror	15,6	-6,5	-9,1	-4,1
Handelslager	5,9	-2,0	-5,1	-3,8
Skogslager	3,5	7,6	5,5	5,6
Övriga lager ¹	-0,7	0,4	0,3	-0,2
Summa förändring i lager	21,9	0,8	-16,9	-10,4
Lageromslag	22,1	-21,1	-17,7	6,5
Bidrag till BNP-tillväxten²	0,8	-0,7	-0,6	0,2

¹ Övriga lager är i synnerhet bränslelager i el- och gasindustri samt värdeföremål. Lageromslaget är årets lagerändring minus föregående års lagerändring.

² Bidrag till BNP-tillväxten. Om lagren exempelvis ökar mer än föregående år, det vill säga om lageromslaget är positivt, så registreras denna förändring i nationalräkenskaperna som ett positivt lagerbidrag till BNP-tillväxten. Nettoeffekten på BNP-tillväxten är dock normalt lägre eftersom en stor del av lagerökningen importeras (den omvända effekten på BNP gäller om lagerbidraget är negativt).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Fallet i produktionen gör att lagren dras ner även under loppet av 2009 och 2010. Sammantaget minskar lagren med 16,9 mil-

³⁷ Lageromslaget är årets lagerändring minus föregående års lagerändring.

jarder kronor 2009, vilket bidrar negativt till BNP-tillväxten med motsvarande 0,6 procentenheter. År 2010 minskar lagren med 10,4 miljarder kronor, det vill säga mindre än i år. Därmed bidrar lagerutvecklingen 2010 till att öka den inhemska efterfrågan med motsvarande 0,2 procent av BNP-tillväxten (se tabell 15).

Export

RAS FÖR EXPORTEN 2009

Världskonjunkturen försämrades snabbt hösten 2008, när den finansiella oron övergick i en kris. Den globala ekonomin befinner sig nu i den djupaste lågkonjunkturen på flera decennier. Global BNP, som växte 3,1 procent 2008, krymper med 0,9 procent i år. I OECD-området, dit fyra femtedelar av svensk export går, faller BNP med 3,1 procent. Den finansiella krisens återverkningar på den reala ekonomin syns bland annat i en kraftigt dämpad tillväxt för investeringarna som minskar snabbt även under första hälften av 2009. Omvärldens importbehov avtar därmed markant med svaga exportutsikter för svenskt näringsliv som följd. År 2010 växer global BNP igen, men tillväxten är fortfarande svag utifrån ett historiskt perspektiv. Inom OECD-området växer BNP med 0,7 procent, vilket gör att marknaden för svensk export utvecklas trögt även nästa år (se diagram 125).

Tabell 16 Export

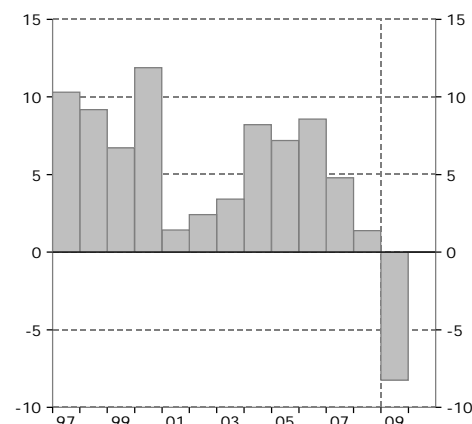
Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
Export av varor	1 155	3,1	1,0	-14,5	3,0
Varav: Bearbetade varor	948	3,9	-0,3	-16,0	2,8
Råvaror	203	-0,6	7,1	-8,2	3,9
Export av tjänster	457	13,3	3,5	-0,8	2,1
Export	1 612	5,8	1,7	-10,5	2,7

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Under 2007 bromsade företagens exportordergång in och runt årsskiftet 2007/2008 började den minska (se diagram 126). Fortfarande sommaren 2008 var dock företagen i stort sett nöjda med sitt orderläge beroende på det ackumulerade tidigare starka inflödet (se diagram 127). Kapacitetsutnyttjandet var också fortsatt mycket högt, men en stor andel av företagen började märka av en avmattning. Under tredje kvartalet minskade ordergången mer markant och dessutom på bred front. Samtidigt framträdde konjunkturförsvagningen allt tydligare. Fjärde kvartalet rasade ordergången och botten gick ur konjunkturen. I december månads konjunkturbarometer svarade så många som 7 av 10 industriföretag att exportordergången minskat de senaste

Diagram 125 Marknadstillväxt OECD
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 126 Exportordergång, industrin

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

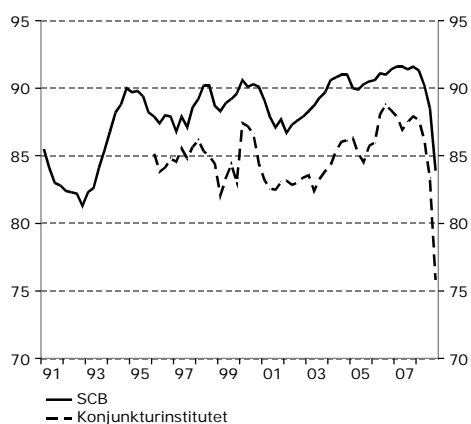
Diagram 127 Exportorderstock, industrins omdöme

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

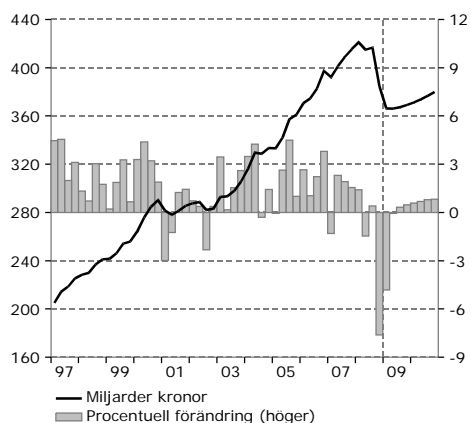
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 128 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Export
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

månaderna. Hälften av exportörerna svarade samtidigt att deras orderstockar var för små. Exporten föll kraftigt fjärde kvartalet liksom kapacitetsutnyttjandet (se diagram 128).

I mars månads konjunkturbarometer svarar över hälften av industriföretagen att orderingången från exportmarknaden fortsatte att minska, medan drygt vart sjunde företag, företrädesvis inom den kemiska industrin, säger att den ökat (se diagram 126). Missnöjet med orderläget har därmed ökat, vilket får två av tre företag att svara att de har en för liten exportorderstock (se diagram 127). Det är därmed rimligt att räkna med en rejäl minskning av exportvolymen även under innevarande års början.

Den svaga utvecklingen för kronan gör dock att exportörernas inkomstbortfall mildras. När en försäljning i utländsk valuta växlas ökar intäkten i svenska kronor jämfört med före kronförsvagningen. Exempelvis har kronan försvagats med runt 35 procent gentemot dollarn från första kvartalet 2008 till första kvartalet 2009 och gentemot euron med ca 15 procent. Till viss del antas kronförsvagningen även ge effekt på volymutvecklingen och då i första hand på tjänsteexport till utländska hushåll, men i någon mån också för delar av varuexporten. Successivt kommer dock kronan att stärkas under prognosperioden, vilket på lite sikt förtar dessa effekter.

Sammantaget bedöms exporten öka mycket svagt första halvåret 2009. Även under resten av prognosperioden förblir exportutvecklingen svag. Från och med andra halvåret växer dock exporten successivt snabbare i takt med att global BNP börjar öka svagt. I någon mån förväntas dessutom de delar av den svenska exportindustrin som tagit mest stryk växa något snabbare än den globala efterfrågan gör. Efter att ha ökat med knappt 2 procent 2008 minskar exporten med 10,5 procent i år för att sedan växa med knappt 3 procent 2010. Detta innebär att exportvolymen i slutet av 2010 beräknas vara ungefär lika stor som den var i mitten av år 2006 (se diagram 129 och tabell 16).

TVÄSIFFRIG MINSKNING FÖR VARUEXPORTEM I ÅR

Varuexporten började bromsa in mer påtagligt våren 2008. Under det fjärde kvartalet rasade den efter att den svaga orderingången urholkat orderstockarna och den finansiella krisen lagt hämsko på utvecklingen. Särskilt alarmerande var utvecklingen för motorfordonsindustrin och för stålverken, men även de flesta andra branschens export backade kraftigt när omvärldens investeringar bromsade in. Exempel på export som trots allt gick relativt bra är export av läkemedel samt export riktad mot energisektorn i länder där det genomförs investeringar i syfte att uppgradera kraftnäten och öka driftsäkerheten. Varuexporten minskar dock kraftigt även första kvartalet 2009 och utvecklingen blir svag även andra kvartalet.

Svensk varuexport är starkt beroende av de internationella investeringarnas utveckling. Resursutnyttjandet i världen kommer att vara pressat och bedömningen är att investeringarna inte

kommer igång och börjar växa mer påtagligt förrän 2010. Den finansiella krisens negativa påverkan ebbar dock ut successivt, vilket antas locka fram en viss uppdämd efterfrågan redan från och med andra halvåret 2009. Exempelvis skulle detta kunna gälla för motorfordonsindustrin, och då främst för lastbilar och vissa anläggningsmaskiner, medan personbilsindustrins framtid är högst osäker. I Konjunkturbarometern fortsätter även teleproduktindustrin att ge en relativt ljus bild av marknaden. Utbyggnaden av mobila telenät bedöms fortgå i förhållandevis hög takt eftersom teleoperatörernas finansiella ställning bedöms vara god. Nättrafiken ökar kraftigt och utnyttjandegraden i näten är relativt hög. Varuexporten utveckling blir sammantaget ändå svag under hela prognosperioden, men tillväxten stiger gradvis från och med andra halvåret i år (se diagram 130).

TJÄNSTEEXPORTEN STANNAR UPP

Efter att ha ökat med tvåsiffriga tal fyra år i rad bromsade tjänsteexporten in rejält 2008 och ökade med beskedligare 3,5 procent. I år bromsar tillväxten in ännu mer, men jämfört med 2008 bedöms tjänsteexporten trots allt öka något. Detta förklaras i huvudsak av den svenska kronans utveckling. Den svaga kronan fortsätter att locka utländska hushåll till såväl ökat turistande i Sverige som till ökad gränshandel. Exporten av frakttjänster väntas dock minska till följd av den svaga världshandeln samtidigt som även exporten av olika företagstjänster får en svagare utveckling.

År 2010 växer tjänsteexporten åter snabbare, men utvecklingen är fortfarande att betrakta som svag (se diagram 131). Exporten av företagstjänster växer snabbare när efterfrågan successivt utvecklas något starkare. Exempelvis ökar teleoperatörernas inköp av olika servicetjänster när konsumtionen av teletjänster växer snabbare. Även exporten av frakttjänster ökar när den globala handeln kommer igång. Däremot antas den utländska konsumtionen i Sverige hämmas något beroende på att kronan stärks 2010.

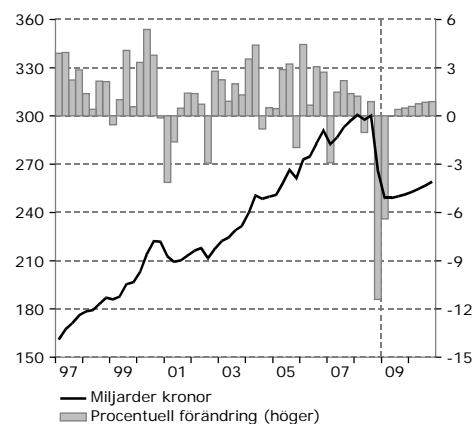
Import

IMPORTBEHOVET MINSKAR

Efter flera år i rad med stark importtillväxt saktade utvecklingen in 2008 när efterfrågan slog om och började falla. Den svagare efterfrågeutvecklingen överraskade dock och sågs till att börja med som delvis tillfällig. Importörerna drog därför inte ner sina inköp så mycket som utvecklingen egentligen motiverade, vilket gjorde att företagets lager steg oönskat andra och tredje kvartalet. Samtidigt var resursutnyttjandet fortsatt högt, vilket antagligen gjorde att flaskhalsar i ekonomin spädde på importen. Fjärde kvartalet minskade efterfrågan mycket kraftigt, eller med nära

Diagram 130 Export av varor

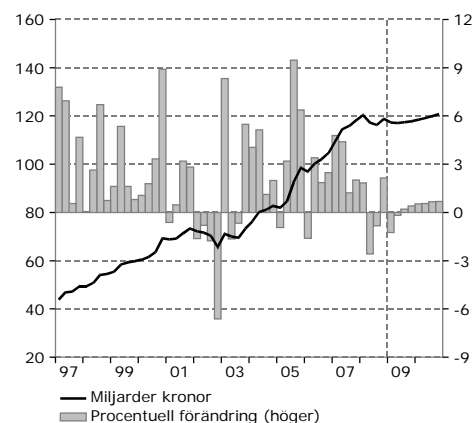
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Export av tjänster

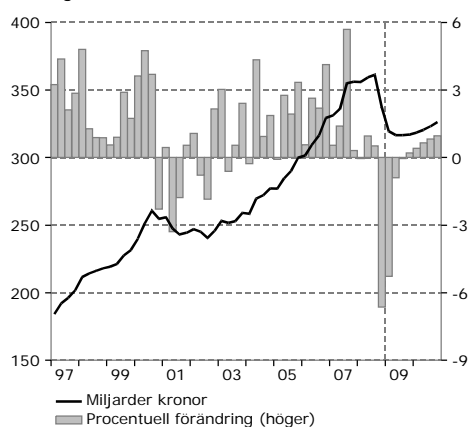
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 132 Import

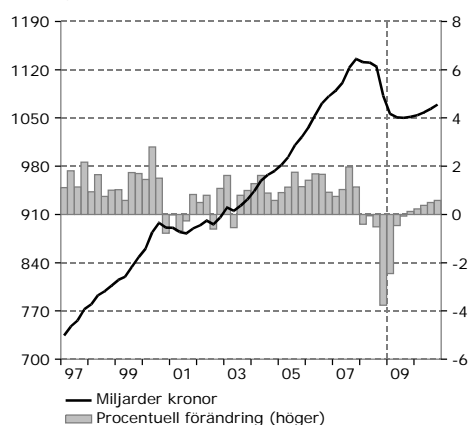
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Efterfrågan

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

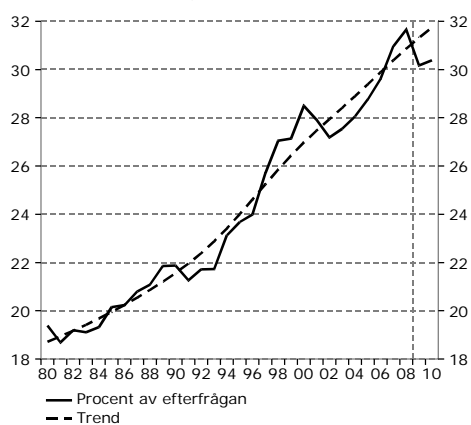

Anm. Inhemsk konsumtion och investering samt export.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 134 Import

Procent av efterfrågan, fasta priser

Anm. Trend beräknad med HP-filtrer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

4 procent. Efterfrågans sammansättning innebar att importen då drogs ner förhållandevis mycket. Mätt som andel av efterfrågan sjönk importen kraftigt detta kvartal. Även för första kvartalet 2009 pekar den tillgängliga statistiken på att efterfrågan, och i synnerhet mer importtunga efterfrågan, fortsätter att minska starkt (se diagram 132, diagram 133, diagram 134 och tabell 17).

År 2009 minskar importen kraftigt med över 10 procent. Den viktigaste förklaringen till denna mycket svaga utveckling är att varuexporten rasar, vilket gör att importen av olika insatsvaror minskar när industriproduktionen faller. Den svaga konsumtionsutvecklingen innebär att hushållen drar ner på inköpen av bilar och andra sällanköpsvaror, samtidigt som den svaga kronan reducerar utlandsresandet betydligt. Företagens resursutnyttjande kommer att vara mycket lågt, vilket dels minskar investeringsbehovet och dels eliminerar importdrivande flaskhalsar i ekonomin. Även lagerutvecklingen håller tillbaka importen i år.

Tabell 17 Import

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
Import av varor	1 015	9,2	2,3	-12,9	1,6
Varav: Bearbetade varor	746	11,9	0,6	-16,5	1,5
Råvaror	261	2,1	8,2	-3,6	2,0
Import av tjänster	360	10,0	4,9	-3,5	2,7
Import	1 375	9,4	3,0	-10,4	1,9

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

År 2010 vänder utvecklingen och den totala efterfrågan växer med lite över en procent. Hushållens konsumtion bedöms öka med 1,5 procent, vilket leder till att importen av sällanköpsvaror blir något större nästa år. Exporten ökar också, vilket spär på importbehovet ytterligare något. Dessutom slår lagerutvecklingen om nästa år, vilket driver på importen något. Däremot fortsätter investeringarna att minska, vilket via en svag utveckling för maskininvesteringarna håller tillbaka importutvecklingen. Sammantaget bedöms detta leda till att importen ökar svagt med knappt två procent, men även att den successivt stiger under året. I förhållande till efterfrågan kommer dock importen att vara relativt låg i genomsnitt även 2010.

TVÅSIFFRIG MINSKNING AV VARUIMPORTEN 2009

Varuimporten, som stagnerade redan fjärde kvartalet 2007, minskade kraftigt fjärde kvartalet 2008 när efterfrågan kollapsade och importen av bearbetade varor rasade. Särskilt mycket minskade importen av motorfordon, men även importen av maskiner, teleprodukter och stål minskade i relativt stor utsträckning. Däremot fortsatte importen av råvaror att stiga något, bland annat importen av jordbruksvaror, färsk fisk och livsmedel, samt vissa icke-järnmalmer (se diagram 135).

År 2009 minskar varuimporten med ca 13 procent (se diagram 136 och tabell 17). Såväl hushållens mycket svaga konsumtionsutveckling som de kraftigt fallande investeringarna och den synnerligen svaga exportutvecklingen motiverar denna mycket svaga utveckling av i synnerhet bearbetade varor. Även importen av råvaror minskar. Framför allt är det importen av energivaror som bidrar till att råvaruimporten minskar, medan importen av livsmedel och livsmedelsrelaterad import bedöms fortsätta att växa något. Även lagerutvecklingen kommer att hålla tillbaka varuimporten.

År 2010 ökar varuimporten något med ca 1,5 procent. I första hand är det exportindustrins behov av insatsvaror som kräver mer import, i andra hand är det hushållens konsumtion av importtunga sällanköpsvaror som spår på importen, och i tredje hand omslaget för lagerutvecklingen.

SVAG TJÄNSTEIMPORT FRAM TILL HÖSTEN 2009

År 2008 ökade tjänsteimporten med 4,9 procent efter att ha bromsat in redan första kvartalet och därefter stagnerat (se diagram 137 och tabell 17). Den svaga världskonjunkturen har hållit tillbaka utvecklingen för importen av frakttjänster liksom av importen av olika företagstjänster. För den största inbromsningen svarade dock hushållen som successivt minskade sina inköp utomlands under hela året, bland annat som ett resultat av kronans minskade värde.

År 2009 minskar den svenska importen av tjänster med 3,5 procent när importen av frakttjänster minskar betydligt till följd av den svaga handelsutvecklingen. Den svaga konjunkturen håller även tillbaka importen av olika typer av företagstjänster. I första hand är det dock en kraftig minskning av svenskars konsumtion i utlandet som håller tillbaka tjänsteimporten nästa år beroende på den svaga utvecklingen på arbetsmarknaden och den fortsatt svaga kronan.

År 2010 väntas tjänsteimporten åter öka. Den ekonomiska tillväxten tar något fart, vilket bedöms göra att import av olika typer av företagstjänster och diverse frakttjänster får en positiv utveckling. Att kronan blir starkare väntas göra att svenskars utlandsresande åter ökar något.

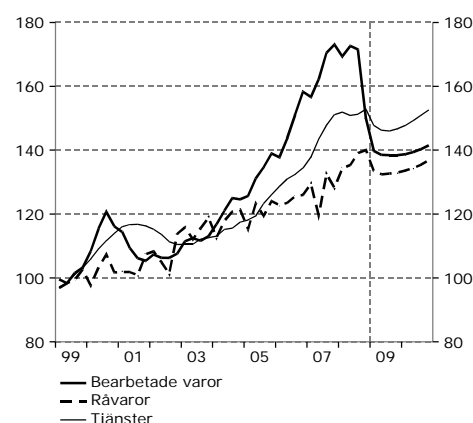
Export- och importpriser samt bytesbalans

SVAGARE KRONA GER HÖGRE PRISER I UTRIKESHANDELN

Exportpriserna steg med drygt fyra procent 2008, främst beroende på stora prisökningar på vissa råvaror, men även på tjänster (se diagram 138). I första hand är det prisutvecklingen på petroleumprodukter som genererar den stora råvaruprisökningen och i andra hand den kraftiga prisökningen på järnmalm. Därutöver steg priserna på såväl livsmedel som jordbruksprodukter. Råva-

Diagram 135 Import

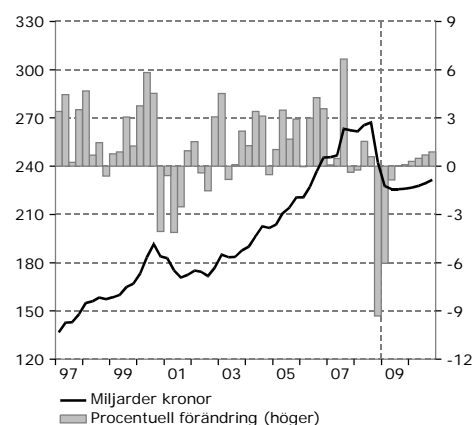
Index 1999=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 136 Import av varor

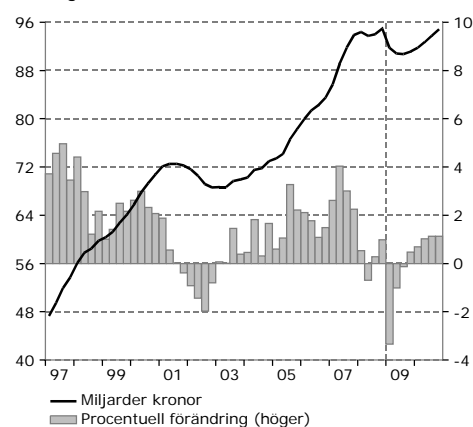
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 137 Import av tjänster

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

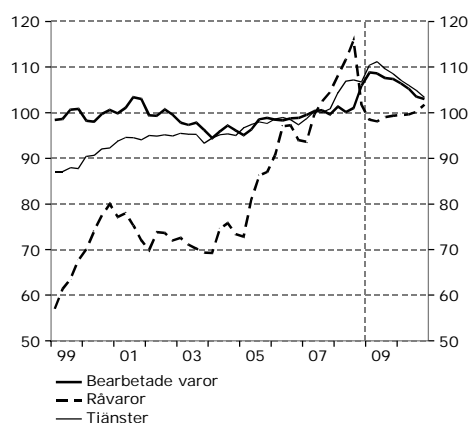

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

rupriserna uttryckta i internationell valuta passerade dock sin topp under senare delen av 2008 och har därefter sjunkit betydligt, men priserna i svenska kronor hölls uppe av kronans försvagning. Prisutvecklingen på exporterade tjänster påverkades betydligt av kronförsvagningen under andra halvåret, liksom exportpriserna på bearbetade varor. År 2009 fortsätter exportpriserna stiga relativt mycket med sammantaget tre procent. Att priserna stiger så mycket beror på att kronan har fortsatt att försvagas rejält under första kvartalet. Trots att kronan successivt stärks från och med andra kvartalet beräknas den i genomsnitt under 2009 vara nära 15 procent svagare än 2008. I svenska kronor kommer därför exportpriserna på bearbetade varor att vara betydligt högre än under 2008. Råvarupriserna går dock ner med omkring 10 procent. Denna prisnedgång beror främst på sänkta priser på petroleumprodukter som i sin tur beror på de kraftigt fallande råoljepriserna. Även på övriga råvaror slår prisutvecklingen på världsmarknaden igenom och ger i genomsnitt lägre priser än under 2008, trots den svagare kronkursen. År 2010 sjunker exportpriserna med ca 3 procent när kronan stärks (se diagram 138 och tabell 18).

Diagram 138 Exportpris

Index 2007 = 100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 18 Export- och importpriser

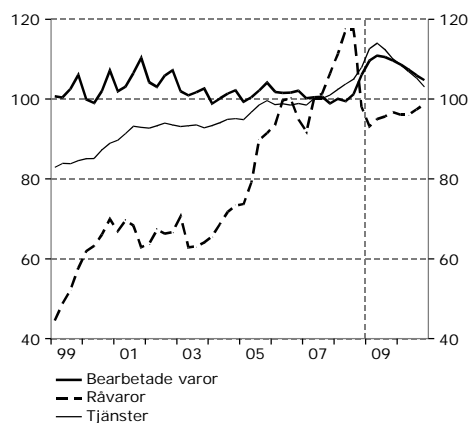
Årlig procentuell förändring, kronor

	2007	2008	2009	2010
Exportpris totalt	2,0	4,2	3,0	-3,0
Bearbetade varor	1,4	2,0	6,0	-3,3
Råvaror	5,6	9,4	-9,7	1,6
Tjänster	1,7	6,3	3,4	-4,2
Importpris totalt	-0,1	4,3	3,1	-2,9
Bearbetade varor	-1,8	1,6	8,4	-3,2
Råvaror	3,1	11,0	-14,3	2,0
Tjänster	1,3	4,8	7,0	-5,7

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 139 Importpris

Index 2007 = 100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Importpriserna steg liksom exportpriserna med drygt 4 procent 2008. Även för importpriserna var det i stor utsträckning prisutvecklingen på petroleumprodukter och råolja som bidrog till prisuppgången. Åren 2009 och 2010 kan importprisernas utveckling beskrivas på ett sätt som är snarlikt det för exportpriserna. I år medför dock bland annat prisutvecklingen på dollarprissatt hemelektronik och konfektionsvaror att importpriset på bearbetade varor stiger mer än vad exportpriset gör. Dessutom bidrar kronans utveckling till att turism i utlandet blir betydligt dyrare. Råoljeprisets utveckling leder samtidigt till att importerade råvaror faller mer i pris än vad de exporterade råvarorna gör (se diagram 139 och tabell 18).

BYTESFÖRHÅLLET LIGGER STILL

Bytesförhållandet var sammantaget i stort sett oförändrat 2008. Det stärkta bytesförhållandet för råvaror motverkades av utveck-

lingen för bearbetade varor och tjänster. År 2009 fortsätter bytesförhållandet att vara oförändrat. I år är dock förklaringen den motsatta jämfört med den för 2008. En försvagning av bytesförhållandet för bearbetade varor och tjänster neutraliseras av råvaruprisutvecklingen. Även 2010 ligger bytesförhållandet sammantaget i stort sett stilla (se diagram 140 och tabell 19).

Tabell 19 Bytesförhållandet

Årlig procentuell förändring

	2007	2008	2009	2010
Bearbetade varor	3,2	0,4	-2,3	-0,1
Råvaror	2,5	-1,5	5,3	-0,5
Tjänster	0,4	1,4	-3,4	1,5
Totalt	2,1	-0,1	0,0	-0,1

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HUSHÅLLEN HÅLLER UPPE DET FINANSIELLA SPARANDET

Mellan 1950 och tidigt 1970-tal låg bytesbalansen som andel av BNP nära noll. Perioden därefter, fram till mitten på 1990-talet, präglades huvudsakligen av underskott. De senaste dryga tio åren har dock bytesbalansen uppvisat stora överskott.

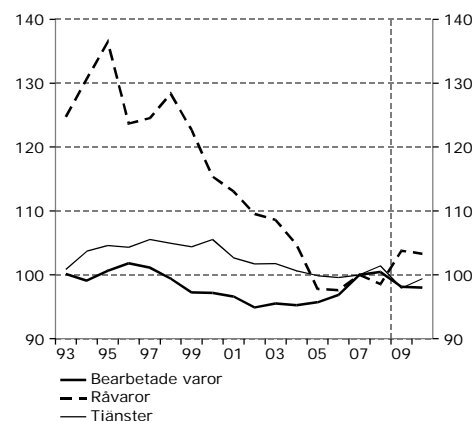
Åren 2009 och 2010 minskar bytesbalansöverskotten betydligt, men kommer ändå att vara stora i ett historiskt perspektiv (se diagram 141 och tabell 20). Genom att lägga till kapitaltransferringarna får man landets samlade finansiella sparande som beräknas falla till omkring 5 procent av BNP både 2009 och 2010 (se tabell 20).

I samband med IT-krisen i början på 2000-talet sjönk den offentliga sektorns finansiella sparande för att under några år vara negativt. Därefter har sektorns sparande åter varit positivt. Den svaga ekonomiska utvecklingen gör dock att regeringen för en expansiv finanspolitik 2009 och 2010, som innebär att det offentliga finansiella sparandet åter blir negativt. I år beräknas underskottet motsvara 2,7 procent av BNP. År 2010 ökar underskottet ytterligare och beräknas motsvara 4,6 procent av BNP (se diagram 142 och tabell 20).

Hushållssektorns finansiella sparande, som uppgick till drygt 3 procent av BNP 2007, steg till nära 5 procent 2008. Den svaga utvecklingen på arbetsmarknaden gör att en stor försiktighet kommer att utmärka hushållens beteende såväl 2009 som 2010. Hushållens konsumtion ökar därmed endast svagt, vilket gör att hushållens finansiella sparande stiger kraftigt 2009 för att sedan stiga ytterligare 2010 (se diagram 142 och tabell 20).

Diagram 140 Bytesförhållande

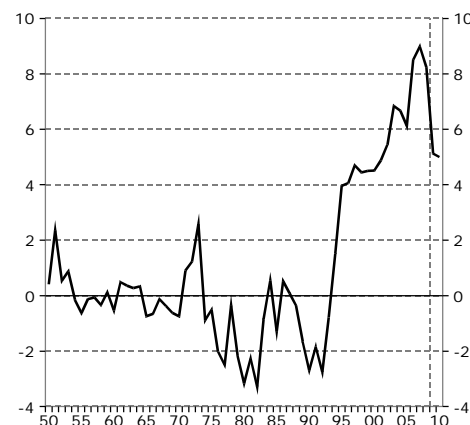
Index 2007=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 141 Bytesbalans

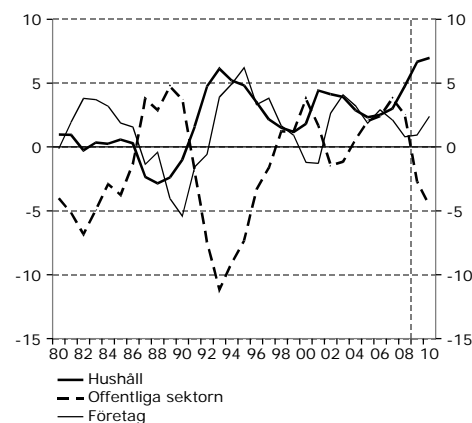
Procent av BNP, löpande priser

Källor: Riksbanken (1950–1992), SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 142 Finansiellt sparande

Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 20 Bytesbalans och finansiellt sparande

Miljarder kronor, löpande priser

	2007	2008	2009	2010
Handelsbalans	140	125	105	112
Tjänstebalans	97	107	107	109
Löner, netto	-2	-2	-2	-2
Kapitalavkastning, netto	71	68	-15	-22
Transfereringar med mera, netto	-31	-38	-37	-41
Bytesbalans	275	260	158	156
<i>Procent av BNP</i>	<i>9,0</i>	<i>8,2</i>	<i>5,1</i>	<i>5,0</i>
Kapitaltransfereringar	-3	-5	-7	-7
Finansiellt sparande	273	255	151	149
<i>Procent av BNP</i>	<i>8,9</i>	<i>8,1</i>	<i>4,9</i>	<i>4,8</i>
Offentliga sektorn	116	80	-84	-144
<i>Procent av BNP</i>	<i>3,8</i>	<i>2,5</i>	<i>-2,7</i>	<i>-4,6</i>
Hushållssektorn	92	150	206	218
<i>Procent av BNP</i>	<i>3,0</i>	<i>4,8</i>	<i>6,7</i>	<i>7,0</i>
Företagssektorn	65	25	29	75
<i>Procent av BNP</i>	<i>2,1</i>	<i>0,8</i>	<i>0,9</i>	<i>2,4</i>

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

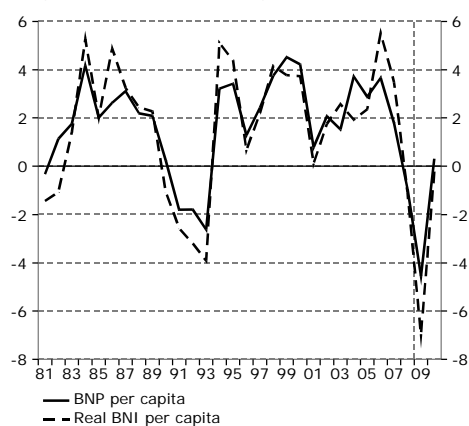
Även företagssektorn har uppvisat ett högt sparandebeteende de senaste åren när vinsterna har varit höga. År 2008 minskade dock företagets finansiella sparande till följd av den svagare konjunkturutvecklingen. Vinsterna sjunker 2009, men kraftigt minskade investeringar gör att det finansiella sparandet ligger kvar på ungefär oförändrad nivå. År 2010 blir utvecklingen för företagssektorn något bättre. Tillsammans med en fortsatt återhållen investeringsutveckling gör detta att sektorns finansiella sparande stiger (se diagram 142 och tabell 20).

REAL BNI PER CAPITA SJUNKER TRE ÅR I RAD

BNP mäter produktionen inom landet medan BNI mäter de inkomster som kommer personer bokförda i landet till del.³⁸ Eftersom inkomsterna i första hand används för konsumtion och investeringar beräknas real BNI med hjälp av prisutvecklingen för den inhemska användningen. Genom att ta hänsyn även till befolkningsutvecklingen kan man beräkna real BNI per capita. Beräkningarna visar att real BNI per capita sjönk med 1,1 procent 2008. I år sjunker köpkraften kraftigt främst beroende på den svaga BNP-utvecklingen, men även beroende på att avkastning på utländska tillgångar bedöms bli väsentligt lägre när den globala ekonomin krymper, efter tre år med stora nettoinflöden. År 2010 blir real BNI per capita närmast oförändrad (se diagram 143 och tabell 21).

Diagram 143 BNP per capita och BNI per capita

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁸ I BNI ingår även nettot av primära inkomster från utlandet, det vill säga kapitalinkomster som räntor, aktieutdelning, avkastning från direktinvesteringar i utlandet och löneinkomster, samt vissa skatter och subventioner.

Tabell 21 BNP och BNI

Miljarder kronor, löpande priser respektive årlig procentuell förändring

	2007	2007	2008	2009	2010
BNP, löpande pris	3 064	5,6	3,1	-2,4	1,4
Deflator, BNP		3,0	3,3	1,6	0,5
BNP, fast pris	3 064	2,6	-0,2	-3,9	0,9
BNI, löpande pris	3 137	6,4	2,9	-4,9	1,2
Deflator, inhemsk användning		2,0	3,3	1,5	0,8
Real BNI		4,3	-0,4	-6,4	0,4
Befolkning		0,7	0,7	0,6	0,6
Real BNI per capita		3,4	-1,1	-7,0	-0,2

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion och arbetsmarknad

Efterfrågan och produktion faller kraftigt 2009 och ökar endast svagt 2010. Företagen har i dagsläget betydligt fler anställda än vad som behövs. Sysselsättningen faller därför kraftigt både 2009 och 2010 och arbetslösheten uppgår till 10,7 procent 2010. Den djupa nedgången på arbetsmarknaden bedöms få betydande varaktiga negativa effekter på den framtida sysselsättningen.

Efterfrågan och produktion ökade måttligt under 2007 och föll 2008. Arbetade timmar fortsatte att växa snabbt till sommaren 2008, för att sedan börja minska (se diagram 144). Produktiviteten föll därmed mycket kraftigt både 2007 och 2008. Produktivetsnedgången bedöms delvis bero på strukturella orsaker. Den tekniska utvecklingen och den takt som ny teknik implementeras i produktionsprocessen är i hög grad tidsvarierande. Till övervägande del bedöms dock produktivetsnedgången bero på ett oväntat efterfrågebortfall och därmed i huvudsak vara konjunkturellt betingad.

Av dessa skäl bedöms företagen i näringslivet ha haft en mycket stor överkapacitet av arbetskraft i slutet av 2008. Den kraftiga uppgången i varsel om uppsägning och nedgången i lediga platser var tydliga indikationer på att företagen håller på att minska överkapaciteten. Arbetsmarknadsutsiktorna försämrades därmed drastiskt.

I år väntas efterfrågan fortsätta att försvagas och BNP faller med närmare 4 procent, vilket är den svagaste utvecklingen ett enskilt år åtminstone sedan 1950. Nästa år stiger BNP försiktigt. Arbetade timmar och sysselsättning väntas falla mycket snabbt såväl 2009 som 2010. Först under 2011 väntas en vändning på arbetsmarknaden.

Den stora neddragningen av personal i näringslivet under prognosperioden medför att överkapaciteten av arbetskraft i företagen minskar betydligt 2010. Resursutnyttjandet inom företagen ökar därför markant och produktivetsstillväxten blir därmed mycket stark 2010. I takt med att företagen gör sig av med personal faller dock resursutnyttjandet på arbetsmarknaden. Arbetslösheten steg mot slutet av förra året till 6,7 procent och väntas fortsätta stiga till knappt 11 procent i slutet av 2010. Arbetsmarknadsgapet beräknas uppgå till -6,5 procent 2010, vilket är i nivå med krisåren på 1990-talet.

Den djupa nedgången på arbetsmarknaden väntas få bestående effekter på arbetsmarknadens funktionssätt. Efter krisen i början av 1990-talet minskade sysselsättningsgraden varaktigt. Inte ens under konjunkturtopparna 2001 och 2008 återgick den till de nivåer som rådde på 1980-talet (se diagram 145). Arbetskraftsdeltagandet minskade varaktigt och arbetslösheten bet sig fast vid ditills oanade nivåer.

Även om den ekonomiska politiken i dag står betydligt bättre rustad för att mildra krisens verkningar, bedöms nedgången även denna gång bli både mycket djup och mycket långvarig.

Diagram 144 Produktion, produktivitet och arbetade timmar

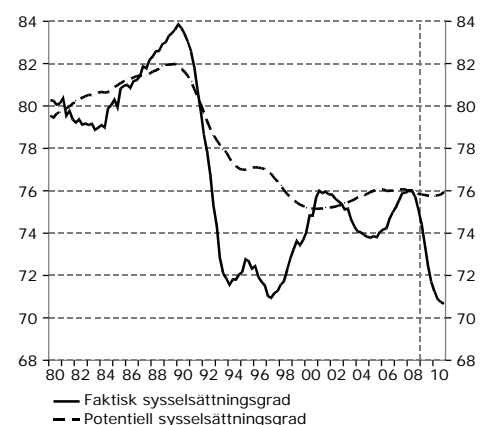
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

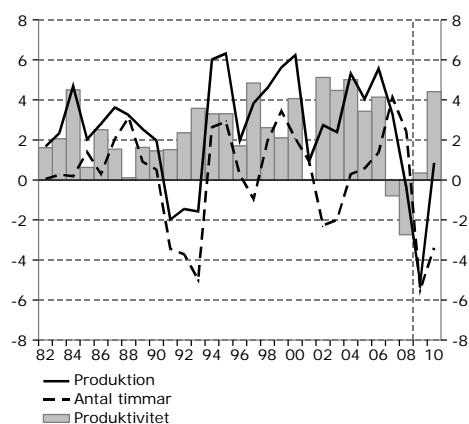
Diagram 145 Sysselsättningsgrad

Andel av befolkningen

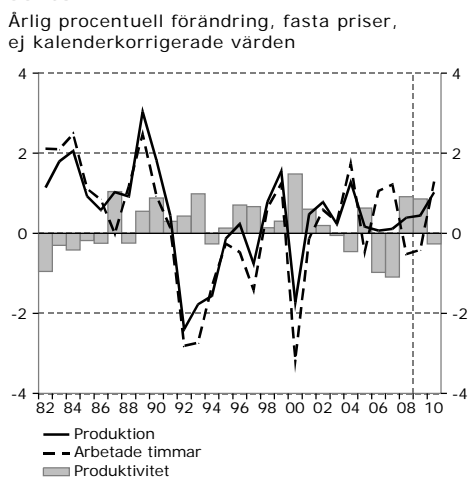
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 146 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring, fasta priser, ej kalenderkorrigerade värden

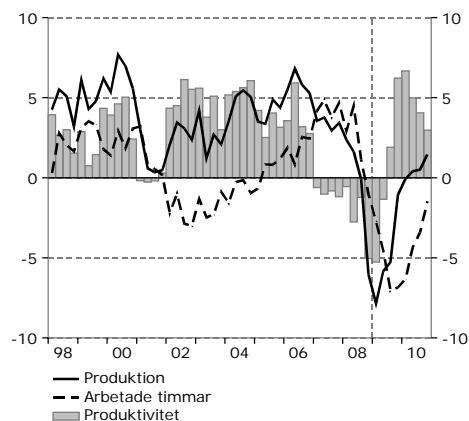
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 147 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i offentlig sektor
Årlig procentuell förändring, fasta priser, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 148 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutet gör därför bedömningen att nedgången på svensk arbetsmarknad kommer att få betydande varaktiga effekter på arbetsutbud och arbetslöshet framöver. Potentiell sysselsättning bedöms därmed bli ca 2 procent svagare än vad som annars hade varit fallet.

Produktion, produktivitet och arbetade timmar

Produktionen i **näringslivet** försvagades snabbt under 2008, särskilt fjärde kvartalet då produktionen föll dramatiskt. Indikatorer pekar på en fortsatt minskning av produktionen i näringslivet under första halvåret 2009. Den fallande produktionen 2008 och den ännu lägre produktionsnivån framöver har medfört att företag har en för stor arbetsstyrka. Detta medför att antalet arbetade timmar i näringslivet kommer att minska kraftigt 2009 och 2010 och att produktivitetstillväxten får ett cykliskt uppsving 2010 (se diagram 146).

I den **offentliga sektorn** minskade antalet arbetade timmar 2008, framför allt till följd av minskad efterfrågan på kommunalt producerade tjänster. Produktionen enligt det preliminära utfallet var dock oförändrad (se faktarutan ”Prognoser på offentlig konsumtion”), vilket innebär att produktivitetstillväxten var positiv. År 2009 och 2010 leder expansiv finanspolitik till att både produktion och timmar åter ökar. Produktivitetstillväxten blir fortsatt positiv 2009 och oförändrad 2010 (se diagram 147).

STORT FALL I NÄRINGSLIVETS PRODUKTION

I SLUTET AV 2008 – FORTSATT FÖRSVAGNING 2009

Produktionen i **näringslivet** försvagades i snabb takt under loppet av 2008 och för helåret föll den med 0,6 procent (se tabell 22). Det fjärde kvartalet förra året föll produktionen dramatiskt. Jämfört med fjärde kvartalet 2007 minskade produktionen med hela 6,0 procent, vilket var det största fallet sedan den djupa lågkonjunkturen i början av 1990-talet (se diagram 148 och diagram 146).³⁹ Fallet är tydligt bland såväl varu- som tjänsteproducenter. Tillverkningsindustrins produktion sjönk med hela 12,4 procent jämfört med motsvarande period 2007, vilket är den största minskningen sedan kvartalsredovisningen av BNP startade i slutet av 1960-talet. Tydligast märktes nedgången inom motorfordonsindustrin där produktionen krympte med 27,7 procent fjärde kvartalet jämfört med motsvarande period ett år tidigare.

Indikatorer för produktionstillväxten i näringslivet, som exempelvis ordergång och förväntad produktionsvolym⁴⁰, pekar

³⁹ Första kvartalet 1993 minskade produktionen i näringslivet med 7,9 procent jämfört med motsvarande kvartal 1992.

⁴⁰ För mer information, se *Konjunkturbarometern*, mars 2009.

på en fortsatt mycket svag utveckling första halvåret i år. Den inhemska efterfrågan minskar påtagligt för helåret 2009, men det är framför allt den kraftigt fallande exporten av varor som bidrar negativt till produktionstillväxten i näringslivet.⁴¹

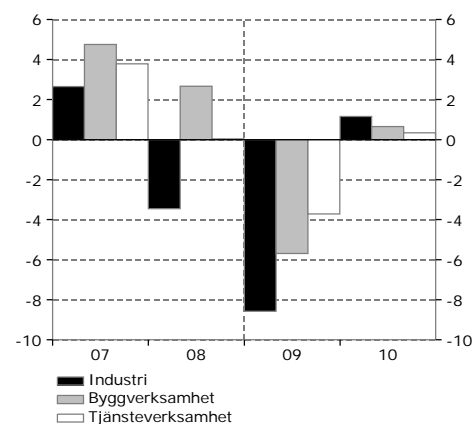
Exportens utveckling har stor betydelse för produktionstillväxten i Sverige. Under perioden 2000–2008 har produktionen i näringslivet ökat med i genomsnitt 3,3 procent per år. Produktionsbidraget från exporttillväxten har i genomsnitt varit ca 2,3 procentenheter.⁴² År 2009 bedöms bidraget från exporten till produktionstillväxten vara kraftigt negativt. Den snabbt minskande exporten drabbar industriproduktionen hårdast. Fallet i industriproduktionen 2009 bedöms bli –8,6 procent, vilket är större än under något enskilt år under 1990-talskrisen (se diagram 149 och diagram 150). Även tjänsteproduktionen påverkas starkt negativt av exportbortfallet, delvis beror detta på att exporten av tjänster minskar. Men tjänsteproduktionen påverkas även indirekt av den lägre varuexporten då minskad industriproduktion bidrar till lägre efterfrågan på exempelvis företagstjänster (som utveckling av IT-system med mera). Produktionsutvecklingen i näringslivet hålls också på kortare sikt tillbaka av att företag, i synnerhet inom industrin, drar ner sina för stora lager. Sammantaget bedöms produktionen i näringslivet falla med 5,0 procent 2009, vilket är den kraftigaste produktionsminskningen på över 50 år.

Helårssiffran 2009 påverkas av den branta nedgången under slutet av 2008. Produktionen börjar åter stiga svagt i slutet av 2009, men det är först 2010 som produktionstillväxten blir svagt positiv mätt som årlig procentuell förändring (se diagram 148 och diagram 152). Helåret 2010 ökar produktionen i näringslivet med 0,6 procent, vilket är mycket svagare än den genomsnittliga historiska tillväxttakten⁴³ (se diagram 146). Det är i synnerhet en stigande exportefterfrågan som bidrar till att produktionen i näringslivet åter ökar. Även den starkare tillväxten av hushållens konsumtion är en viktig bidragande faktor till att produktionen stiger.

Produktionen i **offentlig sektor** var oförändrad förra året enligt det preliminära utfallet. År 2009 och 2010 ökar produktionen som en följd av att finanspolitiken bedöms bli expansiv (se kapitlet ”Offentliga finanser och finanspolitik”).

Diagram 149 Produktion i näringslivet

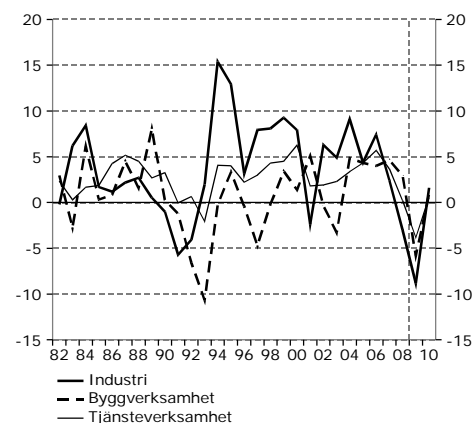
Årlig procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 150 Produktion i näringslivet

Årlig procentuell förändring, fasta priser, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

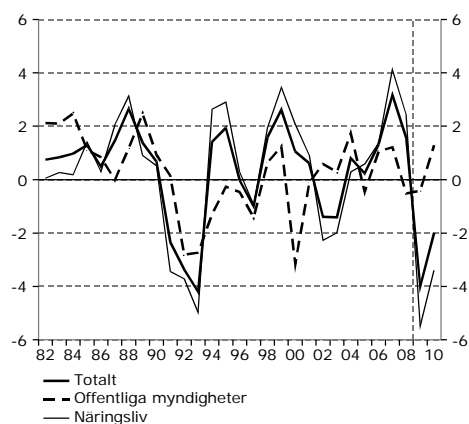
⁴¹ Se kapitlet ”BNP och efterfrågan” för en analys av efterfrågeutvecklingen 2009–2010.

⁴² Konjunkturinstitutets input-output modell har använts för att beräkna exporttillväxtens bidrag till produktionstillväxten i näringslivet.

⁴³ Den årliga genomsnittliga produktionstillväxten i näringslivet 1981–2008 var 2,9 procent (avser kalenderkorrigerade värden).

Diagram 151 Arbetade timmar

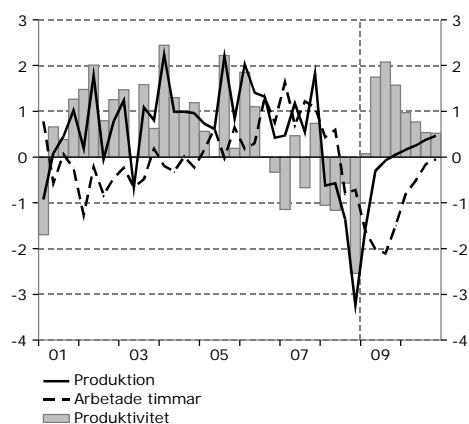
Årlig procentuell förändring, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 152 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i näringslivet

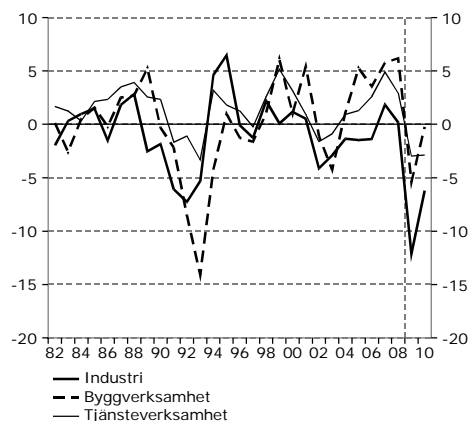
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 153 Arbetade timmar i näringslivet

Årlig procentuell förändring, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 22 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
Kalenderkorrigerat					
Varubranscher	800	2,9	-1,7	-7,1	1,0
Varav: Industri	554	2,7	-3,5	-8,6	1,2
Byggverksamhet	132	4,8	2,7	-5,7	0,7
Tjänstebranscher	1 314	3,8	0,0	-3,7	0,3
Varav: Handel	301	4,2	-0,4	-8,5	0,6
Företagstjänster	314	6,4	-1,3	-5,1	0,3
Summa näringsliv	2 113	3,4	-0,6	-5,0	0,6
Offentliga myndigheter	538	0,4	0,0	0,7	0,6
Total produktion (baspris) ¹	2 689	2,7	-0,5	-3,8	0,6
Produktskatter/subventioner	381	2,5	-0,6	-3,8	0,6
BNP (marknadspris) ¹	3 071	2,7	-0,5	-3,8	0,6
Ej kalenderkorrigerat					
Näringsliv	2 109	3,3	-0,4	-5,1	0,9
Offentliga myndigheter	536	0,1	0,4	0,4	1,0
BNP (marknadspris) ¹	3 064	2,6	-0,2	-3,9	0,9

¹ Inkl. produktion i hushållens ideella organisationer.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ARBETADE TIMMAR FALLER KRAFTIGT 2009 OCH PRODUKTIVITETEN VÄNDER UPP

Produktiviteten i **näringslivet** rasade 2008, både för företag i varubranscherna och i tjänstebranscherna (se tabell 23). Fallet i produktiviteten 2008 bedöms i stor utsträckning bero på efterfrågerelaterade faktorer. Antalet arbetade timmar ökade rekordstarkt 2007⁴⁴ och fortsatte att växa första halvåret 2008, samtidigt som produktionen minskade (se diagram 151 och diagram 152). Företag bedöms ha överskattat efterfrågeutvecklingen, en syn som stöds av bland annat *Konjunkturbarometern*. Beslut om att anställa personal är framåtblickande och baseras främst på den förväntade efterfrågan. Det tar tid och är förenat med kostnader att anpassa personalstyrkan. Det oväntade fallet i efterfrågan 2008 samt den svaga förväntade efterfrågeutvecklingen 2009 och 2010 medför att företagen i nuläget har en för stor arbetsstyrka. Det nuvarande resursutnyttjandet inom företagen är därmed mycket lågt. Detta medför att företagen drar ner på antalet anställda i år och nästa år och antalet arbetade timmar minskar starkt, både i varu- och tjänstebranscherna. Särskilt mycket minskar antalet arbetade timmar i industrin (se tabell 24 och diagram 153).

När produktionen successivt börjar öka igen i slutet av 2009 används den befintliga arbetsstyrkan mer och mer effektivt (se diagram 152). Produktivitetstillväxten i näringslivet bedöms åter öka och 2010 överstiger tillväxten den bedömda potentiella pro-

⁴⁴ Tillväxten av antalet arbetade timmar i näringslivet 2007 var den högsta sedan mätningarna påbörjades på 1950-talet.

duktivitetstillväxten (se tabell 23 och avsnittet ”Resursutnyttjande” nedan). Produktivitetsnivån närmar sig konjunkturell balans nästa år och det så kallade produktivitetsgapet blir mindre negativt (se diagram 154).⁴⁵

Tabell 23 Produktivitet

Kronor per timme respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2007	2007	2008	2009	2010
	Kalenderkorrigerat				
Varubranscher	388	-0,4	-2,8	2,0	6,1
Varav: Industri	431	0,5	-3,1	3,7	8,7
Byggnadsverksamhet	269	-1,1	-3,0	-0,5	1,2
Tjänstebanscher	427	-1,3	-2,3	-1,0	3,8
Varav: Handel	318	-0,5	-2,1	-3,9	5,0
Företagstjänster	424	-0,6	-4,1	-0,9	3,9
Näringsliv	411	-0,9	-2,5	0,2	4,7
Offentliga myndigheter	267	-1,2	1,1	0,7	0,0
Totalt ¹	367	-0,7	-1,5	-0,1	3,2
	Ej kalenderkorrigerat				
Näringsliv	412	-0,8	-2,7	0,4	4,4
Offentliga myndigheter	268	-1,1	0,9	0,9	-0,3
Totalt ¹	368	-0,6	-1,8	0,1	3,0

¹ Inkl. hushållens ideella organisationer.

Anm. Orsaken till att produktiviteten i den totala ekonomin 2007 faller mindre än i både näringslivet och den offentliga sektorn är att näringslivet, som har en högre produktivitetsnivå, ökar sin andel av totalt arbetade timmar. Det omvända förhållandet gäller 2009.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

I den **offentliga sektorn** minskade antalet arbetade timmar 2008, vilket bland annat berodde på att en ökad andel av produktionen av offentliga tjänster utfördes av privata aktörer samt att det skedde neddragningar på vissa myndigheter (se tabell 24 och diagram 151). Det färre antalet arbetade timmar i offentlig sektor kan även förklaras av en försämrade ekonomisk situation i kommunsektorn. För helåret 2009 minskar antalet arbetade timmar något som en konsekvens av att timmarna minskade kraftigt i slutet av 2008. Under loppet av 2009 och 2010 ökar dock antalet arbetade timmar. Detta beror framför allt på att antalet arbetade timmar i staten ökar som en följd av den prognostiserade expansiva finanspolitiken. Arbetade timmar ökar även försiktigt i den kommunala sektorn, vilket förklaras av att den underliggande efterfrågan på kommunala tjänster ökar och att denna efterfrågeökning kan mötas som en följd att finanspolitiken bedöms bli expansiv (se kapitlet ”Offentliga finanser och finanspolitik”). Utan expansiv finanspolitik skulle antalet arbetade timmar minska i kommunal sektor.

Diagram 154 Produktivitetsgap i näringslivet

Procent av strukturell produktivitet

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁴⁵ Produktivitetsgapet är ett mått på graden av lediga resurser inom företagen, vilket är en approximation av graden av så kallad *labour hoarding*.

Produktiviteten i den offentliga sektorn ökade 2008 enligt det preliminära utfallet (se tabell 23).⁴⁶ År 2009 fortsätter produktiviteten i offentlig sektor att stiga och 2010 blir den oförändrad.

Tabell 24 Arbetade timmar

Miljoner timmar respektive årlig procentuell förändring

	2007	2007	2008	2009	2010
Kalenderkorrigerat					
Varubrancher	2 061	3,3	1,1	-9,0	-4,8
Varav: Industri	1 287	2,2	-0,4	-11,8	-6,9
Byggnadsverksamhet	492	5,9	5,8	-5,2	-0,5
Tjänstebrancher	3 079	5,2	2,4	-2,7	-3,4
Varav: Handel	948	4,7	1,8	-4,8	-4,2
Företagstjänster	741	7,1	2,9	-4,3	-3,5
Näringsliv	5 140	4,4	1,9	-5,2	-3,9
Offentliga myndigheter	2 013	1,6	-1,1	-0,1	0,6
Totalt ¹	7 329	3,5	1,0	-3,7	-2,6
Ej kalenderkorrigerat					
Näringsliv	5 120	4,1	2,4	-5,5	-3,4
Offentliga myndigheter	2 002	1,2	-0,5	-0,4	1,3
Totalt ¹	7 297	3,2	1,6	-4,0	-2,0

¹ Inkl. arbetade timmar i hushållens ideella organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan på arbetskraft

Arbetsmarknaden fortsätter att försvagas i snabb takt. Den svaga efterfrågan på arbetskraft medför att sysselsättningen faller kraftigt under prognosperioden.

STARK INLEDNING MEN SVAG AVSLUTNING PÅ 2008

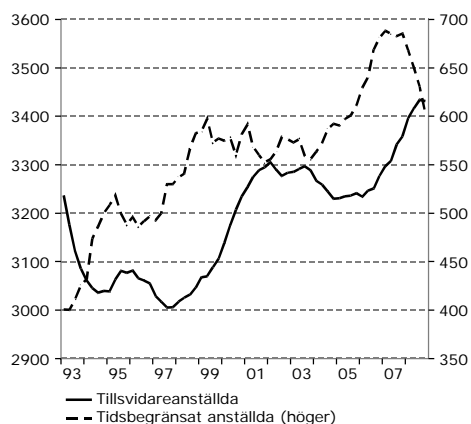
Den starka ökningen i sysselsättningen från 2007 fortsatte under det första halvåret 2008, men i något långsammare takt. Under det tredje kvartalet började arbetsmarknaden att försämrans som följd av den svaga efterfrågeutvecklingen i ekonomin. Sysselsättningen minskade då på kvartalsbasis för första gången sedan 2004. Denna nedgång fortsatte under det fjärde kvartalet 2008 då sysselsättningen föll med 0,6 procent i säsongrensade termer.

Bland tidsbegränsat anställda inleddes sysselsättningsnedgången redan i början av 2008 och det var först i slutet av året som den spred sig till tillsvidareanställda (se diagram 155).

Den starka uppgången i sysselsättningen 2007 karaktäriserades bland annat av ett stort inflöde av unga (16–24 år) på arbetsmarknaden.⁴⁷ De unga är en konjunkturkänslig grupp och i

Diagram 155 Anställda efter anställningsform

Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴⁶ Produktiviteten i offentlig sektor är ej tolkningsbar i det preliminära utfallet på grund av att det preliminära utfallet för offentlig produktion i stor utsträckning endast är en demografisk framskrivning av föregående års utfall (se vidare faktarutan "Prognoser på offentlig konsumtion").

⁴⁷ Se även *Konjunkturläget*, mars 2008 för en beskrivning av utvecklingen på arbetsmarknaden 2007.

takt med att arbetsmarknaden försvagas förväntas såväl arbetskraftsdeltagande som sysselsättning att minska ännu kraftigare bland dem än i övriga åldersgrupper. Minskningen av sysselsättningen bland unga inleddes redan under det andra kvartalet 2008.

Den mest dramatiska utvecklingen skedde i antalet varsel om uppsägning, som under det fjärde kvartalet 2008 ökade kraftigt (se diagram 156).

MYCKET DYSTRA INDIKATORER

Antalet varsel om uppsägning har fortsatt att ligga på en mycket hög nivå under inledningen av 2009 (se diagram 156). Företagens anställningsplaner enligt *Konjunkturbarometern* har fallit i alla branscher och för näringslivet som helhet är nivån på anställningsplanerna mycket låg. I de privata tjänstenäringarna är nivån fortfarande betydligt högre än i industrin (se diagram 157). Samtidigt fortsätter antalet nyanmälda lediga platser hos Arbetsförmedlingen och antalet lediga jobb enligt SCB:s vakansstatistik att minska. Sammantaget visar riktningen i indikatorerna på att efterfrågan på arbetskraft kommer att minska ytterligare under året.⁴⁸

MEDELARBETSTIDEN PER SYSSELSATT FALLER 2009

Medelarbetstiden påverkas av flera faktorer under prognosperioden. Den svaga efterfrågan på arbetskraft gör att medelarbetstiden per person i arbete minskar både 2009 och 2010. Detta, tillsammans med IF Metalls avtal med arbetsgivarna (se avsnittet "Löner och arbetskostnader" i kapitlet "Löner, vinster och priser"), verkar dämpande på medelarbetstiden per sysselsatt. Samtidigt minskar såväl sjukfrånvaro som övrig frånvaro, vilket verkar för att öka medelarbetstiden per sysselsatt.⁴⁹ De förstnämnda effekterna förväntas överväga under 2009 och medelarbetstiden per sysselsatt minskar därför. År 2010 är förhållandet det omvända och medelarbetstiden per sysselsatt ökar i stället svagt (se tabell 25 och diagram 158).

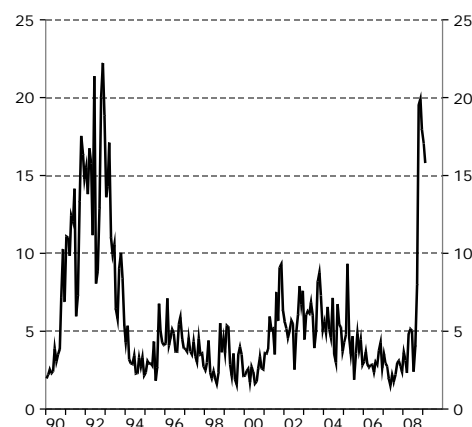
SNABBT FALLANDE SYSSELSÄTTNING 2009

Utvecklingen av sysselsättningen följer normalt BNP-tillväxten med en viss eftersläpning (se diagram 159). Medan BNP-tillväxten föll kraftigt redan det fjärde kvartalet 2008, förväntas sysselsättningen falla som mest i år.

I slutet av 2009 förväntas produktionen i näringslivet att återigen börja öka men detta åstadkoms i första hand med rationali-

Diagram 156 Varsel om uppsägning

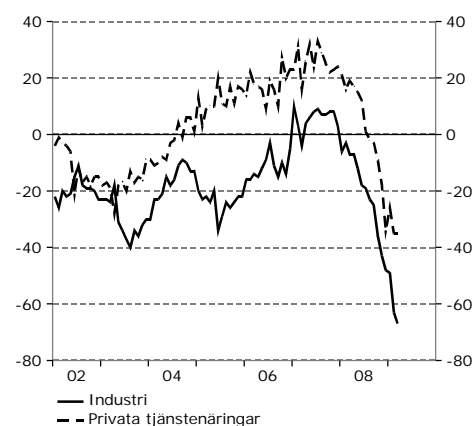
Tusental, månadsvärden

Källa: Arbetsförmedlingen.

Diagram 157 Anställningsplaner

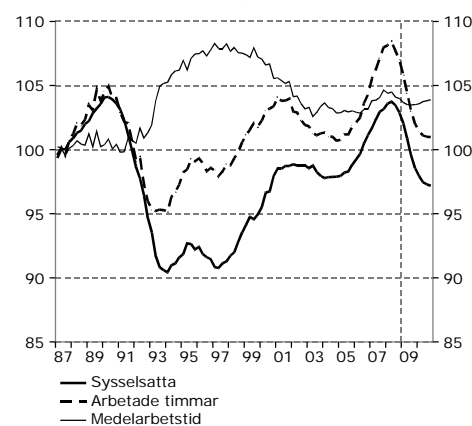
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 158 Sysselsatta, timmar och medelarbetstid

Index 1987=100, säsongrensade kvartalsvärden

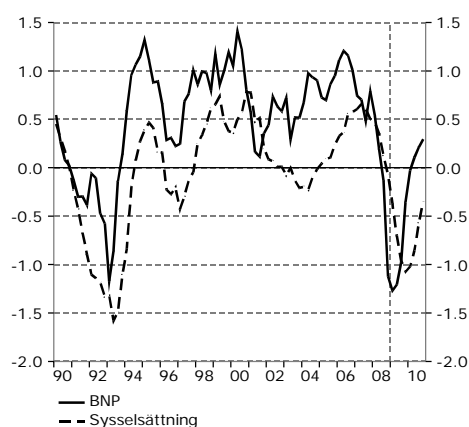
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴⁸ Det är samtidigt värt att notera att antalet kvarstående lediga platser hos Arbetsförmedlingen inte har fallit i samma takt som de nyanmälda platserna, vilket möjligen indikerar att de som är arbetslösa inte matchar de lediga jobb som finns med avseende på kompetens och/eller erfarenhet.

⁴⁹ Sjukfrånvarande räknas som sysselsatta, men de bidrar inte till antalet arbetade timmar.

Diagram 159 BNP och sysselsättning

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

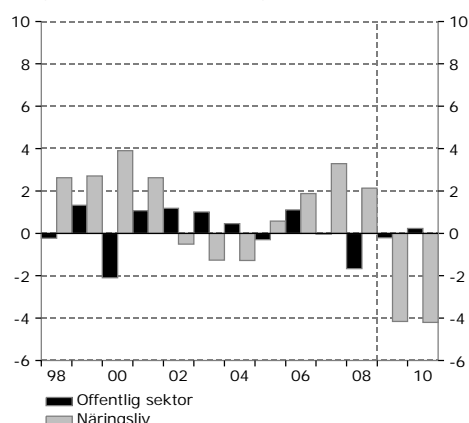

Anm. Fyra kvartals glidande medelvärde.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 160 Sysselsatta

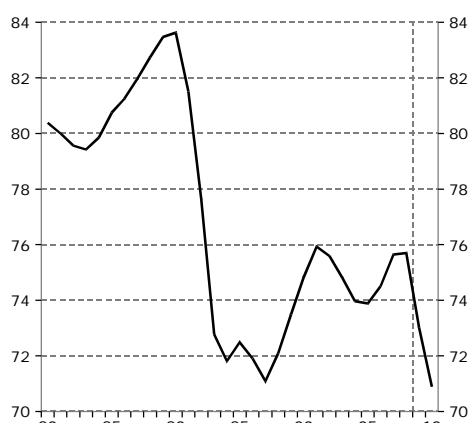
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 161 Sysselsättningsgrad

Andel sysselsatta i procent av befolkningen 16–64 år

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

seringar som leder till högre produktivitetstillväxt (se avsnittet ”Produktion, produktivitet och arbetade timmar” ovan). Det finns därmed lediga arbetskraftsresurser inom företagen och de väntar därför med att nyanställa. Nedgången i sysselsättningen fortsätter således 2010, om än i något långsammare takt (se diagram 159 och tabell 25).

Sysselsättningen i näringslivet faller med omkring 4 procent per år 2009–2010 (se diagram 160). Den kraftigaste nedgången sker inom industrin där sysselsättningen faller sammanlagt med ca 120 000 personer, eller mer än 15 procent, under perioden. Nedgången i tjänstebranscherna blir mindre markant, speciellt under 2009. Sammantaget minskar antalet sysselsatta i näringslivet med drygt 250 000 personer 2009–2010.

Samtidigt förväntas sysselsättningen inom offentlig sektor förbli i stort sett oförändrad under perioden, en utveckling som möjliggörs genom en prognostiserad expansiv finanspolitik (se kapitlet ”Offentliga finanser och finanspolitik”).

Den sammantagna effekten på sysselsättningen blir en kraftig minskning både 2009 och 2010 (se tabell 25). Sysselsättningsgraden i åldersgruppen 16–64⁵⁰ faller till knappt 71 procent 2010. Det är ungefär den nivå som rådde vid lågkonjunkturen under mitten av 1990-talet (se diagram 161).⁵¹

Tabell 25 Nyckeltal för arbetsmarknaden

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuell förändring

	2007	2007	2008	2009	2010
Total produktion (baspris) ¹	2 689	2,7	-0,5	-3,8	0,6
Produktivitet ²	367	-0,7	-1,5	-0,1	3,2
Arbetade timmar ³	7 329	3,5	1,0	-3,7	-2,6
Medelarbetstid för sysselsatta ⁴	32	1,1	0,1	-0,7	0,2
Sysselsatta	4 445	2,4	0,9	-3,1	-2,8
Sysselsättningsgrad ⁵		75,6	75,7	73,0	70,9
Arbetskraft ⁶	4 736	1,4	0,9	-0,3	-0,6
Arbetslöshet ⁷	292	6,2	6,1	8,7	10,7
Arbetslöshet enl. tidigare def ⁸	216	4,6	4,6	7,0	8,6
Personer i arbetsmarknads-					
politiska program ⁹	89	1,9	1,8	2,5	3,0
Befolkning 16–64	5 876	0,9	0,8	0,5	0,2

¹ Miljarder kronor, kalenderkorrigerad. ² Kronor per timme, kalenderkorrigerad.³ Miljoner timmar, kalenderkorrigerad. ⁴ Timmar per vecka, kalenderkorrigerad.⁵ Andelen sysselsatta i befolkningen 16–64 år. ⁶ Inkl. heltidsstuderande som sökt arbete. ⁷ Inkl. heltidsstuderande som sökt arbete. I procent av arbetskraften. ⁸ Exkl. heltidsstuderande som sökt arbete. I procent av arbetskraften. ⁹ I procent av arbetskraften.

Källor: SCB, Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

ÖKADE VOLYMER I UTBILDNINGSPROGRAMMEN

De arbetsmarknadsmarknadspolitiska programmen beräknas öka kraftigt 2009 och 2010. Den övervägande delen av programmen

⁵⁰ Antalet sysselsatta som andel av befolkningen i nämnda åldersgrupp.⁵¹ Under 1990-talets lågkonjunktur bidrog dock arbetsmarknadspolitiska sysselsättningsprogram i högre grad än nu till att dämpa fallet i sysselsättningen.

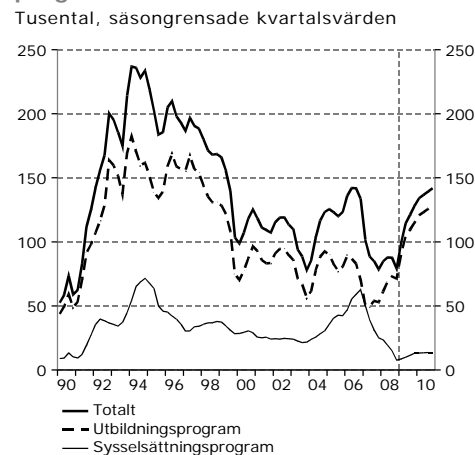
är utbildningsprogram. Totalt beräknas utbildningsprogrammen öka med drygt 50 000 personer 2009–2010 och under 2010 deltar i genomsnitt 125 000 personer i någon form av utbildningsprogram (se diagram 162).

Detta sker som en följd av att den snabbt stigande arbetslösheten ökar inflödet i jobb- och utvecklingsgarantin respektive jobbgarantin för ungdomar.⁵² Regeringen har även aviserat satsningar på arbetspraktik och så kallad praktisk kompetensutveckling. De stramare reglerna för tillfällig sjukersättning, som leder till ett utflöde ur detta system 2010, bidrar också till ett ökat behov av arbetsmarknadspolitiska program.

Sysselsättningsprogrammen, som drogs ner kraftigt under 2007 och 2008, förväntas öka något under 2009. Jämfört med under 1990-talet är nivån betydligt lägre (se diagram 162).⁵³

Totalt beräknas knappt 140 000 personer i genomsnitt delta i arbetsmarknadspolitiska program 2010, vilket motsvarar 3 procent av arbetskraften (se tabell 25).

Diagram 162 Arbetsmarknadspolitiska program

Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Arbetskraftsutbud och arbetslöshet

Den svaga utvecklingen av sysselsättningen medför att arbetskraften minskar under 2009 och 2010, om än betydligt mindre än sysselsättningen. Arbetslösheten stiger därför kraftigt under perioden.

ARBETSKRAFTEN MINSKAR MINDRE ÄN SYSSELSÄTTNINGEN

Befolkningen i arbetsför ålder ökar långsammare under 2009 och 2010 än vad den gjort under de närmast föregående åren (se tabell 25). Dessutom faller sysselsättningen under hela prognosperioden. Tillsammans innebär detta att även arbetskraften minskar (se tabell 25). Det sker dels därför att en del personer lämnar arbetskraften när utsikterna att få jobb är små, dels därför att andra väljer att inte träda in på arbetsmarknaden. Såväl gruppen studerande som gruppen övriga utanför arbetskraften bedöms öka kraftigt under både 2009 och 2010.⁵⁴

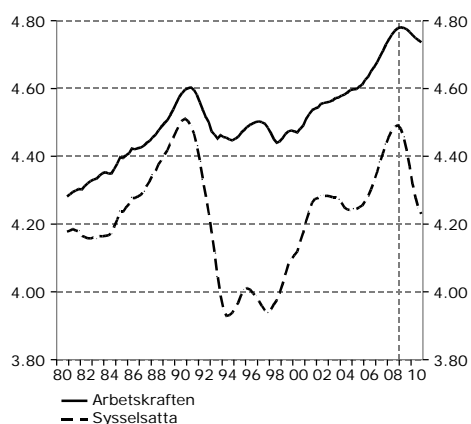
⁵² Eftersom arbetslösa efter en viss tid i arbetslöshet är garanterade en plats i jobb- och utvecklingsgarantin eller jobbgarantin för ungdomar leder stigande arbetslöshet "per automatik" till ökat antal deltagare i garantierna.

⁵³ Regeringen har i stället ökat arbetsgivarens subvention för de så kallade nystartsjobben. De räknas som reguljär sysselsättning. I februari 2009 uppgick antalet nystartsjobb (inklusive särskilt nystartsjobb och nystartsjobb för deltidsarbetslösa) till ca 16 000.

⁵⁴ I gruppen övriga utanför arbetskraften ingår hemarbetande, värnpliktiga, lediga och latent arbetssökande. Latent arbetssökande är personer som uppger sig vilja arbeta men som inte söker arbete tillräckligt aktivt för att räknas som arbetslösa.

Diagram 163 Arbetskraften och sysselsatta

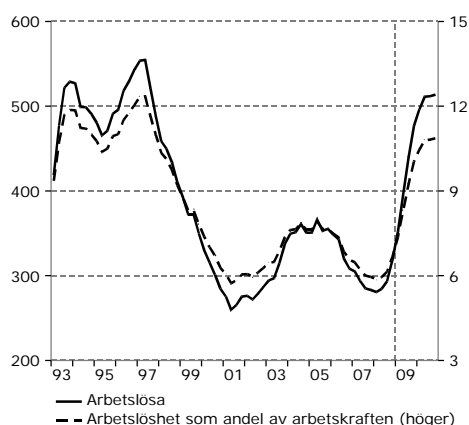
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Tre kvartals glidande medelvärde.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 164 Arbetslöshet

Tusental respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 165 Brist på arbetskraft i näringslivet

Andel företag, procent, kvartalsvärden

Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Fallet i arbetskraften motverkas till viss del av att regeringens politik fortsätter att stimulera arbetskraftsutbudet.⁵⁵ Gruppen sjuka utanför arbetskraften (som inkluderar personer med sjuk- eller aktivitetsersättning) förväntas fortsätta att minska som en följd av Försäkringskassans ändrade regler.⁵⁶ Sammantaget innebär detta att arbetskraften faller mindre än sysselsättningen (se diagram 163).

ARBETSLÖSHETEN NÄRMAR SIG 11 PROCENT 2010

Under andra halvåret 2008 började arbetslösheten att stiga och uppgången under det fjärde kvartalet var särskilt markant. Den svaga ekonomiska utvecklingen och de många varslen ger tydliga signaler om att arbetslösheten kommer att stiga kraftigt under 2009.⁵⁷ Eftersom efterfrågan på arbetskraft blir svag även 2010, stannar arbetslösheten kvar på en hög nivå hela prognosperioden.

Antalet arbetslösa uppgår 2010 till drygt 500 000 personer, vilket motsvarar 10,7 procent av arbetskraften (se diagram 164). Den höga arbetslösheten leder till att många individer får stora inkomstbortfall till följd av arbetslöshet (se fördjupningen "Er-sättning vid arbetslöshet" i detta kapitel).

Resursutnyttjande

Den kraftiga nedgången i efterfrågan medför att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden och i ekonomin som helhet faller snabbt framöver. Arbetsmarknadsgapet bedöms uppgå till -6,5 procent 2010, vilket är den lägsta nivån sedan 1997.

KRAFTIGT FALLANDE RESURSUUTNYTTJANDE PÅ ARBETSMARKNADEN

Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden ökade successivt under 2007 och inledningen av 2008. Sysselsättningen och bristen på arbetskraft steg samtidigt som arbetslösheten sjönk (se diagram 165). Samtidigt steg också inflations- och löneökningstakten. Konjunkturinstitutets sammantagna bedömning är dock att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden under slutet av 2007 och under första halvåret 2008 i huvudsak var balanserat. Den faktiska arbetslöshetsnivån bedöms därmed ha legat nära jämvikts-arbetslösheten.

⁵⁵ Se fördjupningsrutorna "Reformer ökar drivkrafterna för arbete", *Konjunkturläget*, december 2006, "Jobbskatteavdraget ger högre utbyte av arbete från och med 2007", *Konjunkturläget*, augusti 2007, samt "Sysselsättningseffekter av regeringens politik", *Konjunkturläget*, januari 2008.

⁵⁶ Se även avsnittet "Offentliga utgifter" i kapitlet "Offentliga finanser och finanspolitik".

⁵⁷ Se även fördjupningen "Varsel och dess samband med arbetslösheten" i *Konjunkturläget*, december 2008.

Under andra halvåret 2008 försvagades arbetsmarknaden märkbart. Sysselsättningen vände ner, arbetslösheten började stiga och bristen på arbetskraft minskade. Resursutnyttjandet bedöms ha fallit i snabb takt, särskilt under slutet av året.

Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden bedöms sjunka kraftigt under 2009 och 2010 (se diagram 166). Arbetsmarknadsgapet beräknas 2010 uppgå till -6,5 procent, vilket är i nivå med resursutnyttjandet under 1990-talskrisen.

DEN DJUPA LÅGKONJUNKTUREN FÅR LÅNGSIKTIGA EFFEKTER PÅ ARBETSMARKNADEN

Den potentiella nivån på arbetskraft och sysselsättning definieras som den nivå som råder vid ett balanserat konjunkturläge. Både den potentiella arbetskraften och den potentiella sysselsättningen har stigit relativt snabbt de senaste två åren. Detta beror delvis på demografiska faktorer men även på de olika utbudsstimulerande åtgärder som vidtagits som en del i den ekonomiska politiken.⁵⁸ Båda dessa faktorer bedöms bidra positivt även de närmast kommande åren.

Dessa positiva faktorer riskerar dock att motverkas av den konjunkturrellt mycket svaga utvecklingen på arbetsmarknaden. Nedgången på 1990-talet lämnade bestående spår efter sig på svensk arbetsmarknad. Arbetskraftsdeltagandet minskade varaktigt och arbetslösheten bet sig fast vid dittills oanade nivåer. Sysselsättningsgraden återgick inte ens under konjunkturtopparna 2001 och 2008 till nivån under 1980-talet. Flera faktorer bidrog till denna utveckling. Den stora strukturomvandlingen som följde på nedgången medförde att många arbetslösa inte hade den kompetens eller yrkeserfarenhet som efterfrågades, eller bodde på fel ort, när väl konjunktoren vände upp. Det är också troligt att långtidsarbetslösa med tiden förlorade i yrkeskompetens, minskade sitt aktiva sökande efter arbete eller av andra skäl fick svårare att hitta ett nytt jobb. Detta bidrog till att arbetslösheten förblev på en relativt hög nivå (se diagram 167). Uppgången i jämviktsarbetslöshet under 1990-talet har också konstaterats i empiriska studier.⁵⁹ Många långtidsarbetslösa lämnade också arbetsmarknaden permanent (se diagram 168). Den stora ökningen av antalet förtidspensionärer under den andra halvan av 1990-talet reflekterar åtminstone delvis det svaga arbetsmarknadsläget. Till nedgången bidrog dock även andra faktorer, såsom demografisk utveckling, längre genomsnittlig utbildningstid, med mera.⁶⁰

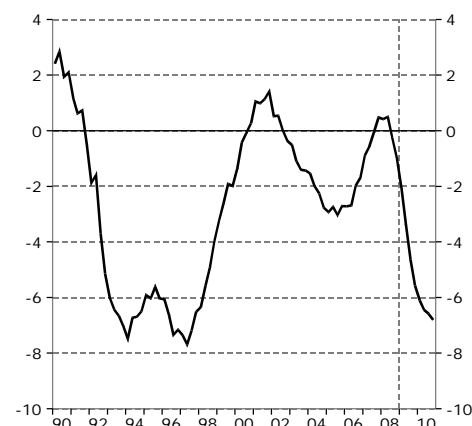
⁵⁸ Se fördjupningsrutorna "Reformer ökar drivkrafterna för arbete", *Konjunkturläget*, december 2006, "Jobbskatteavdraget ger högre utbyte av arbete från och med 2007", *Konjunkturläget*, augusti 2007, samt "Sysselsättningseffekter av regeringens politik", *Konjunkturläget*, januari 2008.

⁵⁹ Se exempelvis Apel, M. och P. Jansson (1999), "System Estimates of Potential Output and the NAIRU", *Empirical Economics* 24, sid. 373-388.

⁶⁰ För en analys av utvecklingen av arbetslösheten och arbetsutbudet i Sverige på 1990-talet, se Holmlund, B. (2003), "The Rise and Fall of Swedish Unemployment", Uppsala University and CESifo.

Diagram 166 Arbetsmarknadsgap

Procent av potentiellt arbetade timmar, säsongrensade kvartalsvärden

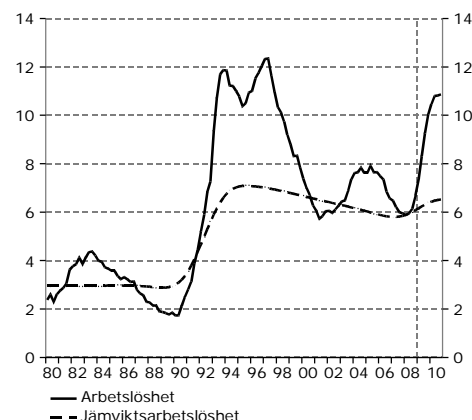

Anm. Arbetsmarknadsgapet är beräknat som arbetade timmars avvikelse från sin potentiella nivå.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 167 Jämviktsarbetslöshet

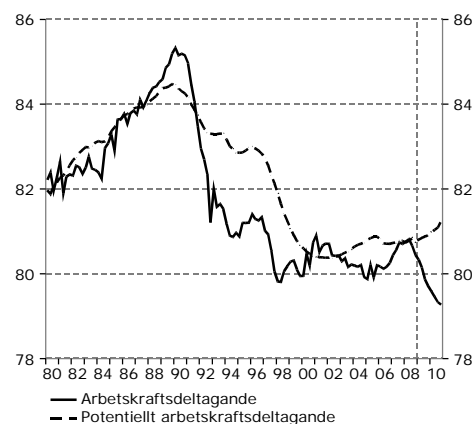
Procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 168 Arbetskraftsdeltagande

Procent av befolkningen

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

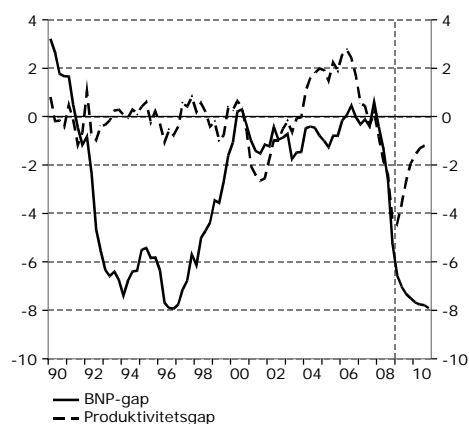
Det är troligt att de reformer som genomförts på arbetsmarknadens område på senare år delvis kommer att begränsa de skadliga effekterna av den väntade konjunkturellt betingade uppgången i arbetslösheten. Såväl finanspolitiken som penningpolitiken står i dag också betydligt bättre förberedda för att bidra till att mildra krisens verkningar än vad som var fallet i början av 1990-talet. Denna gång är dock krisen global och mycket tyder på att nedgången även denna gång blir både mycket djup och mycket långvarig.

Konjunkturinstitutet gör därför bedömningen att nedgången på svensk arbetsmarknad kommer att få betydande varaktiga effekter på arbetsutbud och arbetslöshet framöver. Den potentiella arbetskraften antas komma att försvagas med ca 1 procent medan jämviktsarbetslösheten på motsvarande vis kommer att stiga med 1 procentenhet (se diagram 145, sidan 87). Sysselsättningen kommer därmed varaktigt att bli ca 2 procent svagare än vad som annars hade varit fallet.

Denna bedömning är naturligtvis behäftad med betydande osäkerhet och kommer att omprövas fortlöpande i ljuset av ny information.

Diagram 169 BNP-gap och produktivitetsgap

Procent av potentiell BNP respektive potentiell produktivitet, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

RESURSUUTNYTTJANDET FÖR HELA EKONOMIN ÄVEN DET MYCKET LÅGT

Den betydande nedgången i produktivitet 2007 och 2008 berodde till övervägande del på konjunkturella faktorer. En sådan faktor är att företagen normalt behåller lite mer arbetskraft än nödvändigt för att ha till hands när efterfrågan åter tar fart. Mycket talar också för att många företag överraskats av den snabba nedgången i efterfrågan, vilket innebär att de har haft en större arbetsstyrka än önskvärt.⁶¹ Produktivitetsgapet bedöms därför ha varit kraftigt negativt 2008 (se diagram 169).

Produktivitetssvaret bedöms dock delvis även ha haft strukturella orsaker. Den potentiella tillväxttakten i produktivitet bedöms också bli förhållandevis svag framöver. Detta i kombination med en stark konjunkturell återhämtning av den faktiska produktiviteten medför att det i dagsläget mycket djupa produktivitetsgapet snabbt kommer att minska. Produktivitetsgapet beräknas dock förbli negativt även 2010.

Sammantaget innebär detta att resursutnyttjandet för ekonomin som helhet bedöms bli mycket lägre än normalt under prognosperioden (se tabell 26). Det mäts med det så kallade BNP-gapet, som beräknas bli än svagare än resursutnyttjandet på arbetsmarknaden till följd av att den faktiska produktivetsnivån understiger den potentiella (se diagram 169).⁶²

⁶¹ Se fördjupningen "Negativ produktivitetstillväxt: orsaker och implikationer framöver" i *Konjunkturläget*, augusti 2008 samt avsnittet "Produktion, produktivitet och arbetade timmar" i denna rapport.

⁶² BNP-gapet utgörs av summan av arbetsmarknads- och produktivitetsgapen. För en mer utförlig beskrivning se fördjupningen "Konjunkturinstitutets BNP-gap", *Konjunkturläget*, augusti 2008.

Tabell 26 Resursutnyttjande

Miljoner timmar, miljarder kronor, samt årlig procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010
Jämviktsarbetslöshet ¹		6,0	6,3	6,5
Faktisk arbetslöshet ²		6,1	8,7	10,7
Potentiellt arbetade timmar	7 410	0,9	0,1	0,1
Faktiskt arbetade timmar	7 404	1,0	-3,7	-2,6
Arbetsmarknadsgap ³		-0,1	-3,9	-6,5
Potentiell BNP	3 130	1,9	1,1	1,3
Faktisk BNP	3 068	-0,5	-3,8	0,6
BNP-gap ⁴		-2,4	-7,1	-7,8

Anm. Beräkningarna är korrigerade för skillnaden i antal arbetsdagar mellan åren.

¹ Nivå i procent av den potentiella arbetskraften. ² Nivå i procent av arbetskraften.³ Faktiskt arbetade timmars avvikelse i procent från potentiellt arbetade timmar.⁴ BNP:s avvikelse från potentiell BNP i procent av potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Ersättning vid arbetslöshet

Arbetslösheten förväntas stiga kraftigt framöver. Denna fördjupning belyser hur arbetslöshetsförsäkringens ersättningsgrad och ersättningstak påverkar ersättningen vid arbetslöshet. Kompletterande försäkringar för inkomstbortfall vid arbetslöshet diskuteras också, liksom utvecklingen av antalet medlemmar i arbetslöshetskassorna. Slutsatsen är att många riskerar att få stora inkomstbortfall vid arbetslöshet.

ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRINGEN HAR EN VIKTIG ROLL

Syftet med en arbetslöshetsförsäkring är att ge individer ett skydd mot inkomstbortfall i samband med arbetslöshet och göra det möjligt att söka ett nytt arbete på ett effektivt sätt. Arbetslöshetsförsäkringens har också en stabiliserande roll i ekonomin genom att dämpa det fall i hushållens inkomster som blir följden när arbetslösheten stiger.

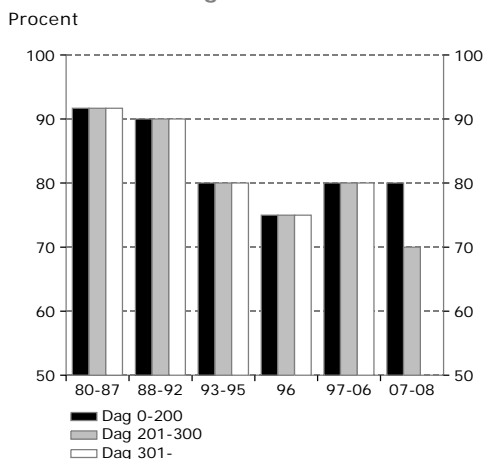
Den svenska arbetslöshetsförsäkringens karaktäriseras länge, i ett internationellt perspektiv, av en hög ersättningsgrad och lång ersättningsperiod kombinerat med krav på den arbetslöse att aktivt söka arbete. Under de senaste åren har arbetslöshetsförsäkringens förändrats på en rad sätt. Generellt har regelverket blivit striktare.⁶³ Förändringarna kan förväntas leda till att den genomsnittliga arbetslöshetstiden minskar⁶⁴, men de innebär också att inkomstbortfallet vid arbetslöshet riskerar att bli större.

ERSÄTTNINGSGRADER OCH ERSÄTTNINGSTAK

För att ha rätt till arbetslöshetsförsäkringens inkomstrelaterade ersättning krävs att ett antal villkor är uppfyllda. De går i korthet ut på att den arbetslöse ska ha arbetat i viss omfattning, stå till arbetsmarknadens förfogande, aktivt söka arbete samt vara medlem i en arbetslöshetskassa (a-kassa). Den som uppfyller villkoren beviljas en ersättningsperiod om maximalt 300 dagar.⁶⁵

Ersättningsgraden, den andel av lönen som arbetslöshetsersättningen maximalt kompenserar, låg under perioden 1997–2006 på 80 procent för hela ersättningsperioden (se diagram 170). År 2007 infördes en nedtrappning av ersättningsgraden till

Diagram 170 Ersättningsgrad i arbetslöshetsförsäkringens 1980–2008

Anm. Från och med 2007 nybeviljas inte ersättning över 300 dagar, men redan beviljade får 65 procent i ersättningsgrad efter 300 dagar. Källa: Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring (IAF).

⁶³ Se prop. 2006/07:15 "En arbetslöshetsförsäkring för arbete" och prop. 2007/08:118 "En effektivare arbetslöshetsförsäkring" för en mer fullständig redovisning av hur arbetslöshetsförsäkringens har förändrats. Från och med 2009 har villkoren för att erhålla ersättning återigen förändrats för att underlätta för fler att kvalificera sig för ersättning.

⁶⁴ Se till exempel Fredriksson, P. & B. Holmlund, "Improving Incentives in Unemployment Insurance: A Review of Recent Research", *Journal of Economic Surveys*, nr 3, 2006, för en översikt av den nationalekonomiska forskningen inom området.

⁶⁵ Se till exempel www.iaf.se (Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring) för fullständiga villkor.

70 procent efter de första 200 dagarna i arbetslöshet. Samtidigt avskaffades möjligheten till förlängning av ersättningsperioden efter 300 dagar.⁶⁶

Ersättningstaket, den högsta ersättning som en individ kan uppbära, uppgår till knappt 15 000 kronor före skatt per månad.⁶⁷ Under de 200 första dagarna, när ersättningsgraden är 80 procent, motsvarar det en månadslön på 18 700 kronor som därmed utgör ett **inkomsttak**. Inkomster över detta belopp ersätts således inte från försäkringen.

Under åren 2001–2006 gällde ett förhöjt tak de första 100 dagarna i arbetslöshet och ersättningstaket var därmed ungefär 1 000 kronor högre i början av arbetslösheten under dessa år (se diagram 171).

En arbetslös som inte uppfyller villkoren för inkomstrelaterad ersättning är endast berättigad till ett grundbelopp som ger drygt 7 000 kronor före skatt per månad.⁶⁸

KONSEKVENSER AV SÄNKT ERSÄTTNINGSGRAD OCH OFÖRÄNDRAT ERSÄTTNINGSTAK

Den genomsnittliga lönen i ekonomin steg med omkring 3 procent per år 2003–2007. Ersättningstaket har inte höjts under denna period (det höjdes senast 2002). Som en följd har avståndet mellan genomsnittslönen och ersättningstaket i arbetslöshetsförsäkringen vidgats (se diagram 171). Ersättningstaket som andel av genomsnittslönen har därför sjunkit avsevärt, från 82 procent 2002 till 65 procent 2007, för de första 100 dagarna i arbetslöshet.⁶⁹

Ungefär två tredjedelar av alla inkomsttagare hade en lön över inkomsttaket 2007. Endast en tredjedel kunde därmed få arbetslöshetsersättning som motsvarade 80 procent av lönen om de blev arbetslösa.⁷⁰ Det är i detta avseende skillnad mellan kvinnor och män, eftersom kvinnor i genomsnitt har lägre lön.⁷¹ Gemensamt är att andelen som kan uppbära 80 procents ersättning har minskat över tiden (se diagram 172).

⁶⁶ Arbetslösa som redan hade beviljats förlängning innan regeländringen erhåller 65 procents ersättningsgrad efter 300 dagar.

⁶⁷ Den högsta dagpenningen är 680 kronor. En genomsnittlig månad har 22 dagar.

⁶⁸ Grundbeloppet är 320 kronor per dag. En genomsnittlig månad har 22 dagar.

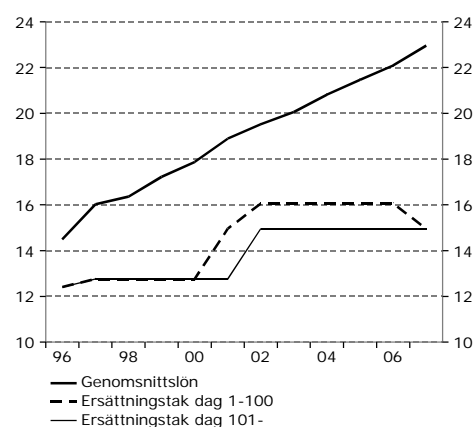
⁶⁹ SCB:s strukturlönestatistik har använts för att beräkna genomsnittslönen bland sysselsatta för respektive år, samt vilken effektiv ersättningsgrad de skulle erhålla vid arbetslöshet. Genomsnittslönen är ett medelvärde av lönerna för såväl heltids- som deltidsarbetande. Genom att utgångspunkten är sysselsatta personer tas ingen hänsyn till att olika inkomstgrupper har olika arbetslöshetsrisk. Det medför sannolikt att den effektiva ersättningsgraden till viss del underskattas och att andelen personer som vid arbetslöshet skulle ha lön över inkomsttaket överskattas. Det primära syftet med beräkningarna är att visa utvecklingen över tiden.

⁷⁰ Snarlika resultat återfinns i rapporten "Bara var fjärde heltidare får 80 procent", Arbetslöshetskassornas samorganisation, 2008.

⁷¹ Delvis beror kvinnors lägre genomsnittslön på högre grad av deltidsarbete. Beräkningarna tar hänsyn till skillnader i förvärvsgrad.

Diagram 171 Genomsnittslön och ersättningstak

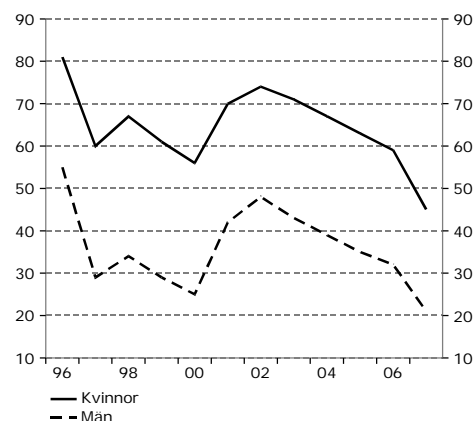
Per månad, tusental kronor

Källor: SCB:s lönestrukturstatistik och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF).

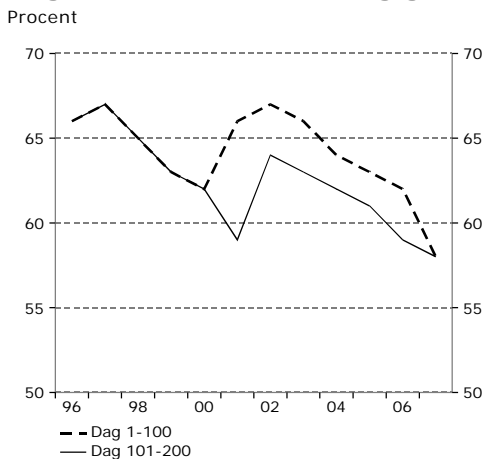
Diagram 172 Andelen som uppnår 80 procents ersättningsgrad

Procent

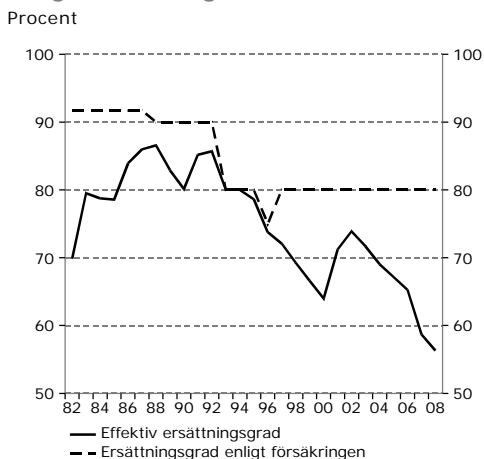

Anm. Dag 1–100.

Källor: SCB:s lönestrukturstatistik och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF).

Diagram 173 Effektiv ersättningsgrad

Anm. Den effektiva ersättningsgraden vid arbetslöshet är beräknad för ett genomsnitt av alla sysselsatta.
Källor: SCB:s lönestrukturstatistik och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring (IAF).

Diagram 174 Effektiv ersättningsgrad vid genomsnittlig lön

Källor: SCB:s lönestrukturstatistik och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring (IAF).

Den andel av lönen som faktiskt ersätts från försäkringen kallas här **effektiv ersättningsgrad**. Den är beräknad utifrån genomsnittslön, ersättningsgrad och ersättningstak. Den effektiva ersättningsgraden, beräknad som ett genomsnitt för alla sysselsatta individer, minskade under perioden 1997–2001 som en följd av att genomsnittslönen ökade snabbare än ersättningstaket (se diagram 173). I samband med att ersättningstaket höjdes 2002 steg den effektiva ersättningsgraden igen, för att sedan sjunka till ca 58 procent 2007 för såväl de första 100 som de följande 100 dagarna i arbetslöshet (se diagram 173). Det förklaras av att det förhöjda ersättningstaket har avskaffats samt att ersättningstaket inte har följt löneutvecklingen.⁷²

I diagram 174 illustreras vilken effektiv ersättningsgrad som en individ, som vid varje tidpunkt haft en genomsnittlig lön, har erhållit vid arbetslöshet. Eftersom den effektiva ersättningsgraden understiger arbetslöshetsförsäkringens ersättningsgrad de flesta år, är det ersättningstaket snarare än ersättningsgraden som har satt begränsningen (undantag är åren 1993–1994).⁷³ Den effektiva ersättningsgraden för en individ med genomsnittlig lön har minskat dramatiskt jämfört med slutet av 1980-talet, då den var som högst (se diagram 174).

Sammantaget leder det (i relation till genomsnittslönen) låga ersättningstaket till att den effektiva ersättningsgraden vid arbetslöshet blir betydligt lägre än arbetslöshetsförsäkringens maximala ersättningsgrad för en majoritet av inkomstagarna. En följd effekt är att sänkningen av ersättningsgraden som gäller från 2007, från 80 till 70 procent efter 200 dagar i arbetslöshet, i praktiken bara påverkar en mindre del av inkomstagarna (de med lägst löner). För de flesta blir den effektiva ersättningsgraden lägre än 70 procent redan från arbetslöshetens första dag.

KOMPLETTERANDE FÖRSÄKRINGAR FÖR INKOMSTER ÖVER INKOMSTTAKET

I takt med att en allt större andel av arbetstagarna kommit att ha löner som ligger över arbetslöshetsförsäkringens inkomsttak, har det blivit vanligare med olika former av kompletterande försäkringar för den del av lönen som ligger ovanför inkomsttaket. Detta ingår i många kollektivavtal. Vissa arbetsgivare har olika

⁷² Från och med 2007 infördes även en sänkning av ersättningsgraden till 70 procent efter 200 dagar i arbetslöshet. Det innebär att den genomsnittliga ersättningen blir ytterligare något lägre (ca 55 procent) från och med dag 201.

⁷³ För en kvinna med genomsnittlig lön har det under större delen av den studerade perioden varit försäkringens ersättningsgrad som bestämt den effektiva ersättningsgraden, medan det för motsvarande man har varit ersättningstaket. Mäns effektiva ersättningsgrad har därför varit lägre hela perioden. Gemensamt för båda könen är att den effektiva ersättningsgraden har fallit från år 2002 och att det från och med då enbart är ersättningstaket som bestämt den effektiva ersättningsgraden.

former av trygghetsavtal och privata försäkringar förekommer också.⁷⁴

De kompletterande försäkringarna innehåller, liksom arbetslöshetsförsäkringen, villkor för rätt till ersättning. Vanliga krav är en viss arbetad tid hos arbetsgivaren och en viss ålder. För de kollektiva försäkringarna krävs även, förutom medlemskap i fackförbundet, att samma villkor som gäller för arbetslöshetsförsäkringens inkomstrelaterade ersättning är uppfyllda.

Sammantaget gör detta att det är svårt att uppskatta hur stor del av dem som blir arbetslösa som faktisk kan uppbära kompletterande ersättning. Dels är arbetslöshetsrisken olika mellan branscher och arbetstagare i branscher med hög arbetslöshetsrisk har svårare att få försäkringar, dels uppfyller inte alla arbetstagare villkoren för att erhålla ersättning. Det är ändå viktigt att försöka ta hänsyn till de kompletterande ersättningarna för att kunna dra slutsatser kring arbetslöshetens effekter på inkomsterna samt vilka ekonomiska incitament som en arbetslös individ faktiskt möter.⁷⁵

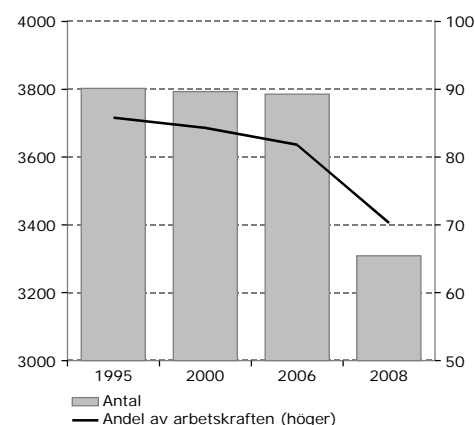
FÄRRE ÄR MED I A-KASSAN

I syfte att göra arbetslöshetsförsäkringen mer försäkringsmässig och öka graden av egenfinansiering, förändrades beräkningsgrunderna för a-kassornas avgifter till staten 2007. Den sammantagna effekten av detta är att de flesta a-kassor har fått högre avgift att betala till staten och de har därför höjt medlemsavgifterna.⁷⁶

A-kassornas totala medlemsantal låg under en lång period på omkring 3,8 miljoner personer, men har på senare tid minskat till ca 3,3 miljoner (se diagram 175). Samtidigt har arbetskraften ökat kraftigt. Det innebär att andelen a-kasseanslutna i arbetskraften har minskat från 86 procent 1995 till 70 procent 2008. Det beror både på ett minskat inflöde i a-kassorna av yngre (15–34 år), och ett ökat utflöde i alla åldersgrupper. Utflödet är allra störst i gruppen 55 år och äldre.⁷⁷

Det finns flera tänkbara orsaker till denna utveckling. A-kassornas högre avgifter för medlemskap är en, men också det goda konjunkturläget kan ha medfört att färre ansett sig behöva

Diagram 175 Medlemmar i a-kassan
Tusental respektive procent

Anm. I december respektive år.
Källor: Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) och SCB.

⁷⁴ En kartläggning av de kompletterande försäkringarna återfinns i "Kompletterande inkomstskydd vid arbetslöshet", PM 2008: 1689, riksdagens utredningstjänst.

⁷⁵ Se Sjögren Lindquist, G. & E. Wadensjö, "Inte bara socialförsäkringar – kompletterande ersättningar vid inkomstbortfall", Rapport till ESS 2005:2, Finansdepartementet, för en beskrivning av olika kompletterande inkomstskydd och deras betydelse.

⁷⁶ För de a-kassor med låg arbetslöshet bland sina medlemmar har avgifterna blivit lägre än tidigare. Dessa kassor har därmed kunnat sänka sina medlemsavgifter.

⁷⁷ "Mer än en halv miljon borde ha ett bättre skydd vid arbetslöshet", Rapport 2008-11-11, Arbetslöshetskassornas samorganisation. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen drar liknande slutsatser i rapporten "Effekterna av den förhöjda finansieringsavgiften", Rapport 3, 2008: 10, IAF.

en arbetslöshetsförsäkring. Andelen unga och utrikesfödda i arbetskraften har ökat, grupper som är a-kassemedlemmar i mindre utsträckning än andra.

För den som inte är a-kassemedlem riskerar ersättningen vid arbetslöshet att bli mycket låg. Under 2008 saknade drygt 30 procent av de arbetslösa som var inskrivna vid arbetsförmedlingen rätt till arbetslöshetsersättning.⁷⁸

KONSEKVENSER VID KRAFTIGT STIGANDE ARBETSLÖSHET

Under 2009–2010 förväntas antalet arbetslösa öka kraftigt och uppgå till närmare 500 000 personer i slutet av 2010 (se även avsnittet ”Arbetskraftsutbud och arbetslöshet”). Bakom denna nettoökning av antalet arbetslösa döljer sig ett stort flöde in i och ut ur arbetslöshet, som innebär att antalet personer som någon gång under året kommer att vara arbetslösa är betydligt högre.

Samtidigt är färre än tidigare berättigade till a-kassans inkomstrelaterade ersättning och för dem som är berättigade, gör det låga ersättningstaket att den effektiva ersättningsgraden riskerar att bli betydligt lägre än arbetslöshetsförsäkringens maximala ersättningsgrad. Sammantaget medför detta att det kommer att finnas starka ekonomiska incitament att snabbt söka nytt arbete, men också att många kommer att drabbas av betydande inkomstbortfall (även om det för en del kan dämpas av kompletterande ersättningar.) Förutom den enskildes välfärdsförlust, riskerar osäkerheten om framtida inkomster att göra hushållen mer försiktiga och dämpa hushållens efterfrågan.

⁷⁸ ”Arbetsmarknadsutsikterna för år 2009 och 2010”, Ura 2008:4, Arbetsförmedlingen, 2008.

Löner, vinster och priser

Den djupa internationella lågkonjunkturen bidrar till att arbetsmarknaden snabbt försämras. Löneökningstakten växlar därför ner markant under prognosperioden. Inflationen faller tillbaka kraftigt och KPI-inflationen blir negativ under delar av 2009. Inflationmålet underskrids under både 2009 och 2010.

Under andra halvåret 2008 skedde ett tydligt omslag på arbetsmarknaden. Efter flera år av stark uppgång vände sysselsättningen ner. Sysselsättningen fortsätter att falla kraftigt under prognosperioden och arbetslösheten väntas stiga till närmare 11 procent i slutet av 2010.

Under 2009 och början av 2010 ligger de flesta centrala löneavtal fast och timlönerna växlar därmed inte ner i den takt som skulle vara motiverat utifrån utvecklingen på arbetsmarknaden. Avtalsrörelsen 2010 bedöms dock utmynna i betydligt lägre avtalsnivåer än 2007 och löneökningstakten i näringslivet växlar därför ner till 2,3 procent 2010 (se diagram 176). Detta blir den lägsta årliga ökningstakt som noterats sedan Konjunkturlönestatistiken började redovisas 1995. Arbetsgivaravgifterna antas sänkas med 1 procentenhet 2010, varför arbetskostnaden i näringslivet ökar än långsammare än timlönerna.

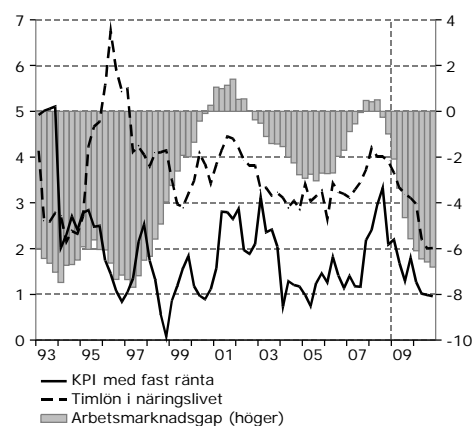
De låga löneökningarna, tillsammans med en stark återhämtning av produktivitetstillväxten, medför att enhetsarbetskostnaden faller under 2010. Detta innebär att kostnadstrycket minskar påtagligt, vilket bidrar till en successiv återhämtning av vinstandelen i näringslivet.

Inflationstrycket bedöms i nuläget vara relativt högt beroende på den tidigare snabba ökningen av enhetsarbetskostnaden och den svaga växelkursen. I takt med att enhetsarbetskostnaden växlar ner och växelkursen stärks kommer dock inflationstrycket att minska framöver.

Konsumentprisinflationens utveckling domineras på kort sikt av diverse tillfälliga faktorer. Mätt med KPI kommer inflationen att bli negativ under 2009, främst till följd av kraftigt fallande räntekostnader för egna hem. Perioden med fallande priser bedöms dock bli kortvarig och risken för en mer varaktig och skadlig deflation bedöms som relativt liten (se fördjupningen "Liten risk för deflation i Sverige"). Under 2009 hålls inflationen även uppe av det inhemska kostnadstrycket och växelkursförsvagningen. I takt med att dessa faktorer minskar i betydelse kommer inflationen mätt med KPI med fast ränta (KPIF) att gå ner. Både KPI och KPIF bedöms öka långsammare än 2 procent under hela prognosperioden.

Diagram 176 Arbetsmarknadsgap, timlön och KPIF-inflation

Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Löner och arbetskostnader

Timlöneökningarna i ekonomin som helhet bromsar in kraftigt under prognosperioden. Sannolikheten för generella lönesänkningar bedöms dock som liten. Arbetskostnaden per timme i näringslivet ökar långsammare än timlönen under hela prognosperioden, till följd av sänkta arbetsgivaravgifter 2009 och 2010. Arbetskostnaden per producerad enhet, som stigit i mycket snabb takt de senaste två åren, ökar långsammare 2009 och faller 2010. Kostnadstrycket i ekonomin dämpas därmed markant under prognosperioden.

FALLANDE RESURSUUTNYTTJANDE PÅ ARBETSMARKNADEN

Det mycket kraftiga fallet i såväl utländsk som inhemsk efterfrågan medförde en abrupt neddragning av produktionen i näringslivet under slutet av 2008. Under 2009 och 2010 sker en stor anpassning av arbetsstyrkan till den svagare efterfrågan. Arbetslösheten ökar dramatiskt under dessa år.

Arbetsmarknadsgapet, som är ett mått på lediga resurser på arbetsmarknaden, blir kraftigt negativt under prognosperioden. Ett minskat resursutnyttjande på arbetsmarknaden innebär vanligtvis att timlönerna ökar långsammare, då antalet sökande per ledig tjänst blir fler. Centrala och lokala löneförhandlingar tenderar också att ge lägre avtalade löneökningar när resursutnyttjandet är lågt och vinsterna tillbakapressade.

Att resursutnyttjandet är på väg att försämrans i snabb takt framgår också av Konjunkturbarometerns indikator för brist på arbetskraft (se diagram 177). Löneökningarna i näringslivet samvarierar tydligt med bristindikatorn med något års eftersläpning sedan 1990-talets slut. Det snabba fallet i resursutnyttjandet innebär att löneökningarna bromsar in under 2009 och 2010.

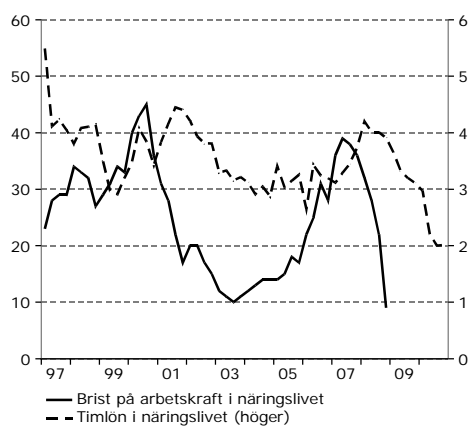
Även arbetsmarknadens parter ser lägre löneökningar framöver. Förväntningarna om löneutvecklingen på ett och två års sikt minskade påtagligt i Prosperas januarimätning (se diagram 178). Förväntningarna på två års sikt ligger under 3 procent. Nedskrivningen i januarimätningen jämfört med mätningen dessförinnan är den största sedan 1995 då mätningarna började.

PERMITTERINGSAVTAL INNEBÄR INTE SÄNKT TIMLÖN

I början av mars slöt IF Metall ett ramavtal om permittering tillsammans med några arbetsgivarorganisationer.⁷⁹ Ramavtalet ger lokala parter möjlighet att avtala om sänkt arbetstid utan så kallad permitteringslön.⁸⁰ Potentiellt omfattar ramavtalet ca 230 000 arbetare inom industrin och gäller som längst till den 31 mars 2010.

Diagram 177 Brist på arbetskraft och timlön i näringslivet

Andel företag, procent respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

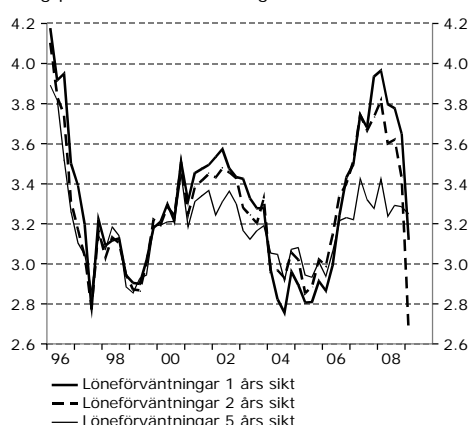

Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 178 Löneförväntningar hos arbetsmarknadens parter

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Anm. Parternas respektive genomsnittliga förväntningar är sammanvägda med lika vikt.
Källa: Prospera.

⁷⁹ Teknikarbetsgivarna, Metallgruppen samt Industri- och kemigruppen.

⁸⁰ I LAS finns en dispositiv regel om att full lön ska utgå vid permittering.

Enligt ramavtalet får sänkningar av arbetstid och lön göras proportionerligt ner till maximalt 80 procent.⁸¹ För den som omfattas blir konsekvensen sänkt månadsinkomst. Avtalet innebär således en möjlighet för företag att sänka sina lönekostnader snabbare än vid traditionellt förfarande vid uppsägning. Samtidigt tvingas färre arbetstagare ut i heltidsarbetslöshet och företagen kan behålla kompetent personal.

Avtalet innebär inte sänkt timlön, men har ändå lett till en debatt om timlönesänkningar. Ramavtalet står inte i strid med de centrala kollektivavtal om lönehöjningar som gäller på IF Metalls avtalsområden.

CENTRALA AVTAL HÅLLER UPPE LÖNEÖKNINGARNA 2009

Timlönerna i näringslivet ökade med 4,0 procent 2008 enligt konjunkturlönestatistiken. Löneökningarna blir betydligt lägre 2009 (se tabell 27 och diagram 179). Enligt rådande centrala avtal ska lokala löneförhandlingar genomföras under det tredje avtalsåret.⁸² De centrala löneavtalen utgör en begränsning nedåt för löneökningarna. Enligt Medlingsinstitutets beräkningar är de centralt avtalade löneökningarna i näringslivet under 2009 på 3,0 procent i årstakt.⁸³ I rådande konjunkturläge är det troligt att lokala förhandlingar kommer att ge små eller inga påslag utöver de löneökningar som grupper eller individer garanteras i de centrala avtalen.

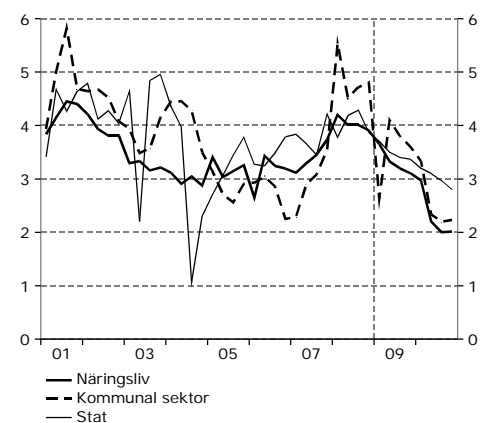
Några fall av temporära lokala timlönesänkningar har förekommit under vintern.⁸⁴ Flera fackförbund har tydligt deklarerat att man inte ser lönesänkningar som en väg ut ur den ekonomiska krisen. Sannolikheten för generella lönesänkningar bedöms också som liten (se fördjupningen ”Liten risk för deflation i Sverige”).

AVTALSRORELSEN 2010 GENOMFÖRS I DJUP LÅGKONJUNKTUR

Under inledningen av 2010 löper de flesta treårsavtalen från 2007 års avtalsrörelse ut. De nya avtalsförhandlingarna kommer att genomföras i ett konjunkturläge med brant stigande arbetslöshet och ett försämrat vinstläge i näringslivet. Detta kommer att prägla förhandlingsresultaten och löneökningarna 2010 blir därför kraftigt tillbakapressade (se tabell 1 och diagram 179).

Diagram 179 Timlön i näringsliv, kommunal sektor och stat

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

⁸¹ Vid sänkt arbetstid under 80 procent ska lönen vara 80 procent. Detta innebär i praktiken en timlönehöjning.

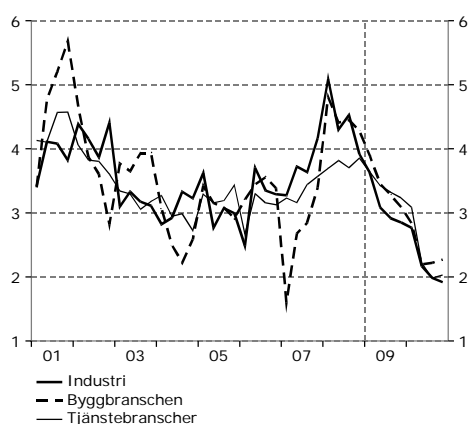
⁸² I de flesta centrala avtal ligger det tredje avtalsåret under perioden april 2009 till mars 2010.

⁸³ I denna siffra är s.k. sifferlösa avtal invägda med en löneökningstakt om 0 procent.

⁸⁴ Exempel på företag där lokala överenskommelser om lönesänkningar slutits är SAS (Pilotföreningen) och Uddeholm tooling (IF Metall).

Diagram 180 Timlön i näringslivsbranscher

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

LÄGST LÖNEÖKNINGAR INOM INDUSTRIEN

Konjunkturedgången påverkar produktion och arbetade timmar inom industrin mer än inom övriga branscher under hela prognosperioden (se avsnittet ”Produktion, produktivitet och arbetade timmar”). Dessutom bedöms förekomsten av tillfälliga lönefrysningar, i form av framflyttade revisionstidpunkter, hålla nere löneökningarna ytterligare något inom industrin.⁸⁵ Under 2009 och 2010 ökar lönerna inom industrin långsammare än lönerna inom både byggbranschen och tjänstebranscherna (se tabell 27 och diagram 180).

Även inom byggbranschen och tjänstebranscherna sker en markant nedväxling av löneökningarna 2009 och 2010, dock inte så stor som inom industrin. De centralt avtalade löneökningarna för arbetare inom framför allt handel, hotell och restaurang bidrar till att hålla upp löneökningarna i tjänstebranscherna, i synnerhet i år. I byggbranschen påverkas löneökningarna av att nedgången i sysselsättning stannar av 2010.

Liksom i näringslivet bromsar löneökningarna in i offentlig sektor under 2009 och 2010. Svagare offentliga finanser och stigande arbetslöshet i hela ekonomin innebär en press nedåt på löneökningarna. Eftersom sysselsättningen i offentlig sektor inte bedöms minska under prognosperioden blir löneökningarna 2010 inte lika låga som i näringslivet.

Tabell 27 Timlön enligt konjunkturlönestatistiken

Årlig procentuell förändring

	2007	2008	2009	2010
Industrin	3,7	4,5	3,1	2,2
Byggbranschen	2,6	4,5	3,4	2,4
Tjänstebranscher	3,4	3,8	3,4	2,3
Näringsliv	3,4	4,0	3,3	2,3
Kommuner	3,0	4,9	3,5	2,5
Stat	3,8	4,0	3,5	3,0
Totalt	3,3	4,3	3,4	2,4

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Sammanfattningsvis ökar timlönerna i näringslivet enligt konjunkturlönestatistiken med 3,3 procent 2009 och 2,3 procent 2010. I hela ekonomin blir löneökningarna något högre.

Timlönerna i näringslivet enligt nationalräkenskaperna ökade i genomsnitt 0,2 procentenheter snabbare per år än timlönerna enligt konjunkturlönestatistiken under perioden 2001–2007. Skillnaden mellan statistikkällorna beror på definitions- och me-

⁸⁵ På Volvo Personvagnar slöts i mitten av mars ett lokalt avtal där den lönerevision som skulle ägt rum den 1 april sköts fram till den 1 januari 2010, utan någon retroaktivitet. Det innebär i praktiken frysta löner under tre kvartal för båda arbetare och tjänstemän.

todskillnader.⁸⁶ Under 2009–2010 bedöms skillnaden i löneökningstakt mellan de båda statistikällorna bli 0,1 procentenheter.

LÖNEÖKNINGARNA PÅVERKAS AV SÄNKTA ARBETSGIVARAVGIFTER

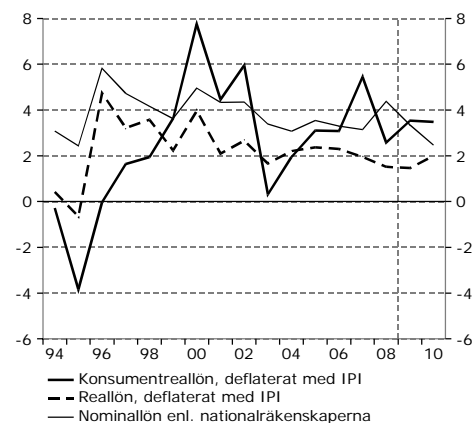
Under 2009 och 2010 påverkar sänkta arbetsgivaravgifter utvecklingen av löner, priser och vinster.⁸⁷ Arbetsgivaravgifterna sänktes med en procentenhet den 1 januari 2009. Utöver detta antar Konjunkturinstitutet att ytterligare en sänkning av arbetsgivaravgifterna med en procentenhet genomförs den 1 januari 2010. Enligt Konjunkturinstitutets beräkningar medför sänkningarna sammantaget att lönerna nominellt ökar 0,1 respektive 0,2 procentenheter snabbare 2009 och 2010 än vad de annars skulle ha gjort.

REALLÖNEN FORTSÄTTER ATT ÖKA

Reallönen har ökat samtliga år sedan 1996 (se diagram 181).⁸⁸ Sedan 2001 har reallönerna ökat runt 2 procent i årstakt. Förra året växte reallönen endast med 1,5 procent, vilket även blir fallet 2009. Den långsammare ökningen av nominallönerna 2009–2010 sker samtidigt som inflationen, här i termer av hushållens konsumtionsdeflator, dämpas. År 2010 ökar reallönen något snabbare än åren dessförinnan. I genomsnitt ökar reallönen med 1,7 procent per år 2009–2010.⁸⁹

Konsumentreallönen, det vill säga reallönen efter inkomstskatt, varierar betydligt mer än reallönen, beroende på skatteförändringar (se diagram 181). Konsumentreallönen ökade snabbare än reallönen både 2007 och 2008 till följd flera inkomstskattesänkningar. Under 2009 och 2010 medför beslutade och antagna inkomstskattesänkningar att konsumentreallönen fortsätter att öka snabbare än reallönen. Konsumentreallönen ökar med i

Diagram 181 Reallön i hela ekonomin
Årlig procentuell förändring

Anm. IPI är implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁸⁶ Syftet med nationalräkenskaperna (NR) är att redovisa ekonomins samlade inkomster och utgifter medan syftet med konjunkturlönestatistiken främst är att mäta lön för arbetad tid. Därför inkluderar NR alla lönepåslag och andra utgifter som påverkar lönekostnaderna. Det är således NR-statistiken som används för att beräkna till exempel enhetsarbetskostnader. Skillnaden mellan konjunkturlönestatistiken och NR är till viss del procyklisk, det vill säga när resursutnyttjandet blir mer ansträngt ökar också skillnaderna i lönemåttet mellan de två statistikällorna bland annat därför att lönebikostnader, som till exempel bonusutbetalningar, ökar.

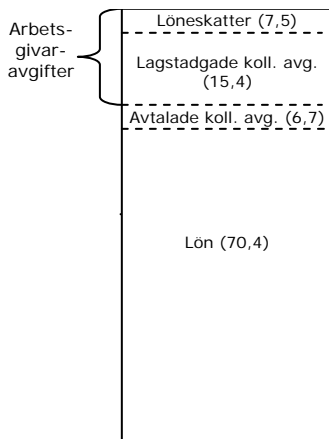
Timlöneökningar i näringslivet enligt KL-statistiken beräknas som ett genomsnitt av löneökningen för arbetare och tjänstemän i olika branscher. Vissa strukturella förändringar, som exempelvis en trendmässigt ökande andel tjänstemän, påverkar därmed inte den uppmätta löneökningen. I NR får dessa förändringar fullt genomslag. Se *Lönebildningsrapporten 2008* för en närmare analys av skillnaderna mellan de båda statistikällorna.

⁸⁷ Se fördjupningsrutan "Sysselsättningseffekter av sänkta arbetsgivaravgifter", *Konjunkturläget*, december 2008.

⁸⁸ Reallönen definieras här som hushållens genomsnittliga nominella timlön i ekonomin som helhet enligt nationalräkenskaperna deflaterat med implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter. Denna definition utgår från hur hushållens disponibla inkomster normalt beräknas. Reallönen efter skatt, konsumentreallönen, beräknas utifrån detta reallönmått, med korrigeringar för förändringar av inkomstskattesatserna.

⁸⁹ Deflaterat med KPI blir reallöneutvecklingen 2,7 procent per år i genomsnitt 2009–2010. Att reallönen ökar snabbare när KPI används som deflator beror främst på att ränteposten i KPI faller kraftigt under 2009.

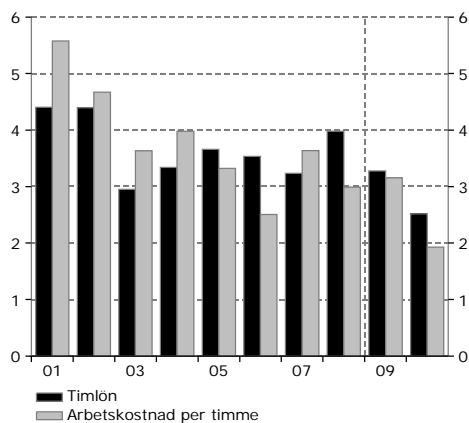
Figur 1 Arbetskostnadens delar

Anm: Delarnas procentuella andel av arbetskostnaden 2008 inom parentes. Avtalade kollektiva avgifter är exklusive premierabatter. Källa: SCB

Diagram 182 Timlön och arbetskostnad i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

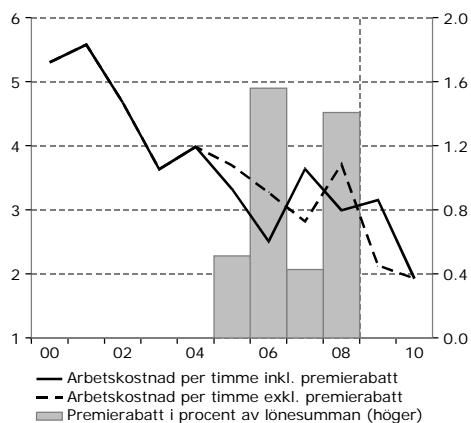
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 183 Arbetskostnad och premierabatt i näringslivet

Årlig procentuell förändring respektive procent av lönesumman

Källor: SCB, Svenskt näringsliv och Konjunkturinstitutet.

genomsnitt 3,5 procent per år under prognosåren, vilket endast är 0,3 procentenheter långsammare än genomsnittet 2000–2008.

MYCKET LÅG ARBETSKOSTNADSÖKNING I NÄRINGSLIVET 2010

Arbetskostnaden per timme i näringslivet ökar med 3,2 procent 2009 och 1,9 procent 2010, vilket är långsammare än timlönen respektive år (se diagram 182 och tabell 28).⁹⁰ Det beror på att de avgifter som arbetsgivare ska betala enligt lag och avtal utvecklas långsammare än timlönen. Utöver den generella sänkning av arbetsgivaravgifterna som genomfördes vid årsskiftet 2008/2009 sänktes samtidigt socialavgifterna, exklusive ålderspensionsavgiften, för ungdomar i åldern 18–25 år.⁹¹ Dessutom antar Konjunkturinstitutet en sänkning av arbetsgivaravgifterna med en procentenhet 2010.

De generella sänkningarna av arbetsgivaravgifterna drar ner arbetskostnadsökningen med ca 0,6 procentenheter respektive år. I denna siffra har de bedömda lönehöjande effekterna på ca 0,1–0,2 procentenheter beaktats.

I år försvann de tillfälliga rabatter som flera pensionsbolag lämnade på avtalade kollektiva avgifter 2008 (se diagram 183).⁹² Detta motverkar nästan fullt ut sänkningen av arbetsgivaravgifterna i år. Några nya rabatter väntas inte under prognosperioden. I många av de pensionsbolag som förvaltar tjänstepensionskapital har konsolideringsgraden, det vill säga skillnaden mellan ett pensionsbolags tillgångar och pensionsåtaganden, minskat avsevärt den senaste tiden till följd av fallande tillgångspriser.

FALLANDE ENHETSARBETSKOSTNAD

Enhetsarbetskostnaden, det vill säga arbetskostnaden per producerad enhet, bestämmer på längre sikt inflationen via företagets prissättning. Enhetsarbetskostnaden i näringslivet ökade med i genomsnitt 5,7 procent per år 2007–2008. Fallande produktivitet medförde att kostnadstrycket i näringslivet ökade kraftigt under dessa år.⁹³

Under 2009 och 2010 anpassar företagen arbetsstyrkan till den lägre efterfrågan och därmed förbättras produktiviteten. Då denna process tar tid vänder produktiviteten endast långsamt

⁹⁰ Arbetskostnaden är den totala kostnaden för arbete som företag och myndigheter får betala. Arbetskostnaden delas i nationalräkenskaperna in i avtalade och lagstadgade kollektiva avgifter, löneskatter samt lön. Den del av arbetskostnaden som företag enligt lag ska betala benämns vanligtvis arbetsgivaravgifter (se figur 1).

⁹¹ Socialavgifterna för unga, exklusive ålderspensionsavgiften, sänktes från hälften till en fjärdedel jämfört med socialavgifterna för personer över 25 år.

⁹² Under åren 2005 till 2008 fick många företag i näringslivet rabatter på pensionspremier. Rabatterna var olika stora olika år och sänktes temporärt de avtalade kollektiva avgifterna och därmed arbetskostnaden.

⁹³ Den produktivitet som ingår i enhetsarbetskostnaden beräknas med förädlingsvärdet i näringslivet och arbetade timmar för anställda. Egenföretagares timmar ingår inte i kalkylen eftersom arbetskostnadsutvecklingen för denna grupp inte påverkar prisutvecklingen nämnvärt.

uppåt i år. Enhetsarbetskostnaden fortsätter därmed att öka jämförelsevis snabbt i år, dock betydligt långsammare än åren före (se diagram 184 och tabell 28). Först 2010 tar produktivitetstillväxten ordentlig fart, vilket tillsammans med en låg arbetskostnadsutveckling medför att enhetsarbetskostnaden faller kraftigt 2010. Sammantaget blir utvecklingen av enhetsarbetskostnaden 2009–2010 betydligt lägre än den ökningstakt på 1,4 procent per år som på längre sikt bedöms vara förenlig med stabil inflation om 2 procent.⁹⁴

Förhållandet mellan produktivitet, arbetskostnad och prisutveckling kan också uttryckas som att den reala arbetskostnaden på längre sikt ska utvecklas i takt med produktiviteten.⁹⁵ Näringslivets reala arbetskostnad och produktivitet har följts åt förhållandevis väl (se diagram 185). Produktiviteten har dock uppvisat betydligt större variation över tiden än real arbetskostnad, till följd av löne- och prisstelheter. Avvikelserna uppträder i form av variation i företagets vinstandelar (se avsnittet ”Priser, produktionskostnader och vinstandelar”).

Den reala arbetskostnaden, som ökade långsamt under 2007 och 2008, ökar med i genomsnitt 1,9 procentenheter per år 2009–2010. Den snabba tillväxten i produktivitet 2010 bidrar till att förbättra det vid prognosperiodens början ansträngda vinstläget i näringslivet.

Tabell 28 Arbetskostnad och lön per timme samt kostnad per producerad enhet i näringslivet

Kronor per timme, procent och årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2007	2007	2008	2009	2010
Timlön (KL)		3,4	4,0	3,3	2,3
Timlön (NR)	189	3,2	4,0	3,3	2,5
Kollektiva avgifter och löneskatter ¹	79	42,03	40,67	40,50	39,70
Arbetskostnad (NR)	268	3,6	3,0	3,2	1,9
Produktivitet ²		-1,4	-3,1	0,5	4,8
Enhetsarbetskostnad		5,1	6,2	2,7	-2,7
Enhetsarbetskostnad (exkl. pensionspremierabatter)		4,3	7,0	1,6	-2,7

Anm. KL avser konjunkturlönestatistiken och NR avser nationalräkenskaperna.

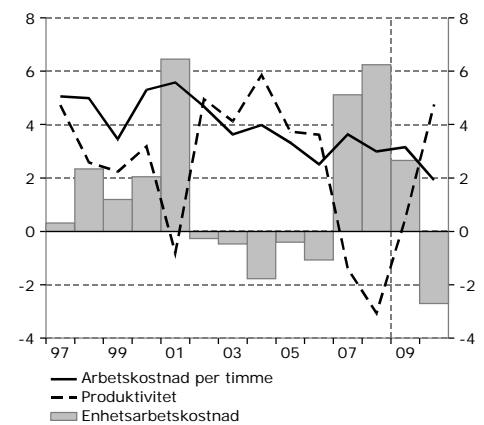
¹ Implicit premie i procent av lönesumman enligt nationalräkenskaperna.

² Produktivitetens utvecklingen i denna tabell är beräknad enbart med anställdas arbetade timmar, det vill säga egenföretagares arbetstimmar beaktas inte.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 184 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

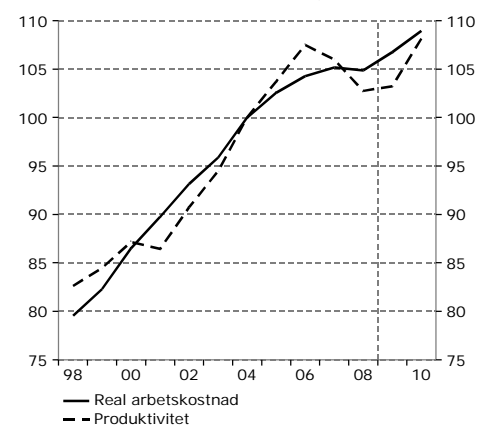
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 185 Real arbetskostnad och produktivitet i näringslivet

Index 2004=100, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁹⁴ Se Lönebildningsrapporten 2008 för en utförlig analys av förädlingsvärdeprisets strukturella ökningstakt 2010–2020.

⁹⁵ Real arbetskostnad definieras som den nominella timlönen i näringslivet plus kollektiva avgifter och löneskatter, deflaterad med förädlingsvärde deflatorn för näringslivet.

Priser, produktionskostnader och vinstandelar

Det svaga konjunkturläget medför att företagen inte höjer priserna särskilt mycket, trots det kostnadstryck som byggts upp under senare år när enhetsarbetskostnaden ökat snabbt. Vinstandelen i näringslivet minskar därmed ytterligare 2009. År 2010 återhämtar sig vinstandelen påtagligt när enhetsarbetskostnaden sjunker.

LÖNSAMHETEN FÖRSVAGAS I NÄRINGSLIVET

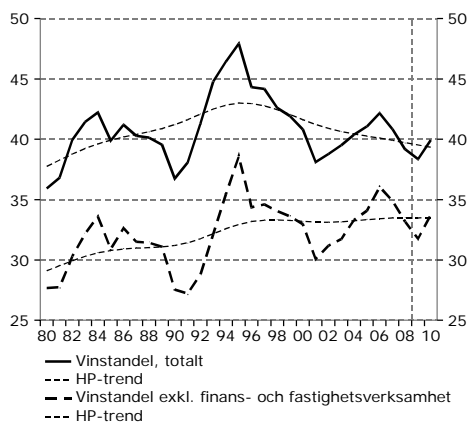
Vinstandelen i näringslivet steg påtagligt under åren 2001–2006. Därefter minskade den något 2007, men var fortfarande högre än den långsiktiga trendnivån (se diagram 186)⁹⁶.

År 2008 minskade vinstandelen ytterligare och den hamnade därmed något under trenden. Detta överensstämmer väl med omdömena om lönsamheten i Konjunkturinstitutets barometerundersökningar.

En betydligt svagare efterfrågetillväxt, i kombination med ett i utgångsläget fortfarande någorlunda tillfredsställande vinstläge i näringslivet, bidrar till att dämpa genomslaget från den stigande enhetsarbetskostnaden på de inhemska priserna även 2009. Samtidigt gynnas exportföretagens vinster av en försvagad växelkurs, som drivit upp exportpriserna i svenska kronor. Detta innebär ändå sammantaget att vinstandelen i näringslivet minskar ytterligare 2009. Därefter återhämtar den sig påtagligt 2010.

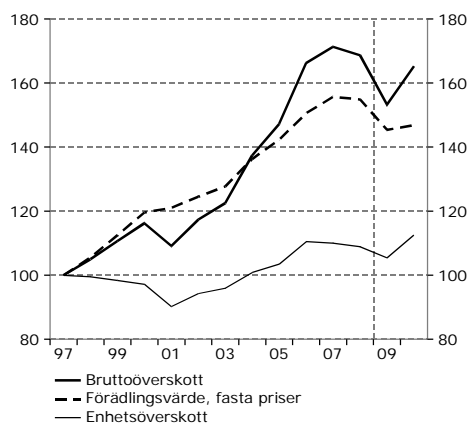
En jämförelsevis stor ökning av hyrorna i bostadsbeståndet 2009 inverkar positivt på vinstandelen i fastighetsverksamheten och därmed också på vinstandelen i totala näringslivet.

Diagram 186 Vinstandel i näringslivet
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 187 Bruttoöverskott i näringslivet exkl. finans- och fastighetsverksamhet
Index 1997=100

Anm. Enhetsöverskott är bruttoöverskott per producerad enhet dvs. per förädlingsvärdeenhet i fasta priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

BRUTTOÖVERSKOTTET MINSKAR FÖR FÖRSTA GÅNGEN SEDAN 2001

Bruttoöverskottet, som i stort sett motsvarar företagets resultat före avskrivningar,⁹⁷ minskade något 2008, vilket var en följd av att både produktionen och enhetsöverskottet⁹⁸ reducerades (se diagram 187). År 2009 sjunker bruttoöverskottet mer markant, men 2010 vänder bruttoöverskottet upp när både produktionen och enhetsöverskottet ökar.

⁹⁶ Vinstandelen för det totala näringslivet nådde 1995 sin högsta nivå under de senaste 28 åren, och har sedan dess minskat trendmässigt. Detta är främst en följd av ändrad finansiering och taxering av bostadssektorn. För näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet har däremot den trendmässiga utvecklingen stabiliserats efter 1995.

⁹⁷ Med bruttoöverskott avses driftöverskott, brutto enligt SCB:s definitioner. Det motsvarar närmast resultatet före avskrivningar, finansnetto och skatt i företagets resultaträkningar. Det finns dock vissa definitionsskillnader mellan dessa begrepp.

⁹⁸ Med enhetsöverskott avses bruttoöverskott i löpande priser per producerad enhet det vill säga per förädlingsvärdeenhet i fasta priser.

FAKTA

Sambandet mellan produktionskostnader och priser

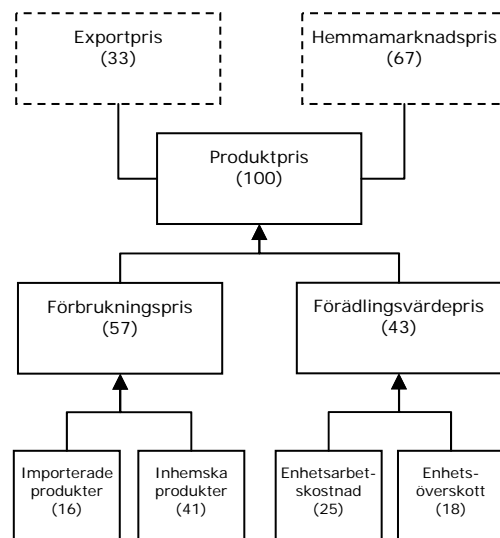
Det som produceras i näringslivet, det vill säga bruttoproduktionen, kan dels exporteras, dels levereras till hemmamarknaden. Motsvarande prisindex benämns här **exportpris** respektive **hemmamarknadspris**, och det vägda genomsnittspriset benämns **produktpris** (se figur 2).

Vid produktionen av svenska produkter förbrukas en mängd inköpta insatsprodukter, både varor och tjänster. Dessa kan **importeras** eller köpas från **inhemska** företag. Det vägda genomsnittspriset för dessa produkter benämns här **förbrukningspris**.

Genom att räkna av värdet för förbrukade insatsprodukter från bruttoproduktionsvärdet erhålls förädlingsvärdet. Detta värde kan, liksom bruttoproduktionen och förbrukningen, beräknas i både löpande och fasta priser. Genom att dividera förädlingsvärdet i löpande priser med förädlingsvärdet i fasta priser erhålls vad som här benämns **förädlingsvärdepris**.

Förädlingsvärdet anger det mervärde som genereras i företagen. Detta kan i huvudsak delas upp på arbetskostnader och bruttoöverskott⁹⁹. Genom att relatera dessa till förädlingsvärdet i fasta priser erhålls vad som här benämns **enhetsarbetskostnad** (arbetskostnad per producerad enhet) respektive **enhetsöverskott** (bruttoöverskott per producerad enhet). Förädlingsvärdet är justerat för övriga produktionssubventioner och övriga, ej löneberoende, produktionsskatter. Löneberoende produktionsskatter (löneskatt) ingår i arbetskostnaden.

Figur 2 Produktionskostnader och priser

Anm. Inom parentes anges procentuella vikter för 2007. Förenklad figur där övriga produktionsskatter och övriga produktionssubventioner inte tagits med.

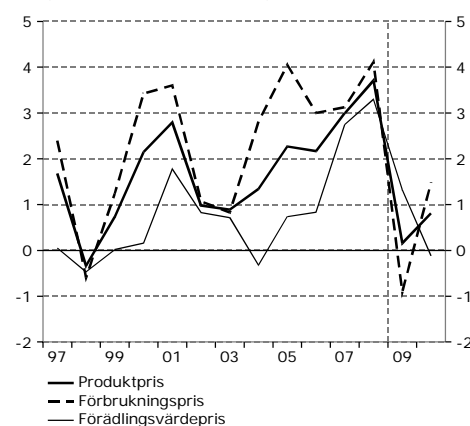
Källa: Konjunkturinstitutet.

UTVECKLINGEN FÖR ENHETSARBETSKOSTNAD OCH PRISER BROMSAS UPP FRAMÖVER

Produktpriset ökade med 3,7 procent 2008, medan förbrukningspriset ökade något mer (se tabell 29 och diagram 188). Förädlingsvärdepriset, som bestäms av relationen mellan produkt- och förbrukningspriset, steg med drygt 3 procent, vilket var mer än 2007 och är betydligt starkare än genomsnittet under den senaste tioårsperioden.

Även enhetsarbetskostnaden fortsatte att öka starkt 2008 (se diagram 189). Arbetskostnaden ökade visserligen något långsammare än 2007, men produktiviteten minskade betydligt snabbare. Den försvagade efterfrågan och den jämförelsevis tillfredsställande lönsamheten i näringslivet begränsade emellertid genomslaget av kostnadsökningen på förädlingsvärdepriset. Därmed reducerades enhetsöverskottet, och vinstandelen minskade ytterligare 2008.

Diagram 188 Produkt-, förbruknings- och förädlingsvärdepris i näringslivet
Årlig procentuell förändring

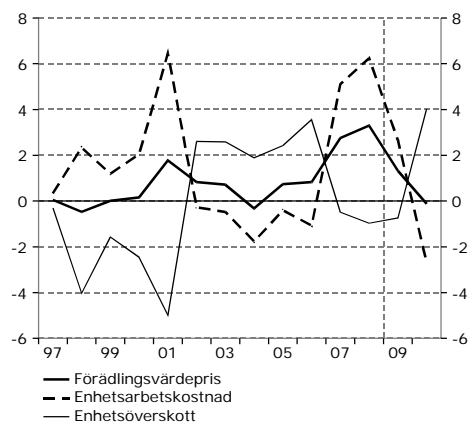

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁹⁹ Här bortses från övriga produktionsskatter och övriga produktionssubventioner.

Diagram 189 Förädlingsvärdepris, enhetsarbetskostnad och enhetsöverskott i näringslivet

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 29 Priser, produktionskostnader och vinstandelar i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	Vikter				
	2007	2007	2008	2009	2010
Produktpris (bp) ¹	100	3,0	3,7	0,2	0,8
Exportpris	33	2,0	4,2	3,0	-3,0
Hemmamarknadspris	67	3,5	3,4	-1,2	2,7
Förbrukningspris (mp) ²	57	3,1	4,1	-0,9	1,5
Importerade produkter	18	1,0	5,0	0,7	-2,5
Inhemska produkter	39	4,1	3,7	-1,7	3,3
Förädlingsvärdepris (fp) ³	43	2,8	3,3	1,3	-0,1
Enhetsarbetskostnad (ULC) ⁴	26	5,1	6,2	2,7	-2,7
Enhetsöverskott ⁵	18	-0,5	-1,0	-0,7	4,0
Vinstandel		40,8	39,2	38,4	39,9
Förändring i procentenheter		-1,3	-1,7	-0,8	1,6

¹ bp (baspris).

² mp (mottagarpris), inkluderar handelsmarginaler samt produktskatter minus produktsubventioner.

³ fp (faktorpris), tar hänsyn till avdrag för övriga, ej löneberoende produktionskatter och tillägg av övriga produktionssubventioner. Skiljer sig från nationalräkenskapernas definition genom att löneberoende produktionskatter ingår.

⁴ Arbetskostnad, inklusive löneberoende produktionskatter, per producerad förädlingsvärdeenhet, inklusive effekt av pensionspremierabatt 2006–2008.

⁵ Bruttoöverskott per producerad förädlingsvärdeenhet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

På kort sikt är produktpriserna trögörsliga, vilket innebär att vinstandelen till stor del bestäms av variationer i kostnader och produktivitet. När arbetsmarknaden är ansträngd tenderar arbetskostnaden att öka snabbare än priser och produktivitet och tvärtom då resursutnyttjandet är lågt på arbetsmarknaden. Vinsterna utgör en buffert som håller tillbaka stora prissvängningar på marknaderna. Detta är möjligt särskilt då vinstläget är gynnsamt. Vinstandelen får bland annat av detta skäl en cyklisk variation i konjunkturförloppet. På lite längre sikt anpassas priserna i näringslivet till kostnaderna så att vinsterna tillgodoser det långsiktiga kapitalavkastningskravet. Inom vissa branscher, till exempel massindustrin, är företagen så kallade pristagare, det vill säga produktpriserna bestäms på världsmarknaden. För att upprätthålla en acceptabel vinstnivå på lång sikt är det därför nödvändigt, i synnerhet för dessa företag, att vid givna växelkurser anpassa kostnaderna och produktiviteten.

År 2009 ökar produktiviteten på nytt i näringslivet samtidigt som arbetskostnaden ökar ungefär som 2008. Detta innebär att ökningstakten för enhetsarbetskostnaden mer än halveras jämfört med 2008. Ett kraftigt efterfrågebortfall, i kombination med en någorlunda tillfredsställande lönsamhet, bedöms innebära att företagen är försiktiga med att höja priserna. Därmed ökar förädlingsvärdepriset även 2009 långsammare än enhetsarbetskostnaden och vinstandelen sjunker ytterligare. På utlandsmarknaderna bedöms exportföretagen hålla priserna i stort sett oföränd-

rade och låta den försvagade växelkursen öka intäkterna i svenska kronor.

År 2010 återhämtar sig vinstandelen något eftersom företagen bedöms hålla i stort sett oförändrade förädlingsvärdepriser samtidigt som enhetsarbetskostnaden minskar. Det senare är främst en följd av en påtaglig återhämtning av produktivitetstillväxten till närmare 5 procent. Detta innebär att företagen i någon mån kompenserar sig för de föregående årens starka ökning av kostnadstrycket.

Förbrukningspriset utvecklas svagt under prognosperioden. Det är främst en följd av att priserna för förbrukningsprodukter såsom till exempel skogsprodukter, metaller och petroleumprodukter utvecklas svagt, efter att ha ökat kraftigt flera år i rad. En sammanvägning av förbrukningspriset och förädlingsvärdepriset till ett produktpris visar att detta också utvecklas svagt under prognosperioden.¹⁰⁰ Detta förklaras främst av att företagen under lågkonjunkturen väntas vara försiktiga i sin prissättning av bearbetade varor och tjänster, samtidigt som prisutvecklingen för metaller, skogsindustrins produkter och petroleumprodukter försvagas på världsmarknaden.

LÖNSAMHETEN STABILISERAS I INDUSTRIEN MEN FÖRSVAGAS I TJÄNSTEBRANSCHERNA

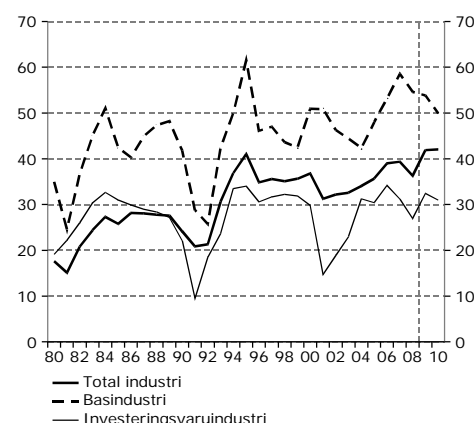
Vinstandelen i **industrin** minskade 2008 (se diagram 190). Prisutvecklingen på världsmarknaden för skogsindustrins produkter och metaller försvagades, vilket inverkar negativt på vinstandelen i basindustrin. Dessutom sjönk produktiviteten i basindustrin och utvecklades svagt i övriga industrin, vilket drev på enhetsarbetskostnaden. Utrymmet för prishöjningar på världsmarknaden var samtidigt begränsat då efterfrågan försvagades.

År 2009 gynnas exportindustrin av en svagare kronkurs samtidigt som produktiviteten återhämtar sig påtagligt. Antalet arbetade timmar i industrin minskade markant redan under andra halvåret 2008. Detta gör det möjligt för företagen utanför basindustrin att öka sina vinstmarginaler 2009. Produktionen och sysselsättningen i industrin sjunker visserligen, men vinsten per producerad enhet stiger till följd av kronförsvagningen (se diagram 191). För basindustrin sjunker vinstandelen, trots kronförsvagningen, då världsmarknadspriserna för dess produkter faller ytterligare. Sammantaget innebär detta ändå att vinstandelen i industrin totalt sett återhämtar sig påtagligt 2009.

Den positiva effekten av kronförsvagningen på industriföretagens vinster kan vara något överdriven eftersom en inte obetydlig andel av försäljningsintäkterna i utländsk valuta är terminssäkrade. Effektens storlek reduceras av att många av industriföretagen också har terminssäkrat sina utgifter för import av insatsvaror. I prisstatistiken, som används här, redovisas pri-

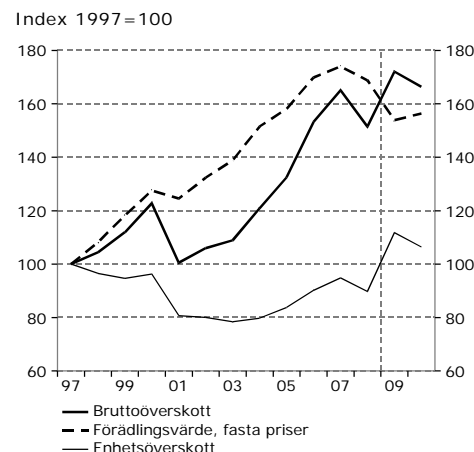
¹⁰⁰ Företagen tar givetvis hänsyn till såväl det förväntade förbrukningspriset och den förväntade enhetsarbetskostnaden som det förväntade vinstläget då de bestämmer produktpriset, som är priset på marknaden.

Diagram 190 Vinstandelar i industrin
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 191 Bruttoöverskott i industrin
Index 1997=100

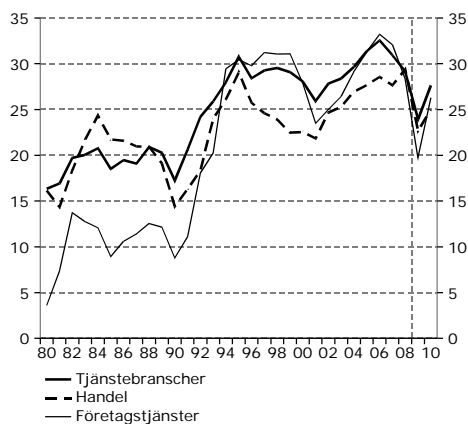

Anm. Enhetsöverskott är bruttoöverskott per producerad enhet dvs. per förädlingsvärdeenheter i fasta priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 192 Vinstandelar i tjänstebanscher exkl. finans- och fastighetsverksamhet

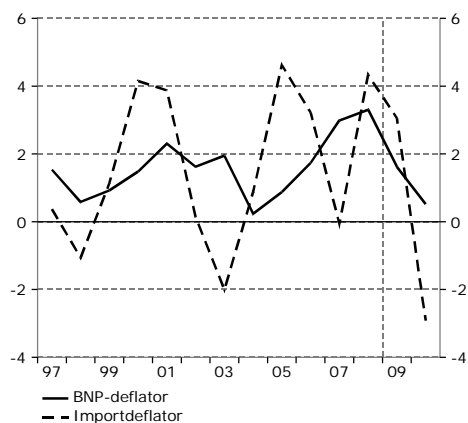
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 193 BNP-deflator och importdeflator

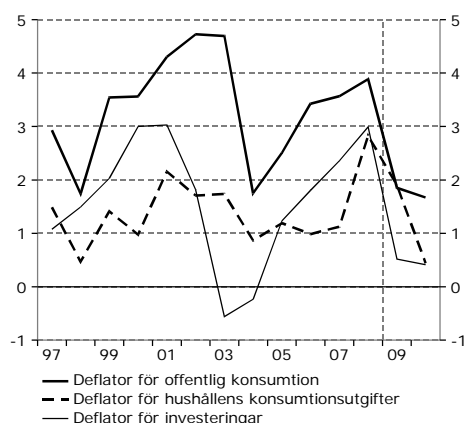
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 194 Deflater för offentlig konsumtion, hushållens konsumtionsutgifter och investeringar

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

serna exklusive terminssäkring. Vinster och förluster som uppstår i samband med terminssäkring av intäkter och kostnader bokförs som en finansiell post och påverkar inte vinstandelen. Det är emellertid osäkert om prisstatistiken till fullo är rensad för terminssäkringar¹⁰¹.

År 2010 stärks kronkursen samtidigt som produktiviteten ökar starkt. Sammantaget innebär detta att vinstandelen i industrin minskar något.

Den fortsatt snabba ökningen av enhetsarbetskostnaden i **tjänstebanscher** reducerade vinstandelen ytterligare 2008 (se diagram 192). Mot bakgrund av det jämförelsevis starka vinstläget avstod företagen från att höja priserna i takt med kostnadsökningarna. År 2009 försvagas konjunkturen påtagligt och vinstandelen sjunker ytterligare. Företagen väntas inte heller i år kompensera sig för den fortsatt snabbt stigande enhetsarbetskostnaden. Arbetskostnaden stiger påtagligt och produktiviteten sjunker ytterligare.

Även inom vissa delar av tjänstebanscher kan en terminssäkring av intäkter och kostnader påverka vinstläget. Detta gäller till exempel exportörer av företagstjänster eller importörer av varor inom handeln. Vinster och förluster på terminsaffärer torde gynna en bransch och missgynna en annan men inte ha så stor betydelse för vinstläget totalt sett.

År 2010 vänder produktivitetens utveckling upp och enhetsarbetskostnaden sjunker. Mot bakgrund av en viss återhämtning av efterfrågan bedöms tjänsteföretagen höja priserna något och därmed i viss mån kompensera sig för de senaste årens nedgång i vinstandelen.

DEN STARKA ÖKNINGEN AV ENHETSARBETSKOSTNADEN VÄXLAR NER OCH BEGRÄNSAR INHEMSK INFLATION

BNP-deflatorn ökade något snabbare 2008 än 2007 (se tabell 30 och diagram 193). Detta var följden av främst en starkare prisökning för näringslivets förädlingsvärde. Prisökningen för den totala tillförseln blev därmed stark, särskilt som även importpriset steg påtagligt. Både inhemska användningspriser och exportpriset steg betydligt mer än 2007.

¹⁰¹ Enligt anvisningarna till företagen som lämnar prisuppgifter till SCB ska hänsyn inte tas till terminssäkring av intäkter och kostnader. Att så ändå sker i viss utsträckning vid omräkningen från utländsk valuta till svenska kronor och vice versa kan dock inte uteslutas.

Tabell 30 Tillförsel- och användningspriser

Årlig procentuell förändring

	Vikt				
	2007	2007	2008	2009	2010
Tillförsel	100	2,0	3,6	2,0	-0,5
BNP	69	3,0	3,3	1,6	0,5
Offentliga myndigheter ¹	13	4,3	4,1	2,0	1,9
Näringsliv (fp ²)	48	2,8	3,3	1,3	-0,1
Skattenetto ³	9	2,3	2,1	2,6	1,8
Import	31	-0,1	4,3	3,1	-2,9
Användning	100	2,0	3,6	2,0	-0,5
Offentlig konsumtion	18	3,6	3,9	1,9	1,7
Hushållens konsumtionsutgifter	32	1,1	2,8	1,9	0,4
Investeringar	13	2,4	3,0	0,5	0,4
Export	37	2,0	4,2	3,0	-3,0

¹ Inklusive hushållens ideella organisationer.² Faktorpris (jämför tabell ovan).³ Produktionsskatter minus produktionssubventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

En försvagad efterfrågan och en svagare utveckling av enhetsarbetskostnaden i näringslivet håller tillbaka den inhemska inflationen 2009 (se diagram 194). Även import- och exportpriset ökar långsammare än i fjol trots att kronan försvagats kraftigt (se diagram 193 och diagram 195). År 2010 blir prisutvecklingen svagare när enhetsarbetskostnaden i näringslivet sjunker och kronkursen förstärks. Dessutom faller priserna på världsmarknaden för skogsindustrins produkter, metaller och petroleumprodukter under prognosperioden.

Inflation

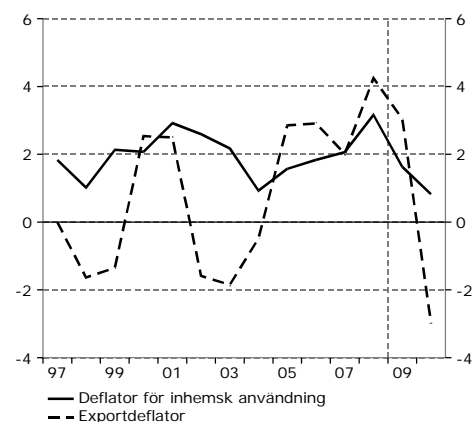
Inflationen i Sverige är, liksom i omvärlden, på väg ner. KPI-inflationen har fallit från 4,4 procent i september 2008 till 0,9 procent i februari 2009. Den kraftiga nedgången motverkas till viss del av den kraftigt försvagade växelkursen. Inflationstakten enligt KPI och KPIF (KPI med fast ränta) kommer de närmaste åren att klart understiga Riksbankens inflationsmål om 2 procent (se diagram 196).

INFLATIONEN HAR FALLIT SNABBT

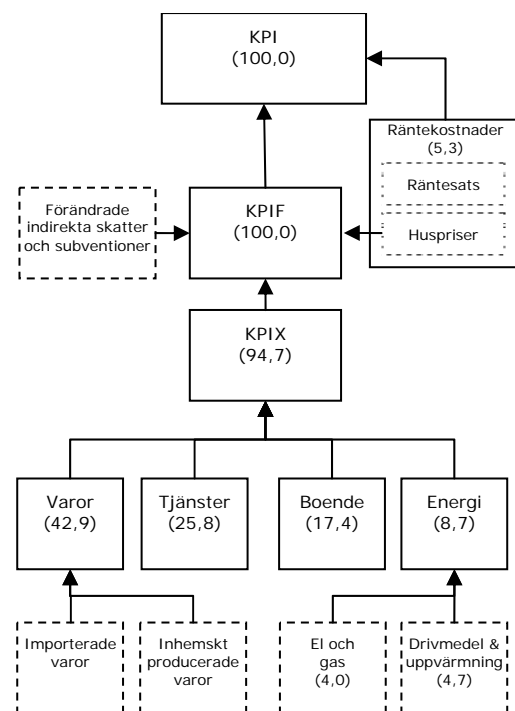
Inflationstakten enligt KPI har fallit snabbt sedan hösten 2008. Den främsta orsaken till detta är Riksbankens kraftiga räntesänkningar som påverkar posten för räntekostnader för egnahem i KPI (se figur 3). Nedgången förstärks av att de under 2008 höga energi- och livsmedelspriserna faller ur tolv månaderstalen i KPI. Enligt inflationsmättet KPIF är nedgången i inflationstakten något mer utdragen (se diagram 196). Det beror på att KPIF-inflationen till skillnad från KPI-inflationen inte direkt påverkas av Riksbankens räntesänkningar (se figur 3).

Diagram 195 Deflator för inhemsk användning och exportdeflator

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

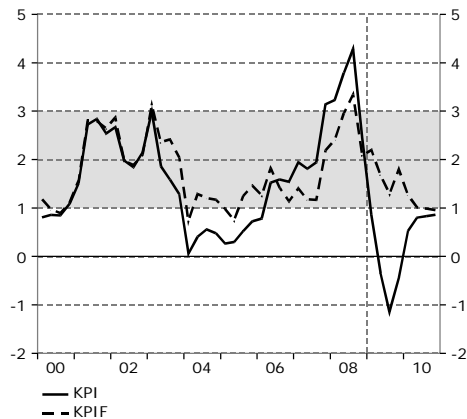
Figur 3 Inflationsmätt

Anm. Parentes anger procentuell vikt i KPI 2009. Förändrade indirekta skatter och subventioner har ingen explicit vikt. Boende avser boende exkl. ränte- och energikostnader.

Källa: SCB.

Diagram 196 Konsumentpriser

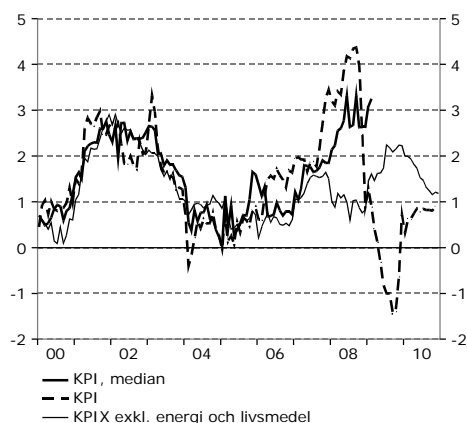
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 197 Underliggande inflationsmått

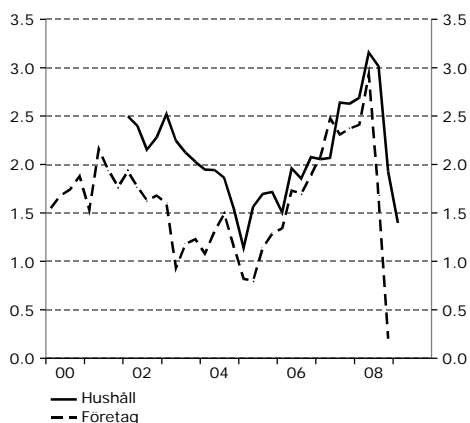
Procent, månadsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 198 Inflationsförväntningar

Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Andra inflationsmått ger delvis en annorlunda bild av hur inflationen har utvecklats. Om man från KPI exkluderar energi, livsmedel, räntekostnader och skatteförändringar (KPIX exklusive energi och livsmedel) var inflationen låg under 2008 (se diagram 197). Mätt på detta sätt låg inflationen runt 1 procent förra året. I februari hade inflationen stigit till 1,6 procent och den fortsätter att öka ännu en tid. Medianinflationen har däremot under det senaste året varierat runt 3 procent.¹⁰² Den förhållandevis höga medianinflationen tyder på en större bredd i uppgången av inflationen än andra inflationsmått. Det höga kostnadstrycket under 2007 och 2008 verkar därför ha haft ett tydligt genomslag på priserna. Sammantaget visar olika inflationsmått på en stor spridning i inflationstakt mellan KPI-korgens olika delar.

I takt med allt sämre utsikter för den svenska ekonomin har hushållens inflationsförväntningar fallit tillbaka nästan i samma utsträckning som inflationsutfallen enligt KPI och KPIF (se diagram 198). I normalfallet kan höga inflationsförväntningar påverka lönebildningen genom högre lönekrav, vilket kan skapa problem för Riksbanken. När ekonomin nu försämras och inflationsförväntningarna blir mycket låga, kan de låga förväntningarna på motsvarande sätt innebära ett problem för Riksbanken. I tider med mycket låg inflation är det viktigt för Riksbanken att hålla inflationsförväntningarna på några års sikt runt inflationsmålet för att undvika deflationsproblem (se fördjupningen "Liten risk för deflation i Sverige").

ENHETSARBETSKOSTANDEN DRIVER INFLATIONEN PÅ SIKT

Inflationen bestäms på lång sikt i hög grad av ökningen av enhetsarbetskostnaden. Företag anpassar priserna på lite sikt till utvecklingen av arbetskostnaderna med avdrag för produktivitetstillväxten.

Förändringar i enhetsarbetskostnaden påverkar dock konsumentpriserna med betydande fördröjning (se diagram 199). Det beror bland annat på att det är förenat med vissa kostnader att ändra priser alltför ofta.

En annan viktig bestämningsfaktor för inflationen i Sverige är prisutvecklingen på de varor och tjänster som importerats från omvärlden. En stor del av konsumtionsvarorna i KPI-korgen produceras i utlandet och speglar därför kostnadsutvecklingen i producentländerna. Förändringar i importpriser syns tydligare på kort sikt i den svenska inflationen än motsvarande förändringar i enhetsarbetskostnaden i Sverige. Detta beror bland annat på att många importvaror är säsongvaror som därmed relativt ofta byts ut i varuhandeln. Det innebär i sin tur att förändringar i växel-

¹⁰² Medianinflationen är ett statistiskt inflationsmått i likhet med Trim85 som tidigare visats i *Konjunkturläget*. I medianinflationen är för varje månad de 49,9 procent högsta respektive lägsta inflationstakterna exkluderade från KPI. Tolkningen av dessa statistiska mått bör göras med viss försiktighet, då den slutliga "varukorgen" varierar mellan olika varor och tjänster för varje enskild månad.

kursen, som också påverkar importpriserna, kan få ett relativt snabbt genomslag på den svenska inflationen.

DEN SVAGA KRONAN GER EN BETYDANDE INFLATIONSIMPULS UNDER 2009

Kronan har under de senaste månaderna försvagats betydligt, framför allt mot euron. På vilket sätt förändringar i växelkursen påverkar inflationen är dock inte givet. Det beror exempelvis på om en försvagning förväntas vara tillfällig eller permanent. En permanent försvagning av växelkursen påverkar inflationen relativt snabbt och genomslaget bör på sikt vara fullständigt.¹⁰³

Under prognosperioden väntas dock kronan stärkas, varför den nuvarande försvagningen kan betraktas som tillfällig. När försvagningen av växelkursen uppfattas eller förväntas vara av mer tillfällig karaktär blir effekten vanligtvis mindre. Vissa företag kommer helt eller delvis att bortse ifrån försvagningen och tillfälligt låta vinsten i företaget bli lägre och därmed hålla priserna oförändrade. När sedan växelkursen åter har stärkts återgår vinsten till den tidigare nivån. Andra företag kommer att låta hela eller delar av växelkursförsvagningen påverka priset under den perioden försvagningen gäller. När sedan växelkursen åter stärks sänks priserna i motsvarande grad. På sikt blir priserna i nivå i de två fallen desamma även om vägarna dit är olika.

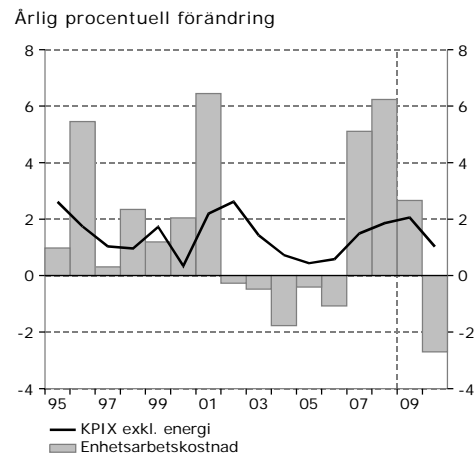
Osäkerheten om vilken effekt växelkursen får på inflationen beror också på att effekten skiljer sig åt mellan olika varor och tjänster i KPI. Effekten är ofta större på varor vars pris förändras ofta. Detta gäller exempelvis importerade varor som frukt, grönsaker, kläder, skor och hemelektronik (se diagram 200).¹⁰⁴ Dessa påverkas relativt snabbt av ändringar i växelkursen. På varor som har längre varaktighet och där priserna ändras mer sällan, är växelkursens effekt på priserna något långsammare och betydligt svårare att påvisa empiriskt.

Då kronförsvagningen varit stor tyder mycket på att många företag kommer att föra vidare en betydande del av de högre kostnaderna till konsumenterna, det vill säga att tillfälligt höja priserna, för att sedan sänka priserna när väl kronan har stärkts igen. Detta gäller även varor och tjänster med längre varaktighet. Den kraftigt försvagade kronan kommer därför att ge ett betydande positivt bidrag till inflationen under framför allt 2009.

FÖRSIKTIGA HUSHÅLL GÖR DET DOCK SVÅRT ATT HÖJA PRISERNA FULLT UT

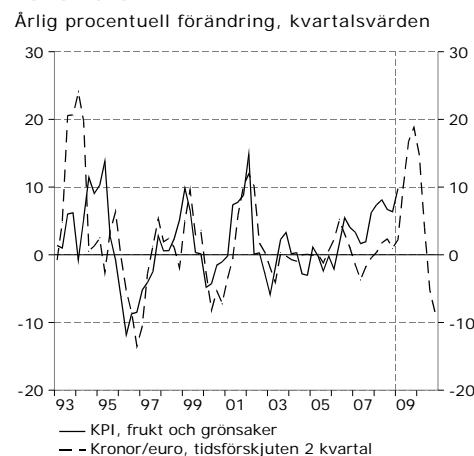
Utöver inflationsimpulsen från växelkursen är det underliggande, inhemska, kostnadstrycket efter ett par år av kraftigt stigande

Diagram 199 Konsumentpriser och enhetsarbetskostnad

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 200 Konsumentpriser och växelkurs

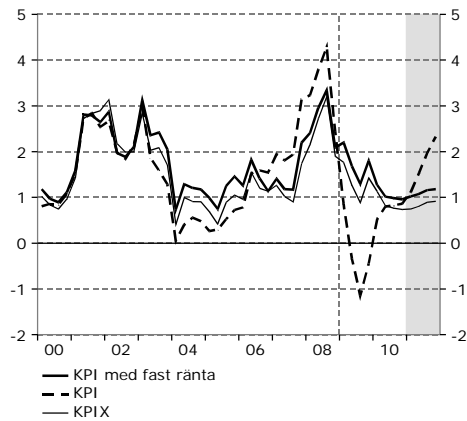
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁰³ När Sverige i november 1992 övergav den fasta växelkursen försvagades kronan kraftigt. Försvagningen uppfattades med rätta som permanent och prisnivån på varor och tjänster höjdes permanent och under en förhållandevis kort tidsperiod.

¹⁰⁴ För dessa varor bidrar säsongvariationer, nya kollektioner och ny teknik till att priserna ändras ofta.

Diagram 201 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

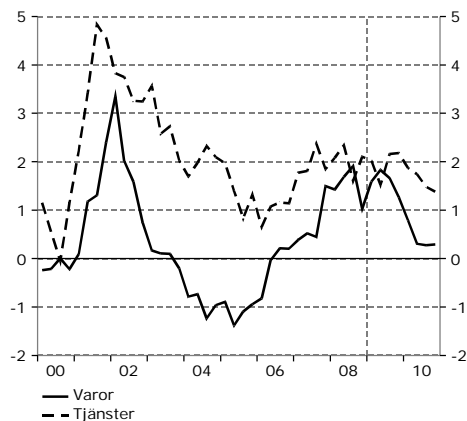

Anm. Värden för 2011 avser den medelfristiga kalkylen, se fördjupningsrutan "Svensk ekonomi 2011–2020".

Källor: SCB, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 202 Varu- och tjänstepriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Anm. Exklusive förändrade indirekta skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

enhetsarbetskostnad förhållandevis högt. Företagen pressas därmed att höja priserna även från detta håll.

Den finansiella krisen och den efterföljande lågkonjunkturen har bidragit till att osäkerheten om framtiden är stor. Det bidrar till att hushållens konsumtionsbeteende blir mer försiktigt.

Den svaga efterfrågan talar emot att företagen fullt ut kompensera sig för sina ökade kostnader. Det innebär att den högre enhetsarbetskostnaden och den svaga växelkursen inte kommer att ge samma effekt på inflationen som vore fallet om konjunkturen varit i balans. Företagen måste med andra ord göra en avvägning mellan att hålla ner priserna och försvara marknadsandelar, eller höja priserna och förbättra lönsamheten.

Som tidigare nämnts väntas den realiserade kraftiga kronförsvagningen ge en betydande effekt på inflationen 2009. Den är dock mer av tillfällig karaktär, då kronan stärks under prognosperioden. De senaste två årens höga ökningstakt i enhetsarbetskostnad mattas av och enhetsarbetskostnaden faller under 2010. Tillsammans med det svaga efterfrågeläget medför detta att inflationen blir låg under 2010 och 2011 (se diagram 201).

VAROR OCH TJÄNSTER

Priserna på tjänster stiger normalt något snabbare än priserna på varor. Det beror på att tillväxten i produktiviteten är högre i de branscher som producerar varor än i de branscher som producerar olika tjänster. Då prisförändringen på varor i stor utsträckning påverkas av kronförsvagningen kommer skillnaden i inflationen mellan varor och tjänster vara ovanligt liten under främst 2009 (se diagram 202). Nedgången syns tydligt både på varor och på tjänster. Inflationen på varor blir 1,6 procent 2009 och 0,4 procent under 2010. Motsvarande siffror för tjänster är 2 procent respektive 1,6 procent.

Tabell 31 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring

	Vikt	2008	2009	2010
Varor	42,9	1,5	1,6	0,4
Tjänster	25,8	2,0	2,0	1,6
Boende exkl. räntor och energi	17,4	2,5	3,5	1,7
<i>KPIX exkl. energi</i>	<i>86,0</i>	<i>1,9</i>	<i>2,1</i>	<i>1,0</i>
Energi	8,7	9,0	-5,7	-0,8
KPIX	94,7	2,5	1,3	0,9
Räntekostnader, huspriser ^{1,2}		0,3	0,3	0,3
Skatter och subventioner		0,1	0,2	0,0
KPI med fast ränta	100,0	2,7	1,7	1,1
Räntekostnader, räntesats ^{1,2}		0,6	-1,7	-0,3
KPI	100,0	3,4	-0,3	0,8
HIKP		3,3	1,7	0,8

¹ Bidrag till KPI-inflationen. ² Räntekostnader har en vikt på 5,3 procent och utgör produkten av huspriser och räntesats (se faktarutan "KPI med fast ränta" i Konjunkturläget, juni 2008).

Anm. Alla priser förutom KPI, KPIF och HIKP är beräknade exklusive direkta effekter av förändrade skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ENERGIPRISER UTVECKLAS SVAGT

Energipriserna steg snabbt under 2008. Bensinpriserna toppade i augusti och elpriset på den nordiska elhandelsbörsen, Nord Pool, toppade i oktober. Energipriserna har därefter fallit snabbt. Nedgången i bensinpriset har dock dämpats av att kronan har försvagats mot dollarn. Den årliga utvecklingstakten för energipriserna blir negativ både under 2009 och 2010 och bidrar till att hålla tillbaka inflationen (se diagram 203 samt tabell 31).

Bensinpriserna väntas stiga måttligt framöver i takt med att råoljepriset stiger. Kronförstärkningen framöver motverkar dock delvis uppgången.

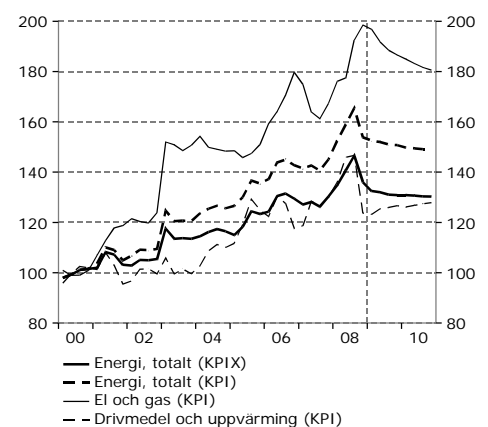
Minskad efterfrågan i samband med lågkonjunkturen har medfört att både spot- och terminspriserna på el på Nord Pool har fallit tillbaka. Förändringar i elpriset påverkar konsumentpriserna med viss fördröjning, då en stor del av Sveriges konsumenter binder sina kontrakt för elleverans. Det senaste året har dock allt fler konsumenter valt ett rörligt elpris, vilket medför att ändringar i elpriserna påverkar KPI snabbare än tidigare.

HÖGA HYRESHÖJNINGAR 2009, MEN LÄGRE 2010

Hyrorna stiger med 3 procent 2009, vilket med undantag av 2004 års hyreshöjning är den största ökningen på över tio år. Det beror till stor del på högre kostnader för el, värme och räntor. Eftersom hyrorna årligen sätts i förhandlingar, påverkas hyror med viss eftersläpning av de underliggande kostnaderna. Det innebär att den senaste tidens kraftigt sänkta räntor och energipriser kommer att påverka hyresförhandlingarna först 2010 och 2011. Det lägre kostnadsläget väntas därför bidra till att hyrorna enbart stiger med måttliga 1 procent under 2010.

Diagram 203 Energipriser

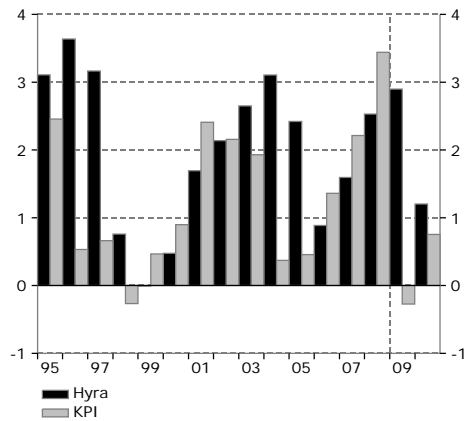
Index 2000=100, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 204 Hyreskostnader

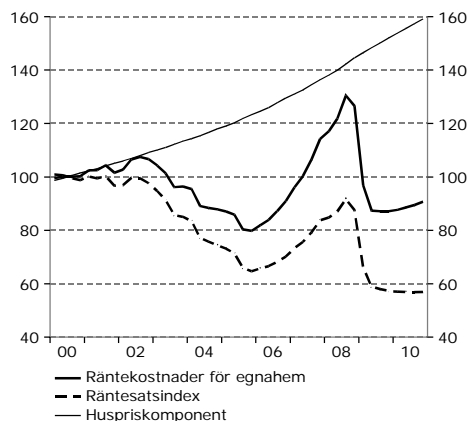
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 205 Räntekostnader för egnahem

Index 2000=100, kvartalsvärden

Anm. Räntekostnader är produkten av räntesatsindex och huspriskomponenten, vilket innebär att totalen ibland stiger snabbare än de två underliggande delkomponenterna.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

RÄNTEKOSTNADER BIDRAR TILL STORA OMSLAG I KPI-INFLATIONEN

KPI-inflationen påverkas i stor utsträckning av räntekostnader för egnahem. Räntekostnader för egnahem består av två delkomponenter, dels en räntesats som påverkas av Riksbankens penningpolitiska beslut, dels en huspriskomponent som påverkas av prisförändringar på småhusmarknaden (se diagram 205).

Under 2007 och 2008 bidrog högre räntekostnader med knappt 0,9 procentenheter till KPI-inflationen, vilket främst berodde på att Riksbanken höjde reporäntan. Dessutom bidrog den finansiella krisen under hösten 2008 till att de rörliga bolåneräntorna steg betydligt mer än av Riksbankens reporänta.

Riksbanken har sedan oktober 2008 sänkt reporäntan i snabb takt, vilket har bidragit till att de rörliga bolåneräntorna fallit kraftigt. Riksbanken fortsätter att sänka reporäntan till 0,25 procent i april 2009. Den snabba omsvängningen i penningpolitiken medför att bidraget från räntekostnader till KPI-inflationen blir kraftigt negativt under 2009, -1,7 procentenheter, och något negativt under 2010, -0,3 procentenheter (se tabell 31).

Till skillnad från KPI-inflationen påverkas KPIF-inflationen enbart av huspriskomponenten i räntekostnader. De stora förändringarna i räntesatsen bidrar till att KPI- och KPIF-inflationen kommer att avvika från varandra under flertalet år framåt. KPI-inflationen blir negativ 2009 och uppgår 2010 till 0,8 procent. KPIF-inflationen blir 1,7 procent 2009 och 1,1 procent 2010 (se diagram 201). När Riksbanken därefter börjar höja reporäntan kommer KPI-inflationen snabbt att stiga över inflationsmålet. På lite längre sikt ökar dock inflationen enligt KPI och KPIF i samma takt.

FÖRDJUPNING

Liten risk för deflation i Sverige

Inflationstrycket bedöms bli mycket lågt under de kommande åren. Inflationen mätt som KPI väntas till och med bli negativ under 2009. Risken för en längre period av fallande priser bedöms dock som liten. Detta beror dels på att lönerna inte väntas falla generellt, dels på grund av att trovärdigheten för inflationsmålet är högt.

Konsumentpriserna i Sverige faller under 2009. Detta beror främst på att energivaror och räntekostnader för egna hem faller kraftigt. Även i andra länder har inflationstrycket fallit. Detta har föranlett en diskussion om riskerna för och farorna med deflation, det vill säga negativ inflation. Prissänkningar behöver inte generellt sett vara skadliga. Den skadliga formen av deflation kan definieras som en fallande allmän prisnivå under en längre tid till följd av en för låg efterfrågan och förväntningar om fortsatta prisfall.

Att enskilda varor i konsumentprisindex faller i pris är ganska vanligt och normalt inte något problem. Vissa varor, till exempel livsmedel, energi och räntekostnader, är mycket volatila och uppvisar relativt ofta negativ inflationstakt. Orsaken till att dessa priser ibland faller är ofta utbudsrelaterade, såsom en ökad produktion av råolja eller en ovanligt bra skörd.

Det finns också vissa typer av varor, som hemelektronik, vars priser regelmässigt faller med ca 10–15 procent per år. Detta beror på att denna bransch har mycket hög produktivitetstillväxt vilket medför att produktionskostnaden för dessa varor faller. Företagen kan därmed producera allt större volymer till allt lägre pris utan att lönsamheten påverkas. För konsumenterna innebär detta bara att den reala köpkraften förbättras. Denna typ av fallande priser, som i första hand innebär ändrade relativpriser, har därför inga skadliga effekter för samhällsekonomin.

FARAN MED FALLANDE PRISER

Det finns dock andra former av prissänkningar som kan ha betydligt allvarigare konsekvenser. Detta gäller när inte bara enskilda priser utan även den allmänna prisnivån faller, det vill säga såväl priser på varor och tjänster som löner och tillgångspriser. Detta är normalt relaterat till plötsliga fall i efterfrågan. Företag kan då tvingas sänka sina priser trots att produktionskostnaderna inte sänkts i motsvarande grad. Detta slår direkt på företagets lönsamhet och kan leda till att de tvingas skära ner sina kostnader genom att minska verksamheten och säga upp personal.

Inledningsvis kan hushållen gynnas av prisetfall. Stigande arbetslöshet bidrar dock till en press nedåt även på lönerna, vilket kan leda till en deflationsspiral där priser och löner jagar var-

andra nedåt. Deflationen bidrar också till fallande tillgångspriser, såsom priser på bostäder och aktier, vilket urholkar hushållens förmögenhet. Skulder är normalt nominella vilket innebär att de inte faller i takt med övriga priser. Den stigande skuldbördan för låntagarna och det fallande värdet på deras säkerheter medför att långivarna riskerar att göra kreditförluster. Det stigande reala värdet av skulderna innebär således inte självklart en ren omfördelning från låntagare till långgivare, utan kan komma att innebära en kostnad för samhället.

En sådan deflationsspiral kan vara mycket svår att häva med hjälp av penningpolitik. Den nominella räntan kan av naturliga skäl inte vara negativ. Men en nominell ränta på noll kan ge en alltför hög realränta i en deflationssituation. Realräntan definieras som den nominella räntan minus förväntad inflation. Detta innebär att penningpolitiken inte längre kan bidra till att stimulera efterfrågan, åtminstone inte med traditionella metoder.

OVANLIGT MED DEFLATIONSPERIODER

Allvarliga deflationsperioder har historiskt varit mycket ovanliga men har ibland vållat stor skada. Under depressionen i USA i början av 1930-talet föll såväl varupriser, löner som tillgångspriser under flera års tid och arbetslösheten steg snabbt. National-ekonomen Irving Fisher menade att kombinationen av alltför hög skuldsättning och en efterföljande deflation var huvudingredienser i såväl depressionen som de andra djupa lågkonjunkturen i USA på 1800- och 1900-talet.¹⁰⁵

Den höga skuldsättningen hängde ofta samman med en tidigare spekulationsbubbla på tillgångsmarknaderna. När bubblan sedan sprack blev överskuldsättningen uppenbar och när aktörerna försökte minska sin skuldsättning genom att sälja av tillgångar föll dessa ytterligare i pris. Den låga efterfrågan tvingade företag att på liknande sätt sälja ut sina lager av osålda varor till underpris. Den stigande arbetslösheten bidrog till sjunkande löner och ytterligare fall i efterfrågan. Den reala skuldbördan steg både för hushåll och för företag, eftersom såväl hushållens inkomster som företagets intäkter fallit medan deras nominella skulder var oförändrade.¹⁰⁶

INGET ALLMÄNT PRISFALL I SVERIGE 2009

Den väntade nedgången i KPI i Sverige under 2009 bedöms i första hand bero på tillfälliga faktorer och väntas därför bli relativt kortvarig. I första hand beror nedgången på Riksbankens

¹⁰⁵ Fisher, Irving, "The Debt-Deflation Theory of Great Depressions", *Econometrica* 1.3 (1933), sid. 337-57. <http://fraser.stlouisfed.org/docs/meltzer/fisdeb33.pdf>

¹⁰⁶ För en mer detaljerad diskussion av den negativa spiral som tillgångspriser kan medföra i det finansiella systemet se fördjupningen "Den finansiella krisen och utvecklingen under 2008" i *Konjunkturläget*, december 2008.

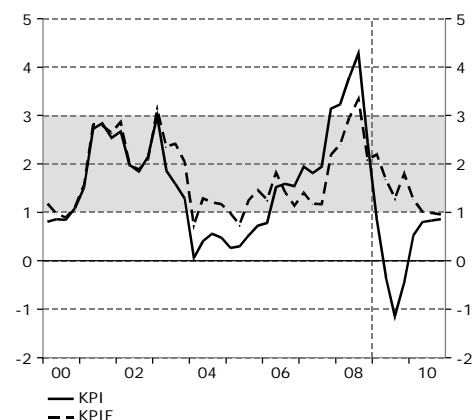
räntesänkningar. Korrigerat för dessa bedöms konsumentpris-inflationen (KPIF) 2009 uppgå till 1,7 procent (se diagram 206). Efterfrågan föll visserligen mycket snabbt under det andra halvåret 2008 och detta spelar utan tvivel en viss roll för nedväxlingen i inflationstakt. Samtidigt har dock såväl växelkursen som produktivitetstillväxten varit mycket svag. Detta spår på kostnadstrycket, vilket på kort sikt bidrar till att hålla upp inflationstakten. De kortsiktiga inflationsförväntningarna, såsom de kommer till uttryck i olika enkäter, har fallit sedan i höstas. Inflationsförväntningarna på ett par års sikt förefaller dock fortfarande vara förankrade vid inflationsmålets 2 procent (se diagram 207). Risken för en längre period av fallande priser i Sverige framstår därför i nuläget att vara liten. Inflationstakten kommer dock sannolikt att underskrida Riksbankens inflationsmål under flera år.

En annan faktor som bedöms förhindra ett mer persistent prisfall hänger samman med så kallad lönestelhet, det vill säga löntagarnas ovilja att acceptera nominella lönesänkningar. Den allmänna lönenivån i Sverige har aldrig fallit i modern tid.

Löneökningstakten bedöms visserligen växla ner påtagligt framöver, i takt med att arbetslösheten stiger. I vissa branscher eller enskilda företag kommer lönerna att öka mycket långsamt eller möjligen till och med att sänkas. Risken för att lönerna i genomsnitt skulle falla bedöms dock som liten. Det är också tveksamt om en generell lönesänkning i det rådande konjunkturläget skulle få några expansiva effekter på efterfrågan på arbetskraft. Riksbanken bedöms under de kommande åren inte kunna svara med en räntesänkning. Lägre prisökningar till följd av lägre löneökningar skulle därför kunna höja realräntan. Risken för en skadlig deflationsutveckling skulle därmed kunna öka.

Diagram 206 Konsumentpriser

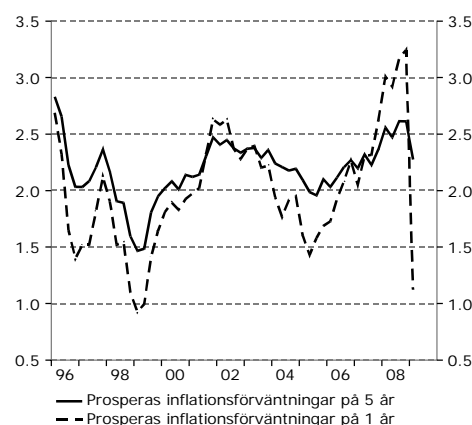
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 207 Prosperas inflationsförväntningar på ett respektive fem år

Procent, kvartalsvärden

Källa: Prospera.

Offentliga finanser och finanspolitik

Den kraftiga nedgången i den svenska ekonomin leder tillsammans med en expansiv finanspolitik till en snabb försämring av den offentliga sektorns finansiella sparande. Det finansiella sparandet, som andel av BNP, sjunker från 2,5 procent 2008 till -4,6 procent 2010. Konjunkturinstitutet gör bedömningen att det mycket svaga konjunkturläget motiverar en mer expansiv finanspolitisk inriktning 2009 och 2010 än vad som hittills har beslutats och aviserats. Konjunkturinstitutets prognoser utgår därför från att ytterligare ofinansierade skattesänkningar och utgiftshöjningar genomförs på 8 miljarder kronor 2009 och 50 miljarder kronor 2010.

Från 2007 års rekordhög finansiella sparande i den offentliga sektorn på 3,8 procent som andel av BNP minskar sparandet till -4,6 procent 2010 (se diagram 208 och tabell 32). Den offentliga sektorns inkomster sjunker som andel av BNP samtliga år främst till följd av antagna skattesänkningar på arbete och företagande samt att inkomsterna från kapitalskatter sjunker från höga nivåer (se diagram 209). Utgiftskvoten stiger kraftigt 2009 och ytterligare 2010 till följd av bland annat stigande utgifter för arbetslöshet och antagandet om en expansiv finanspolitik.

Tabell 32 Den offentliga sektorns finansiella sparande

Miljarder kronor, löpande priser respektive procent av BNP

	2006	2007	2008	2009	2010
Inkomster	1 561	1 642	1 668	1 580	1 575
Procent av BNP	53,8	53,6	52,8	51,2	50,4
Utgifter	1 491	1 526	1 588	1 663	1 719
Procent av BNP	51,4	49,8	50,3	54,0	55,0
Finansiellt sparande	70	116	80	-84	-144
Procent av BNP	2,4	3,8	2,5	-2,7	-4,6

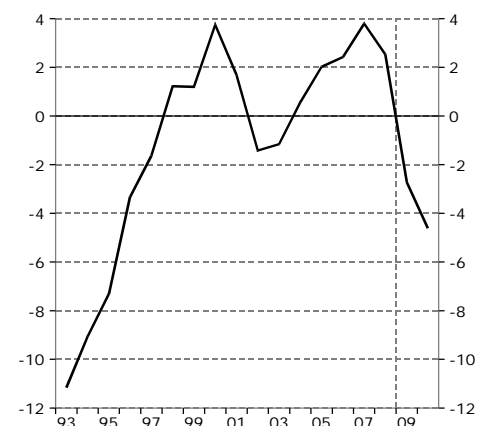
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Det är främst **statens** finansiella sparande som försämras kraftigt. Från den höga nivån 2007 minskar det finansiella sparandet med 8,4 procentenheter som andel av BNP till 2010, vilket motsvarar 260 miljarder kronor (se diagram 210 och tabell 33). För 2008 berodde minskningen bland annat på sänkta socialavgifter för unga, jobbskatteavdragets andra steg och minskade inkomster från skatt på kapitalinkomster.

I år och nästa år fortsätter statens finansiella sparande att falla snabbt. Det beror till viss del på den snabba försvagningen av konjunktoren, men det är också följderna av en expansiv finanspolitik som både antas minska statens skatteinkomster och höja utgifterna. Den kraftiga konjunkturedgången leder till att vikti-

Diagram 208 Offentliga sektorns finansiella sparande

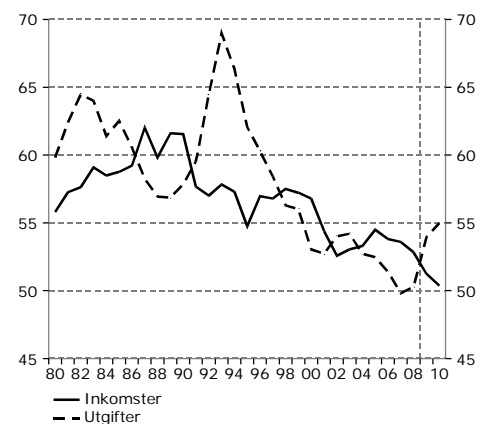
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

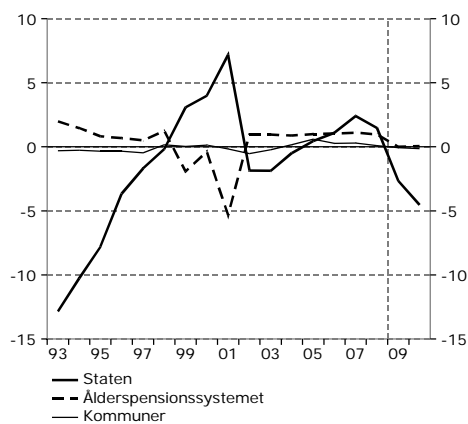
Diagram 209 Inkomster och utgifter i offentlig sektor

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 210 Finansiellt sparande i offentliga sektorns delar
Procent av BNP

Anm. Under åren 1999–2001 gjordes stora överföringar av medel från ålderspensionssystemet till staten.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ga skattebaser, såsom lönesumman och hushållens konsumtion, utvecklas svagt.

Statens utgifter ökar snabbt. Den stigande arbetslösheten för med sig ökade arbetslöshetsrelaterade utgifter. Därutöver antar Konjunkturinstitutet expansiva åtgärder i form av ökad statlig konsumtion, infrastrukturinvesteringar och ökade statsbidrag till kommunsektorn. Dessutom antas att regeringen kompenserar pensionärerna för det inkomstbortfall som balanseringen i pensionssystemet leder till 2010 (se faktaruta ”Så fungerar balanseringen i pensionssystemet”).

Tabell 33 Finansiellt sparande i delsektorer

Procent av BNP

	2006	2007	2008	2009	2010
Den offentliga sektorn	2,4	3,8	2,5	-2,7	-4,6
Staten	1,1	2,4	1,5	-2,7	-4,5
Ålderspensionssystemet	1,0	1,1	1,0	0,0	0,1
Kommunsektorn	0,3	0,3	0,1	-0,1	-0,1

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Det finansiella sparandet i **ålderspensionssystemet** faller från 1,0 procent som andel av BNP 2008 till 0,1 procent 2010. Inkomsterna till ålderspensionssystemet minskar 2009 till följd av att både aktieutdelningarna och ränteinkomsterna faller. Utbetalningen av pensioner ökar kraftigt i år med nära 10 procent. Bakom ökningen ligger både en ökning av antalet ålderspensionärer och en jämförelsevis hög uppräknings av pensionerna 2009. Under 2010 kommer den automatiska balanseringen i pensionssystemet att aktiveras (se faktaruta ”Så fungerar balanseringen i pensionssystemet”). Utgifterna för ålderspensioner ökar därmed med endast 1,4 procent. Det index som används för att räkna upp de utbetalda pensionerna minskar med 3,5 procent. Det innebär att pensionerna i genomsnitt minskar med drygt 400 kronor i månaden per pensionär. Att pensionsutgifterna ändå stiger beror på att antalet ålderspensionärer ökar. Konjunkturinstitutet antar att pensionärerna kommer att kompenseras för inkomstbortfallet men att detta påverkar statens, och inte ålderspensionssystemets, finansiella sparande.

Kommunsektorns ekonomiska läge blir ansträngt 2009 och 2010. Det finns en stor demografiskt betingad efterfrågan på både sjuk- och äldreomsorg samtidigt som det kraftigt försvagade konjunkturläget leder till jämförelsevis låga skatteinkomster för både kommuner och landsting. Konjunkturinstitutet antar att staten kommer att öka statsbidragen så att kommunsektorn kan hålla sysselsättningen på 2008 års nivå till och med 2010. Med de antagna statsbidragsökningarna bedöms både kommunerna och landstingen kunna möta den ökade efterfrågan på välfärdstjänster och samtidigt klara balanskravet både 2009 och 2010.

Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning

De åtgärder som presenterades i budgetpropositionen för 2009 tillsammans med senare beslutade och aviserade reformer innebär att finanspolitiken är expansiv 2009. Trots den expansiva finanspolitiken 2009 överskrids överskottsmålet mätt med det konjunkturjusterade sparandet 2009 och 2010 vid nu beslutade och aviserade åtgärder. Konjunkturinstitutet anser att den starka finansiella ställningen i utgångsläget i kombination med den mycket kraftiga lågkonjunkturen som svensk ekonomi står inför, motiverar ytterligare expansiva finanspolitiska åtgärder på 8 respektive 50 miljarder kronor 2009 och 2010. Med en sådan expansiv finanspolitik underskrids överskottsmålet 2010, men utgiftstaket överskrids inte och kommunsektorn uppfyller balanskravet.

OFFENTLIGT SPARANDE ÖVER MÅLET VID BESLUTAD FINANSPOLITIK

Målet för den offentliga sektorns finansiella sparande - överskottsmålet: Sparandet ska uppgå till 1 procent som andel av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel.

Den finanspolitiska inriktningen är tydligt expansiv 2009 till följd av förslagen i budgetpropositionen för 2009 och senare aviserade regelförändringar i skatte- och transfereringssystemet.¹⁰⁷ Det finansiella sparandet faller från 2,5 procent som andel av BNP 2008 till -2,6 respektive -3,7 procent 2009 och 2010 vid beslutade regler (se tabell 34). Fallet följer av både den beslutade expansiva finanspolitiken och den försämrade konjunkturen.

För att utvärdera huruvida de offentliga finanserna är i linje med överskottsmålet används genomsnittsindikatorn och det konjunkturjusterade sparandet (se faktarutan ”Metod för utvärdering av överskottsmålet och finanspolitikens inriktning”). Med beslutad finanspolitik är genomsnittsindikatorn mindre än 1 procent 2009 och 2010, se tabell 34, vilket indikerar att det finansiella sparandet för offentlig sektor är under målnivån vid beslutad politik. Baserat på det konjunkturjusterade sparandet överskrids dock överskottsmålet båda åren. Det konjunkturjusterade sparandet är 1,9 procent 2009 och 2,0 procent 2010 med beslutad finanspolitik.

Det konjunkturjusterade sparandet ökar med andra ord marginellt mellan 2009 och 2010, vilket innebär att inriktningen på den beslutade finanspolitiken är något åtstramande. En viktig orsak till det ökade konjunkturjusterade sparandet är att transfe-

¹⁰⁷ Aviserade regelförändringar i skatte- och bidragssystemen utgörs av paketen ”8,3 miljarder kronor för jobb och anställning” och ”Stärkta insatser för fordonsindustrin” som presenterades av regeringen den 5 respektive 11 december 2008. Dessa åtgärder inkluderas här i begreppen ”beslutade regler” och ”beslutad politik”.

reringsutgifterna för ohälsa minskar. Eftersom de minskade utgifterna för ohälsa inte bedöms vara konjunkturellt betingade ökar det konjunkturjusterade sparandet. Den minskade ohälsan innebär dessutom att ekonomins långsiktiga produktionskapacitet (potentiell BNP) blir högre, vilket även det leder till ett ökat konjunkturjusterat sparande (se avsnittet ”Offentliga sektorns utgifter”).

Tabell 34 Finansiellt sparande och indikatorer med beslutad respektive prognostiserad finanspolitik

Procent av BNP respektive potentiell BNP

	2008	2009	2010
<i>Med beslutad finanspolitik</i>			
Finansiellt sparande	2,5	-2,6	-3,7
Genomsnitt indikatorn	0,1	-0,6	-1,3
Konjunkturjusterat sparande	3,8	1,9	2,0
<i>Med prognostiserad finanspolitik</i>			
Finansiellt sparande	2,5	-2,7	-4,6
Genomsnitt indikatorn¹	-0,2	-0,9	-1,6
Konjunkturjusterat sparande	3,8	1,6	0,3

¹ För 2011–2013 används Konjunkturinstitutets medelfristprognos, se fördjupningen ”Svensk ekonomi 2011–2020”, vilken inkluderar åtstramande finanspolitik efter 2011.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FAKTA

Metod för utvärdering av överskottsmålet och finanspolitikens inriktning

För att kunna utvärdera finanspolitikens inriktning och den offentliga sektorns ställning i förhållande till överskottsmålet enskilda år behövs mått på det finansiella sparandet korrigerat för kortsiktiga variationer. I detta syfte använder Konjunkturinstitutet främst två indikatorer: genomsnitt indikatorn och det konjunkturjusterade sparandet.

Genomsnitt indikatorn utgörs av ett centrerat sjuårigt glidande medelvärde av det finansiella sparandet i offentlig sektor som andel av BNP, justerat för engångseffekter.¹⁰⁸ Till exempel utgör genomsnitt indikatorn för 2009 medelvärdet av 2006–2012 års finansiella sparande som andel av BNP exklusive engångseffekter.

Det konjunkturjusterade sparandet är det finansiella sparandet justerat för effekter av resursutnyttjandet i ekonomin och effekter från förändringar i skattebaserna till följd av konjunkturella variationer (sammansättnings effekter). Det konjunkturjusterade sparandet visar således sparandet givet ett balanserat resursutnyttjande (neutral konjunktur) och normal sammansättning av viktiga skattebaser. Till exempel rensas effekterna från

¹⁰⁸ År 2008 är genomsnitt indikatorn och det konjunkturjusterade sparandet justerat för de tillfälligt höga mervärdesskatteinkomsterna om ca 10 miljarder kronor som uppkom till följd av ändrade momsregler för byggtjänster. Åren 2004 och 2005 exkluderas de tillfälliga skatteinkomsterna som uppstod till följd av att aktiebolag upplöste periodiseringsfonder då dessa räntebelades.

kortsiktiga variationer i hushållens konsumtion som andel av BNP bort.

Det konjunkturjusterade sparandet indikerar att överskotts- målet överskrids om genomsnitt indikatorn överstiger 1 procent och underskrids om indikatorerna är mindre än 1 procent. Användandet av flera indikatorer innebär att det är en bedömningsfråga om överskottsmålet uppfylls, eftersom indikatorerna kan visa på olika resultat.

För att bedöma finanspolitikens inriktning, det vill säga dess effekt på resursutnyttjandet, används förändringen mellan olika år i det konjunkturjusterade sparandet. Ett stigande konjunktur- justerat sparande indikerar att finanspolitiken är åtstramande och ett minskande att den är expansiv.

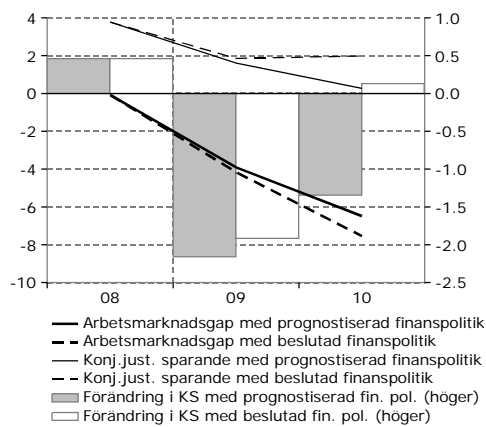
DEN KRAFTIGA LÅGKONJUNKTUREN MOTIVERAR YTTERLIGARE EXPANSIVA FINANSPOLITISKA ÅTGÄRDER

Konjunkturinstitutet bedömer att den kraftiga konjunktured- gången motiverar ytterligare expansiva finanspolitiska åtgärder. Behovet av finanspolitisk stimulans understryks av att reporän- tan väntas ligga nära noll. Givet den djupa lågkonjunktur som svensk ekonomi står inför kommer den efterfrågestimulans som härrör från penningpolitiken sannolikt vara otillräcklig för att uppnå inflationsmålet och för att stärka efterfrågan så mycket som vore önskvärt. Ur denna synvinkel är det därför rimligt att finanspolitiken tar en större börda än normalt för att stimulera efterfrågan. Samtidigt måste också hänsyn tas till att det finns en målkonflikt mellan att uppnå överskottsmålet och att stabilisera resursutnyttjandet när beslut tas om den finanspolitiska inrikt- ningen. Det är också värt att poängtera att om diskretionär fi- nanspolitik ska användas i stabiliserande syfte så måste det kon- junkturjusterade sparandet tillåtas att understiga 1 procent. På motsvarande sätt kan det konjunkturjusterade sparandet i en högkonjunktur tillåtas överstiga 1 procent i syfte att dämpa efter- frågan. Detta pekar på att finanspolitiska åtgärder som vidtas för att stabilisera konjunkturen företrädesvis bör vara temporära.

Försämringen av konjunkturen slår hårt mot de offentliga fi- nanserna. Till viss del kan den djupa lågkonjunkturen leda till en varaktigt lägre sysselsättningsnivå vilket medför att de offentliga finanserna varaktigt försvagas. Ett stort och långvarigt under- skridande av överskottsmålet kan leda till de offentliga finanser- nas hållbarhet ifrågasätts av aktörerna på finansmarknaderna och till ett ökat försiktighetssparande bland hushållen. I värsta fall kan högre räntor och ökat försiktighetssparande fullt ut motver- ka finanspolitikens avsedda expansiva effekter.

Diagram 211 Arbetsmarknadsgap och finanspolitik

Procent av potentiellt arbetade timmar respektive BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

MER EXPANSIV FINANSPOLITIK 2009

Den hittills beslutade finanspolitiken innebär att det konjunkturjusterade sparandet minskar med 1,9 procentenheter som andel av potentiell BNP mellan 2008 och 2009 (se diagram 211). Konjunkturinstitutets prognos utgår från att ytterligare 8 miljarder kronor i ofinansierade åtgärder kommer att införas under 2009, vilket innebär att det konjunkturjusterade sparandet minskar med totalt 2,2 procentenheter 2009. Det konjunkturjusterade sparandet blir då 1,6 procent som andel av potentiell BNP (se tabell 34). Enligt det konjunkturjusterade sparandet uppnås därmed överskotts målet 2009 även med den prognostiserade finanspolitiken.

Konjunkturinstitutet antar, i avvaktan på ytterligare aviseringar, en fördelning av finanspolitiken mellan utgifter och inkomster (se tabell 35). Den antagna fördelningen inkluderar 2009 ökade statsbidrag till kommunsektorn, transfereringar till hushållen och infrastruktursatsningar.

Tabell 35 Antagen fördelning av prognostiserad finanspolitik

Miljarder kronor, årlig förändring i respektive års pris- och lönenivå

	2009	2010
Inkomster	0,0	-25,0
Hushållssektorn	0,0	-15,0
Företagssektorn	0,0	-10,0
Utgifter	8,0	25,0
Offentlig konsumtion och investeringar	5,0	16,0
Transfereringar till hushåll	3,0	9,0
Transfereringar till företag	0,0	0,0
Bidrag till förändring i konjunkturjusterat sparande	-8,0	-50,0

Anm. Minustecken på inkomstsidan anger att den offentliga sektorns inkomster minskar.

¹ De antagna åtgärderna för 2009 är 3 miljarder kronor i offentlig konsumtion (statsbidrag till kommunsektorn), 2 miljarder kronor i offentliga investeringar och 3 miljarder kronor i ospecificerade transfereringar till hushållen.

² De antagna åtgärderna för 2010 är 15 miljarder kronor i sänkta inkomstskatter för hushållen, 7 miljarder kronor i sänkt socialavgift, 3 miljarder kronor i sänkt bolagsskatt, 13 miljarder kronor i offentlig konsumtion (9 miljarder kronor är statsbidrag till kommunsektorn), 3 miljarder kronor i offentliga investeringar och 9 miljarder i transfereringar till hushållen.

Källa: Konjunkturinstitutet.

FINANSPOLITIKEN EXPANSIV ÄVEN 2010

Med den hittills beslutade finanspolitiken ökar det konjunkturjusterade sparandet med 0,1 procentenheter 2010, vilket indikerar en något stram inriktning. Konjunkturinstitutets bedömning är att finanspolitiken på grund av den djupa lågkonjunkturen bör ges en tydligt expansiv inriktning även 2010. Konjunkturinstitutets prognos utgår från att regeringen beslutar om ofinansierade åtgärder om 50 miljarder kronor 2010, utöver redan beslutade och aviserade åtgärder.

Politiken 2010 innebär en försvagning av det konjunkturjusterade sparandet med 1,3 procentenheter mellan 2009 och 2010

(se diagram 212 och tabell 34). Nivån på det konjunkturjusterade sparande 2010 är 0,3 procent som andel av potentiell BNP (se diagram 215 och tabell 34), vilket indikerar att överskottsmålet underskrids. Som diskuterades ovan är detta en naturlig konsekvens givet att finanspolitiken ska spela en stabiliseringspolitisk roll. Den prognostiserade finanspolitiken antas schablonmässigt fördelas jämnt mellan utgifter och inkomster (se tabell 35).

OFFENTLIG SKULDNIVÅ FORTFARANDE MÅTTLIG

Den förväntade expansiva inriktningen av finanspolitiken ska också ses mot bakgrund av den kraftiga förbättring av den offentliga sektorns finansiella ställning som har ägt rum sedan mitten av 1990-talet. Exempelvis har statskulden som andel av BNP minskat från 77 procent 1995 till 34 procent 2008. Den konjunkturrella försvagningen av de offentliga finanserna och den expansiva inriktningen av finanspolitiken leder visserligen till att en stigande statskuldkvot under prognosåren, men nivån ligger avsevärt under nivån i mitten av 1990-talet (se diagram 213). Den relativt sett låga nivån på statskulden 2010 innebär också att det sannolikt finns en betydande marginal till den statskuldkvot som leder till ett försvagat förtroende för en hållbar utveckling av de offentliga finanserna.

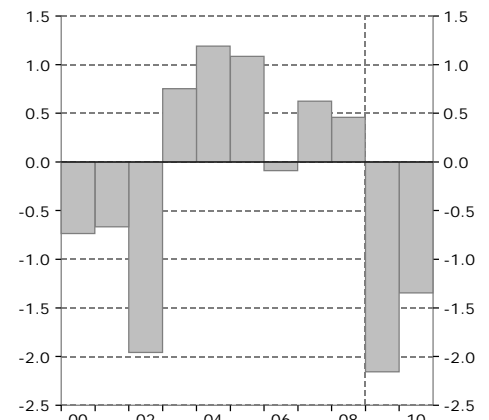
För att undvika att de offentliga finansernas trovärdighet ifrågasätts är det viktigt att den ekonomiska politiken inriktas på att säkerställa en återgång till ett finansiellt sparande som ligger i linje med överskottsmålet. En sådan återgång innebär att finanspolitiken måste läggas om i en något stram riktning när en återhämtning har inletts i den svenska ekonomin. I fördjupningen ”Svensk ekonomi 2011–2020” visas ett scenario där en måttligt stram finanspolitik under 2012–2015 leder till att överskottsmålet klaras 2015 mätt med konjunkturjusterat sparande (se diagram 214). För att underlätta anpassningen mot ett förstärkt finansiellt sparande är det lämpligt att tillkommande finanspolitiska stimulanser i hög grad endast temporärt försvagar de offentliga finanserna och att de åtgärder som vidtas har stora effekter på efterfrågan och sysselsättningen. Till viss del kan åtstramning åstadkommas utan aktiva åtgärder, till exempel genom att det inte genomförs någon diskretionär uppräknings i takt med löne- och prisökningar av statsbidragen till kommunsektorn och vissa andra transfereringar till hushåll och företag.

DEN PROGNOTISERADE FINANSPOLITIKEN GER HÖGRE BNP-TILLVÄXT

De tillkommande åtgärderna stimulerar efterfrågan i ekonomin och påverkar därmed resursutnyttjandet positivt. Konjunkturredgången blir med andra ord mindre djup till följd av de ytterligare finanspolitiska åtgärderna. BNP-tillväxten uppskattas bli 0,2 procentenheter högre 2009 än vad som skulle ha varit fallit vid

Diagram 212 Förändring i konjunkturjusterat finansiellt sparande vid prognostiserad finanspolitik

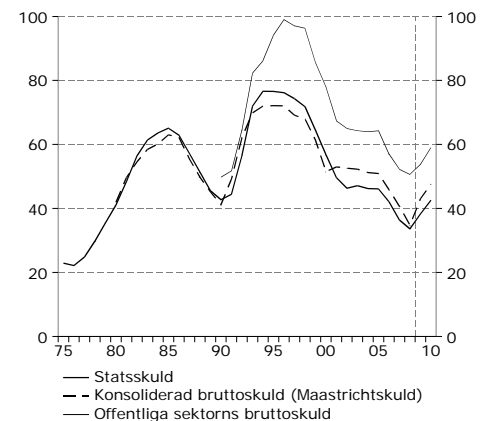
Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 213 Offentlig skuldsättning

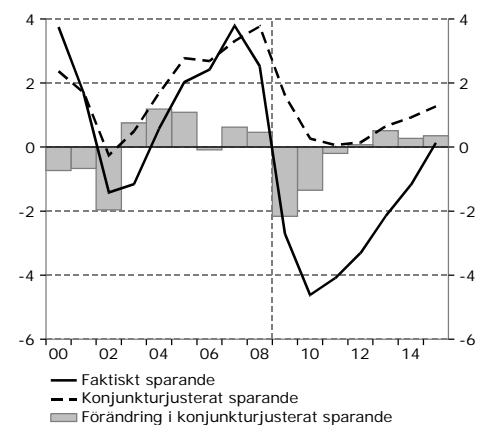
Procent av BNP respektive miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

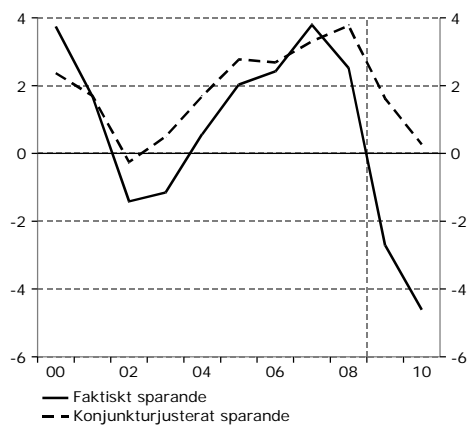
Diagram 214 Finansiellt sparande och förändring i konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP respektive potentiell BNP

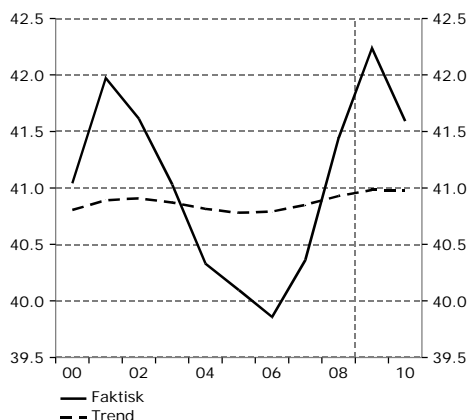
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 215 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

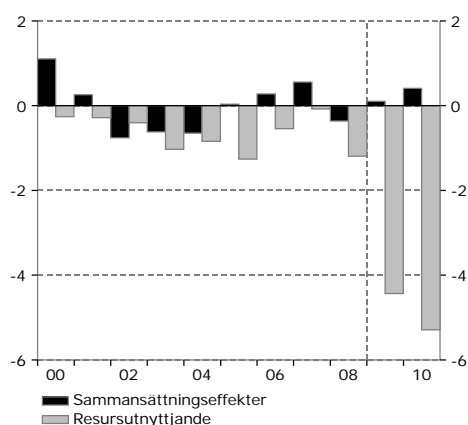
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 216 Lönesumma
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 217 Avvikelse mellan faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

hittills beslutade och aviserade reformer. År 2010 innebär åtgärderna att BNP-tillväxten blir 1,1 procentenheter högre och att sysselsättningsminskningen blir 0,8 procentenheter mindre jämfört med utvecklingen utan extra finanspolitiska stimulanser. Att effekten blir större på BNP än på sysselsättningen beror på att en den ökade efterfrågan ger upphov till något högre produktivitetstillväxt.¹⁰⁹ Finanspolitikens effekter på produktion och sysselsättning är mycket osäkra och beror på vilka åtgärder som vidtas.

KONJUNKTURNEDGÅNG OCH EXPANSIV FINANSPOLITIK LEDER TILL FÖRSVAGAT FINANSIELLT SPARANDE

Sammanfattningsvis innebär den expansiva finanspolitiken tillsammans med konjunkturedgången att både det finansiella sparandet och det konjunkturjusterade sparandet sjunker under prognosperioden som andel av BNP respektive potentiell BNP. Det finansiella sparandet minskar från 2,5 procent 2008 till -2,7 respektive -4,6 procent 2009 och 2010 (se tabell 34 och diagram 215). Det konjunkturjusterade sparandet minskar från 3,8 procent som andel av potentiell BNP till 1,6 respektive 0,3 procent motsvarande år.

Försvagningen av det finansiella sparandet förklaras till stor del av den kraftiga lågkonjunkturen. Den konjunkturrellt betingade nedgången i finansiellt sparande mellan 2008 och 2010 beräknas uppgå till 3,6 procent som andel av BNP. Med enbart beslutade och aviserade åtgärder skulle den konjunkturrellt betingade försvagningen av offentlig sektors finansiella sparande vara ännu större, 4,4 procent av BNP. Att lågkonjunkturen innebär ett kraftigt försämrat faktiskt sparande beror bland annat på stigande arbetslöshetsrelaterade kostnader. Effekten av det låga resursutnyttjandet på det faktiska sparandet som andel av BNP dämpas dock något av att lönesumman i ekonomin växer i förhållande till BNP, vilket innebär att skatteintäkterna som andel av BNP är högre än normalt (se diagram 216). Detta bidrar till positiva sammansättningseffekter i det faktiska sparandet då det mäts som andel av BNP (se faktarutan "Metod för utvärdering av överskottsmålet och finanspolitikens inriktning"). Denna sammansättningseffekt rensas bort i det konjunkturjusterade sparandet, vilket håller tillbaka skillnaden mellan faktiskt och konjunkturjusterat sparande eftersom effekten av resursutnyttjandet går i motsatt riktning (se diagram 217).

DE TAKBEGRÄNSADE UTGIFTERNA ÖKAR

Mål för statens utgifter – utgiftstaket: De takbegränsade utgifterna får inte överskrida de av riksdagen beslutade utgiftstaken.

¹⁰⁹ De efterfrågestimulerande åtgärderna medför, allt annat lika, att produktionen blir högre. Den högre produktionen åstadkoms på kort sikt både genom fler arbetade timmar och en ökad produktivitet. Detta leder till att finanspolitiken på kort sikt får större effekt på produktionen än på sysselsättningen.

Det preliminära utfallet för de takbegränsade utgifterna blev enligt Ekonomistyrningsverket 945 miljarder kronor 2008. Det är lägre än utgiftstaket och marginalen till taket uppgick till 12 miljarder kronor. Det är en minskning av marginalen med 16 miljarder kronor jämfört med den höga marginalen 2007 (se diagram 218).

Tabell 36 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2006	2007	2008	2009	2010
Fastställda utgiftstak för staten ¹	907	938	957	991	1 020
Procent av BNP	31,3	30,6	30,3	32,1	32,6
Summa takbegränsade utgifter	895	910	945	968	1 014
Procent av BNP	30,9	29,7	29,9	31,4	32,4
Marginal till taket	12	28	12	23	6
Marginal till taket vid beslutad finanspolitik ²				31	39

¹ Efter tekniska justeringar. ² Denna marginal tar inte hänsyn till eventuella indirekta effekter på takbegränsade utgifter som kan uppstå via de automatiska stabilisatorerna på statsbudgetens utgiftssida.

Källor: Ekonomistyrningsverket, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Utgiftstaket har minskat successivt som andel av BNP sedan 1997 då utgiftstaket infördes. Den svaga BNP-utvecklingen 2009 och 2010 leder till att utgiftstaket ökar något i relation till BNP (se diagram 219).

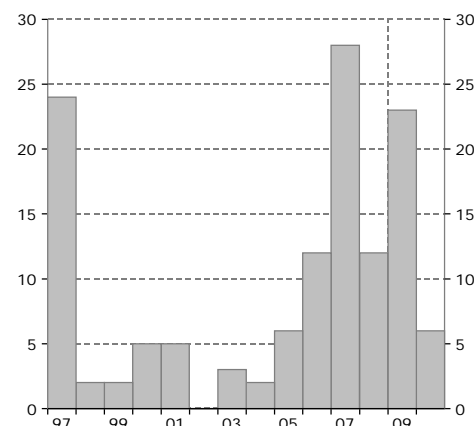
Marginalen till taket ökar 2009 trots expansiv finanspolitik. En anledning är att ett nytt system för medlemsländernas avgift till EU träder i kraft 2009. Det innebär tillfälliga rabatter på den momsbaseerade avgiften. I statsbudgettermer kommer EU-avgiften vara närmare 12 miljarder kronor lägre 2009 än 2008. År 2010 ökar EU-avgiften med drygt 8 miljarder kronor jämfört med 2009.

Med den prognostiserade finanspolitiken och givet den makroekonomiska utvecklingen bedöms budgeteringsmarginalen bli 23 miljarder 2009 för att därefter minska till 6 miljarder kronor 2010 (se tabell 36). Med enbart den hittills beslutade och aviserade finanspolitiken blir budgeteringsmarginalen 31 miljarder kronor 2009 och 39 miljarder kronor 2010¹¹⁰.

Osäkerheten i prognoserna ökar med tiden och det bör i budgetarbetet finnas marginal till utgiftstaket för att möta denna osäkerhet. Konjunkturinstitutet gör prognoser på utfallet av de takbegränsade utgifterna. Prognosen för 2010 innebär att utgiftstaket inte kommer att överskridas och marginalen till taket motsvarar 0,6 procent av de takbegränsade utgifterna.

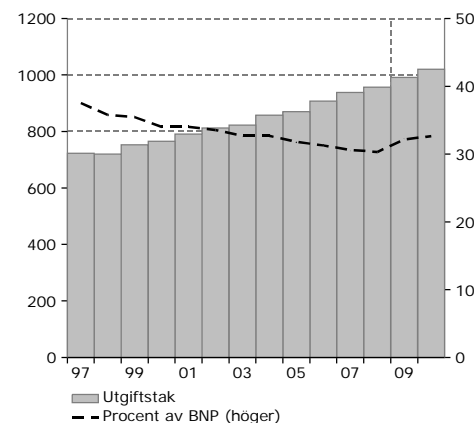
Den prognostiserade finanspolitiken innebär att de takbegränsade utgifterna ökar för offentlig konsumtion och invester-

Diagram 218 Marginal till utgiftstaket
Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 219 Utgiftstak
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Anm. Fastställt utgiftstak efter tekniska justeringar.

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

¹¹⁰ Se anmärkning 2 i tabell 36.

ingar samt transfereringar till hushållen med sammanlagt 8 miljarder 2009 och ytterligare 25 miljarder kronor 2010.

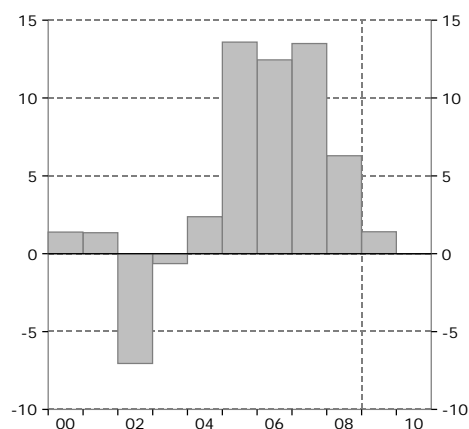
Utgifterna för den totala ohälsan fortsätter att minska under både 2009 och 2010, delvis som en följd av de nya reglerna i sjukförsäkringen.

Det försämrade läget på arbetsmarknaden medför att utgifterna för de arbetslöshetsrelaterade utgifterna växer snabbt. Den höga uppräkningsgraden av pensionerna och det faktum att allt fler blir pensionärer innebär att pensionsutbetalningar ökar starkt 2009.

Balanseringen i pensionssystemet kommer att träda i kraft 2010. Tillgångarna i pensionssystemet har vuxit långsammare än skulderna 2008, bland annat som en följd av den kraftiga nedgången på aktiemarknaderna. Balanseringen innebär att inkomstindex skrivs ner med ett balanstal (se faktarutan "Så fungerar balanseringen i pensionssystemet"). Det innebär att följsamhetsindex, och därmed pensionsbeloppen till ålderspensionärer, skrivs ner med 3,5 procent 2010. I den prognostiserade expansiva finanspolitiken kompenseras emellertid pensionärerna för denna nedgång.

Diagram 220 Resultat i kommunsektorn exkl. extraordinära poster

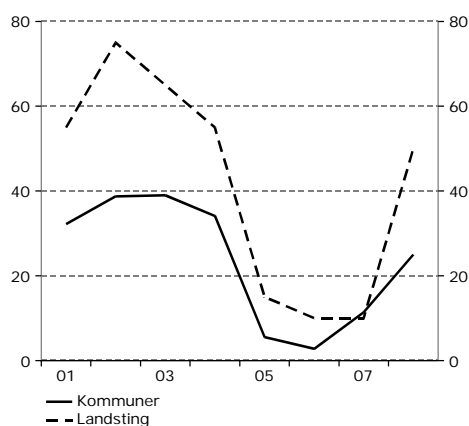
Miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 221 Andel kommuner och landsting med negativt resultat

Procent

Källor: SCB och Sveriges Kommuner och Landsting.

BALANSKRAVET KLARAS MED LITEN MARGINAL

Mål för kommuner och landsting – balanskravet: Budgeten för nästa kalenderår ska upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om ett underskott ändå uppstår, ska det negativa resultatet balanseras med motsvarande överskott under de närmast följande tre åren.

Kommunsektorns preliminära resultat¹¹¹, före extraordinära poster, uppgick till 6,3 miljarder kronor 2008. Det är mer än en halvering av det överskott som redovisades 2007 (se diagram 220). Allt fler kommuner och landsting redovisar också underskott i sina finanser. Det preliminära resultatet för 2008 innebär att var fjärde kommun och hälften av landstingen redovisar ett negativt resultat, före extraordinära poster, jämfört med var tionde kommun och landsting 2007 (se diagram 221).

Kommunsektorns ekonomi försämras avsevärt under 2009 och 2010. Den allt svagare konjunkturen leder till lägre skatteinkomster för både kommuner och landsting. Samtidigt leder den växande arbetslösheten tillsammans med förändringar i ersättningssystemen till att kommunernas kostnader för ekonomiskt bistånd ökar.¹¹² För landstingens del stiger utgifterna då de möter den ökande efterfrågan på sjukvård som följer av den åldrande befolkningen.

¹¹¹ I det preliminära resultatet för kommunsektorn saknas uppgifter för Stockholms stad.

¹¹² Förändringarna består dels av ändrade beräkningsgrunder för a-kassornas avgifter till staten som förväntas leda till att fler personer står utan arbetslöshetsförsäkring (se fördjupningen "Ersättning vid arbetslöshet"), dels av regelförändringar i sjukförsäkringen vilket innebär att fler personer förväntas bli utförsäkrade 2010.

Den prognostiserade finanspolitiken innebär ökade statsbidrag 2009 och 2010 samt lägre arbetskostnader till följd av att socialavgifterna sänks 2010 (se tabell 35). Utan denna finanspolitik skulle kommunsektorn behöva göra stora anpassningar av sin verksamhet för att uppfylla balanskravet. Enskilda kommuner och landsting kommer dock trots de ökade statsbidrag som prognostiserats att behöva anpassa verksamheten till följd av lågkonjunkturen.

Kommunsektorns resultat uppgår i år till 1 miljard kronor. År 2010 innebär ett nollresultat. Balanskravet för kommunsektorn som helhet uppfylls med andra ord endast med liten marginal och det är troligt att andelen kommuner och landsting som redovisar underskott kommer att öka under prognosperioden.

Offentliga sektorns inkomster

OFFENTLIGA SEKTORNS INKOMSTER MINSKAR

Konjunkturedgången och skattesänkningar leder till att den offentliga sektorns inkomster minskar både 2009 och 2010 (se tabell 37). Skatteinkomsterna minskar snabbare än BNP, vilket innebär att skattekvoten fortsätter att minska under prognosperioden (se diagram 222). Även den offentliga sektorns övriga inkomster minskar kraftigt (se tabell 37). Detta kan till stor del förklaras av fallande ränte- och utdelningsinkomster till AP-fonderna.

Tabell 37 Skatter och avgifter.

Procent av BNP

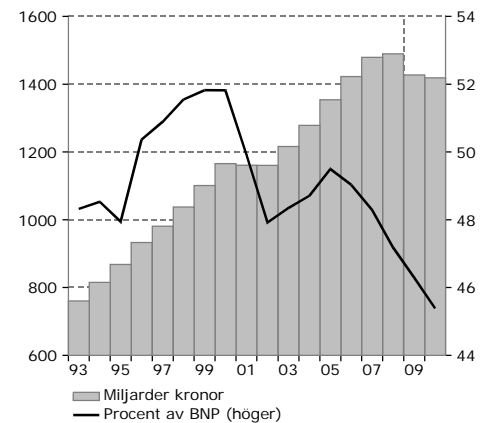
	2006	2007	2008	2009	2010
Offentliga sektorns inkomster	53,8	53,6	52,8	51,2	50,4
Skattekvot	49,0	48,3	47,2	46,3	45,4
Hushållens direkta skatter	16,2	15,2	14,2	13,7	13,2
Företagens direkta skatter	3,7	3,9	3,3	2,9	3,0
Socialavgifter	12,1	12,2	11,3	10,7	10,5
Mervärdesskatt	8,9	9,2	9,4	9,4	9,4
Punktskatter	2,9	2,8	2,7	2,9	2,9
Övriga skatter	5,2	5,1	6,2	6,7	6,3
Avgår EU-skatter	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Övriga inkomster	5,1	5,5	5,9	5,2	5,2

Anm. Skatter som betalas till EU ingår i skattekvoten men inte i offentliga sektorns inkomster.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 222 Skatter och avgifter

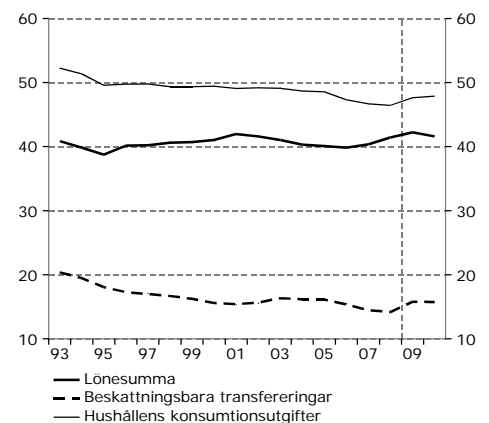
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 223 Viktiga skattebaser

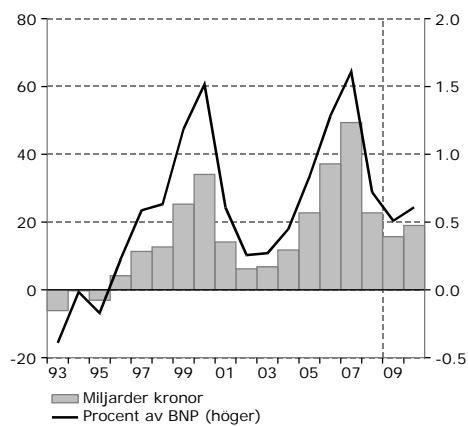
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 224 Skatt på hushållens kapitalinkomster

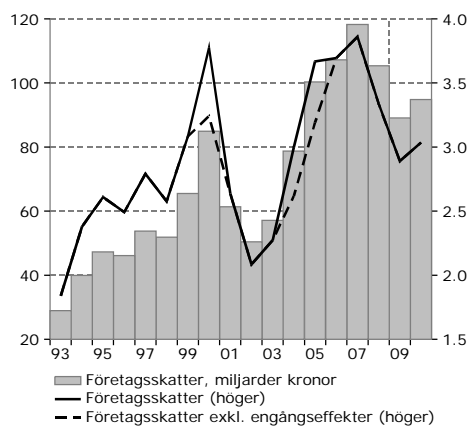
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 225 Företagsskatter

Miljarder kronor respektive procent av BNP

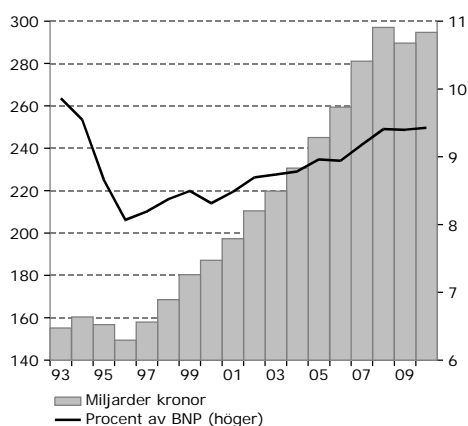

Anm. Till engångseffekter räknas utbetalningarna från Alecta 2000 och de extra upplösta periodiseringsfonderna 2004 och 2005.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 226 Mervärdesskatt

Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen av lönesumman i ekonomin, beskattningsbara transfereringar och hushållens konsumtion är viktig för den offentliga sektorns inkomster, eftersom inkomsterna från skatt på förvärvsinkomst, socialavgifter och mervärdesskatt till stor del bestäms av storleken på dessa skattebaser. År 2009 utvecklas dessa tre skattebaser starkare än BNP, vilket påverkar skattekvoten positivt. År 2010 utvecklas dock såväl lönesumman som de beskattningsbara transfereringarna något svagare än BNP, vilket har motsatt effekt (se diagram 223).

SÄNKTA SKATTER FÖR BÅDE HUSHÅLL OCH FÖRETAG MINSKAR SKATTEKVOTEN

Förändrade skatteregler 2009 och 2010 håller tillbaka den offentliga sektorns inkomster. Skatterna sänks för både hushåll och företag. Hushållens direkta skatter består främst av skatt på förvärvsinkomst och skatt på kapitalinkomst. År 2009 sänks beskattningen på förvärvsinkomst till följd av att ett tredje steg i jobbskatteavdraget införs och att den nedre skiktgränsen för att betala statlig inkomstskatt höjs. Dessutom utvidgas systemet för skattereduktion som finns för hushållstjänster till att även omfatta så kallat rot-arbete, med vilket avses arbete för reparation, underhåll samt om- och tillbyggnad av småhus, ägarlägenhet eller bostadsrätt. En ytterligare orsak till att hushållens direkta skatter sjunker är den svaga utvecklingen på aktiemarknaden, som leder till att inkomsterna från skatt på kapitalinkomster sjunker 2009. År 2010 ökar åter inkomsterna från skatt på kapitalinkomst något (se diagram 224). Hushållens direkta skatter fortsätter dock att falla som andel av BNP. Den främsta orsaken är den expansiva finanspolitik som prognostiseras för 2010, då hushållens direkta skatter antas sänkas med 15 miljarder kronor.

Från och med 2009 infördes ett företagsskattepaket som innebär sänkta skatter för företagen. I paketet ingår bland annat sänkta socialavgifter, vilket ökar företagens vinster åtminstone på kort sikt. Socialavgifterna sätts ner generellt med en procentenhet, och ytterligare nedsättningar görs för unga personer. Dessutom sänks bolagsskattesatsen samtidigt som skattebasen breddas, vilket sammantaget leder till en marginell ökning av uttaget av bolagsskatt. Detta till trots minskar inkomsterna från företagens direkta skatter kraftigt 2009 och utvecklas svagare än BNP (se diagram 225). Orsaken är att företagens vinster sammantaget faller 2009. Som en del av den prognostiserade expansiva finanspolitiken för 2010 antas att företagens skatter (inklusive socialavgifter) sänks med 10 miljarder kronor. Den offentliga sektorns inkomster från företagens direkta skatter ökar ändå 2010, som följd av företagens avsevärt förbättrade resultat.

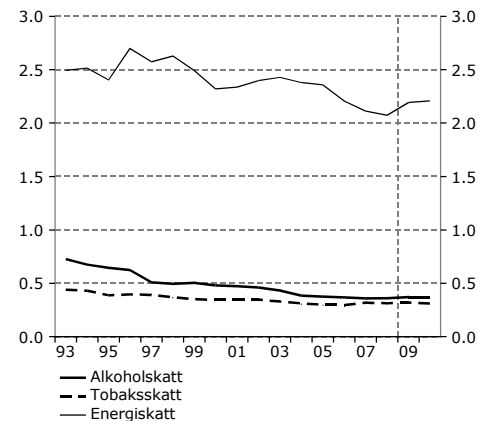
STABILA INKOMSTER FRÅN MERVÄRDESSKATT OCH PUNKTSKATTER

Den offentliga sektorns inkomster från mervärdesskatt är stabila som andel av BNP under prognosperioden (se diagram 226). År 2008 infördes nya redovisningsregler av mervärdesskatt vid omsättning av bygg- och anläggningstjänster. Övergången till de nya reglerna innebar en engångseffekt som förstärkte inkomsterna från mervärdesskatten med ca 10 miljarder kronor 2008. Rensat för denna effekt ökar inkomsterna från mervärdesskatten som andel av BNP mellan 2008 och 2009.

Inkomsterna från punktskatter ökar något som andel av BNP 2009 (se tabell 37). Detta förklaras av ökade inkomster från energiskatter (se diagram 227).

Diagram 227 Punktskatter

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Offentliga sektorns utgifter

År 2008 ökade den offentliga sektorns utgifter som andel av BNP något efter att ha minskat fyra år i rad (se diagram 228). Utgifterna som andel av BNP stiger brant 2009 och fortsätter att öka 2010 (se tabell 38).

Tabell 38 Offentliga sektorns utgifter

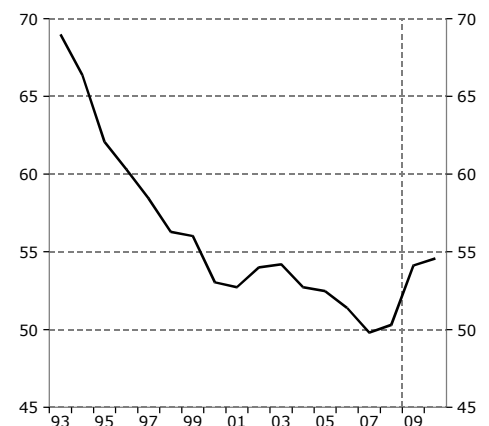
Procent av BNP

	2006	2007	2008	2009	2010
Utgifter	51,4	49,8	50,3	54,0	55,0
Offentlig konsumtion	26,3	25,9	26,4	27,9	28,4
Offentliga investeringar	2,8	2,9	3,1	3,4	3,5
Transfereringar	20,5	19,2	19,1	21,1	21,4
Utlandet	1,5	1,4	1,6	1,6	1,7
Företagen	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Hushållen	17,3	16,2	15,9	17,9	18,1
Ränteutgifter	1,8	1,8	1,7	1,5	1,6

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 228 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

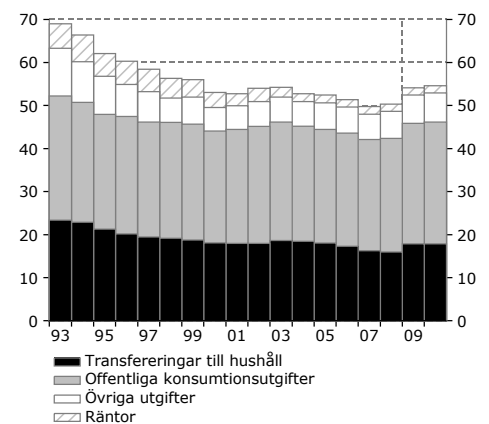
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

EXPANSIV FINANSPOLITIK MEDFÖR HÖGA UTGIFTER FÖR OFFENTLIG KONSUMTION OCH INVESTERINGAR

De offentliga konsumtionsutgifterna ökar under prognosperioden som andel av BNP (se diagram 229). Störst är ökningen i statlig sektor, vilket förklaras av kraftigt expansiv finanspolitik. Regeringen har aviserat höjda anslag till arbetsmarknadsprogram och forskning 2009 och 2010. Vidare antas ytterligare resurser tillföras dessa områden som en del av den prognostiserade finanspolitiken. Kommunsektorn bedöms få ytterligare resurser utöver de redan beslutade, både 2009 och 2010. De ytterligare resurserna används i stor utsträckning till konsumtion, vilket leder till att konsumtionsutgifterna stiger. Ökningen är större i landstingen än i kommunerna, vilket beror på ett ökat demogra-

Diagram 229 Den offentliga sektorns utgifter, realekonomisk fördelning

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

fiskt tryck i landstingen (se fördjupningen ”Befolkningsutvecklingen och efterfrågan på offentliga tjänster fram till 2050”).

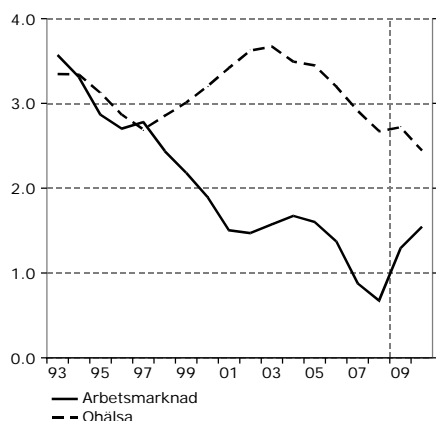
De offentliga investeringsutgifterna ökar 2009 framför allt till följd av ökade investeringsanslag i budgetpropositionen för 2009. Även 2010 ökar de offentliga investeringarna vilket förklaras av att den expansiva finanspolitiken antas innehålla ökade anslag till infrastrukturinvesteringar.

TRANSFERERINGAR TILL UTLANDET OCH RÄNTEUTGIFTER VÄXER

Transfereringarna till utlandet ökade som andel av BNP 2008. Det beror på att en reglering av EU-avgiften för 1995–2007 betalades ut i december 2008. År 2009 och 2010 hålls transfereringarna kvar på förhållandevis höga nivåer till följd av den svaga kronan. De låga räntesatserna bidrar till att ränteutgifterna minskar som andel av BNP 2009. För 2010 ökar ränteutgifterna som en följd av den växande statsskulden.

Diagram 230 Utgifter för arbetsmarknad respektive ohälsa

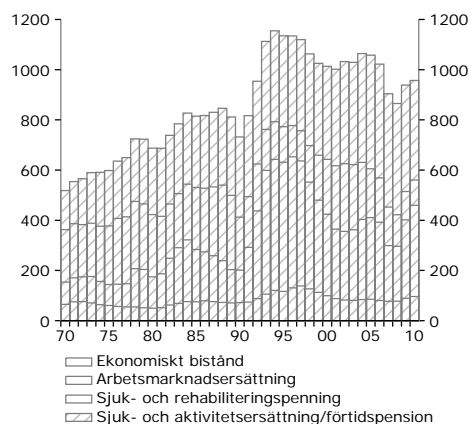
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 231 Helärsekvivalenter i olika ersättningsystem, 20–64 år

Tusental

Källor: SCB, Socialförsäkringsutredningen och Konjunkturinstitutet.

TRANSFERERINGAR TILL HUSHÄLLEN ÖKAR STARKT

Transfereringarna till hushållen ökar starkt 2009 och 2010. Det beror främst på den allt sämre arbetsmarknaden. Utgifterna för de arbetslöshetsrelaterade transfereringarna mer än fördubblas från 2008 till 2010 (se diagram 230).

Antalet personer som försörjs med sociala ersättningar på helårsbasis ökar 2009 för första gången sedan 2002. Ökningen fortsätter 2010 och sammantaget är antalet helärsekvivalenter 112 000 fler 2010 än 2008 (se tabell 39).

Tabell 39 Personer 20–64 år försörjda med sociala ersättningar

Helärsekvivalenter, tusental

	2006	2007	2008	2009	2010
Ohälsa	630	605	569	537	498
Sjuk- och rehabiliteringspenning	176	154	126	113	101
Sjuk- och aktivitetsersättning	454	451	444	424	396
Arbetsmarknadsersättningar	312	222	218	320	384
Arbetslöshet	178	135	135	206	248
Arbetsmarknadsprogram	134	87	83	114	136
Ekonomiskt bistånd	80	77	78	89	97
Totalt	1 022	904	866	946	978
Förändring från föregående år	-36	-118	-38	80	32

Anm. En helärsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år, det vill säga två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helärsekvivalent tillsammans. En helärsekvivalent är alltså en statistisk konstruktion och beräknas för att ge ett jämförbart mått över tiden på den hur stor andel av befolkningen som försörjs med sociala ersättningar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

De ohälsorelaterade utgifterna fortsätter att minska och personer som på helårsbasis försörjs med ohälsorelaterade transfereringar minskar med 71 000 från 2008 till 2010 (se diagram 231 och

tabell 39). Sjukpenningdagarna minskar främst på grund av snabbare avslut av sjukperioderna och därmed färre långtids-sjukskrivna. Färre långtidssjukskrivna medför ett minskat inflöde till sjuk- eller aktivitetsersättning. Från och med den 1 juli 2008 infördes nya regler i sjukförsäkringen, som bland annat innebar att sjukpenningen är tidsbegränsad och att den tidsbegränsade sjukersättningen (förtidspension) upphör från och med 2010. Dessa nya regler för med sig att många kommer att utförsäkras från sjukförsäkringen framför allt under 2010. En del av dem som lämnar sjukförsäkringen tillhör arbetskraften genom att de har en anställning att gå tillbaka till. Vissa tillhör arbetskraften genom att de har sin ersättning från sjukförsäkringen på deltid. Arbetskraftsdeltagandet bedöms ändå öka något 2010 när många utförsäkras och sjuka som tidigare var utanför arbetskraften blir sysselsatta, arbetslösa eller deltar i arbetsmarknadspolitiska program.

Personer som försörjs med arbetsmarknadsrelaterade ersättningar ökar starkt, på grund av den kraftigt försämrade arbetsmarknaden. Sammantaget ökar de med 76 procent eller 166 000 personer från 2008 till 2010.

Personer som på helårsbasis försörjs med ekonomiskt bistånd ökar 2009 och 2010 till följd av hårdare regler i sjukförsäkringen och den höga arbetslösheten. Många har lämnat a-kassorna och har därmed ingen ersättning från arbetslöshetsförsäkringen vid arbetslöshet (se fördjupningen ”Ersättning vid arbetslöshet”).

PENSIONERNA ÖKAR 2009 OCH MINSKAR 2010

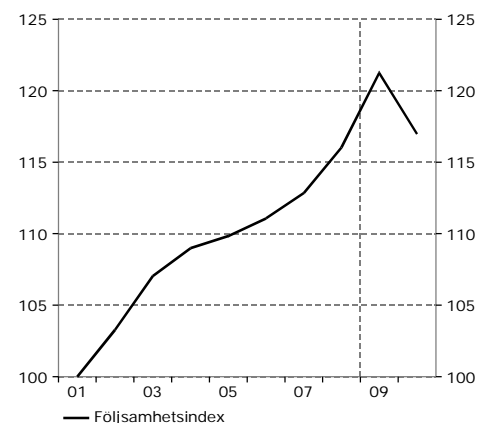
De pensioner som betalas ut från ålderspensionssystemet är inkomstpension och tilläggpension (ATP). Pensionsbeloppen skrivs i normala fall fram med ett följsamhetsindex som motsvarar förändringen av inkomstindex reducerat med 1,6 procentenheter. Uppräkning med inkomstindex bestäms av den genomsnittliga realinkomstutvecklingen under de tre föregående åren samt av inflationen föregående år (se diagram 232). Om balanseringen aktiveras innebär det att pensionerna indexeras med ett balansindex i stället för inkomstindex. Balansindex bestäms av inkomstindex och balanstalets¹¹³ storlek.

Följsamhetsindex, och därmed pensionsbeloppen, skrivs upp med 4,5 procent 2009. Det är i huvudsak den höga prisökningstakten mellan juni 2007 och juni 2008 som bidrar till den höga uppräkningsindexeringen (se tabell 40).

För 2010 kommer pensionerna att skrivas ner för första gången sedan det nya pensionssystemet infördes 1999. Oron på finansmarknaderna under andra halvåret 2008 medförde kraftiga nedgångar på aktiemarknaderna. Tillgångarna i AP-fonderna, som numera har stora aktieportföljer, minskade med 191 miljarder kronor 2008 (se tabell 41). Därmed blev pensionsskulden

Diagram 232 Pensionsbelopp

Index 2001=100

Källa: Konjunkturinstitutet.

¹¹³ Balanstalet erhålls genom att dividera pensionsystemets tillgångar med pensionsskulden. Om balanstalet är mindre än 1 är skulderna större än tillgångarna och balanseringen aktiveras.

större än tillgångarna vid årets slut och balanseringen i pensions-systemet kommer därför att aktiveras. Balanseringen i pensions-systemet innebär att pensionerna 2010 kommer justeras ner med ett balanstal (se tabell 41).

Följsamhetsindex, och därmed pensionsbeloppen i genom-snitt, beräknas minska med i genomsnitt 3,5 procent 2010 (se diagram 232). Det är en följd av balanseringen och den underlig-gande låga ökningen av inkomstindex, som i sin tur är ett resul-tat av att priserna mellan juni 2008 och juni 2009 bedöms falla med 0,9 procent.

Även pensionsbehållningen, det vill säga framför allt sum-man av fastställda pensionsrätter, räknas om med inkomstindex 2009 och balansindex 2010. Det innebär att pensionsbehållning-en skrivs upp med 6,2 procent 2009 och skrivs ner med 2,0 procent 2010 (se tabell 40).

Tabell 40 Pensioner och pensionsbehållning

Årlig procentuell förändring respektive index

	2007	2008	2009	2010
Pensioner (följsamhetsindexering)	1,6	2,8	4,5	-3,5
Varav Real inkomst ¹	1,7	2,6	1,8	2,3
Norm ²	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
KPI ³	1,5	1,9	4,3	-0,9
Pensionsbehållning	3,2	4,5	6,2	-2,0
Inkomstindex	125,57	131,18	139,26	141,14
Balansindex				136,51
Inkomstbasbelopp ⁴	45 900	48 000	50 900	51 600
Prisbasbelopp	40 300	41 000	42 800	42 400

¹ Genomsnittlig real inkomstutveckling under tre föregående år för alla personer 16–64 år med pensionsgrundande inkomst.

² Vid beräkning av pensionsbeloppets initiala storlek beaktas en tillväxt på 1,6 procent som här räknas bort.

³ KPI-inflation mätt från juni två år tillbaka till juni föregående år.

⁴ Används vid beräkning av taket för pensionsgrundande inkomst.

Källa: Konjunkturinstitutet.

FAKTA

Så fungerar balanseringen i pensionssystemet

Pensionssystemet är konstruerat för att vara hållbart över kon-junktursvängningar. Det innebär att både tillgångar och skulder i pensionssystemet påverkas av den sysselsättnings- och inkomst-minskning som uppstår vid en konjunkturförsvagning. Likaså påverkar konjunkturtoppar pensionsbehållningen positivt när sysselsättning och inkomster stiger.

Tillgångarna växer med de pensionsavgifter som betalas in till systemet. Tillgångarna ökar därmed om sysselsättningen stiger. Pensionsskulden påverkas av utbetalda pensioner och intjänade pensionsrätter. Den utveckling som sker vad gäller demografi, arbetskraft och inkomster påverkar både systemets avgiftstillgång och dess pensionsskuld. AP-fondernas avkastning är den enda faktor som har entydig effekt på systemet. Positiv avkastning stär-

ker systemet, medan negativ försvagar det.

Tabell 41 Tillgångar, skulder och balanstal

Miljarder kronor vid årets slut

	2007	2008	2009	2010	2011
Tillgångar	7 014	7 184	7 085	7 415	7 740
Buffertfonden	898	707	709	735	812
Avgiftstillgång	6 116	6 477	6 376	6 680	6 928
Pensionsskuld	6 996	7 429	7 435	7 307	7 584
Överskott/underskott	18	-245	-350	108	156
Balanstal	1,0026	0,9672	0,9529	1,0148	1,0205

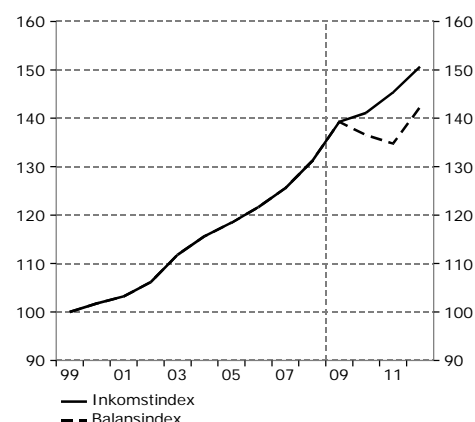
Källor: Försäkringskassan och Konjunkturinstitutet.

Av central betydelse i inkomstpensionssystemet är det så kallade balanstalet. Balanstalet beräknas som kvoten mellan pensionssystemet tillgångar och dess skulder. När tillgångarna överstiger pensionsskulden är balanstalet större än 1. De pensionsbelopp som betalas ut till pensionärer skrivs då fram med ett så kallat följsamhetsindex medan pensionsrätterna för ännu arbetande personer skrivs fram med inkomstindex. Om balanstalet understiger 1, det vill säga om tillgångarna är lägre än skulderna, aktiveras den så kallade balanseringen. Balanseringen syftar till att återställa balansen i inkomstpensionssystemet. Om balanseringen aktiveras indexeras pensionsrätterna med ett balansindex i stället för inkomstindex, och de utgående pensionerna med ett följsamhetsindex justerat med balanstalet. Balansindex för innevarande år beräknas som produkten av inkomstindex för innevarande år multiplicerat med balanstalet två år tidigare. Balanstalet påverkar alltså pensionsutbetalningarna två år framåt i tiden. Ett balanstal som är mindre än 1 leder således till att balansindex är lägre än inkomstindex. Det, i sin tur, innebär att pensionsskulden blir lägre än den skulle ha varit utan balansering.

Sedan inkomstpensionssystemet infördes har tillgångarna med knapp marginal överstigit skulderna. Delvis som en följd av börsfallet 2008 underskred tillgångarna pensionsskulden för första gången och balanstalet blev därmed mindre än 1. De utgående pensionerna 2010 kommer därmed att indexeras med följsamhetsindex justerat med balanstalet för 2008 och kommer därför att bli lägre än om balanseringen inte hade aktiverats (se diagram 233). Om systemets ekonomiska situation förbättras så att tillgångarna åter blir större än skulderna blir balanstalet större än 1. Under en period kommer då balansindex fortfarande att användas. En gradvis återgång till inkomstindex kommer då att ske. Detta görs genom att pensionsrätter och pensioner räknas upp i en högre takt än normalt. Den högre uppräkningsperioden kommer att fortgå till dess att balansindex sammanfaller med inkomstindex. Då är balanseringsperioden över. Pensionsrätter och utgående pensioner indexerar åter med inkomstindex och följsamhetsindex. Nivåerna på såväl pensionsrätter som utgående pensioner är då desamma som

Diagram 233 Inkomstindex och balansindex

Index 1999=100

Källa: Försäkringskassan och Konjunkturinstitutet.

om balanseringen inte hade ägt rum. Prognoserna pekar dock på att balanstalet även för 2009 kommer att bli mindre än 1 och att balanseringen kommer att pågå under flera år.

För att balansindex ska återgå till samma nivå som inkomstindex krävs alltså att tillgångarna ökar mer än pensionsskulden. Det kan till exempel uppnås genom en konjunkturförstärkning med ökad sysselsättningsnivå (och därmed ökade avgiftsintäkter) eller stigande aktiekurser. Det finns dock inga garantier för att detta inträffar.

Tillgångarna i inkomstpensionssystemet kan även stiga genom aktiva åtgärder, såsom att staten överför medel från statsbudgeten till AP-fonderna eller att pensionsavgiften höjs eller fördelas om så att en större del går till inkomstpension och en mindre del till premiepension.

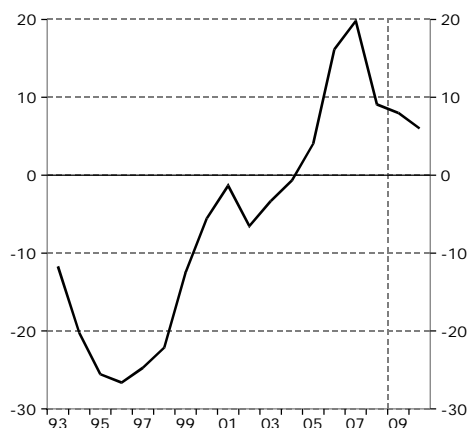
Pensionärer som idag erhåller inkomstpension eller tilläggs-pension (ATP) kommer att påverkas av nedskrivningen av följsamhetsindex 2010. De generationer som går i pension senare kommer inte att påverkas av den förestående nedskrivningen, under förutsättning att balansindex kommer tillbaka till samma nivå som inkomstindex.

Offentliga sektorns finansiella ställning

Den offentliga sektorns finansiella ställning försvagas under prognosperioden (se diagram 234). De finansiella nettotillgångarna minskar kraftigt, dels på grund av att värdet på den offentliga sektorns innehav av icke räntebärande tillgångar (främst aktier) har fallit, dels som en följd av den försämrade konjunkturen. Dessutom stiger statsskulden under prognosperioden, vilket bidrar till att hela den offentliga sektorns skuldsättning ökar.

Diagram 234 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning

Procent av BNP

Anm. Nettoställningen mäts som den offentliga sektorns finansiella tillgångar minus dess finansiella bruttoskuld.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

KRAFTIGT UNDERSKOTT I STATSFINANSERNA 2009 OCH 2010

De senaste årens överskott i statsbudgeten vänds till underskott 2009 och 2010 (se tabell 42). De stora underskotten beror främst på att Konjunkturinstitutet räknar med extra utlåning till bland annat Svensk Exportkredit och olika kapitaltillskottsprogram för banker. Även lån till Island och Lettland försämrar budgetsaldot (se faktaruta "Effekter på statsfinanserna av åtgärderna för att bland annat stärka det finansiella systemet").¹¹⁴ Därtill innebär den försämrade konjunkturen att de statliga utgifterna ökar och att inkomsterna blir lägre. Skuldkvoten, det vill säga statsskulden

¹¹⁴ Konjunkturinstitutet gör samma bedömning som Riksgälden i sin rapport "Statsuppläning – Prognos och analys 2009:1". Riksgälden antar att Svensk Exportkredit kommer att låna 50 miljarder kronor och att 25 miljarder kronor av kapitaltillskottsprogrammet utnyttjas. Till skillnad från statsbudgetens saldo påverkas inte det finansiella sparandet av finansiella transaktioner.

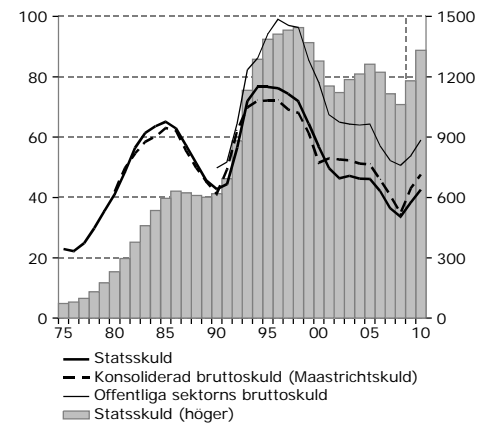
i förhållande till BNP, ökar från 34 procent 2008 till 43 procent 2010 (se diagram 235 och tabell 42).

Ett mått på den offentliga sektorns skuldsättning är **den offentliga sektorns bruttoskuld** som utgörs av summan av statens, ålderspensionssystemets och den kommunala sektorns bruttoskulder enligt nationalräkenskaperna. Denna skuld har successivt minskat som andel av BNP sedan 1994. Under prognosperioden ökar dock bruttoskulden från motsvarande 51 procent av BNP 2008 till 59 procent 2010 (se tabell 43).

Ett annat mått på den offentliga sektorns skuldsättning är **den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld** eller Maastricht-skulden.¹¹⁵ Maastricht-skulden har fallit som andel av BNP från ca 72 procent till drygt 35 procent mellan 1994 och 2008. Under prognosperioden ökar dock Maastricht-skulden och motsvarar 48 procent av BNP 2010. Statsskulden har störst betydelse för hur Maastricht-skulden utvecklas då den utgör ca 90 procent av bruttoskulden.

Diagram 235 Offentlig skuldsättning

Procent av BNP respektive miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 42 Statens finansiella sparande och budgetsaldo

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010
Finansiellt sparande	74	46	-82	-142
Procent av BNP	2,4	1,5	-2,7	-4,5
Avgränsningar	33	75	-64	-13
Försäljning av aktier med mera	18	75	0	0
Extraordinära utdelningar	15	5	4	0
Delar av Riksgäldens nettoutlåning	-4	-4	-83	-16
Övriga avgränsningar	3	4	15	3
Varav räntor, kursdifferenser med mera	5	10	15	3
Periodiseringar	3	18	-17	-26
Skatter	2	15	-28	-33
Räntor	1	3	11	7
Övrigt	-7	-4	-15	18
Budgetsaldo	103	135	-178	-163
Procent av BNP	3,4	4,3	-5,8	-5,2
Värdeförändring, övrigt	4	-82	61	11
Statsskuld, förändring	-107	-53	117	153
Statsskuld (konsoliderad)	1 115	1 062	1 179	1 331
Procent av BNP	36,4	33,6	38,2	42,6
Maastrichtskuld	1 247	1 099	1 325	1 489
Procent av BNP	40,7	34,8	43,0	47,6

Källor: Ekonomistyrningsverket, SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

¹¹⁵ Maastricht-skulden avser hela den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld till nominellt värde. Exempelvis räknas inte ålderspensionssystemets innehav av statspapper med i den konsoliderade bruttoskulden.

DEN OFFENTLIGA SEKTORNS NETTOSTÄLLNING**FÖRSVAGAS**

Den offentliga sektorns nettoställning utgörs av den offentliga sektorns finansiella tillgångar minus den finansiella bruttoskulden. Ofta talar man om den offentliga sektorns finansiella nettoskuld, vilket är nettoställningen med omvänt tecken.

Den positiva nettoställningen är bland annat ett resultat av överskotten i de offentliga finanserna under slutet av 1990-talet och delar av 2000-talet i kombination med värdeökningar på de finansiella tillgångarna i framför allt ålderspensionssystemet. Både ålderspensionssystemet och kommunsektorn uppvisar sedan 2005 en positiv finansiell ställning, medan statens finansiella ställning är negativ under samma period.

Under prognosperioden försvagas den offentliga sektorns finansiella nettoställning avsevärt. De finansiella nettotillgångarna minskar från ca 20 procent som andel av BNP 2007 till ca 6 procent 2010 (se tabell 43).

Tabell 43 Den offentliga sektorns finansiella ställning

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010
Offentliga sektorns bruttoskuld	1 600	1 599	1 658	1 845
<i>Procent av BNP</i>	<i>52,2</i>	<i>50,6</i>	<i>53,8</i>	<i>59,0</i>
Offentliga sektorns nettoskuld	-607	-287	-246	-187
<i>Procent av BNP</i>	<i>-19,8</i>	<i>-9,1</i>	<i>-8,0</i>	<i>-6,0</i>
Statens nettoskuld	334	368	419	487
<i>Procent av BNP</i>	<i>10,9</i>	<i>11,7</i>	<i>12,8</i>	<i>15,6</i>
Kommunsektorns nettoskuld	-46	-52	-48	-41
<i>Procent av BNP</i>	<i>-1,5</i>	<i>-1,7</i>	<i>-1,5</i>	<i>-1,3</i>
Pensionssystemets nettoskuld	-895	-603	-616	-633
<i>Procent av BNP</i>	<i>-29</i>	<i>-19</i>	<i>-20</i>	<i>-20</i>

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Statens nettoskuld ökar från 334 miljarder kronor 2007 till 487 miljarder kronor 2010. Denna försvagning förklaras dels av att statskulden stiger under prognosperioden, dels av att värdet på statens innehav av icke räntebärande tillgångar minskar kraftigt. Både ålderspensionssystemet och kommunsektorn visar positiva finansiella nettoställningar, men de försvagas dock något till följd av värdeminskningar på nettotillgångarna.

FAKTA

Effekter på statsfinanserna av åtgärderna för att bland annat stärka det finansiella systemet

Den rådande lågkonjunkturen har sin upprinnelse i den globala finanskris som fördjupades under 2008 och som började med kreditförluster på den amerikanska bolånemarknaden (se fördjupningen ”Den finansiella krisen – utveckling under 2008” i *Konjunkturläget*, december 2008).

Eftersom det finansiella systemet är av central betydelse för en väl fungerande ekonomi, har regeringen genomfört en rad åtgärder för att säkerställa den svenska finansmarknadens funktion samt upprätthålla förtroendet för den. Nedan följer en genomgång av de beslutade åtgärderna och vilken effekt de har på den offentliga finansiella ställningen.

En stabilitetsplan för det svenska finansiella systemet.

Stabilitetsplanen innebar att insättningsgarantin höjdes. Det maximala ersättningsbeloppet höjdes från 250 000 kronor per kund och institut till 500 000 kronor. Samtidigt utökades garantin till att omfatta alla typer av konton. Regeringen inrättade även en så kallad *stabilitetsfond* som ska finansiera statens framtida stödåtgärder. Målet är att fonden inom 15 år ska uppgå till motsvarande 2,5 procent av BNP. Initialt tillförde staten 15 miljarder kronor till fonden genom ett särskilt anslag. En särskild stabilitetsavgift kommer att tas ut av samtliga kreditinstitut. Kostnader för eventuella infrianden av utställda garantier och andra stödåtgärder belastar fonden.

Eftersom den initiala överföringen innebar en intern transaktion inom staten påverkades varken statens budgetsaldo, statens finansiella sparande eller den konsoliderade statsskulden. I de fall som fondens medel tas i anspråk kommer dock statens budgetsaldo och den konsoliderade statsskulden att försämrats. Effekten på statens finansiella sparande beror däremot på vilken typ av stödåtgärd som vidtas. Om staten samtidigt som stödåtgärder vidtas erhåller en fordran på stödmottagaren förändras inte det finansiella sparandet. Avgifter, medel som erhålls från utdelning, återvinning av kapital när aktier med mera säljs samt övriga inkomster som tillförs fonden förbättrar däremot statens budgetsaldo och den konsoliderade statsskulden. Statens finansiella sparande förbättras av erhållna avgifter och utdelningar, medan det inte påverkas av försäljning av aktier.

Garantiprogram. Regeringen införde även ett garantiprogram som omfattar högst 1 500 miljarder kronor för att stödja bankernas och bostadsinstitutens medelfristiga finansiering och sänka deras upplåningskostnader. Banker och andra institut kan mot en avgift avtala om statlig garanti för en del av sin upplåning. Statens budgetsaldo och statens finansiella sparande påverkas endast när garantierna utnyttjas. Garantiavgifter förbättrar dock statens finansiella sparande.

Åtgärder för stärkt exportfinansiering. För att trygga både små och stora företags behov av krediter beslutade regeringen i

november 2008 att tilldela Svensk Exportkredit ett kapitaltillskott om högst 3 miljarder kronor samt ytterligare 2 miljarder kronor till ALMI Företagspartner. Syftet var att underlätta för exportindustrin att genomföra viktiga investeringar samt att förbättra finansieringssituationen för nya, små och medelstora företag genom förstärkt utlåning.

Statens budgetsaldo och den konsoliderade statsskulden försämrades med 5 miljarder kronor av åtgärden. Däremot påverkades inte statens finansiella sparande eftersom åtgärden var en finansiell transaktion. I mitten av december 2008 beslutade riksdagen att utöka möjligheterna för svensk exportindustri att få finansiering. Som en följd av beslutet fick Riksgälden i februari 2009 i uppdrag av regeringen att låna ut högst 100 miljarder kronor till Svensk Exportkredit. I den mån kreditmöjligheten används kommer både statens budgetsaldo och den konsoliderade statsskulden att försämrast.

Stärkta insatser för fordonsindustrin. I mitten av december 2008 beslutade riksdagen om statliga kreditgarantier på högst 20 miljarder kronor till företag inom fordonsindustrin som söker lån från Europeiska investeringsbanken, EIB. Lånen ska finansiera omställning till grön teknologi samt utökade satsningar på forskning och utveckling. Riksdagen beslutade även om så kallade undsättningslån på högst 5 miljarder kronor till företag inom fordonsindustrin som befinner sig i akut ekonomisk kris, har verksamhet i Sverige och en omsättning på mer än en halv miljard kronor. Lånen ska ges mot fullgoda säkerheter.

De avgifter och ersättningar för utfärdade garantier som tas ut förbättrar statens budgetsaldo och det finansiella sparandet samtidigt som den konsoliderade statsskulden minskar. Om företag utnyttjar garantierna försämrast statens budgetsaldo och den konsoliderade statsskulden. Vid utnyttjande av det föreslagna undsättningslånet försämrast statens budgetsaldo, medan finansiellt sparande inte påverkas eftersom staten erhåller en fordran.

Regeringen beslutade också om ett kapitaltillskott om 3 miljarder kronor. Kapitaltillskottet ska avse utökade satsningar på forskning och utveckling i aktiebolagsform. Detta försämrast statens budgetsaldo, statens finansiella sparande och den konsoliderade statsskulden med motsvarande belopp.

Lån till andra länder. Den 15 januari 2009 beslutade regeringen att ge ett lån till Island om högst 6,5 miljarder kronor under 2009. Regeringen aviserade lån även till Lettland för 2010. Den aktuella krediten påverkar statens budgetsaldo, men inte finansiellt sparande, eftersom lånet samtidigt är en tillgång för staten. Eventuella kreditförluster i form av nedskrivning eller avskrivning av fordran försämrast det finansiella sparandet.

Kapitaltillskottsprogram till solventa banker. Den 9 februari 2009 infördes ett kapitaltillskottsprogram för att värna kreditgivningen till hushåll och företag. Den totala ramen för kapitaltillskottsprogrammet uppgår till 50 miljarder kronor. Tillskottet lämnas genom att staten deltar i olika typer av emissioner på marknaden och därigenom förvärvar aktier. Statens budgetsaldo och den

konsoliderade statsskulden påverkas varje gång tillskottet behöver tas i anspråk. Statens finansiella sparande påverkas däremot inte.

Sammantattningsvis har regeringen vidtagit flera åtgärder bland annat i form av möjlighet till utlåning till banker, exportindustrin och fordonsföretag. Hittills är effekterna på statsfinanserna av dessa åtgärder små, men om de utnyttjas kan effekterna bli mycket stora på främst statens budgetsaldo och statsskulden. Hur stora är det svårt att förutse i detta läge.

FÖRDJUPNING

Befolkningsutvecklingen och efterfrågan på offentliga tjänster fram till 2050

Antalet äldre ökar kraftigt i Sverige fram till 2050. Detta innebär en stor efterfrågeökning på kommunsektorns tjänster, i synnerhet sjukvård och äldreomsorg. Efterfrågan på statens tjänster utvecklas betydligt försiktigare. Samtidigt som antalet äldre ökar kraftigt, ökar den arbetsföra befolkningen bara marginellt. Givet att skatteintäkterna ökar i takt med den arbetsföra befolkningen innebär därmed den demografiska utvecklingen en stor utmaning för, framför allt, kommunsektorn.

Den underliggande efterfrågeutvecklingen av offentliga tjänster kan uppskattas genom en demografisk framskrivning. En demografisk framskrivning av offentlig konsumtion ger en uppskattning av hur konsumtionen kommer att utvecklas, givet befolkningsutvecklingen och givet ett konstant utnyttjandemönster av offentliga tjänster. Den demografiska framskrivningen används som ett hjälpmedel för de kortfristiga prognoserna som publiceras i Konjunkturläget, samt för att göra prognoser på längre sikt.

Offentlig konsumtion består av individuella och kollektiva tjänster. De individuella tjänsterna används av enskilda individer (till exempel utbildning och sjukvård) medan de kollektiva tjänsterna används i gemensamt syfte (till exempel försvar och rättsväsende). Som underlag för den demografiska framskrivningen av efterfrågan på de individuella tjänsterna använder Konjunkturinstitutet SCB:s FASIT-modell. Modellen använder information om ett slumpmässigt urval av individers ålder och deras utnyttjande av individuella offentliga tjänster. Dessutom använder den information om genomsnittliga kostnader för de offentliga tjänsterna. Informationen används för att skapa utnyttjandemönster per ålderskategori, det vill säga olika åldersgruppers genomsnittliga användande av (och kostnader för) offentliga tjänster. Detta utnyttjandemönster skrivs sedan fram med den aktuella åldersgruppens utveckling enligt SCB:s befolkningsprognos. Utnyttjandemönstret antas med andra ord vara konstant över tiden, vilket innebär att till exempel en 80-åring antas använda lika mycket sjukvård i dag som 2050.¹¹⁶

Efterfrågan på de kollektiva tjänsterna skrivs fram med den totala befolkningsutvecklingen. Tillsammans utgör framskriv-

¹¹⁶ Antagandet om konstant utnyttjandemönster är ett starkt och förmodligen realistiska antagande. Det finns många icke demografiska faktorer som påverkar efterfrågan på offentliga tjänster, och därmed utnyttjandemönstret, till exempel politiska reformer. Historiskt sett har sambandet mellan den faktiska efterfrågan och den demografiskt betingade efterfrågan varit svagt. Det är viktigt att vara medveten om detta då resultaten tolkas.

ningarna av de kollektiva och individuella tjänsterna en demografiskt betingad efterfrågan på offentlig konsumtion.¹¹⁷

DEN ÄLDRADE BEFOLKNINGEN LEDER TILL ÖKAD EFTERFRÅGAN PÅ SJUKVÅRD OCH SOCIALT SKYDD

Man brukar tala om att Sverige har en åldrande befolkning, det vill säga att genomsnittsåldern stiger över tiden. För att belysa detta presenteras i diagram 236 och diagram 237 förändringen i utvalda befolkningsgrupper fram till 2050, enligt SCB:s befolkningsprognos. Antalet individer i gruppen 65 år och äldre har ökat under hela 2000-talet och ökningen blir allt större de närmsta åren. Ända fram till 2030 är ökningen mycket kraftig. Den kraftiga ökningen av individer 65 år och äldre beror framför allt på de stora barnkullarna under 1940-talet. Antalet individer 80 år och äldre är fram till 2015 relativt konstant, men ökar sedan i snabb takt. Antalet individer under 20 år minskar fram till 2015, men ökar försiktigt totalt sett fram till 2050. Även antalet individer i arbetsför ålder (i denna fördjupning 20–64 år) förändras bara marginellt fram till 2050. Utvecklingen innebär därmed att andelen äldre i förhållande till arbetsföra stiger kraftigt mellan 2008 och 2050.

Den åldrande befolkningen innebär en stor ökning av efterfrågan på sjukvård de närmsta åren (se diagram 238). Även efterfrågan på socialt skydd, som i stor utsträckning utgörs av äldreomsorg, ökar kraftigt. Omkring 2020 tar efterfrågan på socialt skydd ytterligare fart och ökar då snabbare än efterfrågan på sjukvård. Den kraftiga ökningen förklaras av att 1940-talets stora barnkullar i stor utsträckning börjar efterfråga äldreomsorg omkring denna tidpunkt. År 2050 förväntas efterfrågan på socialt skydd vara hela 50 procent större än 2008 medan efterfrågan på sjukvård har ökat med drygt 20 procent under samma tidsperiod.

Den svaga utvecklingen av efterfrågan på utbildning fram till 2015 förklaras av minskningen av antalet individer under 20 år (se diagram 237). Efter 2015 förväntas dock elevunderlaget i grundskolan åter öka, till följd av de senaste årens höga barnafödande, vilket leder till en ökning av efterfrågan på utbildning.

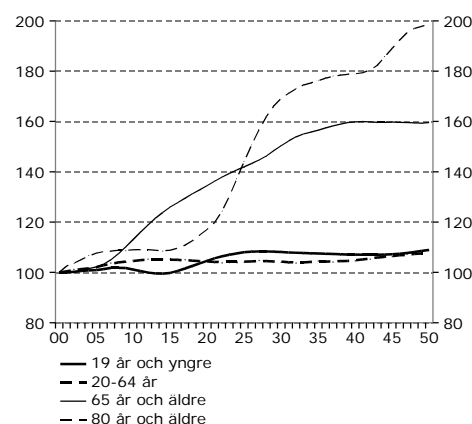
FRAMTIDEN INNEBÄR STORA UTMANINGAR FÖR KOMMUNSEKTORN

De närmsta åren ökar efterfrågan inom framför allt landstingen medan ökningen är försiktig inom stat och kommuner (se

¹¹⁷ En rad olika faktorer skulle kunna innebära att efterfrågan på de kollektiva tjänsterna inte utvecklas i takt med befolkningsutvecklingen. För försvaret, till exempel, är behovet rimligen inte särskilt nära knutet till befolkningsutvecklingen. För tjänster som polis- och rättsväsende däremot är det ett rimligt antagande att tjänsternas omfattning växer i takt med befolkningen. I brist på mer detaljerad information om hur de kollektiva tjänsterna utvecklas i förhållande till demografin används utvecklingen av den totala befolkningen.

Diagram 236 Personer i olika åldersgrupper

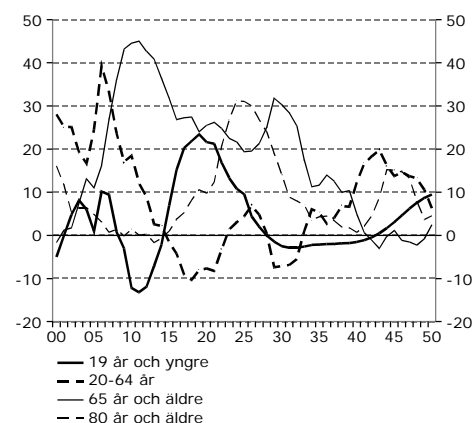
Index 2000=100

Anm. Enligt SCB:s befolkningsprognos, 2008.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 237 Personer i olika åldersgrupper

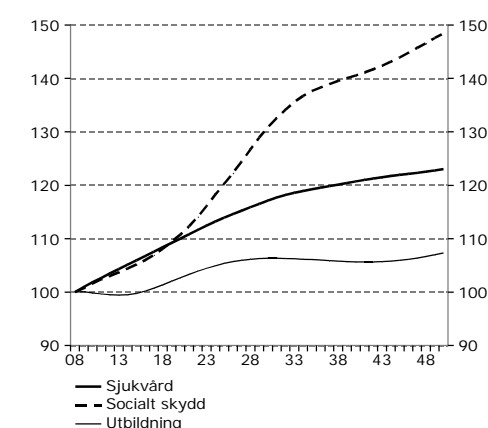
Tusental, årlig förändring

Anm. Enligt SCB:s befolkningsprognos, 2008.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 238 Efterfrågan på sjukvård, socialt skydd och utbildning

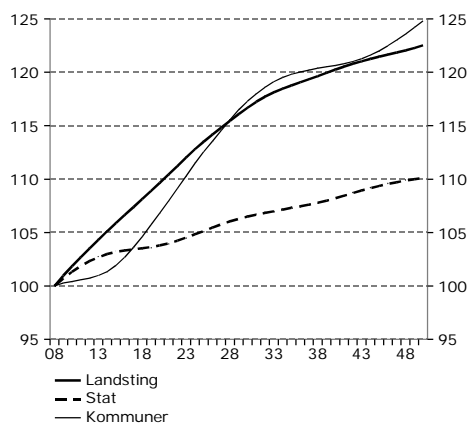
Index 2008=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 239 Efterfrågan på offentlig konsumtion i olika sektorer

Index 2008 = 100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

diagram 239). Att den demografiskt betingade efterfrågan ökar kraftigt i landstingen de närmsta åren beror på det ökade behovet av sjukvård. Inom kommunerna ökar efterfrågan på äldreomsorg, men samtidigt sker en minskning av efterfrågan på utbildning då antalet individer i grundskoleålder minskar.

Efter 2015 tar efterfrågan på kommunernas tjänster fart och ökningen är kraftig fram till omkring 2030. Efterfrågan på landstingens tjänster fortsätter att öka. År 2050 är behovet av landstingens och kommunernas tjänster ungefär 25 procent större än 2008, vilket huvudsakligen förklaras av den stora ökningen fram till 2030. Detta kan jämföras med befolkningsökningen fram till och med 2050 om ca 12 procent. Efterfrågan på kommunala tjänster ökar med andra ord dubbelt så mycket som befolkningen.

Antalet individer i arbetsför ålder (20–64 år) ökar under samma period med knappt 4 procent. Den kraftigt ökade demografiska efterfrågan och den måttliga ökningen av personer i arbetsför ålder belyser den stora utmaning som kommunsektorn står inför; skatteintäkterna ökar inte snabbt nog för att möta den kostnadsökning som är förknippad med den demografiskt betingade efterfrågeutvecklingen på kommunsektorns tjänster.¹¹⁸ Problemet omfattning kan förväntas vara mycket varierande mellan olika kommuner och landsting. Glesbygdskommunerna står inför den största utmaningen, givet att de senaste årens trend med stor utflyttning av den unga befolkningen håller i sig.

Efterfrågan på statliga tjänster ökar i en relativt jämn takt under hela perioden. Inom staten är en stor andel av verksamheten kollektiva tjänster, och eftersom efterfrågan på de kollektiva tjänsterna skrivs fram med den totala befolkningsutvecklingen är den jämnare utvecklingen förväntad. Mellan 2008 och 2050 ökar efterfrågan på statlig konsumtion med drygt 10 procent.

¹¹⁸ Det är rimligt att anta att kommunsektorns skatteintäkter ökar när BNP, och därmed lönesumman i ekonomin, växer. Stigande löner innebär dock samtidigt att kommunernas lönekostnader ökar. Högre BNP kan dessutom i sig förväntas spå på efterfrågan på kommunal service (se, t.ex. Hall, R. och C. Jones, "The Value of Life and the Rise in Health Spending", *The Quarterly Journal of Economics*, nr 1, 2007). Med högre BNP per capita och sannolikt bättre möjligheter att till exempel bota sjukdomar är det rimligt att högre krav ställs på servicenivån. En ökad BNP behöver därmed inte innebära en lösning på problemet. Givet en gynnsam förändring av sammansättningen av försörjningsbalansen skulle dock en ökad BNP kunna bidra till en lösning. Möjliga aktiva lösningar på det framtida finansieringsproblemet innefattar att produktiviteten i offentlig sektor höjs eller att en större andel av den offentliga sektorns tjänster i framtiden blir privata tjänster. Skattesatsen kan även höjas eller skattebasen breddas genom att, till exempel, pensionsåldern höjs. För en genomgång av hållbarheten i de offentliga finanserna, se SOU 2008: 105, *Långtidsutredningen 2008* och Lindh, T., "Sverige i en åldrande värld – framtidsperspektiv på den demografiska utvecklingen", Underlagsrapport nr 13 till Globaliseringsrådet.

Prognosrevideringar 2009–2010

I detta kapitel jämförs den aktuella prognosen med den prognos som Konjunkturinstitutet publicerade i december 2008. Syftet är att tydliggöra de viktigaste förändringarna i prognosen och översiktligt redogöra för orsakerna till de revideringar som har gjorts.

Den internationella utvecklingen

YTTERLIGARE FÖRSVAGAD GLOBAL KONJUNKTUR I FINANSKRISENS SPÅR

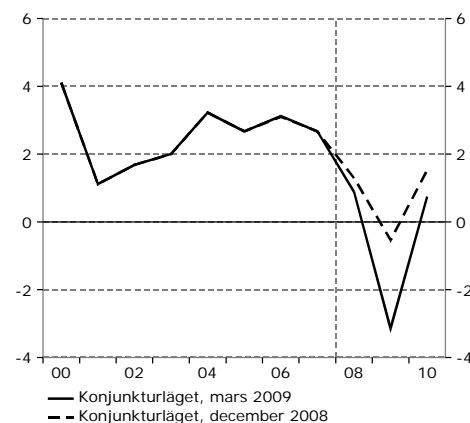
I Konjunkturinstitutets nuvarande prognos bedöms den globala konjunkturen försvagas ytterligare i finanskrisens spår (se tabell 44). De realekonomiska följderna av krisen har blivit kraftigare än vad som tidigare förutspåddes och tillväxten har således reviderats ner i samtliga länder och områden. Omfattningen av revideringen är stor. Den nya bedömningen för den globala konjunkturen är den enskilt viktigaste faktorn bakom de revideringar av prognoserna som gjorts för den svenska ekonomin.

Tillväxten i USA för 2009 har justerats ner jämfört med decemberprognosen. Nedgången ser nu att bli djupare och BNP bedöms falla med 3,0 procent 2009. Detta är en nedrevidering med 1,6 procentenheter. BNP-tillväxten för 2010 har endast reviderats marginellt, $-0,2$ procentenheter, och bedöms nu bli 1,0 procent.

En betydligt större revidering har gjorts av prognosen för tillväxten i OECD-området som helhet. Som framgår av diagram 240 bedöms tillväxten för 2009 och 2010 bli $-3,1$ respektive 0,7 procent. Detta kan jämföras med decemberprognosens värden på $-0,5$ respektive 1,5 procent. Bakom denna revidering ligger bland annat utfallsdata för fjärde kvartalet 2008 som visade att såväl investeringar som hushållens konsumtion föll mer än väntat. Företagen är dessutom mycket pessimistiska, vilket återspeglas i lägre produktionsplaner. En försvagad arbetsmarknad har därtill sänkt konsumentförtroendet ytterligare.

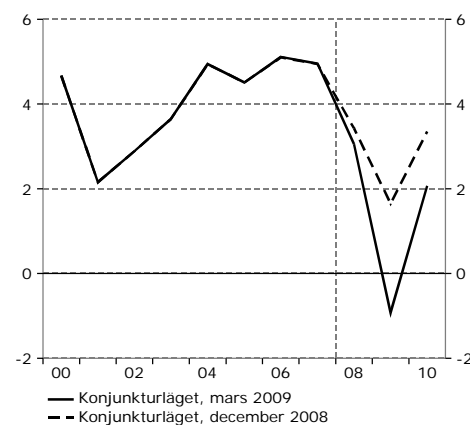
De låga tillväxttalen i OECD-länderna bedöms få konsekvenser även för tillväxtekonomierna då dessa generellt sett är mycket beroende av sin exportsektor. Till exempel har prognosen för BNP-tillväxten i Kina under 2009 reviderats ner med 1,8 procentenheter till 6,0 procent. Revideringen för 2010 är något mindre, närmare bestämt $-1,2$ procentenheter, och prognosen för 2010 är en tillväxt på 7 procent. Sammantaget innebär detta att Konjunkturinstitutets bedömning av den globala tillväxten reviderats ner markant. I decemberprognosen gjordes bedömningen att global BNP skulle växa med 1,6 procent 2009 och 3,4 procent 2010. Diagram 241 visar att tillväxttalen för 2009 och 2010 i nuvarande prognos i stället är $-0,9$ procent respektive 2,1 procent.

Diagram 240 BNP i OECD
Årlig procentuell förändring

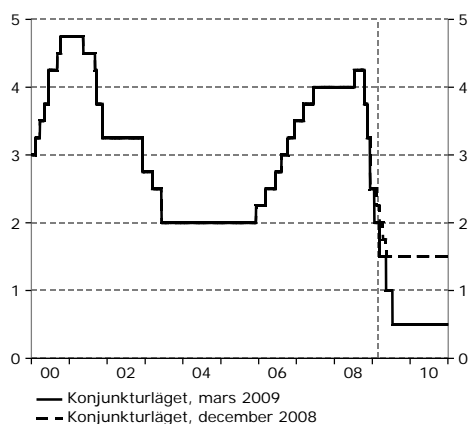
Källor: OECD, IMF, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 241 Global BNP
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 242 Styrrentor i euroområdet
Procent, dagsvärden

Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

RÄNTESÄNKNINGAR I EUROOMRÅDET

Den finansiella krisen förefaller ha mattats något, vilket återspeglas i såväl lägre riskpremier på interbankmarknader som fallande företagsobligationsspreadar. Utvecklingen är tämligen likartad i USA och euroområdet. De realekonomiska konsekvenserna av krisen har dock visat sig vara omfattande och har orsakat kraftiga räntesänkningar globalt.

Målnivån för Federal funds rate ligger för närvarande mellan 0 och 0,25 procent och bedöms ligga på denna nivå under hela prognosperioden. Detta innebär endast en marginell revidering jämfört med decemberprognosen där det antogs att Federal funds rate skulle ligga på 0,25 procent under 2009 och början på 2010 för att sedan höjas till 0,50 procent. I euroområdet har prognosen för refinäntan sänkts (se diagram 242). Den beräknas nu nå 0,5 procent i mitten av 2009 för att sedan hållas på denna nivå under hela 2010. Inflationstrycket i både USA och euroområdet bedöms vara mycket lågt under prognoshorisonten.

Tabell 44 Nuvarande prognoser för omvärlden och revideringar jämfört med prognosen i december 2008

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2009		2010	
	Mars 2009	Diff.	Mars 2009	Diff.
BNP				
USA	-3,0	-1,6	1,0	-0,2
Japan	-4,7	-4,0	0,7	-0,4
Danmark	-2,5	-2,1	0,5	-0,3
Finland	-3,8	-4,4	-0,0	-2,0
Norge	-1,0	-1,4	1,1	-1,1
Euroområdet	-3,3	-2,5	-0,0	-1,0
Tyskland	-4,3	-3,1	0,1	-1,0
Frankrike	-2,4	-2,1	0,0	-1,2
Storbritannien	-3,0	-1,9	0,6	-0,7
OECD	-3,1	-2,6	0,7	-0,8
Indien	5,0	-1,5	6,7	-0,3
Kina	6,0	-1,8	7,0	-1,2
Sydamerika	0,3	-1,8	2,4	-1,4
Världen	-0,9	-2,5	2,1	-1,3
Federal funds target rate ¹	0,25	0,00	0,25	-0,25
ECB:s refinansränta ¹	0,50	-1,00	0,50	-1,00
Dollar/euro ²	1,29	0,00	1,31	0,00
Oljepris ³	47,6	-4,3	57,2	-3,7
KPI i OECD	0,1	-1,2	1,1	-0,4

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i december 2008. Ett positivt värde anger en upprevidering.

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Dollar per fat, årsgenomsnitt.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen i Sverige

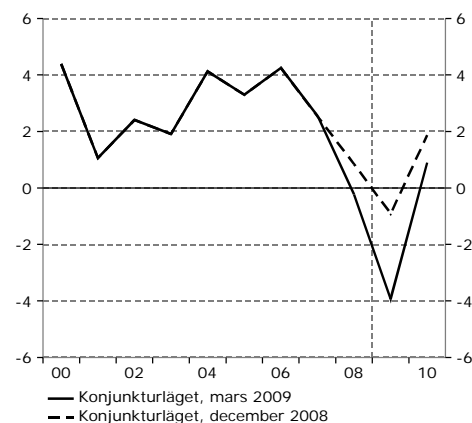
LÅGKONJUNKTUREN FÖRDJUPAS

För en liten exportberoende ekonomi som den svenska är den vikande globala konjunkturen naturligtvis ett allvarligt problem. Den förändrade omvärldsbild som beskrivits ovan får därför stora konsekvenser för den svenska ekonomin (se tabell 45).

Svensk BNP-tillväxt har i linje med detta reviderats ner markant för 2009 (se diagram 243). I decemberprognosen antogs att tillväxten skulle vara -0,9 procent. Den nuvarande bedömningen är att BNP ska falla med 3,9 procent. Tillväxten för 2010 har reviderats mindre, från 1,9 procent till 0,9 procent, vilket delvis förklaras av att penningpolitiken nu antas vara något mer expansiv. En ytterligare försvagad krona ger också draghjälp.

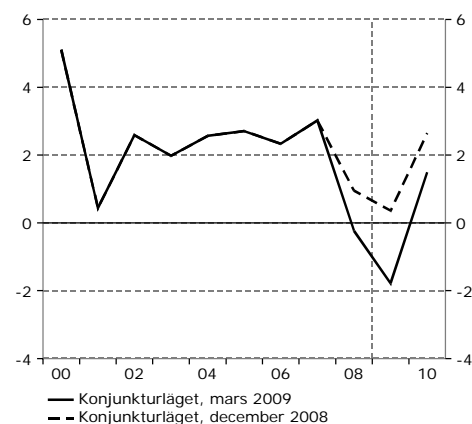
Bland försörjningsbalansens komponenter har hushållens konsumtion, investeringar och export reviderats ner avsevärt. Hushållens konsumtionsutgifter bedöms nu falla med 1,8 procent 2009 (se diagram 244). Detta kan jämföras med en tillväxt på 0,4 procent i decemberprognosen. Revideringen mo-

Diagram 243 BNP i Sverige
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

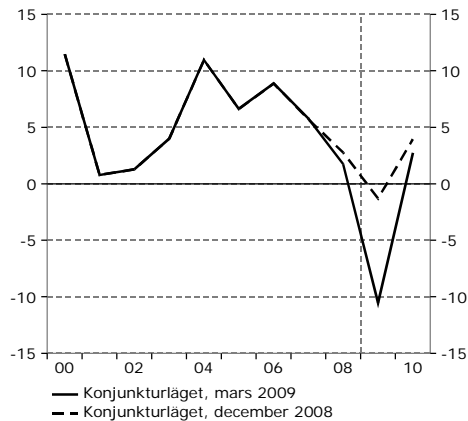
Diagram 244 Hushållens konsumtionsutgifter
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 245 Export

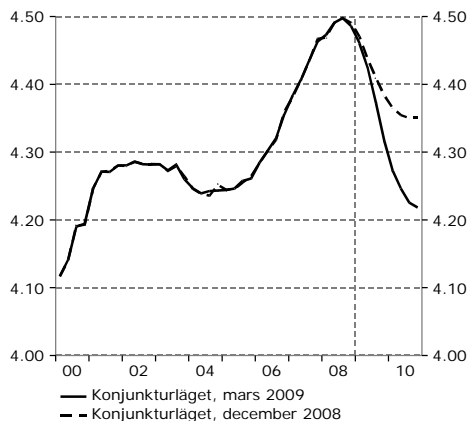
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 246 Sysselsättning

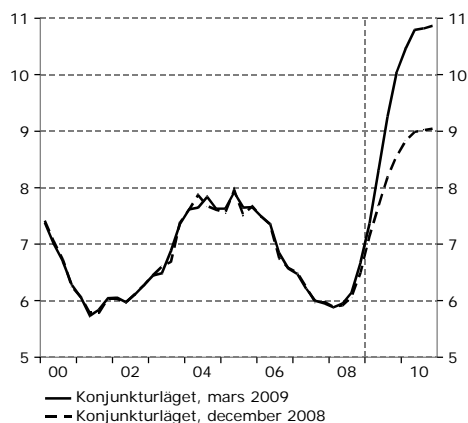
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 247 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

tiveras bland annat av ett lägre utfall än väntat, utfallsdata för fjärde kvartalet och fortsatt negativa förväntningar hos hushållen. Investeringsprognosen är nu $-10,2$ procent för 2009 och $-5,4$ procent för 2010. Decemberprognosens värde motsvarande år var $-5,8$ procent och $0,1$ procent. Detta har delvis sin förklaring i Konjunkturinstitutets nya bedömning av omvärldskonjunkturen och den dystra bild som nu målas för svensk export 2009. I december förutspåddes att exporten skulle minska med $1,3$ procent 2009 (se diagram 245). Nu uppskattas istället minskningen att bli $10,5$ procent.

Arbetsmarknadsprognoserna har i linje med den försämrade konjunkturbilden reviderats avsevärt. Sysselsättningen bedöms falla mycket snabbt under såväl 2009 som 2010 (se diagram 246). Skillnaden jämfört med decemberprognosen för sysselsättningsnivån vid slutet av 2010 blir därmed ca 100 000 personer. I linje med detta har prognosen av arbetslösheten reviderats upp markant (se diagram 247).

REPORÄNTAN REVIDERAS NER

Prognosen av KPI-inflationen har reviderats förhållandevis lite sedan decemberprognosen och inflationen bedöms även fortsättningsvis bli låg. I kombination med den tilltagande avmattningen i den svenska reala ekonomin under de kommande åren innebär detta att prognosen av reporäntan reviderats ner. Riksbanken förväntas nu sänka reporäntan till $0,25$ procent i april 2009 för att sedan hålla denna räntenivå under resten av prognosperioden (se diagram 248). Denna åtgärd bedöms dock inte vara tillräcklig för att få tillbaka inflationen till målet om 2 procent under prognosperioden och BNP-gapet kommer därför att vara mycket negativt.

OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSIELLA SPARANDE MINSKAR

De försämrade svenska konjunkturutsikterna får effekter på den offentliga sektorns finansiella sparande. Sparandet reviderats ner under såväl 2009 som 2010 (se diagram 249). Uttryckt i relation till BNP bedöms det nu bli $-2,7$ procent och $-4,6$ procent under respektive år. Denna nedrevidering förklaras huvudsakligen av att de offentliga finanserna, genom så kallade automatiska stabilisatorer, försvagas till följd av den realekonomiska utvecklingen med bland annat snabbt fallande sysselsättning.

Tabell 45 Nuvarande prognos för Sverige och revideringar jämfört med prognosen i december 2008

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2009		2010	
	Mars 2009	Diff.	Mars 2009	Diff.
Nyckeltal				
KPI, årsgenomsnitt	-0,3	-0,1	0,8	0,4
KPIF, årsgenomsnitt	1,7	0,6	1,1	0,4
KPIX, årsgenomsnitt	1,3	0,5	0,9	-0,2
Timlön, hela ekonomin	3,4	-0,3	2,4	-0,7
Reporänta				
Reporänta ¹	0,25	-0,75	0,25	-0,75
10-årig statsobligationsränta ¹	3,0	-0,3	3,7	-0,2
Kronindex (KIX) ²	123,1	5,9	112,3	1,1
Sysselsättning	-3,1	-1,1	-2,8	-1,7
Arbetslöshet ³ (ILO)	8,7	0,8	10,7	1,7
Bytesbalans ⁴	5,1	-1,6	5,0	-1,6
Offentligt finansiellt sparande ⁴	-2,7	-1,4	-4,6	-2,1
Försörjningsbalans				
BNP	-3,9	-3,0	0,9	-1,0
Hushållens konsumtion	-1,8	-2,2	1,5	-1,1
Offentlig konsumtion	0,6	-0,4	0,7	-0,4
Fasta bruttoinvesteringar	-10,2	-4,4	-5,4	-5,5
Lagerinvesteringar ⁵	-0,6	-0,1	0,2	0,3
Export	-10,5	-9,2	2,7	-1,3
Import	-10,4	-8,2	1,9	-2,2
Resursutnyttjande				
Potentiellt arbetade timmar ⁶	0,1	-0,7	0,1	-0,6
Arbetade timmar ⁶	-3,7	-1,7	-2,6	-1,6
Arbetsmarknadsgap ⁷	-3,9	-1,1	-6,5	-2,1
Potentiell BNP ⁶	1,1	-0,8	1,3	-0,6
Kalenderkorrigerad BNP ⁶	-3,8	-3,0	0,6	-1,0
BNP-gap ⁸	-7,1	-3,0	-7,8	-3,4

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i december 2008. Ett positivt värde anger en upprevidering.

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Nivå, i procent av arbetskraften.

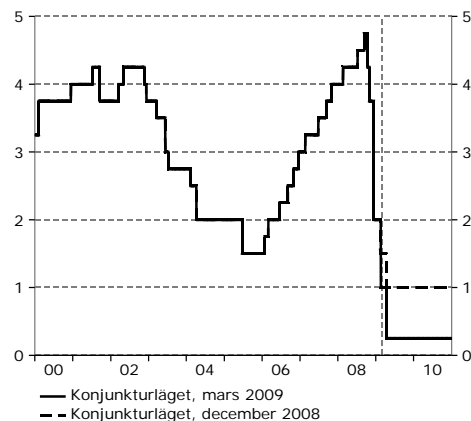
⁴ Procent av BNP. ⁵ Bidrag till BNP-tillväxten, procentenheter. ⁶ Kalenderkorrigerad.

⁷ Faktiska arbetade timmars avvikelser från potentiellt arbetade timmar. ⁸ BNP:s avvikelser i procent från potentiell BNP.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 248 Reporänta

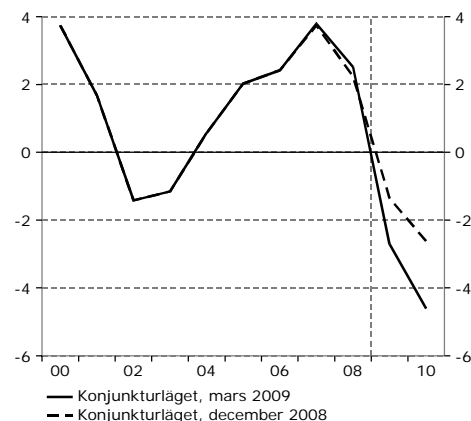
Procent, dagsvärden

Källor: Reuters EcoWin och Konjunkturinstitutet.

Diagram 249 Offentliga sektorns finansiella sparande

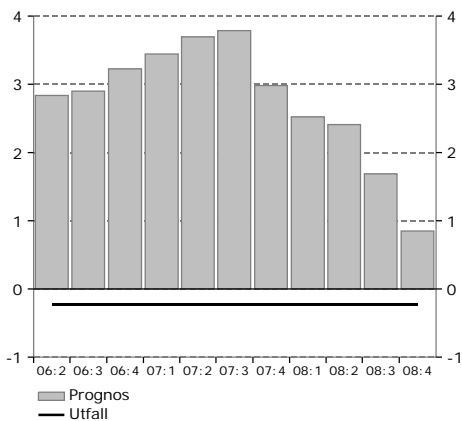
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 250 Prognoser för BNP 2008 vid olika tidpunkter

Årlig procentuell förändring

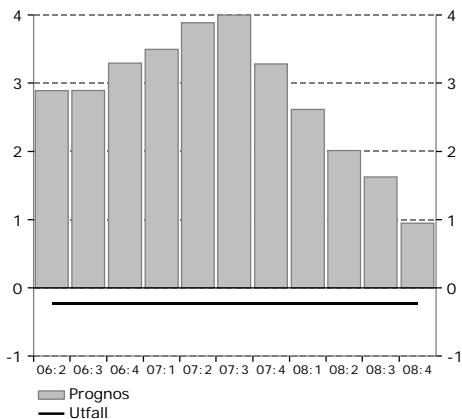

Anm. Diagrammet visar de 11 prognoser som Konjunkturinstitutet har gjort för år 2008. Stapeln benämnd 06:2 avser prognosen som gjordes i juni 2006, och så vidare 07:4 avser dock januariprognosen 2008 (senarelagd publicering på grund av NR-revidering).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 251 Prognoser för hushållens konsumtion 2008 vid olika tidpunkter

Årlig procentuell förändring

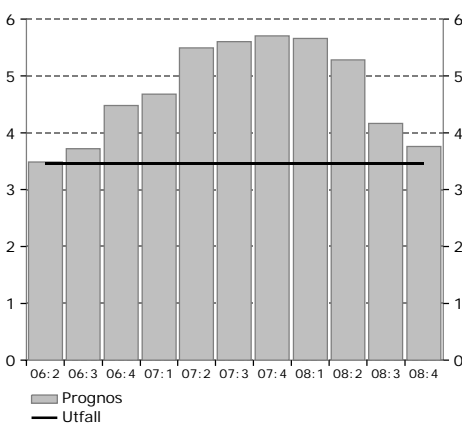

Anm. Se anmärkning i diagram 250.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 252 Prognoser för fasta bruttointvesteringar 2008 vid olika tidpunkter

Årlig procentuell förändring

Anm. Se anmärkning i diagram 250.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Utvärdering av prognoserna för 2008

Konjunkturinstitutets huvudsakliga uppgift är att följa och analysera den ekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden och att i anslutning till detta göra prognoser för den svenska ekonomin. Analyserna och prognoserna ska vara tillförlitliga och väl-dokumenterade. Som ett led i att uppnå de uppsatta målen ska Konjunkturinstitutet vidare underhålla och utveckla sina metoder och modeller för att kontinuerligt förbättra kvaliteten i sina prognoser. För att få ett underlag till underhålls- och utvecklingsarbetet utförs årligen en utvärdering av de prognoser som gjorts för det senaste helåret.

I detta avsnitt presenteras utvärderingen av Konjunkturinstitutets prognoser för 2008. Utvärderingen består av två delar. I den första delen analyseras några av de prognoser som Konjunkturinstitutet har gjort för 2008. En jämförelse mellan Konjunkturinstitutet och andra prognosmakare utgör den andra delen.

Konjunkturinstitutets prognoser för 2008

FINANSKRISEN LEDDE TILL STORA PROGNOSEFEL

Den globala finansiella krisen fick snabbt reala effekter och den ekonomiska utvecklingen, framför allt under den andra halvan av 2008, var dramatisk. Detta ledde till stora revideringar i prognoserna och till stora prognosfel för vissa variabler.

BNP-TILLVÄXTEN ÖVERSKATTADES

Enligt det preliminära utfallet från nationalräkenskaperna föll svensk BNP med 0,2 procent 2008. Detta utfall var avsevärt mycket svagare än vad Konjunkturinstitutet prognostiserade vid samtliga tillfällen. Under 2006 och första halvan av 2007 rådde en ljus bild om hur länge de höga tillväxttalen skulle hålla i sig. De prognoser för 2008 som gjordes då är förknippade med de största överskattningarna. För dessa prognoser är det dock rimligt att prognosfelen blev stora då såväl finanskrisen i sig som dess konsekvenser måste ses som extremt svåra att förutse vid dessa tidpunkter. Som framgår av diagram 250 och tabell 46 skrevs prognosen för BNP-tillväxten ner avsevärt i samband med januariprognosen 2008 när de första tecknen kunde ses på att problemen i den amerikanska ekonomin inte var obetydliga. Stora nedskrivningar gjordes också under andra halvan av 2008, när krisen tilltog i styrka. Trots detta överskattades BNP-tillväxten avsevärt i samtliga prognoser gjorda under 2008.

I linje med överskattningen av BNP-tillväxten har Konjunkturinstitutets prognoser av försörjningsbalansens komponenter

för 2008 generellt varit för höga. De preliminära utfallen för hushållens konsumtion, investeringar, export och import blev betydligt lägre än prognoserna (se diagram 251 till och med diagram 253 samt tabell 46). Liksom BNP-tillväxten reviderades prognoserna för dessa variabler ner successivt, framför allt under den senare delen av 2008. Prognoserna för hushållens konsumtion började revideras ner något tidigare än övriga variabler då hushållens förtroendeindikator hade utvecklats svagt under det fjärde kvartalet 2007. Detta bedömdes vara relaterat till bolånekrisen i USA. Det kan dock konstateras att de 0,7 procentenheter som prognosen för hushållens konsumtion justerades ner med i januari 2008 var baserat på en alltför optimistisk syn på vad finanskrisen skulle få för konsekvenser. Prognoserna för offentlig konsumtion och lagerinvesteringar har dock hållit en relativt god precision.

FÖRHÅLLANDEVIS GODA PROGNOSE AV ARBETSMARKNADEN

Konjunkturinstitutets prognoser för arbetslöshet under 2008 är förknippade med måttliga fel, även om utfallet underskattats vid samtliga elva prognostillfällen.¹¹⁹ De största underskattningarna skedde under den senare delen av 2007 och januari 2008 när prognoserna för 2008 reviderades ner i ljuset av starka prognoser för BNP- och sysselsättningstillväxt. Diagram 254 visar att arbetslöshetsprognosen reviderades upp när finanskrisen fördjupades under 2008. På grund av den alltför optimistiska synen på BNP och försörjningsbalansens komponenter har dock omfattningen av upprevideringarna varit otillräcklig.

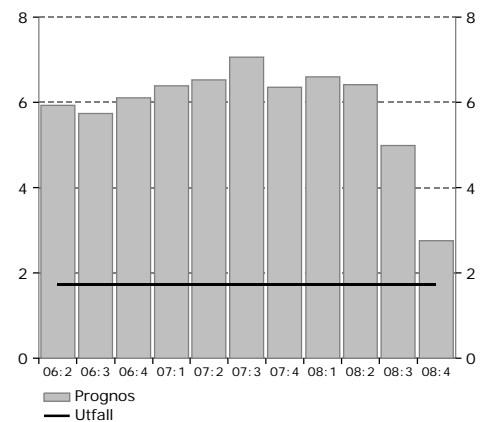
Liksom arbetslöshetsprognoserna har Konjunkturinstitutets prognoser av sysselsättningstillväxten varit förknippade med relativt måttliga prognosfel. Som framgår av diagram 255 finns dock en tendens till att ha överskattat sysselsättningstillväxten. En delförklaring till detta står främst att finna i de upprevideringar av sysselsättningstillväxten som skedde i samband med decemberprognosen 2006, samtliga prognoser 2007 och januariprognosen 2008. Den avmattning av den svenska ekonomin som blev märkbar under andra halvan av 2008 föranledde nedrevideringar av sysselsättningstillväxten, men återigen underskattades nedgångens styrka.

TÄMLIGEN VOLATILA INFLATIONS PROGNOSE

De elva prognoser av KPI-inflationen som Konjunkturinstitutet publicerat visas i diagram 256. Dessa uppvisar förhållandevis hög volatilitet och prognosfelen varierar både i storlek och i tecken över tiden. Den stora upprevidering av inflationsprognosen som skedde i januari 2008 motiverades i viss mån av ett

Diagram 253 Prognoser för export av varor och tjänster 2008 vid olika tidpunkter

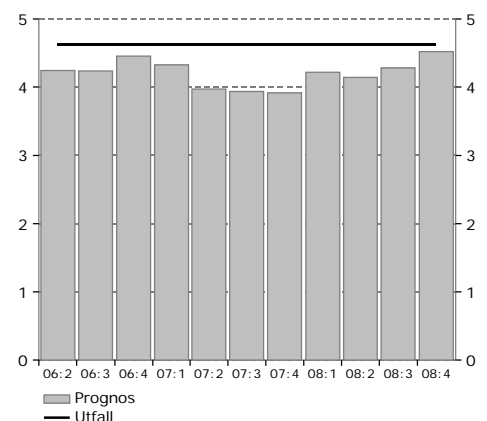
Årlig procentuell förändring

Anm. Se anmärkning i diagram 250.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 254 Prognoser för öppen arbetslöshet 2008 vid olika tidpunkter

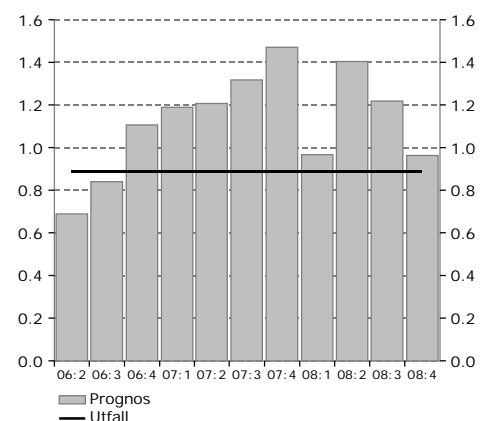
Procent av arbetskraften

Anm. Se anmärkning i diagram 250.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 255 Prognoser för sysselsättning 2008 vid olika tidpunkter

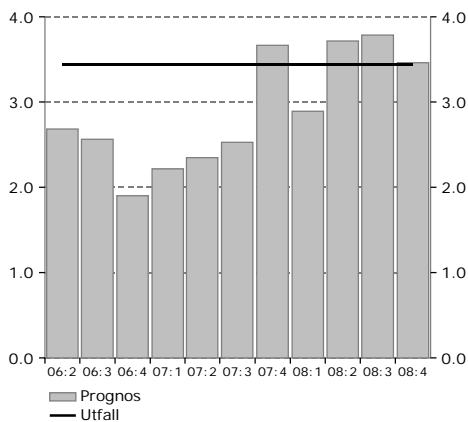
Årlig procentuell förändring

Anm. Se anmärkning i diagram 250.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

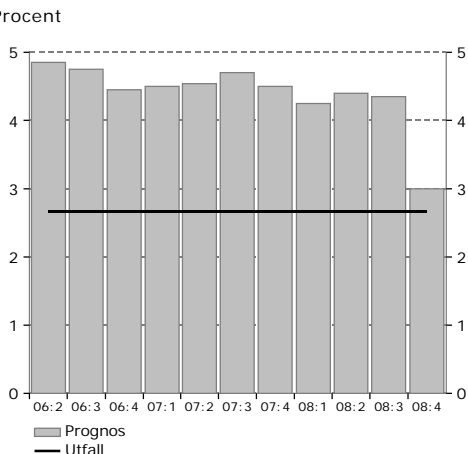
¹¹⁹ Konjunkturinstitutets fokus ligger numera på arbetslösheten enligt ILO-definition, men prognosen för den öppna arbetslösheten beskrivs här för att vara konsekvent med resten av kapitlet.

Diagram 256 Prognoser för KPI-inflation 2008 vid olika tidpunkter
Procent

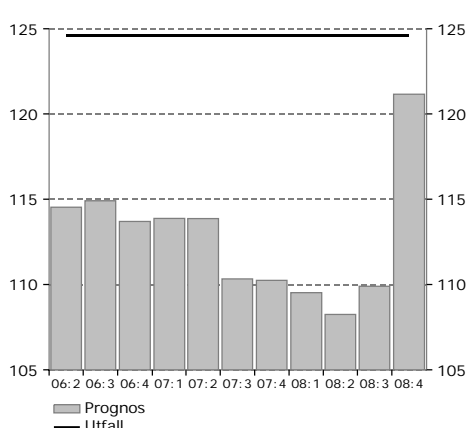
Anm. Se anmärkning i diagram 250.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 257 Prognoser för 10-årig statsobligationsränta 2008 vid olika tidpunkter (slutet av året)
Procent

Anm. Se anmärkning i diagram 250.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 258 Prognoser för KIX 2008 vid olika tidpunkter (slutet av året)
Index

Anm. Se anmärkning i diagram 250.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

högre kostnadstryck för företagen, men den huvudsakliga orsaken stod att finna i stigande energi- och livsmedelspriser. De snabba prisökningarna för dessa varor ledde, tillsammans med stigande räntor, till hög KPI-inflation under större delen av 2008. Hastigt fallande oljepriser under hösten 2008 och kraftigt sänkta styr- och bolåneräntor i finanskrisens spår innebar dock en snabbt fallande KPI-inflation under slutet av året. Detta förklarar den stora nedrevidering av inflationen som skedde i decemberprognosen 2008.

FINANSIELLA VARIABLER MER SVÅRPROGNOSTISERADE ÄN VANLIGT

Som beskrivits ovan ledde den finansiella krisen till en snabb, och i stor utsträckning svårförutsägbar, försvagning av den reala ekonomin. En annan effekt av finanskrisen var naturligtvis synnerligen stora rörelser i tillgångspriser. Detta har i sin tur lett till att finansiella variabler, vilka är erkänt svåra att prognostisera även under normala omständigheter, har varit än mer svårprognostiserade.

Den utomordentligt låga riskbenägenhet som karakteriserat finansiella marknader under krisen innebar att räntorna på stats-skuldväxlar och statsobligationer föll dramatiskt under hösten 2008. Detta ledde till att Konjunkturinstitutet tvingades revidera ner prognosen av den tioåriga statsobligationsräntan markant i december 2008. Trots den dramatiska revideringen på 1,4 procentenheter överskattades utfallet med 0,3 procentenheter. Som framgår av diagram 257 är samtliga prognoser av tidigare datum behäftade med betydligt större fel.

De omfördelningar av tillgångsportföljer som skedde i samband med finanskrisen ledde dock inte bara till omfattande börsfall och fallande räntor på statspapper. Den trendmässiga förstärkning av den svenska kronan som skett sedan 2002 bröts distinkt under andra halvan av 2008. Utländska investerare sålde svenska tillgångar i stor omfattning och kronan har försvagats kraftigt mot såväl euron som dollarn. Som framgår av diagram 258 föranledde detta en stor revidering av prognosen för kronindex i december 2008. Upprevideringen på 11,3 enheter visade sig dock vara för liten då utfallet blev 3,4 enheter högre.

Tabell 46 Konjunkturinstitutets prognoser för 2008

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	mars 2007	juni 2007	aug. 2007	jan. 2008	mars 2008	juni 2008	aug. 2008	dec. 2008	Utfall
BNP	3,4	3,7	3,8	3,0	2,5	2,4	1,7	0,8	-0,2
Hushållens konsumtion	3,5	3,9	4,0	3,3	2,6	2,0	1,6	0,9	-0,2
Offentlig konsumtion	1,1	1,3	1,1	1,3	1,2	0,9	0,7	1,4	1,3
Fasta bruttoinvesteringar	4,7	5,5	5,6	5,7	5,7	5,3	4,2	3,8	3,5
Lagerinvesteringar ¹	0,0	0,0	-0,1	-0,6	-0,7	-0,9	-0,5	-0,3	-0,7
Export	6,4	6,5	7,1	6,4	6,6	6,4	5,0	2,8	1,7
Import	6,1	6,5	6,7	6,0	6,3	4,9	4,7	3,7	3,0
Total inhemsk efterfrågan	3,0	3,4	3,4	2,6	2,1	1,4	1,3	1,2	0,2
Produktivitet i näringslivet	2,2	2,6	2,5	1,2	0,8	0,3	-1,1	-1,7	-2,7
Sysselsättning	1,2	1,2	1,3	1,5	1,0	1,4	1,2	1,0	0,9
Öppen arbetslöshet ²	4,3	4,0	3,9	3,9	4,2	4,1	4,3	4,5	4,6
KPI, årsgenomsnitt	2,2	2,3	2,5	3,7	2,9	3,7	3,8	3,5	3,4
KPIX, årsgenomsnitt	1,7	1,8	1,8	2,7	2,2	2,7	2,8	2,5	2,5
Reporänta ³	4,00	4,50	4,75	4,50	3,75	4,50	4,50	2,00	2,00
10-årig statsobligationsränta ³	4,5	4,5	4,7	4,5	4,3	4,4	4,4	3,0	2,7
Kronindex (KIX) ⁴	113,9	113,9	110,3	110,2	109,5	108,3	109,9	121,2	124,6
Bytesbalans ⁵	7,2	6,7	7,3	6,8	8,0	8,3	7,9	7,2	8,2
Offentligt finansiellt sparande ^{5,6}	2,7	2,5	2,5	3,3	3,0	3,2	2,6	2,2	2,5

¹ Förändring i procent av BNP föregående år. ² Nivå i procent ³ Procent, vid årets slut. ⁴ Nivå, vid årets slut. ⁵ Procent av BNP.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Jämförelse med andra prognosmakare

Nedan jämförs Konjunkturinstitutets prognoser med prognoser från åtta andra prognosmakare. Denna jämförelse ämnar belysa precisionen i de prognoser som Konjunkturinstitutet har gjort. Utvärdering av prognoser sker generellt genom att man tittar på olika mått på de prognosfel som olika prognosmakare gjort. I de prognosjämförelser som sedan mars 2005 presenteras i Konjunkturläget används två utvärderingsmått, medelfelet och medelabsolutfelet. Medelfelet kan ge en bild av huruvida systematiska över- eller underskattningar gjorts.¹²⁰ Eftersom stora prognosfel av olika tecken kan ta ut varandra är det dock inget bra mått på prognosprecision. Medelabsolutfelet används därför ofta för att jämföra prognosprecision och små värden på medelabsolutfelet antas generellt vara synonymt med goda prognoser. Det-

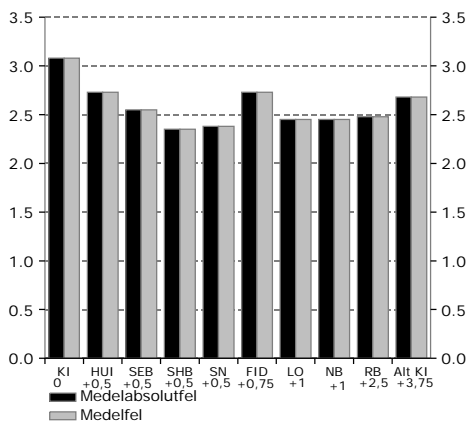
¹²⁰ Frånvaro av förväntningsriktighet är dock inte nödvändigtvis ett tecken på dåliga prognoser. För en diskussion av detta ämne hänvisas läsaren till Elliot m.fl. ("Biases in Macroeconomic Forecasts: Irrationality or Asymmetric Loss?", *Journal of the European Economic Association* 6, 122–157).

ta är intuitivt tilltalande och har även en solid teoretisk förankring.¹²¹

De prognoser för 2008 som utvärderas är gjorda under 2007 och 2008. Två prognoser per år och prognosmakare används för utvärderingen. För Konjunkturinstitutet utgår jämförelsen från mars- och augustiprognoserna, men för att undersöka effekten av skillnader i publiceringstidpunkt för prognosprecisionen analyseras även en alternativ prognos där juni- och decemberprognoserna används; denna benämns "Alt KI".

Diagram 259 BNP-tillväxt 2008

Procentenheter

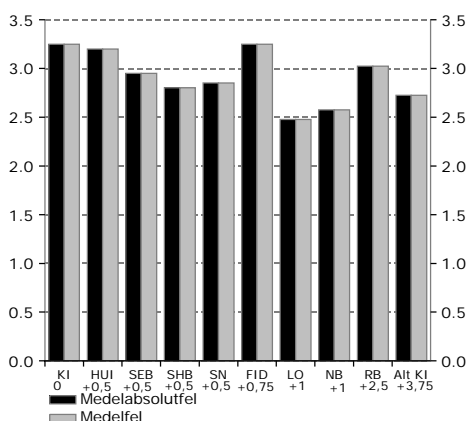

Anm. Medelabsolutfelet avser de fel, i absoluta tal, som gjordes i genomsnitt i fyra prognoser avseende 2008, det vill säga på våren och hösten 2007 och 2008. Siffrorna visar när respektive prognosinstituts prognoser i genomsnitt publicerades i förhållande till KI:s prognoser mätt i månader, där ett positivt tecken betyder att prognoserna har publicerats senare än KI:s prognoser. Instituterna är Finansdepartementet (FID), Handels utredningsinstitut (HUI), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Nordea (NB), Riksbanken (RB), SEB, Handelsbanken (SHB) och Svenskt näringsliv (SN).

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 260 Hushållens konsumtions-tillväxt 2008

Procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

BNP-TILLVÄXTEN ÖVERSKATTADES

Liksom Konjunkturinstitutet har samtliga övriga prognosmakare överskattat BNP-tillväxten 2008. Som framgår av diagram 259 är prognosfelen dessutom mycket stora i samtliga fall, det lägsta medelabsolutfelet har Handelsbanken med 2,35 procentenheter.

Konjunkturinstitutets medelabsolutfel är störst av alla om mars- och augustiprognoserna används för utvärderingen, men även om juni- och decemberprognoserna används visar det sig att Konjunkturinstitutets prognosfel tillhör de största. Trots den snabba utvecklingen i samband med finanskrisen så går det således inte att förklara de stora prognosfelen enbart med den tillgängliga informationsmängden vid prognostillfället. I viss utsträckning kan resultatet förklaras med att Konjunkturinstitutet generellt valt att hantera riskbilden genom att presentera alternativa scenarier och inte vägt in riskbilden i huvudscenariot.¹²² Trots detta är det dock även rimligt att dra slutsatsen att Kon-

¹²¹ Prognoser tas fram för att stödja beslutsfattandet och kvaliteten på en prognos beror på hur skadligt ett prognosfel är för beslutsfattaren. Denna värdering av prognosfel fångas upp av beslutsfattarens förlustfunktion. Om prognosmakarna har en symmetrisk linjär förlustfunktion avgör medelabsolutfelet vilken prognosmakare som gör de bästa prognoserna. Det något abstrakta konceptet om förlustfunktion är dock inte bara ett teoretiskt rättfärdigande för vissa utvärderingsmått. För att kunna genomföra en utvärdering måste egentligen prognosmakarnas förlustfunktioner vara kända, annars går det inte att avgöra om deras prognoser var bra eller ej. Det är möjligt att en prognosmakare genererar optimala prognoser givet sin förlustfunktion, men att prognoserna bedöms som dåliga på grund av att ett felaktigt utvärderingsmått används. Det är dock sällsynt att man känner till prognosmakarens förlustfunktion. Vid utvärderingar av prognoser görs därför ett implicit eller explicit antagande om prognosmakarnas förlustfunktioner. Som indikerats ovan är det underliggande antagandet i Konjunkturläget att de ingående prognosmakarna har en linjär symmetrisk förlustfunktion. Huruvida detta är korrekt kan naturligtvis ifrågasättas, men det är en förlustfunktion som av de flesta skulle beskrivas som rimlig och tilltalande. Ett problem med att basera en prognosutvärdering på ett antagande om prognosmakarnas förlustfunktioner är naturligtvis att detta antagande kan vara felaktigt. Exempelvis gjorde Riksbanken typvärdesprognoser fram till och med Inflationsrapport 2006:3. Om Riksbanken ämnade göra optimala prognoser innebär det faktum att typvärdesprognoser gjordes att den underliggande förlustfunktionen är av "allt eller inget"-typ. För en utförligare diskussion rörande detta, se Wallis, K. F. ("Asymmetric Density Forecasts of Inflation and the Bank of England's Fan Chart", *National Institute Economic Review* 167, 106–112, 1998). Att approximera prognosmakarnas sanna förlustfunktioner på det sätt som görs i Konjunkturläget innebär förhoppningsvis att ett oansenligt fel begås och att utvärderingen därmed visar vad den ämnar visa. Utöver problemet med antagandet om prognosmakarens förlustfunktion finns ett antal andra problem när prognoser ska utvärderas. Se Bergvall, A. ("Utvärdering av Konjunkturinstitutets prognoser", Specialstudie nr 5, Konjunkturinstitutet, 2005) för en vidare diskussion och Andersson, M.K. och Aranki, T. ("Precisionen hos olika bedömarens BNP-prognoser för 2008", Ekonomiska kommentarer nr 2, Sveriges Riksbank, 2008) för en alternativ metod för utvärdering.

¹²² Se till exempel fördjupningarna "Effekter av en fördjupad finansiell kris i omvärlden" och "Vad händer om huspriserna i USA rasar?" i Konjunkturläget januari 2008.

konjunkturinstitutet i hög grad har underskattat effekterna på ekonomin av den finansiella turbulensen.

Resultaten för försörjningsbalansens komponenter uppvisar generellt ett likartat mönster som BNP-tillväxten. Exempelvis har samtliga prognosmakare markant överskattat både konsumtion och export vid samtliga prognostillfällen (se diagram 260 och diagram 261). Ett undantag står dock att finna när det gäller prognoserna för offentlig konsumtion, vilka har varit förhållandevis träffsäkra. Detta kan i stor utsträckning förklaras av att den offentliga konsumtionen på kort sikt inte uppvisar någon större känslighet för den finansiella krisens effekter.

ARBETSLÖSHET OCH INFLATION UNDERSKATTADES

I linje med att BNP-tillväxten överskattats har samtliga prognosmakare utom LO tenderat att i genomsnitt underskatta arbetslösheten. Beträffande den relativa precisionen i prognoserna så framgår det av diagram 262 att Konjunkturinstitutets medelabsolutfel är störst av alla.¹²³ Samtliga prognosmakare har dock gjort prognoser som historiskt sett håller förhållandevis hög precision. Detta framgår när medelabsolutfelen relateras till värdena för perioden 1997 till 2008 som helhet i diagram 265.

Den höga inflationstakt som rådde under stora delar av 2008 förefaller i viss mån ha varit svåröversedd. Av diagram 263 framgår att samtliga prognosmakare i genomsnitt underskattat den. En indikation på att inflationen 2008 var svår att prognostisera fås också om medelabsolutfelen för 2008 jämförs med värdena för perioden 1997 till 2008; värdet för 2008 låg över det historiska genomsnittet för alla prognosmakare utom SEB och Handelsbanken. Konjunkturinstitutets prognoser för inflationen under 2008 var de bland de sämre i gruppen om man utgår från mars- och augustiprognoserna. Konjunkturinstitutets juni- och decemberprognoser har varit bland de bättre.

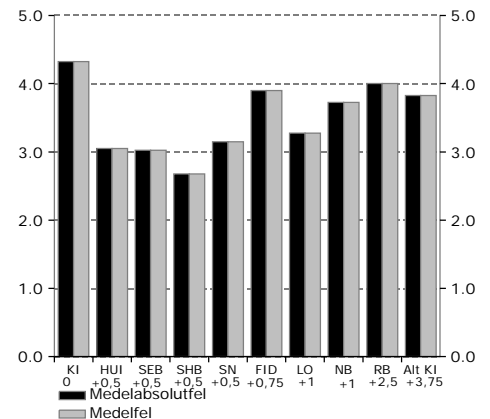
GOD PROGNOSPRECISION I ETT LÄNGRE PERSPEKTIV

Konjunkturinstitutets prognosfel för 2008 har onekligen varit stora, men i ett längre perspektiv står sig Konjunkturinstitutets prognoser väl vid en jämförelse. Diagram 264 till diagram 266 visar medelabsolutfel och medelfel för samtliga prognosmakare under perioden 1997 till 2008 för kärnvariablerna BNP-tillväxt, KPI-inflation och öppen arbetslöshet. Konjunkturinstitutets medelabsolutfel är i paritet med de bästa prognosmakarnas när mars- och augustiprognoserna används för utvärderingen. Om i stället juni- och decemberprognoserna används visar det sig att

¹²³ Ett antal prognosmakare har nyligen övergått från att endast göra prognoser av öppen arbetslöshet till att endast göra prognoser av arbetslöshet enligt ILO-definitionen. För dessa utvärderas prognosen för arbetslöshet enligt ILO-definitionen och det antas att denna arbetslöshetsgrad är lika svår att prognostisera som den öppna arbetslösheten. Medelfel och medelabsolutfel beräknas således på hela sekvensen av prognosfel som prognosmakaren gjort, oavsett vilken definition av arbetslöshet som använts. Konjunkturinstitutets prognoser för arbetslöshet enligt ILO-definitionen var behäftade med betydligt mindre prognosfel än prognoserna över öppen arbetslöshet.

Diagram 261 Exporttillväxt 2008

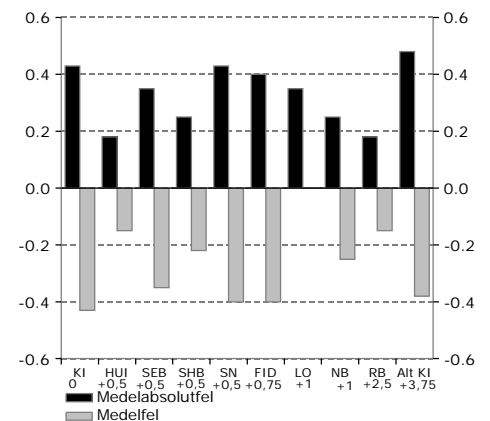
Procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 262 Arbetslöshet 2008

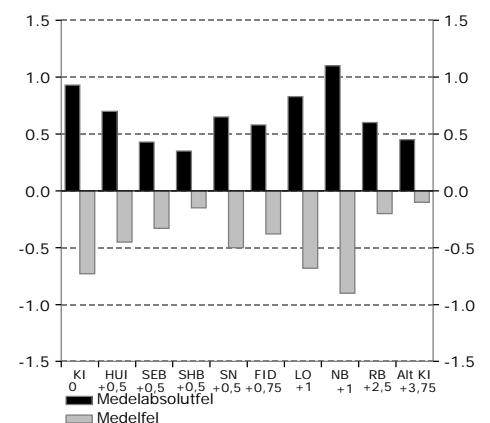
Procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 263 KPI-inflation 2008

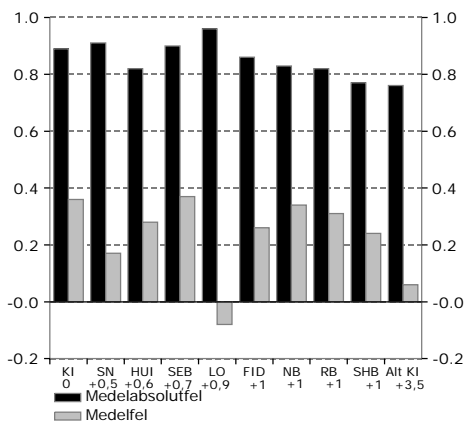
Procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 264 BNP-tillväxt, 1997–2008

Procentenheter

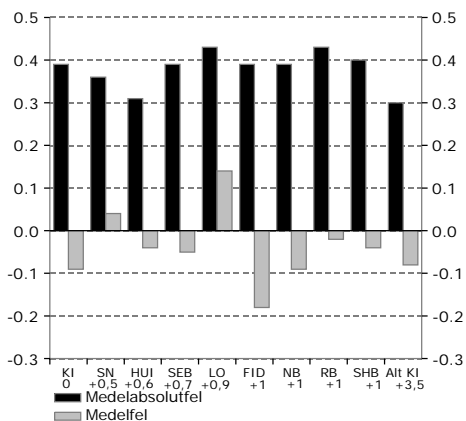

Källa: Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutets prognoser har de lägsta medelabsolutfelen av alla prognosmakarna för alla tre variablerna.

Diagram 265 Arbetslöshet, 1997–2008

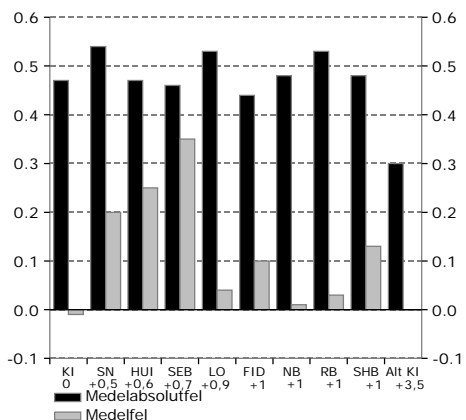
Procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 266 KPI-inflation, 1997–2008

Procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.